

Handwritten signature or scribble in cursive script, possibly reading 'L. Salazar'.

Handwritten initials or signature, possibly 'S. Salazar'.

ro noitro
pezzo, & li m
one de carlini
Al presen
oneuolmente
& standomo
re l'alterati
ar'altre pro

presente
ella po
alleg
de la
ancor ch
onda effere
parte al reuelat
le tre parti
litro tanto, d'ap
erdia di esso,
egno, d'incor
no per haue
no chi dara de

S S A

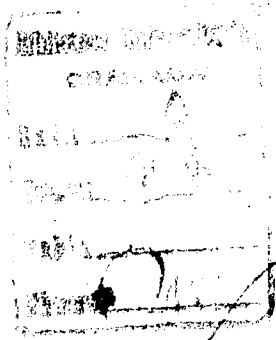
Proregens. V
Salazar Secri
aticiarum prii

De monet

AGMATIC

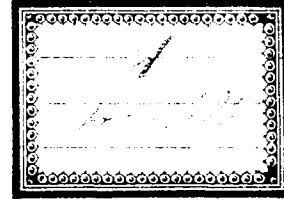
16

Handwritten signature or name, possibly "L. C. ..."

Handwritten initials or signature, possibly "J. C."

R. 2421

IOANNIS BAPTISTAE
MASCULI NEAPOLITANI
E SOCIETATE IESV

DE INCENDIO VESVII

excitato xvij. Kal. Ianuar. anno
trigesimo primo sæculi De-
cimiseptimi.

LIBRI X.

*Cum Chronologia superiorum incendiorum ; &
Ephemeride ultimi.*

Ad Illustrissimum, & Reuerendissimum Dominum

D. PETRUM ALOYSIVM CARAFAM
Episcopum Tricaricensem, & Nuncium
Coloniensem.

Del. G. de la Torre de Granada

NEAPOLI M. DC. XXXIII.
Ex Officina Secundini Roncalioli :

SVPERIORVM LICENTIA.

GO Carolus de Sangro Societatis Iesu Prouincialis in Regno Neapolitano, potestate ad id mihi specialiter facta ab A. R. P. N. Mutio Vitellesco Præposito Generali eiusdem Societatis Iesu, concedo facultatem, vt liber de Incendio Vesuuij à P. Io. Baptista Masculo nostræ Societatis Iesu compositus, & eiusdem Societatis grauiũ, doctorũq; hominum iudicio approbatus, in cõmunem, publicamq; vtilitatem typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, sigilloque nostro munitas dedimus. Neapoli 30. Iul. 1633.

Carolus de Sangro Prouincialis.

R. Adm. P. Ioannis Baptistæ Masculi Vesuvius Mons deflagrans, atque in cinerem ardentissimum resolutus, stylo describitur tã elegãti, tã lepidò, salsoq. vt, veluti proprio ex cinere exurgit rediuuus Phoenix florentior, ille viridantior reuiuiscat ex incendio, nitidior ex auctoris ingenio, atque ex flammis plus illi manarit lucis, & gloriæ, quàm Campanis detrimenti; extinctus enim ille sibi in Campania, viuet in orbe terrarum in Masculo, non minus in soluta oratione, quam claro in Lyra. Itaque imprimi, ac diuulgari posse censeo, atque plus ex eius lectione hauriri iucunditatis, quàm, dum deflagraret, incussit furentis aspectu formidinis, ac timoris. Datum Neap. prid. kal. Octobris 1633.

Felix de Ianuario S. T. D. Dep.

Marcus Antonius Palumbus Societatis Iesu Dep.

Imprimatur

Felix Tamburellus Vic. Gen. Neap.

AUCTOR LECTORI S.

Abes tandem, erudite Lector, libellos, quos de vltima Vesuij conflagratione conscripseram; qui quamuis agerent de flamma, tamen diu caruerunt luce, quia splendore carebant argenti. absolutum erat opus, sed pro typis soluendo non erat. quamobrem apud me latebant tecti eodem cinere, de quo agunt; quanquam constitueram eos dedicare ipsi Vesuuiò, cum amicis dicerem, nulla ratione melius edì posse in lucem, quàm si edendi traderentur igni; sed extorserunt opus è manibus, & eripuerunt, vt ipsi aiunt, Palladium è medijs flammis. Iam si tardius ad te opus peruenit, memineris & Vulcanum esse claudum, & me assuetum in tangenda testudine. quid præterea? tam citò nè deleta est memoria eius calamitatis, quæ Campaniam penè deleuit? an non adhuc extant vestigia recentia? sepulta oppida, squalentes agri, sulphuris teter halitus, terræ tremor in vicinia maximè, exacto licet biennio? ita nè isthac obliterata sunt omnia, vt nullus sit amplius literis locus? cur claudi debent ora dicentium, nondum ocluso ore voraginis, adhuc fumanis? quid quòd multa interim occurrebant, quæ ad absolutionem operis magni erant momenti? certè præstolari oportebat rerum exitum, vt ea reiici possent, quæ Pyromantæ vaticinari non desinebant de direptione Italiae, de pestilentia Campaniæ, de Religionis incommodis, ac ceteris exitijs; de multis etiam certiozem fieri, quæ parùm constanti fama nitebantur. deniq; huic morè debetur, si quæ ad incendium pertinent, ea cõplexus sim fortasse cumulatius. *non congruè scribit aternitati, qui scribit ex tempore. serò perficitur, quod fit serio.* oportuit nitorem, & cultum dare multis, quæ in physicis tractantur incultius. conanti verò nihil orationem comere, suffecit abundè cinerem ipse Vesuuius; stylus pro calamistrò fuit, quamquam tu nè hoc requiras, vt comptè, ac venustè describatur ab arte tantus Naturæ squalor? vt arrideat tibi oratio plena luctus? certè, si te minùs delectauerit, nihil gratius Vesuuiò feceris meo, quam si ipsum flammis restituas, ac reponas suis. Vale.

ARGVMENTA LIBRORVM, & contextus Operis.

Liber Primus continet descriptionem incendij . narrantur crebri, & maximi terremotus, horribilis fragor procul auditus; eructatio immensè cineris longè, latèq; statim diffusè; lapidatio; scaturiginès ignium; strages hominum, ac brutorum; aquarum eluuiò, Campania vastitas, deletio oppidorum, consternatio Italia; tum ea, quæ subsequuta sunt, crebri per annum terremotus, sulphuris subinde teter afflatus, ros siue liquor in Vesuvianam regionem expressus è cælo melliti saporis.

In Secundo libro ostenditur, qua ratione Neapolitana Ciuitas Vesuuiò proxima tot, ac tantis exitijs se subtraxerit. agitur de motu animorum, de pietate, ac religione in Deū, de liberalitate erga eos, qui ex incendio profugerunt. Deinde de singulari patrocinio sanctissimi Præsulis Lamaryi præcipui ex Apotropæis. ostenditur quanta vis semper fuerit eius sanguinis præsertim in restinguendis incendijs.

Tertius liber continet causam effectricem cum terremoto, tum incendij, expirationis vis incredibilis ostenditur. tum queritur causa resorpti maris, & eluuiònis. Deinde an subterraneum incendium excitent Sol, & astra; an fieri casu possit, an arte, an vi fulminis, an collisione lapidum, an alia quapiam causa: demum num probabile sit, communem humani generis hostem incendiarium fuisse.

In Quarto libro agitur de materia incendij. constituitur esse in primis sulphur, ac bitumen. ostenditur vtriusq; natura. queritur utri vis maior, præsertim in hoc incendio; reliqua item materia è Vesuuiò egesta consideratur, genera cinerum; atq; lapidum. tum queritur utram ille perfecta metalla contineat, an imperfecta. denique num sciri possit quantum duratura sit Vesuuij conflagratio.

In quinto libro disputatur de Forma. utrum ignis subterraneus sit pars elementi, an alterius nature, ac distinctum quiddam in suo genere mixtum; ostenditur, esse verum ignem, & cognatum etiam Aetherio, itemque Tartareo, nec tamen è Tartaro erumpere. agitur vniuersè de ortu ignis, de incremento, de interitu, de multiplici vi agendi, quæ oritur ex diuersitate

te materia, cui commiscetur; causaq; afferuntur de prodigijs effectibus eius incendiij. Demum agitur de loco ignis subterranei, & eius loci profunditate. Sextus liber, qui est de fine, tractat de vniuersitate. Ostendit. n. cum Natura vniuersitatis bonum semper spectet, huiusmodi quoq; incendia ad commodum, atq; ad ornatum facere. demonstratur vtilitas que confertur in hominum usibus ex thermis, ac vaporarijs, quæ non nisi ab igni subterraneo sint. Itè vtilitas agrorum ex cinere. agitur etiam in qua ratione post incendium colenda sit terra, & vinea restauranda.

In Septimo libro agitur de arcano quodam fine, quæ Deus humanae sapientis consultor prouidet peculiari ratione in his incendijs spectet; siue autem auctos a flagitijs habens, expiandos; siue ad imperium, quod in res a se ditas habet, maiestatem, vimq; Numinis indicandam, siue ad iustitiam, ac propterea sparsa per orbem terrarum ignes huiusmodi numerantur.

Octauus liber agit cum præsentationibus, tum maxime prognostica huiusmodi incendij; reijciuntur Aëris, & ignis, & aquarum mine, aliorumq; Physicorum de huiusmodi in Italia incursione, de religionis mutatione, de pestilentia, de pbenies, ceterisq; exitijs. in primis illa Mundi Catastrophe, quæ in hunc annum recidere minabantur, exploditur. ostenditur, superiora quoq; incendia nihil horum significasse, sed in ea exitia casu incidisse, communes esse temporum exitus, atq; euentus in utramq; partem, & mala commissa ferè semper esse cum bonis.

In Nono libro Collatio fit vltimi huiusmodi incendij cum superioribus; & quid in quoq; triste, calamitosumq; contigerit, expenditur. concluditur ex cõcursu aliorum exitiorum, cuiusmodi fuit ingens eluuiò eodè tempore facta, hoc incendium aut nulli ex præteritis cedere, aut fuisse omnium calamitosissimum.

Decimus liber continet Topographiam ipsius Vesuuij, hoc est loci descriptionem. commemorantur antiqua in eius iugo delubra, Dijq; culti, tum mensura montis describitur. ostenditur Vesuuius alius vel magnitudine, vel venustate, vel ingenio loci. Queritur utrum hic mons, ut de Aetna quidam suspicati sunt, primò existerit ex immenso cinere egesto, atq; lapidibus; an potius eius ortus repetendus sit à cunabulis Mundi præterea cur cum illo collati sint, sapientum iudicio, Aetna, & Athos. Agitur etiam de subterraneis eius specubus. Demum queritur, utrum sopito incendio, omnino restinguatur intestinus ignis, an semper reliquias super sint?

SCRIPTOR Erum

Quos Autor in primis consuluit

in hoc Opere.

Plato.
Aristoteles.
Pindarus.
Lucretius.
Theophrastus de igne, & de
plantis.
Vitruvius.
Diodorus.
Strabo.
Plutarchus.
Iustinus historicus.
Seneca Philosophus.
Plinius vterque.
Dion, & Xiphilinus.
Apuleius de Mundo.
Galenus.
Procopius.
Cassiodorus
Turnebus de calore.
Augustinus Niphus.
Albertus Magnus.

Georgius Agricola lul
Vannucius Pyrotechni can
Cardanus. con.
I. C. Scaliger con.
Gaspar Conradus de Elbe
Andreas Forsterus de Thermis
Andreas Cesalpinus de Metal
lis.
Simon Portius de conflagr. agr
Put.
Andreas Libavius.
Ludouicus Septalius in Hip.
Gabriel Fallopius de bal. & met
Michael Sauanarola de bal.
Reinerus Solenander de cal.
fon.
Stephanus Roder. Castrensis
de Microc.
Et complures alij cum Physicis,
cum Historici.

IO. BAPTISTAE MASCVLII
DE INCENDIO VESVVII

Liber Primus.

C O N T I N E N S

NARRATIONEM

AD PETRUM ALOYSIVM CARAFAM.

Vid miramur (Præsul Illustrissime) turbari hoc tempore tā hostiliter in hominum vita, quando turbatum est tam immaniter etiā in Natura? versaris tu quidem istic inter incēdia Germanici belli, ac fortasse dū respectas Italiam, atquē hanc potissimum oram, nunc maximè feli-

Cem appellādam putas, tanquā ab ea flamma liberam; quid nos interea? viuimus? sed intermortui. spiramus? sed intercluso pœnè spiritu, operi fauilla. ardet, ardet etiam Italia, vel mihi crede, vel cineri. conflagramus in huius regionis busto. euasimus ferrum deuoti flammis, effugimus campi puluerem reseruati Campaniae cineri. funerata pene patria est propiore flamma quā Gerica. hic accensa, subito cum suffimentis ara est, apud quam hæc vrbs veluti victima vno ictu concideret; sed ne iugularetur, alterius ē iugulo effusus olim pro religione sanguis effecit. parum abfuit, quin notior fieret Parthenope nostrum omnium sepulcro, q̄ suo. vix isu psumus inter flāmas emortuorū fauillæ. Sed, vt video, iā accepisti hæc ab alijs. (quæ in gens, ac natio tāti ignara casus? aut cui nō auditus ille cō-

Florus Vesuvium arā vocat.

A cussæ

cussæ Naturæ fragor? quota pars Europæ caret nostro cinere?) accepisti, inquam, & qua es in patriam charitate, non modò exhorruisti, sed nostris ingemuisi malis. verum enim uerò quoniam de his omnibus fortassè vberius, atquè distinctius dici voles, obsequar voluntati, atquè immanissimam flammam quibus potero verbis depictam mēti tuæ subijciam; nam quòd cinis ipse, qui quolibet cursore velocior regiones quātumuis longis interuallis discretas statim peruasit, istuc calamitatis nuncium non attulerit, nec regionem istam foedarit, non est admodum mirum; quid enim æterno Cæsaris Imperio, & immortalī gloriæ commune cum cinere? Res autem ipsa me admonet, vt de his ad te potissimū scribā, nempè ad eum, qui diuinarum rerū cognitionem tenet, de Dei vi, ac potestate in commouenda, cum lubet, concutiendaquè Natura, & ad philosophicis disciplinis excultum de causis incendij, & ad ciuem de nostris incommodis. displicet quidem in re tanta me narrationis leges seruare vix posse; nam nequè breuis esse poterit, quæ est de tot malorum concursu, de fauilla longè, latèque diffusa; neque dilucida, quæ est de extincto die, ac Sole nobis erepto; neque distincta, quæ perturbationem Naturæ, & chaos quoddam continet indigestum; (quanquam omnia digerente flamma) igni, terra, mari què confusis; neque admodum probabilis, quæ res tam prodigiosas, tam incredibiles, de atrocitate, de vi, atque impetu flammæ, de vastatione oppidorum, de strage, de eluione, de inauditis exitijs refert; neque tenui, pressoque stylo, in qua nihil tenue dicitur, præter celsi Montis cacumen tenuatum iam, atque depressum; quæ tamen ipsa tenuitas, ac paruitas cum magnitudine calamitatis est coniuncta.

Scilicet nimis felix videri poterat, ac rerum humanarū fastigium excedere tam prospera, tam æquabilis fortuna Neapolitani Regni. ardebat, & nunc ardet, vt vides, maximè

ximè propè tota Europa bello, at non modò funesta fax huic regioni non adhæserat, sed ne scintilla quidem tanti incendij ad nos peruenerat. pestis immanis florentissimas vrbes depascebatur, at nos incolumes præterierat; cū ecce improuisa calamitas. Vesuius ille mons vrbi proximus, cui vni licet immortale sibi comparare nomen ex cinere, cum maximè sopita flamma quiescere videretur, excitatus vt arbitror, classico Martis, quo nunc tonat in campo, & fragore, quo hic obstrepitur legendo militi, repente concussus immugijt primò, tùm immanem aperiens hiatus, igni Campaniam est depastus; Italiam verò reliquam, ne dicam Europam, si minus hausit flamma, exterruit certè mugitu, fremitu, coruscatione, tonitruis, inuoluit caligine, obtexit cinere. nimirum vetera illa incendiorum quasi femina, quæ latebant sopita sub cinere, fortuna reflans, vel, ut verius dicam, diuina seueritas irritata nostro scelere suscitauit. obducta diu montis cicatrix bituminosam reuoluit saniem: quippe in magno vulnere, præsertim non semel repetito, interdum illa ipsa, quæ consanuerant, recrudescunt; sed ò rem miram; tanto vulnere non est alia, vti dicemus, inuenta medicina, quàm sanguis ex vulnere. Iam hoc incendium tantò clarius est, quanto fuligo tetrior, atque obscurior. huius camini eò peruasit fama, quòd fumus, quàmquam hic creuit eundo, non illa; minus enim fama fert, quàm nos tulimus. nostra calamitas non aliam requirit linguam, præter eam, quæ in teterrima nube micuit ignea, vibrās, trifulca; non aliam vocem, præter ingentem illum Vesuij fremitum, quo percellens Italiæ vrbes intonuit longè. videt Vesuius non æquè ab alio prodi posse se Mundo, atque à se ipso, vel fragore, vel cinere. iccirco in illo incendio sub Tito, vti narrant, ex huius Montis vertice

Lib. 2.

Dio, in Tit.

voluit, extinxit; neque enim Vesuvij memoria ita viveret in historia, ut nunc ab extincto vivit historico; maius ille sibi comparat nomen calamitate, quam calamo. aggrediar tamen ad scribendum, atque conabor in tanta licet elementorum permissione, & quadam confusione Naturæ, ordinem aliquem in narrando servare. Ac primò quidem atrocitatem cladis, atque exitij magnitudinem ante oculos constituam; deinde quibus præsidij sit à nobis in hac vrbe itum obuiam flammæ, indicabo; quo in genere dicentur à me, quæ vel actione magna sunt, vel mira prodigio. tum causas ipsas inuestigabo; ac philosophiæ fontes aperiam, modò illos Vesuvius non obstruat, ut ceteros hoc tempore obstruxit. præterea hoc vltimū cum superioribus incēdijs, quæ aliàs varijs temporibus à Vesuvio excitata sunt, conferam; præsentiones quoque, ac præfagitiones Mathematicorum ad veritatis, ac religionis trutinam examinabo; postremò, cum primū Vesuvius absterfa fuligine sui visendi copiam fecerit, loci naturam, formamque describam. quæ vero dicentur, ea vel oculati vidimus, vel ab ijs accepimus, qui è medijs elapsi sunt flammis debilitato quidem corpore, sed integra fide viri; ac tantum abest, ut quicquā dicendo addam, ut multa consultò præteream, quæ cum videri possint incredibilia, rumore tantum, non constanti fama nituntur. nam quæ vniuersè de incendij magnitudine, de vastatione regionis, de ceteris exitijs dicentur, ea tam certa sunt, quæ incerta fuit, ac dubia in tanto Naturæ conflictu nostra salus, ac vita. hac vna prope in re mentiri nemo potest, ut velit, teste Cœlo quod palluit, Mari quod arsit, Parthenope, quæ contremuit, Italia quæ cohorrui, teste in primis, nisi sepulta iam esset, ipsa Campania, vno tantum, qui certior esse solet, non teste calamitatis, Sole, qui latuit.

Et quoniam mouetur interdum, ac vehementius pellitur animus imaginibus rerum, ecqua tibi specie repræsentare

Propositio
rerum di-
cendarū.

Vastitas
Italiæ.
Annibali
repræsen-
tata.

tare melius potero Campaniæ vastitatem, quam ea, quæ olim est Annibali repræsentata, Italiæ. Narrat Silenus in Græca historia, Annibalem, cuius non modò vigiliæ, sed etiam ipsa quies hostilis populo Romano fuit, cum Sagitum cœpisset, visum esse in somnis à Ioue in Deorum conciliū acciri, iussum autem Italiam delere, atque vastare, interim nullo modo respicere, quæ retro fierent; illum autem id diutius facere non potuisse, elatumque cupiditate respexisse; tum visam belluam vastam, & immanem, circumplectentem serpentibus, quacumque incederet, concitato impetu omnia arbuſta, virgulta, tecta peruertere, atque obuia quæque protegere; postque eam magno cum Cœli fragore erumpentes nimbos, lucemque caliginosis inuolutam tenebris; tum ipsum attonitum quasiſſe de Duce, quidnam esset illud monſtri, quidum portenderet; atque hunc respondiſſe, Vastitatem esse Italiæ. tum iterum præcepisse, ut pergeret protinus, quid à tergo esset, ne laboraret. Ecquis igitur est, qui hoc tempore cum videat non modo arbuſta, virgulta, tecta peruerſa, sed vastata tot oppida, atque deleta, tantâ brutorū, atque hominū stragē, magnā Europæ partem exterritam quæ tenebris, quæ fragore, quæ cinere, non multò tetrius, atque immanius sibi spectrum fingat, ac dehiscens Vesuvij flammam circumplectentem Campaniæ regionem, absumentem omnia, & vorantem, belluam dicat? apud Memphin certè ij, qui sapientes habiti sunt, ignem effingebant non alia forma, quam immanis belluæ hianti ore, atque flammanti. hanc verò ipsam belluam effingas etiam licet circundatam quasi serpentium spiris, nam & flammam non rectâ ferri, sed ingentibus voluminibus per aëros serpere vidimus, ut Aetnæa dicitur anguis more proserpere, & in ipsa nube quasi draconum circumuolutas formas; linguasque vibrantes; nec Vesuvius, præter ignem, Dracone caret suo, fluuio scilicet eius nominis. hanc appelles licet Campaniæ Vastitatem, quanquam si Italiæ dixeris, quam multis affecit incommodis, magis

Cic. de Div.
Valer. Max.

Horus.

F. Z. Z. Z. Z.

Procop. l. 2.
de Goth.

for-

fortasse verum attigeris. Atque illud accedit tot exitijs, quod non vno tremur monstro, sed altero multò tetriore; est id quoque biceps, ne Vesuuio cedat, ex Luthero videlicet, Caluinoque conflatum, & ipsum tot circumplacatum anguibus, quot impiæ sectæ sunt. hanc tam immanem, terramque belluâ Romanarû legû cõstrictam catenis Cæsar tenet, quæ si posset hoc tempore (obruat Deus omen ipso Vesuij cinere) sæptis dissipatis, atque perruptis erumperet è cauea septentrionum, in nosque impetum faceret. Deus immortalis, quantum apud nos flammaram erupit, & adhuc ab ipsis niuibus Aquilonis timetur incendium. quantum vidimus cineris, & alio nos hostes impij terrent cinere; ac Vesuuiana quidem flamma multis delubris mirè pepercit, illa verò hostilis his maximè minitur. Sed quoniam hoc monstrum, atque spectrum adhuc procul, & à tergo est, quod diris omnibus execratum breui spero fore mactandum, possum quoquo modo, vt Annibali est imperatum, non respicere; hoc autem quod ante oculos est propositum, cuius vis, sæuitiaque lacerata Campania ante pedes iacet, qui potero non intuendo perhorrescere?

Martyr.
Roman.

Sed nè te longa expectatione diutius teneam. xvij. Kal. Ian. quo die in sacris fastis (est hoc plane dignum, quod animaduertas) tres illi adolescentes ritè memorantur, qui ob veri Dei cultum à Babylonis Rege in caminum iniecti sunt, hoc inquam ipso die, qui ob oculos ponit fornacem illam nõ semel accensam, Vesuuus nobis multò maiorem, & horribiliorem accendit, in quam non tres tantum, sed tria millia, & amplius hominum sunt coniecta; qui Vesuuus iam sibi descriperat ad incendium etiam huius vrbs partes, nisi, vt tunc adolescentibus illis inter flammam imago visa numinis tuentis, ac tegentis, ita nobis inter cineres, quibus cooperti eramus, Ianuarius, qui præcipuus inter Apotropæos est, vel ipsa sui specie, vt nonnulli testantur, præsens, vel certè vi, ac potestate præsto fuisset.

quod

quòd autem Græci postridie quam Latini de Babylonia, illa pyra meminerint, etiam ad rem nostram facit, quippe vtroque die Vesuuus caminos protulit novos. Sed illud quantum habet admirationis? quod non nisi diuino nutu factum videtur. eo die Vesuuus exarsit, quo die stato annum Ianuarij sacrum intermiserat obliuiosa posteritas, quod Maiores nostri memores beneficiorum, atque in primis restincti non semel incendij ritè decreuerant, sed sopitam memoriam hoc ipso die Vesuuus quæ tremoribus, quæ mugitibus, quæ nubis accensæ tonitruis suscitauit. Incidebant in eos dies Saturnalia, quibus ætatis illius aureæ apud veteres memoria repetebatur, nos ferream vidimus, tanta vis quasi ferrei lapidis è Vesuij venis erupit, vidimus & ignis vi, qui obliquè ferebatur, tanquam Saturni falce demessum quicquid erat in Campania pulchri. Et parabamus tum inclinãte Decembri nostro Liberatori cunas, cum parabatur nobis à Vesuuio rogos. Natalitia nè egimus, an Cineralia? hæc potius multò ante præuenimus, ordinemque temporum planè peruertimus, nondum è capite absterfus erat cinis, quem Vesuuus ex ardenti cratere acceptû iniecerat, cum altera ritè Cineralia egimus, multum vero absunt prima illi Vindicis natalitia ab his vltimis, non præluxit stella natalis, sed exarsit flamma fatalis; non purum splenduit Coelum, sed pluit coenum; non vineæ germinarunt Engaddi, sed exusti agri, & vineta regionis; non nitidi fons olei fluxit, sed torrentes atrii bituminis; quod item oleum vocant dimanans è petris; non Sole triplici illustrata nox est, sed vnum ipsum, quo fruimur, subito nox eripuit. agebantur ad Dei cunabula ritè adornanda dies nouem, cum egimus funeratæ Campaniæ nouendiales. denique nihil prima illa natalitia cum his habuere commune, præter necem (vt cetera nunc omittam) infantium.

Baronius Me-
nolog, Græc.

Anno 1440.
Vide in ne-
stra Chron.

Atque vt rem ipsam à capite accersam, nocte intempe-

sta

Nota de die
incendij.

ſæ ante eum diem, quem initio dixi, commoueri Vefuuius
 in vicinia maximè viſus eſt, deinde immurmurare etiam
 cœpit, & tanquã inſuffurrare auribus neſcio quid ferale;
 motu mox concuti crebriore. metus is fuit, qui eſſe ſolet
 nemine ſuſpicante grauiora. fragor primò fuit huiuſmodi,
 qui fit mola truſatili, atquè verſatili, quo videlicet indi-
 care videbatur Vefuuius verſare ſe machinamentum ali-
 quod, atquè agitare ſecum illud, quod parabat, exitium; &
 fanè hic ipſe poſtea inter incommoda cetera obſtructis
 cinere aquæductibus, molas ipſas ad frumentum terendũ
 inutiles reddidit; vt quoniam hanc vibem diuinitus teſtã
 incendere non poſſet flamma, certè incenderet fame, ſiue
 vt eſſet nobis tantũ ille moerentium panis, qui eſt apud
 ſacrum vatem, cinis. nec mirum; nam molares etiam lapides
 ingentes Vefuuius proiecit, quorum nõnulli forma molam
 ipſam præferabant. molere igitur quodammodo viſus
 eſt, nec tamen ad vitam, ſed ad perniciem. nobis verò il-
 lud de vindicis Dei ſeueritate ab antiquis ſcitè dictum re-
 uocauit in mentem. *ſerò molunt ſuperum mole.* nempe &
 ſapienter ex ijs quidam, ac verè dixit. *lentò gradu ad vin-
 dictam ſui diuina procedit ira, tarditatemquè ſupplicij grauita-
 te compenſat.* Iam ſummo mane malum peperit, quod no-
 cte parturiſt, quod ſæculo ſuperiore conceperat. horrendũ
 in modũ intremuit, infremuit, obijcem, qui primus occur-
 rit, vi ſpiritus, atq; flammæ defregit, & fragmẽ, immò par-
 tem ipſam ſui, egeſtaſq; moles in altum eiacularus eſt, quæ
 ſuoptè pondere collapſæ, & ſe comminuerunt, & ſubiecta,
 quæ per iugum erant armenta, obtriuerunt. Interea cerni-
 mus ex ea montis parte, quæ inter verticem eſt, & radices,
 nondum. n. ignis eualeſerat in cacumen, ſumidã in attolli nu-
 bẽm, hanc ſubitò aſſurgentem, Solem, qui oriens purus aſ-
 fulſerat, ſubitò cadentem, inuolutus quippe fuligine pri-
 mum nitorem ſui fideris condidit, mox lucem omnem
 fœdauit cinis. attollebatur porrò nubes in pini ſpeciem;

nam

nam longiſſimo veluti tractu euecta in altum quibuſdam
 ramis diſfundeſcitur, quia videlicet recenti ſpiritu elata,
 deinde paulatim ſeneſcente deſtituta, ſuo quoque victa,
 pondere in latitudinem ſe ſe explicabat. cum pini for-
 mam vidimus, ſtatim agnouimus Pliniana tempora; intel-
 leximus, ac præſenſimus; quod genus fructus editura eſſet
 arbor ominoſa; quippe nux ipſa flãmã imitatur lacunatis in
 turbinem toris, & reticulato opere circumductis. perti-
 muimus in primis ſignificationem irati Numinis, & exitiũ
 minitantis. venit enim in mentem Craeſi Regis, qui cum
 Lampſacenos haberet minus obſequentes, interminatus
 eſt, ſe illos in morem pini arboris extriturum; qui cum in-
 ter ſe quærent, quid tandem ſibi ei uſmodi minẽ vellẽt,
 audierunt à peritis, eo enigmate vltimum denunciari exiti-
 um, atquè cladem; propterea quòd pinus ſemel exciſa
 nunquam repullulaſcat. ita Lampſaceni exterriti ſtatim
 dedidere ſe Regi; quæ morum commutatio, vt dicemus,
 & nunc facta, cedente Dei minis hominum peruicacia;
 porrò hæc pinus, vbi in immenſam altitudinem excreuit,
 irrigata bitumine, vt viſa per quietem Aſtyagi Cyri vitis
 obumbrans Aſiam, ita ramis ingentibus occupauit Euro-
 pam; eadem verò impulſa ventis, atquè conuulſa, cum
 mortalium ceruicibus incubuiſſet, quas ſtrages ediderit,
 quam multos oppreſſerit caſu, mox dicetur.

Receperat ſe hoc tẽpore incommodè valẽtudinis cauſſa
 in Herculanũ agrum (oppidum eſſe ſcis apud Vefuuium
 ſatis amplum ſalubri Cœlo) Neapolitanus antiſtes vnus è
 purpuratis Franciſcus Boncompagnus Gregorij XIII. hie-
 rarchæ nepos. pculſi metu aulici denũciant periculũ, vidẽt
 inuoluẽ omnia fuligine, Cœlũ obruẽ fumo, diẽ eripi potuit
 hũc, quo ſagrat amore, ac ſtudio ſapiẽtiẽ, cupido incefſere
 propius accedendi (ſubũ pſertim innocẽtia vitæ) vt fontẽ
 ipſũ ſpectaret incẽdij, vel certè ex ipſis quibus pœnẽ
 vnũ peperit ignis, tẽ exitum præſtolari. Sed maior cura

Nubis em-
 ſcentis de-
 ſcriptio.

P. Valer.

St. phylus a-
 pud Dioge-
 ni. num.
 Suidas.

ampli

B

coque.

Psalm. 101.

Plutarchus.

Valer. Max.

Prima ignis
 eruptio.

Procopius
Sigonius.

Petrus Dam

coquebat animum. Neapolim aduolat studio consulendi suis. legerat in illo cinere Vesuuiano, qui olim etiam Bizantium peruasit, purpuratum ipsum imperatorem Leonem posita, quâ ferocitate nominis, quâ maiestate imperij è regia in templum confugisse, ac se, suosque sanctissimi Mamantis, qui, ut Ianuarius, pro religione profuderat sanguinem, tutelæ commisisse. legerat, quid accidisset, præter historiam scriptorem, flamini cuidam olim hæc temerè tentanti. is, cum Vesuuus suo more flammam euomeret, cum ciuitas in summo esset exitij metu, atque luctu, quo tempore à se, suisque deprecari calamitatem debuisset, nec ab aris decedere, atque templis, aggressus est inuestigare prodigium; montis iugum ascendit cum infulis, cæteroque ornatu sacrorum, relictaque ara propitijs numinis, accessit ad aram irati, quæ non arderet thure, sed sulphure. quid tum? amisit usuram lucis, ut cerneret flammam, hac erumpente absorptus iam non sacerdos, sed uictima, nec tamen ritè mactata.

Iam oppidani, ac pagani turmatim concurrunt Neapolim, non ut uiuant, sed ut communi sepulcro condantur. interrogati ecquid ostenti sit, responsum dant nullum, prorsus attoniti malo, atque obstupescit prodigio. Interea dies adoleuerat, vel potius decreuerat, occupante latè omnia tetra fuligine. perpetui porrò globi fumi, ac cinerei turbines alij alios complectebantur. candidabat modò à Sole nubes, modò maculosa, modò atra, sordidaque squalebat, & quadam voluminum reciprocatone collecta horrendum spectaculum edebat. cerneret quasi specus ingentes introrsum recedere, aut in spiras conuolui dracones, aut fluctibus collidi fluctus, aut montes imponi montibus, aut in immanem altitudinem excitari turrim, unde esset excidium, non quò per fugium, minabatur uero in primis Græcanicæ turri, cui erat opposita. eadem nubes porrectis, vibratisque discursibus rupta in longas flammarum figuras

Nubis adultæ descri-
ptio.

figuras dehiscerat. videbantur inde ignei distringi gladij, linguæque micare flammantes, quæ diuinam denunciarēt iram; tum identidem fatiscere in rimas plurimas nube, & tãquam impactorum ignium plagis illisa, edi tonitrua, iaci fulmina, explendescere fulgetra; luctante uidelicet intra nubem spiritu, aut erumpente, aut longiore tractu nitente. hæc deinde tam altè subuecta nubes in arenam, cineremque confedit. Inter hæc montis murmur, ac fremitus increbescere, exaudiri è cauernis horreni mugitus, atque tonitrua. expallescere omnes, atque vnâ cum tellure communi parente contremiscere. Egessæ impetuque vi spiritus, atque flammæ moles, ac rupes, cum in altum protruderentur, deinde suo pondere depressæ intercurfarent alijs, atque inuicem se se colliderent, horribili fragore complebant omnia. uin' scire cuiusmodi fragor ille fuerit, audiri potuit, dici non potest. tota pœnè in tonuit Italia. testor consternatam metu Apuliam, Samnium, Lucaniam, magnam Cæciam; testor Venetas regiones, totamque Illyriam; quæ cum se timore belli contra hostes armavit, non uidit se exardescere contra flammam. audiebant tanto licet locorum interuallo, tot dierum itineribus à Vesuuio discreti tanquàm ex æneis machinis displosos ignis vi globos, coruscante Coelo. existimabant classem nostram committi cum Turcica. nec mora. tribunus contrahi militem iubet, arma capere, in procinctu esse, ad nutum paratum. progressuri propè iam erant in puluerem, ut dicitur, atque Solem, cum extemplo tetra nube operiri Coelum, fuligine totum obtendi. pluuio cinere omnia conspergi uident. poterat certè miles prodire in puluerem, uidelicet in cinerem, in Solem uero non item; quid de illo factum esset ignorabant; existimarunt in Coelo, quod erat oppletum fauilla, sepultum, mox se eodem communi Naturæ busto tumulandos. stupefacti omnes prodigio, atque exanimati arma deponunt, alio se armorum genere regi oportere rati. cum fer-

Fragor quæ
longè audi-
tus.

rugineum vident cinerem, & quasi sparsam ferri scobem, ferrum abijciunt. exuunt loriam, accipiunt lora, quibus se cædant. qui tubas acceperant bellicas; vltimam nunc cõis exitij metuunt tubã. alia nunc cogitatio; non in campũ egredi, sed ingredi in delubra contendunt, non effundere sanguinem hostilem, sed lacrymas suas, & plagarum crepitu ipsum sanguinem. quæ tunc illorum trepidatio? maior fortasse, quam nostra; quanquam enim nos horroris pleni, at non ignati caussæ. nos metuimus terram trepidam, illi Coelum iratum, nos fractum, & collabẽtem in se Vesuuĩ, illi fractum, & illabentem ipsis orbem. deniquè tanta fuit suspicio de Mundo iam ruituro, vt existimauerint alicubi compendiaria, quod in subitis naufragijs fit, exomologesi expiari animos debere. Atquè hæc tanta cineris circum-
 Cineris cur-
 fus, & copia. quaquè diffusio qua celeritate facta? ipso die, paucis post horis, antequam urbem hanc incendio proximam cinis attingeret. quibus ventorum elatus alis tam subito tot millia passuũ peruolauit? agebatur in primis halitu igneo, quo nubes omnes, & altitudine superabat, & cursu. diei respondit hora; quid quòd statim peruasit Ascruium, atquè Pannoniam? statim Adriaticum mare, statim Aegæum texit, canescente iam fluctu sine spuma. reportarunt naues nouum mercium genus cinerem, cuius, si mortales prudentes æstimatores essent, compendio nihil vtilius, viderunt tũ è littore maris Aegæi redire vela foedata cinere inauspicatius, quã cũ atro colore infecta videns Aegæus Thesei pater, filij mortem suspicatus, vt aiunt, in vndas actus est præceptus, Euxinum ipsum mare eo perfusum se vidisse nobis nauæ narrarunt. hic quid ego commemorem trepidas Italiae vrbes, quæ se subito fieri busta mirata sunt? occurrebant sibi alter alteri viatores horribili specie tanquam nuper è rogo excitati, pallidi, intermortui, semiuiui, vel cinere perfusi, vel luto. stupebant, se de Coelo, quo nihil purius, posse foedari, & vnde immortalitas speratur, inde

inde sepeliri. præter hæc afflabantur odore teterrimo sulphuris velut ab icu fulminis, tonitruis terrebantur, Coelũ ruere putabant, cum vero marinam etiam arenam depluerent. metuebant in terra de Coelo naufragiũ. sparsa erat velut ad luctam arena, sed quis auderet cum nouis Naturæ mōstris tam tetrīs, atquè horrendis aliqua ratione luctari? Iam cineris mira varietas, neq; .n. vnũ genus erat, aut color; pallidus alicubi cinis, niger alibi, rufus, lucidus, luridus, leuis, aut grauis, bitumine oblitus, ac ferè instar aheneæ scobis, aut ferreæ, quo etiam ad leuigandũ chalybem vsi sunt. scilicet parum fuerat, tantum vulneris à Vesuuio inflictum esse Campaniae, nisi bellica quoque tela inde haberent, quo acrius ferirent. vidimus eius scobis massas conformatas in globos ingentis ponderis. quin etiã narrant in agro Melphitano pluuisse quasi ferro. ita cũ plagam huic regioni Veluuius intulisset lethalem, ferrum ipsũ, quo vulnerauerat, insolentius omnibus ostentauit. minus iam mirabamur, tam crudelem esse Vesuuium, quem videbamus habere viscera ferrea. elucebant ferè in cinere tanquã laminulæ eius lapidis, quem Arabes vocant Talc, quo item nomine stellam appellant, videlicet nitore pellucido, & quasi sidereo, quem is lapis imitatur; sed ominosum id genus spectaculi erat, cernere quasi stellas squalentes in cinere, quo Coelum ipsum pallefcere videbamus. ceterum, quid leuius eo cinere, qui tantum subito confecit itineris? quid contra grauius, quo insidente tot ædificiorum culmina defederunt, Nolæ maximè, præter ea, quæ comminuta sunt grandine saxorum. lapidatum verò est, non vno die tantum, vltà centum millia passuum, nec tamen à fronte Neapolis, nimirum; quia ipsam vis lacrymarum, & pietas emollierat, nihil habuit commune cum saxis. immanis lapidatio bruta, & homines oppressit, arbores deiecit, tecta disturbauit; spoliata domus ruptis imbricibus patuere, vel imbribus, vel fauillæ, ita oppleti sunt

Trepidatio
 immanis è
 monte.

sunt foci cinere non suo. quasi glandes, ac pilæ è bellicis tormentis emissæ, ita saxa, & cautes cum impetu protrudebantur, cum interim attoniti stuperent omnes, ac propè ipsi lapidescerent metu, nisi colliquefcerent fletu. ignita erant saxa; cumquè laberentur in terram, diffracta ignem latentem prodebant; immania erant ferè, ac prorsus enormia, sequè cum ingenti sonitu inuicem collidentia. deniquè lapidum tam sæua tempestas, & grandinatio fuit, vt ipse Mons diffringi, totusquè collabi videretur. obriti tã multi, vt vulgò prodigiosè dicerèt, riuos sanguinis visos inter lapides, cineremquè decurrere.

Sed redeo ad oppidanos. hi, cum attoniti rei nouitate Neapolim concurrissent, appetente iam nocte, parvæ suppelletilis, quam reliquerant, seruandæ studio superante metum, regrediuntur, ignari certè impendentium sibi exitionum, ac malorum; reclamabat ve. ò Vesuuus, absterrebat eos mugitu, fremitu; abigebat fumo, ipsa commorione sui à se remouebat; sed nimirum incensi erant ipsi amore patriæ, antequam patria deflagraret Nihil illa nocte tetrius, horribilius nihil. perpetua iactatione quassati solum, interquiescere nunquam, nutare recta, labare parietes. agitabamur velut in cunis, sed metuebamus commune sepulcrum. Mons verò ipse magis, atquè magis infremere, tanquam funda saxa librare, euoluere fuliginem teterrimam, eiectare cinerem. tum nubes immanius horrere tonitruis, ardere fulminibus, intermicare fulgetris, attollere altius fumidos vortices. ea nocte alij deserta Neapoli, incitatis equis fuga se tueri posse rati, sed, cum fragore, ac cinere præsertim patens Cælum magis ante oculos inhorresceret, ab itinere destiterunt. alij in planitiem, atquè campum concurrunt, tentoria figunt, subeunt rhedas, & currus, videlicet militari quadam specie, & apparatu bellicis; sed quæ generositas esse poterat eorum, qui Ducem habebant metum? qui poterant in acie, & campo stare, cum

tota

tota Campania nuraret? hic consternati equi mugitu Vesuuus, horrendum edere hinnitum, exhorrescere seipsum oppletos cinere, excutere iugum refractarij, agitare fugam inter tonitrua, atquè fulgetra. itaquè reditus fit in urbem. iam templa pro tentorijs sunt, atquè aræ pro arcibus Effet hoc loco dicendum de incredibili motu animorum, de singulari pietate huius vrbis, de patrocínio quoque Coelitum; sed quia hæc longiorem orationem requirunt, singillatim postea dicam. Alter illuxit dies; illuxit ne, an exarsit? ita omnia iam cinis oppleuerat noctu, nec destitit foedare etiam diem. non in vno vrbis loco vidimus Parthenopen sepultam. terra multò, & crebrius, & vehementius intremiscere, atquè infremere: quandoque etiam, licet non tam concito, quàm feruido, ac vibrante solo, ianua domus, ac fenestræ in primis vitræ acius instrepere, tanquam vi quadam, externoque pulsu essent adactæ; calamitatis, atque exitio fieri aditum diceres, & tanquam hostilem intra mœnia, atque tecta ipsa irruptionem. quid inter hæc oppidani? vbi viderunt se circumferi flamma, atquè arctiora fieri omnia, multi se templis condunt, in fugam se dant plurimi.

Horret hic animus, ac reformidat retractare dicèdo calamitatem. obijcitur mihi rursus terra illa caligo non sine metu noctis æternæ; illa conflictatio Naturæ luctantis, illud in omnium mœrore, ac luctu quasi cõmune iustitium, denique ille squalor horribilis Mundi aut ruentis, aut certè nutantis. Igitur paulò ante meridiem repente immani cum fragorè monte concusso, halitus ille igneus, vt liberius respiraret, in ipsum cacumen irrumpit, eluctatur, obijcem illum ingentem, quo tanti camini os claudebatur, effringit, euadit; tum copias effert, quibus erat instructus. Enimverò septem, vt qui diligenter rem obseruarunt, narrant, septem, inquam, ne Nilo, aut camino illi Babylonio septies accenso cederet, scaturigines, torrentesque flammarum

in

Lib. 2.

Altera ignis eruptio,

Vastatio Vesuuianæ regionis

in-præceps agi, atque deuolui, pleni bituminis, pleni sulphuris, misti cinere, ignitifque faxis. quicquid obuium erat tempestate quadam, ac turbine ignis inuoluere; armenta, greges obterere; per subiecta spatia camporum latè diffundi; arbores, tuguria, domos, turres proturbare, protrudere. ex ijs ignis torrentibus duo rapidissimi, vnus Herculanum, alter Pompeios versus (renata quòdam è cineribus suis oppida, haud scio an reuictura) cum impetu ruunt; ædificia, substructiones, vicinias integras secum rapiunt; domi, foris, in delubris ipsis, quos inueniunt, obruunt; natos, (ò rem miseram) natos, inquam, in sinu matrum, matres in amplexu natorum opprimunt, atque contumulant. cæteri torrentes igniti cineris alij aliò varijs diuortijs deuoluuntur. ac de Herculano quidem, atque Pompeijs (sic oppidum appello vel illud vetus, vel iuxta ipsum) paullo post plura dicam; nunc, quoniã cum ipso torrente cõcitata fertur oratio, per reliqua nonnulla excurram loca. In Octavianiani agros, ac domos effusa tempestat ignis nihil ferè reliquit intactum, oppidum id erat amplum, & frequens Medicei Principis, quod nunc tantum vulnus accepit, vt nulla ei possit ars mederi. Sebastianus pagus igneis è monte iaculis immixtus est, atque confusus. in Georgiano apud Cremanum, in fausti nominis locum, vastati agri, cremati coloni. Leucopetra à candore lapidis sortita nomen incanduit. Palma oppidum cineris ponderi cessit, & vi flamma victa decubuit. alterum, cui à Lauro nomen est, quod ceterè vnum immune videri poterat ab ictu, faxis ignitis, tanquam fulminibus, percussum. Resinensis ager inauspicati nominis sulphure, resinaque obrutus. Locus est appellationem habens à passione, sed destinatus depascenti flamma, nunc solitudo, & vastitas; ibi incolarum quidam cum alioqui satis essent opulenti, tamen casas inhabitabant, ac pœnè, tuguria, non ædes. interrogati cur ita degerent, respondebant, se id facere more maiorum; nempe illi non

ignorabant, hunc maximè locum obnoxium esse præcipitanti flammæ. Anastasium oppidulum, non longè à Vesuuiio in altero cornu, id quanquam immortalitati cognato nomine, tamen non sine metu interitus fuit, ac tum verè sibi visum est reuiuiscere: nempe munitum est delubro Virginis Matris, cui ab Arcu nomen; eius ope iacula omnia, quæ illuc Vesuuius è iugo tanquam ab arcu tendebat ignea, contempsit, atque elusit. Porticus oppidum est apud radices montis. enimuero, vt olim in illa Zenonis porticu Marathonica pugna, ita hic miserrima clades describi, ac depingi potest. quanquam ædibus nostris propè vnus igneus torrens pepercit; nimirum quas agrorum valedudini honestissimæ, nobilissimæque matronæ beneficentiæ nuper erexerat. sub illa Stoicorum principis porticu, horridiore, & asperiore quadam disciplina imbuebantur, contra sub hac dedidit Vesuuius naturam suam ex aspèro mitis. noluit videlicet hac vna pœnè in re pius tumulare cinere, ac bustum facere perfugium vitæ. summisit quòdammodo fasces nostris foribus tyrannus ignis; proxima loca depopulatus hic substitit. tantò certius diuinum præsidium quantò propius periculum. Finitimum pomarium est, deliciae huius vrbs, cui nomen indidere mala Punica. in hoc nihil aliud relictum est præter speciem Punicæ vastitatis; nequè enim tantum Scipio in Punica regione vastanda sauij, quantum in Punico agro Veseus; denique omnis illa loci venustas euauit, Punica, vt dicitur, fide. cinis turrim ipsam operuit ad altitudinem palmorū quindecim, ac paullo post subito erumpens è cinere, atque è subiectis trabibus flamma reliquias ædium est depasta. fons, qui intra scenam argenteas fundebat vndas bullis scaturiens, & vagus more Meandri, nunc oppressus latet, nec iam aquarū, sed cinerum habet vnam. atqui tam sauius hostis, cuiusmodi hic ignis fuit, proximas ædes nostras nō est ausus attingere, nec agrè tulit agris cedere. licet sanè sub hac porticu,

Vulgò Granato ius.

vel de huius incendij caussis, vel potius cum de Dei seueritate, tū de eius in nos pietate philosophari. est hic locus, ac regio à veteribus cōmendata candido lacte, nunc apud nos materno Dei vberē. Prope Resinam quoq; sanum, ab Apuliano dictum, Virgini Dei Matri sacrum immune à ruina fuit nō sine admiratione omnium, præcipiti scilicet torrente cineris ignei occupante, ac deuastante loca finitima, sed sanctissimum verente delubrum. celebrari solet hoc totius Neapolitanæ Ciuitatis conuentu maximo, ipso die reuiuiscētis Christi, nimirum opprimi cinere, & cadere minimè par erat ædificiū eius immortalis, & è tumulo surgentis lætitiæ destinatum. longum est irē per singula supra triginta censentur oppida, præter pagos, ac cetera loca, quorū ferè par exitium. At verò præter Herculaneum, Pompeijs infinita prorsus mali labes. ingens voragō perstringit oculos, quæ excurrit in mare. Enimuerò cum rapidissimus ille turbo, atque torrens bituminis, flammarum, cineris, arenæ, atque saxorum euertisset oppida, vastasset agros, tria ferè hominum millia diuersis in locis oppressisset, maioribus illis quasi copijs auctus, elatus immani victoria, Campaniæ clade superbiens, validiorem hostem læcessit, latiore in campum prodit, in ipsum mare prorumpit tanta cum vi, atque impetu, vt alicubi per longum tractum ad quadringentos, apud Pompeios ad mille ferè passus uiam cōstrauerit, maritimamque plagam effecerit infinita materia opplente gurgitem; idque vestigio pœnè temporis, vt ne Romanorum quidem opēs tantū: viā intra pelagus tā subito moliri potuisse videātur. senserunt pisces æquora nō modo contracta (vt ille ait,) sed èt exusta, assi & ipsi vel potius elixi ptinis inter vndas ardētibus: nō tā māū putabamus montē ardere, quā pontum. immensa visū hinc èt erumpebat, quo Cœlum inuoluebatur. fremebant horrendum in modū fluctus non ventis agitati, sed flamma. intruebamur nō sine horrore in vno cratēre maris (sic enim

Vide lib. 9.

Noua plaga
maritima
ex materia
ingesta.

Horatius,

à for-

à forma hunc sinum scis appellari) multos crateres ignium, quibus effuerescētibus, atq; altè fumum agētibus suspicio nō modo vulgus, sed initidō doctos èt inuaserat, mare quoq; incendium concepisse. reuocabantur in mentem vetera illa prodigia, cum apud Cyclades eruperunt olim è mari flamma, ac tantas egressere moles vi spiritus interclusi, vt recēs inde extiterit insula. & cum Herniæ vallem igni sulphureo depascente mare ipsum ad quinque stadia exarsit. legeramus idem apud Vlcianas insulas aliquando contigisse, discurrente flamma per pelagus; Thrasimenum quoquē lacū arsisse. præterea erat & ille metus incētus, ne aut Vesuius ipse molibus immanibus fractis, & soluta compage in semet rueret, eaque ruina Neapolis concussa concideret; aut serpente, & bacchante flamma sub terra, spirituq; luctante, hiatu aliquo, (quod inusitatum nō erat genus exitij) funditus exsorberetur; deuorauit enim olim eo modo se condens terra Cybotum altissimum montem vnā cum oppido Curite, & Sypolim in Magnesia, & Tantalidē urbem, & iugum in Aethiopia celsissimum Palegium; ita quō quisquē doctior, & eruditior, eò illi metus iniiciebatur maior. præsertim cum nō procul ab hac vrbe apud Pythecusas Epomeum montem cum aliquando repente flamma erupisset. cū planitie terrē motus æquauerit. deniq; timebat quisquē, ne in abruptum iret, cum ædibus suis, & è viuetium numero viuis auferretur. sed nihil adeò nos terrebatur, cū imbrī cineris perfūderemur, quā illa Dei cōminatio quondā improbis facta. *Descēdet super te cinis. donec cōteraris* Illud verò quā prodigiosum? repente mare resorberi, recedere visum, litusq; deserere, hærentibus in arena nauigijs. mox verò tanquam irati fluctus, ac se victos ægrè ferētes tanta vi se receperunt, vt proxima ædificia propè demerferint: quod prodigium non in nostro tantum littore, sed in finitimis, immouero longè positis accidit. tecum reputa quantum hæc flammæ tempestas nobis horrore attu-

Mare ardere visum.

Strabo.

Plinius.

Strabo.

Deu. er. 28.

Mare resorberi, seu recedere visū.

lerit, quam pontus ipse gurgitibus armatus, atque vallatus exhorruit. non ignoras sinum huius maritimæ plagæ appellari à forma Craterem; huic opposuit suum Vesuuius Craterem, sed ardentem, ex hoc transfusa flamma in eum est, ut vtrinque nobis propinaretur exitium. & fuerunt ex oppidanis non nulli minus prouidi, qui nullum præsentius rati à flamma effugium, in mare se coniecerunt, quod videlicet sibi ipsi consuluerat fuga. Hæc cum audiuntur tantum, aut leguntur (Petre Aloyfi) non ne horrore perfundunt animum? quid cum subiciebantur oculis? Pompeijs, ubi maximè vastata sunt omnia, relicta turris est opere, & situ satis munita, nec tamen ideò relicta quasi imbecilliore flamma, immo vero, ut essent qui incredibilem eius vim testari possent. In hanc arcem, qui tuendi se causa tunc ascenderunt, tanquam ex alta specula narrant ea se intuitos, quæ verbis exprimere nullis queant. obiectum sibi spectaculum prorsus immane, tetrum, atque horribile, inamquam quandam mundi ruentis. mons ipse vel à sedibus conuelli, vel colliquefcere videbatur, in subiectis detonare vrbes, atque oppida; excandescere totus, atque efferuescere in crateres, quos ignita materia diffusa per montem effingebat plurimos; intuebantur, quanquã præstrictis terrore oculis, scaturigines flammæ, volumina, torrentes, & quendam velut igneum Phlegethontem (phlega. n. Vesuuius iam olim dictus ab ardore incendij) in præceps è monte deuolui, absorbentem omnia, obruentem omnia; tum ingentes rupes, ac fragmina montis per aërem ferri, ab ijs quicquid occurrebat obteri; tecta, parietes, delubra, turres, moenia; euelli è fibris, pcceras arbores, cœuelli ipsa nemora, incendi pccia, domos, vicinias, integra oppida in mare protrudi, atque puolui, deniq; deleri patriam, in cinerem labi vna cū suis. poterat quisquis hæc ex illa arce spectabat cum gemitu illud poëtæ vsurpare.

*Hæc omnia vidi inflammari,
& illud in primis,*

Hypotypo-
tis incendij.

Diodorus.

apud M. Toll

Fana flamma deflagrata.

Ex hac igitur specula (Præful Illustrissime) subijce quodammodo tuis oculis spectaculum idem calamitatis; in ipsa cogitatione ardebis dolore, quanquam procul à flamma. intuere ex hac parte decolorem, & exanguem, metu Patriæ faciem, ex altera vastationem Campaniæ, totius regionis excidium, exustionem agrorum, euersiones oppidorum; ipsorum oppidanorum interitum acerbissimum. Quam miserabilis illa species fuit, cum parentes natos, nati parentes inter flammæ, inter Vesuuij fremitus vociferando requireret, atque in ipso clamore igneus vapor afflatus spiritum intercluderet; cum si quis apparebat elapsus, tanquã è rogo reuixisse putaretur; cum Mons à summo præcipitare, ac ruere videretur; cum in miseros turbo ille Vesuuianus totis viribus incumberet graui odore sulphuris, torrente bituminis, iactatione terræ, fragore, fremitu, tonitru globis flammæ, saxorum ignitorum telis, diluuiocinere, quæ consternatio? quæ perturbatio rerum omnium fuit? ardente terra, pallente Cœlo, illa mugiente, hoc tonante, sepulta Campania, tremente Italia, obstupescita Europa prodigio fauillæ, deniquè nutante, vti videbatur, Mundo. Serpebat porrò ignis obliquo tractu more fulminis, siue fallacis omnia demetentis, cuiusmodi flammæ deuolui solere dicuntur ex Aetna, quæ tortuosis voluminibus se in Mare proripiunt. agri suis amissis arboribus impleti sunt alienis, quæ ferè de Monte deuolutæ iniectæ sunt tanquã in Capaniæ rogum. quercus in primis ingentes duæ è iugo actæ præcipientes inter Herculanium, & Pompeios egere radices in cinere, occuparuntquæ viam, misera tantæ stragis trophæa. quid quod prædij magna pars auulsa funditus aliò est mirè traducta? quo item tempore apud Herculanium puteus, (quod prodigij loco habitum) flammam edidit, elementis siue inter sese confusis, siue conspirantibus ad exitium. sed hæc & alia multa, quæ in hoc genere miranda

inu-

Fana

Lib. 5.

Sophocles.

Strages horribilis, & miserabilis.

inuitata, prodigiola contigerunt, tum pluribus prosequar, cum de huius ignis vi, naturaque dicam. Quae verò tunc oppidanorum strages facta & hic etiam illud antiqui poetae vsurpes licet.

O multa dictu graua, perpeffa aspera.

Alios quatuor abditos, atque abstrusos in templis ipsis scrutatus ignis occupauit, ac victimarum more ante aras incendit, alios palante est aggressus. metiti sunt poetae, cum Vulcanum dixere claudum. fugientes insequerentur hostiliter ignis, affecutus vorabat. itaque omnia singultu, ululatu, & incondito clamore resonabant. alij quam breuissimum iter petere, alij diuersos saltus indagare, sed frustra. accensa erat arena vapore flammæ. luctandum cum feruido fabulo, quod præaltum, & vestigio sedens moliri pedes nequibant. quare omni præsidio destituti, & abiecta spe fugæ, obfessi vndique flamma inter mutuos gemitus, lacrymas, atque amplexus opprimebantur. Ex ijs quidam adolescens in fuga exploraturus altitudinem cineris, ut vestigia poneret, cum menforius calamus in promptu non esset, eius vice alterum immisit pedem. subito exanimatus expalluit. accurrit infelix pater, conatur extrahere. excoctus statim pes erat, atque combustus. interim ille in complexu parentis extinguitur. cumulu n. Vesuuiani cineris, quem metiri voluit, auctiorem fecit suo. Quam misera fors alterius? hic ne saxis ignitis, quæ Vesuuius iaculabatur, opprimeretur in fuga, tabula pro galea, siue testudine vsus, caput texerat; atqui ignorabat eam tabulam, qua se tanquam è naufragio enatare posse sperabat, sibi pro pheretro vsui fore. repente prouolutum è mote saxum in subiectam incidit tabulam, illicoque vertice, atque confuato cecidit non modo saxo, sed ligno: extinctus, & elatus armis est suis. Inter hæc exitia præfectus ipse Herculansenium Antonius cognomento à Luna periit. amiserunt v3 oppidani in eius temporis caligine et, quæ quasi fatali nocti præerat, Lunam, qui iam vix

ortum amiserant Solem. Requiere hic à me videris aliquid, quod in filijs erga parentes pietatis exemplum. notum est par illud fratrum, atque ipsa flamma Aetnae, per quam parentes traiecerunt, illustrius. cuius facti memoriã, ita posteritas venerata est, ut eorum sepulcro inditum nomen sit. Campus piorum. quid Vesuuius? illæ sos ne abire fuit eos, qui huiusmodi amore flagrarent? facinus indignum. accurrerat ad matrem filius, vel ut eriperet flammam viuente, vel ut efferret extinctam. in ipso cursu ignitus cinis incipit, adurit intrus calces, calceos non item foris, more fulminis. Quod si in Aetnae incendio filiorum in parentem perspecta pietas fuit, in hoc etiam matris in filios reliquerat hæc intra cubiculum natos quinque. inuadat subito igneus torrens, irruat mater, atque irrupit aut pari, aut maiori cum æstu pietatis, intra illum igneum vorticem se conijcit, atque ita eos periculo semiusta ipsa subducit. bis genuit, sed nunc ut luci redderet, pertulit flammam. Et illud præstantius quiddam accidit in Vesuuiio, quam in Aetna. vtrum enim laudabilius, & præclariius, vnã cum parente viuere, an vnã commorari, cum possis euadere? decumbebat affectus podagra, confectus ætate parens, quem cum filius asportare humeris omnino vellet, negauit ille, incensa patrie se esse velle superstitem, maturum iam se rogo, quæ, quando paratum inueniret, repudiare nollet. negat item filius se extincto parenti superesse velle. in hoc pietatis certamine positos impia occupat flamma. Multa sunt indigna, acerbissima, sed quæ ad stragem infantium pertinet acerbissima. Prima, ac præcipua Vesuuianae aræ (sic eam appellatam lego) victima fuere infantes, quibus minus præsidij fuit in fuga, & aras mollior. quid autem illo igne immanius, qui è gremio parentum natos eripuit? Amplexus erat puer paternas in fuga ceruices, hoc se præsidio fatitutum ratus; cum ecce turbo cinereus subito hunc extorquet, atque è sinu diuellit; neque verò statim parens iactu-

Vol. Max.

L. Florus.

auram sensit; sed aliquanto post, ad eum metus eum obstupescerant. Inuentæ matres sepultæ cinere cum infantibus, vel in humeris, vel in sinu, quæ forsitan euasissent fuga, nisi cursum impedisset pondus amabile, sed miserum. Pater cum nati artus quæreret (diuisi .n. erant impetu flammæ, atque dispersi) ut componeret, ac tumulo conderet, vix brachiolum tandem reperit, idque iam conditum; ac sepultum cinere, enimvero hoc osculari, hoc aridum, & excoctum, igni lacrymis irrigare. illud maximè queri, quòd plus datum fuisset flammæ, quam relictum lacrymis. quanquam ea fuit calamitatis atrocitas, ut ipsæ lacrymæ, quæ moerorem certè leuant, non semper suppeterent vel volenti. Quidam & fratris, & coniuge, & ceteris omnibus è familia oppressis, cum superfuisset vnus, inuentus est sanè moerens, ac stupēs, sed mirabamur quòd parceret lacrymis. interrogatus, quòd posset sic oculis ferre calamitatem tantam, respondit, deesse sibi lacrymas, quas vigiliæ, curæ, atque ingens moeror exhauerant. Illud verò, quòd quidam se vidisse testantur, omninò commiserationis est plenum. Inuenta mater in cinere iacens, quæ lacte sitim infantis restinguebat extincta. admouerat hæc vberibus moritura natum, scilicet sui partem, ne certè periret tota. inhiabat adhuc infans papillis, ac ducere conabatur alimentum vitæ ab emortua, sed exaruerant mammæ igni, madebat tamen ipse lacrymu is, easque in mammas instillabat. ob id ipsum miserabilis, quòd nec suum sentiret periculum, nec interitum matris, quem si animaduertisset, nollet ali, ut viveret. infelix vero mater. quæ pascere se ipsa hostilem potuit flammam, filium non item, sed hoc parenti fatale, non nato; quòd verò addam, vtrique. In oppido Leucopetra mulier erat prægnans, partu prope maturo. sed ò casum acerbum. deuoluitur è iugo montis subito flammæ globus, incendit, opprimit; latus haurit, venter, quem ferebat, excecat. eodemque impetu infantem ex parte foras educit, non ut Solem spectet ereptum, sed ut spectator.

ator sit, vel communis exitij, vel certè materni. cum primum aspicere vellet lucem, inuenit flammam. legimus infantem ardente olim Italia bello, cum prodire coepisset, tantquam exterritum fragore armorum se retulisse in vterum, abdidisseque; hic cum ardere nunc omnia cerneret, cum Vesuuium audiret tonantem, quòd se miser verteret? intranè matris cadaver abderet? at ibi viuere pietas verabat, ut posset. an communem amplecteretur parentem tellurem? at vreret hæc, non foueret: altera illa parens arserat, hæc ardebat. dic am paucis. duplicem quantumuis paruulus natus est tumulum; qua parte latebat, vterum matris exusta; qua extabat, telluris vrentis. in vtriusque sepultus est cinere, denatus antequam natus; sed nimirum quas alias inueniret cunas præter bustum infans, qui prodierat obstetricæ flammæ? potest nè his audiri aliquid immanius, aut indignius? certe potest. vidimus ex finitimis locis ad am bustorum cadaverum nidorem concurrere, & conuolare venaticos canes, omnia quam sagacissimè odorari, exple re ingluuiem, vel in sepultis arubus, vel erutis ex cinere; ita qui inter arbusta, & virides saltus venari erant soliti, didicerunt etiam venari in feruido cinere. nullum erat discrimen in præda. fuit enim vel hoc indignissimum, quòd vnus esset, idemque rogas; & hominum, & brutorum.

Hic te (Petre Aloyfi) appello, quo tandem hæc animo legis? qui sensus est animi tui? quæ mens? cogitatio? expectas nè dum finem narrandi exitij faciam? facerem sanè libenter, nisi concursus esset aliorum exitiorum. datum satissis, superque bacchanti flammæ, datum concussæ terræ, datum caliginoso aëri. pacatæ nè tantum erunt aquæ? quietæ se intra suos alueos continebunt? non ita, sed coniuuant & ipse in Campania vastitatem, ardebat recenti incendio terra, imbres. Caelum eo ipso tempore largius dedit, non ut illud extingueret, sed ut reliquias infelicis Campaniæ deleteret, nihil nè hic egit Vesuuus? immò, plurimum. nam

Plinius.

Sic enim

Ingens eluies consecuta incendium.

exustis licet visceribus sitiret, quidquid aquarū vel à coelo acceperat, vel in conceptaculis habuit, illud omne in subiectos campos effudit, tanquam nostrum vnum sitiret exitium; in quo acciuit fœderatos quoquē finitimos Montes, siuē illæ scaturigines, vt in motibus terræ sit, essent nouorum fluminum, quæ latebant, siuē veterum, quæ obstructis cinere, terraquē canalibus aliò fecere diortia, siuē quòd duratum esset bitumine solum, atquē adstrictum; æquata etiam fossæ, atquē voragine, ut ebiberē tellus aquas, ad resorbere non posset, tanta facta est eluuiò, ut, cum ab hominum strage decesseris, non multum hæc altera calamitas cedat incendio. Illud uerò quam horribile, ac simile prodigio? cum infinita materies esset egesta, non inanitatē, cōmunem uniuersitatis hostem, admitteret Natura, extruso aëre, Vesuius mare ipsam, quòd per cauas specus, quas habet immensas, exorbuerat, ac tanquam per fistulam quandam, atquē siphonem attraxerat; statim unà cum exustis uisceribus euomuit, atq; ipso impetu nantium gregē per arua diffudit, conchilia imprimis, ostreas, sepias extra pelagi septa. quid hoc in natura uel perturbatius, uel ærumnosius fieri potuit? Cœlum imbres deuoluebat maximos, ac perpetuos, Mons non modo ignis, aquarumq; suarum fontes emittebat, sed ipsum pelagus exhauriebat. nulla erat iam terræ, marisque discretio; unius fluenti alueo, nec tamen unius generis, Campania obruebatur. ac Mundo quidem duplex fatale diluuium metuentum esse didicimus, alterum, quòd fundus iam est, aquarū, alterum, quòd imminet, ignis; hic uerò noua timendi ratio, noua pereuntis Mundi fata obuersionibus oculis, hoc est utrumq; diluuiū. missim n. ex eodē cratere montis defundebantur aquæ, flammæq; omnia fluctus operiebat, fumabant tamen omnia interim, atquē ardebant. instabat torrens altè inundans, ferebatquē secum cinerem, ut significaret ad interitum se excurrere; efferebat se super

ruinas

ruinas domorum, atquē oppidorum; glomerabat, secumq; rapiebat non modo annosas, atquē ingentes arbores radicatus euulsas, sed eius magnitudinis cautes, quæ conuectari plaustris haud possent. quicquid erat obuium, hauriebat. innatabat omne ferè genus animantium siuē cicurum, siuē syluestrium; conuoluti etiam globi serpentium è latebris extracti; nec mirum cum multi existimauerint ad hanc eluuiõnem confluisse eum ipsum fluuium, qui è radicibus effluere, ac per arua serpere dicebatur, Draco. direpta item horrea; exhaustæ uinariæ cellæ; uastati, qui flammis super fuerant, agri; euersæ domus, castella pagi, oppida integra demersa. in Marianum maximè, decepti, credo, nomine mari cognato, se se immisere fluuij, atquē torrentes; nonnulli etiam oppidanorum, qui parum cautè iter faciebant, absorpti. quanquam mitior in multis uisa est unda, quam flamma. In oppido Titiano, quòd est equitum Melirensiū nō procul ab Vrbe Nola, miro modo Pistor cum filijs euasit. prospectabat hic Vesuij caminum ardentem, simul & vim aquarum uandantem, obiecta duplici mortis imagine, cum repente fit impetus torrētis intra domunculam. quòd illi perfugium fuisse putas? caminum ascendit, ac subiit genitor; eò traxit secum filios, tignisque, quæ interposita erant, texit, donec impetū aquæ remitterēt. quantum inter hunc, & illum Vesuij caminum discrimen? ex eo flammæ cum aquis eruperunt ad perniciem, in hoc salus procurata. ac verè caminus hic dedit ex fumo lucem, vt dicitur, cum domesticis profuit ad lucis usuram. uitalem hausere spiritum ex fuliginē, ac fauilla. sed nihil omninò sine parte luctus. idem Pistor dum conjugem quoquē ex aquis eò conatur attollere, subito illam eripit è manibus vis torrentis. erat ibi fortè alueolus panarius, hac se illa scapha tutam putauit, sed inde excussa miserè naufragium fecit. sustentare quidem mulieris uitam alueolus eiusmodi panificio potuit, sed eandem reseruare uitæ deuehendo non

D 2

po-

Mare de Mō
te ac fufum.

Procopius.

Puella mirè
ab eluuiione
seruata.

potuit. Felicitior, ac iucundior puellæ cuiusdam fuit euentus, puellæ, inquam, non, vt rumor erat, pueri. rem nar-
rabo lepidam, sed periculo proximam. respiret hic tantisper à luctu animus. res est tā certa, vt nullus sit ambigendi locus. conuenimus parentem, vidimus puellam ipsam latentem. rapuit hanc inter cetera torrens vnā cum cunis; parentes cum demersam putarent, obruebantur in tanta eluuiione profluuiō ēt lacrymarū. cum ecce nuncius, in palude Nolana cunas substitisse cū infante narrat, q̄ adhuc viueret. vix habita fides. quis enim sibi persuaderet, torrensem, qui proceras arbores altissimis radicibus nixas extirpasset, qui cautes enormes secum rapuisset, qui integra oppida obruisset, pepercisse cunis puellæ? accurrunt tamē, fecit amor, vt rem incredibilem explorarent. defixas inueniunt cunas in cinere, ac limo paludis. ergo filiolarum, quæ a diluuiōe ne madebat quidem, conspergunt lacrymis. mater mammis admouet; arripit illa audivissimè papillas pœnē enecta fame. viuit adhuc tanti casus ignara. Vincentia illi nomen est victricis eius elementi, quo vastata Campania. viderat quondam prisca illa ætas in communi orbis terræ naufragio seruatum mirè senem, nostra vidit infantem. enatarunt ambo sine remige, sine gubernatore, sine clauo, sed hoc discrimine, quod ille senior seruatus tunc est in nauigio, quod tumuli, siuè pheretri speciem prætulisse aiunt, contra nunc seruata puella est in cunis, quanquam & hæ tandem in concreto cinere, qui antea pluerat, consistere. illius nauigium confedit in Armenia monte, huius cunæ, quia montes suspecti nunc erant, in Nolæ paludibus. ac certè commiseratione hæc multò dignior, non modo propter ætatem, sed quia ille clausus vndiq; intueri non poterat, aut iratum cœlum, aut naufragum animantiū genus, acerba spectacula; hanc verò puellam cœlo expositam terrebant hæc omnia. ille vnā cum liberis, vnā cum coniuge fuit, hæc ab omnibus destituta. ille

pui-

pūiderat sibi ijs, quibus interim aleretur, hæc nihil habuit præter lacrymas. Atq; hoc in aquis pietatis spectaculum fuit, illud etiam religionis, quod spectatæ fidei viri, qui affuere, mihi narrarunt. Irruperat in oppidum torrens, atque inter cetera sacram ædem obruerat. dolebāt maximè, diuinæ dapis factam esse iacturam; fortè quidam ingentem quercum, quam eò prouoluerat vis torrentis, extrahebant. ò rem ab omni memoria inauditam. sub arboris radicibus argenteum vasculum inueniunt cum dape integra. opertum erat, vt ritè fit, serico velo. obsederant verò arborem, & radices ipsas aquæ, tamen velum nulla ex parte madebat; tam diligenter, & cautè arbor rem sacram texerat fibris. diceres illam quasi dedignari terram, atq; in cœlo radices agere velle, ne viriditatē posset amittere, immò æmulā esse vitalis illius, quam initio amisimus, arboris, coniunctam videlicet, atq; inherentem auctori vitæ. Habes iam Campaniæ vastitatem. vna est nomine, sed re atque exitijs multiplex.

Verum enimvero quanquam ego perspexeram ab Vrbe Incendium; multa etiā audieram, tñ nō ante admouere volui calamum, quam oculos calamitati. ergo vbi deseruere cœpit Vesuuus, accessi, peragravi regionem; exhorui profus, obstupui, ac parum abfuit, quin abijcerem consilium scribendi, cum spe describēdi. sciscitaris quid se obtulerit. frustra querebamus Herculaneum, Pompeios, cætera oppida; nusquam hæc apparebant, ne vestigia quidem. duces erant Oppidani ipsi, nec tamen hi Patriam agnoscebant. reperta sunt tandem, (ò rem calamitosā,) tantorum cadauerum frustra quædam lacera, atq; conscissa. dispersos quasi artus dicerem per agros, si agri remansissent. sepulti erant hi cinere immenso. passim visabantur in via scrobes, è quibus effossi fuerant, quos occupauerat, atque demerserat igneus torrens. totum iter erat arena, cinere, saxis, stirpibus, arboribus, domorum, immo verò Oppidorum

ruina

Vasculum
cum diuina
dape ab elu-
uione in-
tactum.

Iter circa
Vesuuus re-
gionem.

Iter ad Ve-
suuium ipsū
vide lib. 5.

Arias.
Montanus.

ruina constratum. incedebamus super ipsa viscera exiſta. Vesuuij, quæ euomuerat. cuncta horrorem ingerebant, & luctum, præter hoc, quod calcabamus hostem. quanquam haudquaquã me in Vesuuiiana regione versari putabã; quid enim tam diuersum, quàm alia montis facies, qui inſemet, suosquẽ corruerat? alia maris, quod erat contractius; alia terræ, quæ eminebat altior. succreuerat humus, decreuerant coloni; mons erat humilior, uia celsior, quæ alicubi adæquauerat tectã; quot domus, tot sepulchra. foris tumulata, intus tumulus cumulo cineris. quanquam non semper vnus domus vnus tumulus, sed hic tectã, illic parietinẽ, alibi sca. arum gradus, partem obruerat arena, partem demerserat mare. ædes sacræ, vel semirutæ, vel deletæ. patefacta sepulchra, & graui odore tetra horroni erant; ac nouo quodam more sepulchra; subtus enim acerui cadauerũ, supra acerui cineris. templum erat Herculani nuper erectũ opere, situq; firmissimum, cui Rosaria dederant nomen. atqui non tam facillẽ huiusmodi flos euanescit, ac procella excutitur, vt hoc templum integrum illo Vesuuij turbine nescio quò distractum, atq; proreptum prorsus euauit; imi tantum relictũ gradus, perinde quasi gradũ ultra facere tanta calamitas minimẽ possit. maiorum porrò ædium ianuas ad cancellos vsque condiderat cinis, illosq; quadam quasi carceris specie reliquerat, nequa fortẽ fugẽ spes esset. quãquam, vt plurimum dissectis ædibus nouo more quacunq; ex parte, si ianuam excipias, erat aditus. tanta rerum omniũ perturbatio fuit. iam in ceteras domos, si quæ superfuerant, per fenestras, quas solum æquauerat, erat ingressus; hinc in officinas ipsas tanquam in cauas specus descendere oportebat. huc se receperant Oppidanorum nonnulli, ac Cimneriorum more uiuebant procul à lucis, Solisq; conspectu. hoc certẽ de mœrore detrahebatur, quod Vesuuium, nẽpe ipsum exitij fontem cernere inde haudquaquam poterant. cæterum Oppidani, reliquæ tantæ calamitatis, inter

cada-

cadauerum aceros positi, cadauerosi ipsi facie squalẽbãt. sedebant apud cineres intermortui, pallidæ potius umbræ, ac luridæ laruæ. quam homines. & quanquam in hac Vrbe non deerant nobilissimæ Matronæ, atq; Proceres, qui eos excipere uellent hospitio, atq; alere; amabant tamen fumãtem adhuc patriam, & ardentem. inter feruidos Vesuuij cineres flebant suorum cineres extinctorum. ex ijs qui redierant, nonnulli paullo post diem obierunt consumpti minus flamma; certẽ lacrymis, pẽdore, situ, squalore, graui etiam odore cadauerum, deniq; ipsa mortis imagine, positi uidelicet inter cineres. Quid de agris sepultis dicam? arborum aliæ radicitus euulsæ, aliarum coma tantum extrabat è cinere, plerq; prorsus obrutæ vel terra, vel mari. ardentibus ruinis operta erãt omnia, vasta, & deserta omnia. nulla uestigia prædiorum; nullæ sępes, limites nulli; ipsi Heri, nẽq; terminos agnoscunt, neque certẽ situm; ac Vesuuij quidem incendium spes est non multò post extinctum iri, uerum alia supersunt incendia, nempe litium inter Heros, quæ, & diutius durant, & difficilior extinguntur. Huiusmodi igitur iter est ex ea parte, quæ Neapolim respicit à Leucopetra ad ultimos vsq; Pompeiorum fines, quod iter passum duodecim ferẽ millium totum erat arboribus consitũ, hic nunc horribilis planè vastitas. Sed in primis obstupefactos nos tenuit recens plaga littoris, & via in mari conſtrata cinere, terra, faxis, arboribus, domicilijs, uicinijs, Oppidis integris, atq; pagis eò deuolutis, immò, quod horribilẽ dictũ est, etiam cadaueribus hominum, denique euiscerato ipso Vesuuiio; uidimus perturbatæ Naturæ prodigiũ, comminutũ môtẽ in mare proiectũ, mare ipsum resorptũ, ac de môte profusum ad naufragiũ Oppidorũ. Quædam ex intima Barbaria gentes, ut accepimus, Monti cuidam, quo ciuitas in valle posita cingebatur, diuinos habebant honores; quòd, cum Oceano alluerentur, tanquam obicẽ se illẽ fluctibus opponeret, ne obrui eum ædibus possent; vide-

A. c. ab Alex.

videbatur. n. diuinæ naturæ proprium, hoc tuendi benefici-
cium, ac tegendi; quid illi de Vesuuiio dicerent? aut qui-
bus eum Diris execrarentur? qui mons non modo eos ma-
ris æstuantis, atq; intumescens iræ non subduceret, sed
adiacentia oppida, quibus tempestates, venti, atq; gurgites
ipsi nihil tandiù intulere damni, attractis, atque exuctis è
profundo fluctibus obruit, ac demersit. quid, inquam, hoc
perturbatius fieri potuit, aut immanius? quam ut ad cala-
mitatem, atq; exitium Campaniæ mons diffractus, ac solu-
tus egestis molibus, atque ingestis mare occuparet, cõtra
mare relicto alueo præceps è Monte decurreret. Athos o-
lim effossus à Xerxis exercitu tantos gurgites implere non
poterat. scopuli apud quos præaltum mare naues excipie-
bat, tam nunc absunt procul à littore, ut quingenti ferè pas-
sus numerentur, aut mille. accedit, ut quoniam litus hoc
recens gurgitibus caret, tãtundem, & amplius materiae lõ-
gius excurrat, q̄ regitur mari, præter infinitã, qua, & Aegëũ,
& Adrianũ tectũ est, & uti narrant, etiam pontus Euxinus,
ardebat adhuc hæc plaga post menses quatuor, & fumum
agebat. alebatur imbribus, ac multò magis mari. de recen-
ti re loquor. obruerer infinitis testibus, si imponerem ali-
cui, dum rem expono. hæc igitur facies regionis: mare
versus, eadem & in reliquis locis. vbiquè sepulcra oppi-
dorum, atque pagorum occurrunt, vastationes agrorum,
ac nemorum, noui colles ex cinere, nouæ valles, prærupta
loca, horribilesquè voragines. sed nihil miserabilius est
visum Herculano, atque Pompeijs; in hæc enim oppida
sæuitum est maximè, ad quorum cladem apparatus belli-
cum integri sæculi destinauit Vesuuius. huc copias omnes
intulit, sulphur, bitumen, saxa, cineres, flammam. diu-
it oppida? an eruit ocellos Campaniæ duos? nodus Hercu-
lanus appellatur, quo veteres vsi sunt in obligandis certa
quadã ratione vulneribus; existimabãt. n. eo uti solitũ Her-
culem, ac vim habere ad curationes maximam. atqui hoc

Herculani,
& Pompeio-
rũ vastitas.
Plinius.

ebiv

tem.

tempore tam immãri vulnere Herculano saucium uide-
mus, ut auspiciũ salutis uersum sit in omen interitus. ob-
ligari enim nec ab ipso conditore Hercule hoc uulnus po-
test, ex quo tanta manauit sanies, quantam uidemus effusã
uim sulphuris, ac bituminis. Huc ferè eadem conferri pos-
sunt, quæ de Smyrnæ pulcherrimæ urbis casu, atque in-
censo Cereris templo Græcus uictor est questus. O quam
sunt omnia prioribus dissimilia. fuerunt iam illa, inhabitantes
Neapolitani proceres; principes, antistites purpurati.
ò templa, & aræ Coelitum. ò agri, vineæ, pomaria, ò
marina oblectamenta, ceteræquè amoenitates, ò cuncta
hæc iam somnia. ò funesta flãma, quæ talia ornamenta de-
leuit; ò atra nubes, ò torrentes ignei, qui in pulcherrimã
hanc regionem inundastis; ò lusus iam Ilij cineres. Sed hæc
Græcorum monodijs similia relinquamus, atque institutũ
stylum prosequamur. Ac mortalium quidem cladem, &
miserã ipsam regionis faciẽ paullo antè descripsimus; nũc
non possum, quin demiter infelix fatum horum oppidorũ,
quo non semel defuncta sunt; atqui ambo Hercules con-
didit ex eorum Deorum numero, quos Græci ἀνορθω-
τάτες, ἀνεξίκατους Latini Auerruncos, hoc est malorũ de-
pulsores dixere: ferunt Herculem hunc in pugna contra gi-
gantes impetasse à Ioue de cœlo lapides; quibus illi sine
oppressi. contra nunc quanta è monte lapidatio facta in
hæc oppida? quam dispar euentus? lapides habuisse tunc
dicitur Hercules ad auxilium sui, nunc ad exitium suorum.
at quod genus lapidum? qui quãsi è ferri uenis excussĩ, qui
in aquis ardebant, quorum ignea vis diu extingui non po-
tuit. Atqui à flamma certè nihil hæc oppida sibi metuere
posse uidebantur; scimus, inter cetera monstra, Vulcani fi-
lium Cæcum, qui flammam, uti Vesuuius hic, euomebat ex
ore, ab Hercule extinctum. sed nimirum idem Herculani,
quod Hercules fatum fuit. pyram hic tandem furore actus
sibi ipse struxisse dicitur. combustus est in Oeteo monte

Aristides.

Lilini Cynal.

E

qui

qui condidit, in Vesuviano quod condidit: habuit olim Hercules in hoc ipso Vesuvij iugo delubrum, quod in illo Tivii incendio deflagavit. bis igitur arsit Hercules: primum in Oeta, postea in Vesuvio: quin immo ad hæc usque tempora Herculanæ marmorea nonnulla Herculis simulacra visebantur, arsit igitur ille sæpius. Querēs hic marmorem illud monumentum Perifandi Riberæ, egregiæ nauatæ operæ testimonium in Herculanæ via purganda latrocinijs, infami, & Vesuvij conflagrati saxis impedita, amulatus. n. est ipsum Hercule qui in hac ipsa regione latrocinia gigantum insigni cæde compescuit. ipsi nunc Herculanæ cineres Riberæ cineribus quodam modo supplicem, quem excitare vellent è busto, si possent, tantas referunt ruinas. latet interim intra cinerem cum epigraphæ marmor, sed immortale viuit factum mentibus insculptū. Tam quid ego de Pompeijs dicam? narrat, eundem Herculem victo Gerione ex Hispania redeuntem prædam bonam apud Vesuvium tanquā in pompa quadam duxisse, hinc Pompeios appellatos. delectati sunt olim coloni ea boni mugientium pompa, contra nunc non modo bicornis Vesuvij exterriti sunt mugitu, sed sine pōpa funeris sepulti sunt cinere, atque ex Annuntiata, vt nunc vocant, oppidō vix relictus est nuncijs calamitatis. nec tantam accepit olim sub Nerone cladem, vel cum iactatione terræ corruit, vel cum inter Nucerinis, & Pompeianos, apud quos spectaculum edebatur, subita contentione orta saxis est, ferroque certatum, & atrox facta cædes. at ipsi hunc Pompeij spectaculum sui dant, & verò miserum. itaq; non est cur vetera vulnera numeremus.

Hic certè tetminus rixiorum, Petre Aloyssi, expectas. nouem ipsi dies, quibus continenter terræ motu vehementiore iactati sumus, atq; horrendo aspectu caliginosa nubis exterriti, igni, & fauilla operiente omnia, atque eluisione vastante, satis multi videri poterant, qui essent tanquam sepul-

sepulta Campaniæ Nouendiales; sed tanti funeris diuturnior fuit luctus; nam cum in hominum cursu defunctum suo, & quasi capulare emulo composuissimus, iniecto puluere, quem Vesuvius sparserat, cū spe duceremur deinceps meliorum euentuum, suspicaturiam andum alterum ineuntē, cuncta potius habuimus ominosa, atq; infasta; quippe nascens, antus subito funeratus est. prima nocte post Calendarum diem, ac postridie tenuissimo cinere Vesuvius omnia cooperuit. hanc Urbem primis; videlicet strenas de more largiri voluit, ne illiberalis videretur, si Arenæ dicenda sunt, non *thivos* potius, quæ luctum, & gemitum excitaret. iam quid hic ego commemorem, quot, & quantis toto anno terroribus percussus simus? cum Apotelesmatici, Astrologi, ac ceteri Physici horribilia denunciarēt in dies; iterum exarsurū Vesuvium, funditus absortum iri patriam, pestilentiam ex mephiti grassaturam, nec, ea, quæ præcinebant fata, fabulæ omnino videri poterant, cum subinde terra se commoueret, ac viciniam grauis odor afflaret. Consequēta sunt Bacchanalia, bæchatus est etiam ignis inuolutus fuligine cum nouo motu, atque vt ita dicā oestro, & nocturna quasi saltatione terræ. post ipsa Cineralia pœnē iterum metuumus cinerem. canduit deinde Mons niuibus, quarum frigore laceratus incanduit intus flamma, quo maxime tempore se ipse tumulauit abruptis supernē molibus, atque in præceps actis. iam adultus annus etiam inquietus fuit. Aestas ipsa, quæ expirationes absumere solet, terræ motus habuit, Autumnus verò crebros non sine sulphureo halitu. inter cetera incommoda, imber subitus cum ingenti procella effusus reliquijs agrorum, oppidorumque supremum attulit exitium.

Sed finem narranda calamitatis faciam, vt ad cetera progredi possim, si prius in tam acerba rerum commemoratione rei gratissime fecero mentionem. cum Vesuvius tot, ac tantis affecisset Campaniam malis, temperare

Mellitus succus pluit circa Vesuu.

quodammodo visus est amara dulcibus. qui tandem nempè cum afflatus ille calidior sulphuris aërem tenuiorem, siccioremque reddidisset, vt physici norunt, pagani, oppidaniquè nec opinantes matutino tempore in agrorum reliquijs frondes arborum animaduertunt concretiore quodam succo madere. accedunt, degustant, suauitate quadam incredibili se affici sentiunt: videlicet Cœlum, quod antea tam triste, tam horridum flamma, cinere, nube, imbris, procella fuerat, nectar illud eliquauerat, quid ni dicas Vesuuū propinasse mortalibus, mœrore, oppressis pharmacum illud, malorum omnium obliuionem inducēs, quod apud Homerum Helena, fax illa patriæ (hæc enim in utero ipso maris arsit) propinasse dicitur.

Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἐν θέν' ἔπιονον.
Νηπενθὲς τ' ἀχολόντε, κακῶν ἐπίληθον ἀπάντων.
Ὅς τὸ ματαβρόχεν ἐπὶ λῶ κρητῆρι, μιν γένηται πικρὸν αἴμα.
Οὐκ ἂν ἐφημερίος γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν.
Οὐδ' εἰ οἱ κατὰ τεθναίνῃ κητήρ τε πατήρ τε.
Οὐδ' εἰ οἱ προπαρόνθην ἀδελφεὸν ἢ φίλον υἱόν.
Χαλκρὸ δ' ἠϊόωρε.

Helene crater

Homerus

Ennealis.

Itaque Vesuuus, vel loci venustate cum Helena, vel face meritò conferendus; cum antea è cratere propinasset flammam, postea mellito succo, ac suauissimo nectare demulcere visus est suos, quo calamitatis tantæ obliuisci possent. sed nihilominus de illò verè pronuncies.

Plus aloes, quam mellis habet.

IO. BAPTISTAE MASCVLII
 DE INCENDIO VESVVI

Liber Secundus.

Qui est

DE PIETATE NEAPOLITANAE CIVITATIS,
 AC DE PRAESIDIO COELITVM.

AD PETRVM ALOYSIVM CARAFAM.

Longius me, Petre Aloysi, prouexere, secumque in dicendo rapiere torrentes, quibus obruta Campania est, siue flammarum, siue aquarum. enatabo tandem, atque emergam; ad alteram partem accedam, in qua videndum, quibus auspicijs Neapolitana hæc ciuitas exitio, quod ante oculos erat propositum, quod imminabat proximè, se subtraxerit, quibus præsidijs texerit. sanè duobus; cum votis, ac nouis viuendi rationibus initis, tum maximè patrocinio Cœlitum, in primis eorum, qui Apotropæi, siue Auerrunci dicuntur; quam item laudem religionis, atque pietatis cum ceteris ciuitatibus volo esse communem; pro se enim quæque studuit hoc maximè tempore præclaræ virtutis argumenta præferre, sed hic maius propositum est theatrum. Atque vt primum illud attingam, videtur ideo felicitatis orbis esse conuersus, vt huius vrbis pietatæ constaret omnibus; quicquid enim Vesuuus protulit ad perniciem, virtus contulit ad salutem. nihil vtilius fuit flama, cinc-

cinere, arena, lapidibus, bitumine, sulphure, emicuit profecto ex illa flamma, vibrauitque splendor quidam virtutis. extitit ex illo cinere flos reuirescens pietatis, cinis, inquam, ille non ante protulit fruges, quam homines frugi. descendimus noui pugiles in arenam, quam more veterum Vesuuus sparserat tanquam in funebri ludo sepultæ Campaniæ, & quia luctaturi cum flamma, non oleo perfusi, sed lacrymis. nusquam firmitus fundamenta sunt iacta pietatis, quam in hac arena; ædificiumque ipsum ferruminatum, est bitumine. iam sulphure lustrata quodammodo ciuitas est. illa verò terre commotio maiores excitauit animorum motus. certarunt cum flammis lacrymæ, cum Dei seueritate infligit a corpori non tam verbera, quam vulnera. flagrat Vesuuus, nostris oppugnetur flagris. præ tendit vrbi funalia, contendatur funibus. dorsum montis igni perurit, perurantur dolore humeri. crepitant flammæ, opponatur plagarum crepitus. cineris afflatu spiritus intercluditur, nouum sit remedij genus, suspensæ de collo resis more reorum, constringat guttur. Ante omnia propositum in sacra mensa diuinum libum. supplicationes etiam iudicia. instituta nudipedalia in magno cœno, & inclementia cœli; sed ita clementem reddidimus Deum. inscripti rite parietes veteri amuleto, quo in terramotu iussi stare presenti cum Numine. Antiochiam nobilissimam urbem diu eo malo iactatam, cum tandem diuinitus stetit conciliato precibus Deo, Iustinianus Imperator deinceps Theopolim appellari iussit, quanto igitur æquius esset, Neapolim dici Theopolim? quam urbem non modo creberrimis terræ motibus, sed immanissimo quoque incendio Dei pietas commota ciuium lacrymis eripuit, nisi forte ob nouas vitæ rationes, initas nunc, maxime Neapolis appellanda, videatur, iniectus quidem supernè puluis est, tanquam tumulanda huic vrbi, sed tumulata potius improbitas est. eruditior fuit hic puluis, quam ille Matheos. in hoc enim

plu-

plurimi rectè uiuendi duxere lineas. non tam uirgines nouæ lustrarunt urbem, quam nonariæ foeminae è lustris, ac ludnariibus egressæ spectaculo fuerunt. hæc initiatæ antea Veneri spinea seruo caput obtexerant. abiecerant videlicet iam Veneris florem, reseruauerant sibi dumos, quibus retractato consilio se compungerent. præibat agmen vexillifera pendentis è cruce Dei signum gestans, huius clauo detonsam capillam appenderat. pluuio aspersum cinere, quem scilicet antea componere solita erat, atque vibrare opere cinerati, iam ciuili omnia complere, fateri se palam patriæ paricidas, se aetas Furiarum redis ardentibus admouisse faces, sibi adferri debere conflagrationem regionis, quippe libidine flagrantibus. his deinde septa constituta, & factum gynæceum ad tutelam pudoris. quo in genere satis laudari non potest Emmanuelis regni præfidis consilium. is ea nocte, qua continenti motu iactabatur terra, qua Vesuuus mugiens, ac cineres eiecans cum flamma huic etiam vrbi casum, atque exitium minabatur, ad aueruncandam iram Numinis edicit per præconem, ne quis eo tempore inestæ Veneri det operam. indixit hoc edicto quodammodo turpitudini bellum, eaquæ tuba quasi classico signum dedit pugnae. solitus erat antea Vesuuus in incendijs tubæ sonitu huic regioni vastandæ quasi præcinere, nunc aduersus illum tubarum fuit usus. vnus inventus meretricijs amoribus illigatus, quibus quia solui noluerat, coniectus est in vincula, atque è prostribulo raptus ad carcerem. o edictum, inquires, in summa illius noctis caligine præclarissimum. imminet funesta flamma; incestum ignem nè accendito. iaculatur Vesuuus ignita faxes, tela Cupidinis frangito. ubi nunc illa Vesuuus Venus? illa, inquam, à priscis celebrata in hoc Monte Venus? miraris, Petre Aloyssi, cur hanc appellem. reuoco te ad huius vrbis annales, ad monumenta vetustatis. legimus olim in hoc ipso iugo Vesuuus cultum quemnam putas Deorum? Bacchum dices ob vitiferos

Martialis, &
eius Scholast.

tiferos colles, aut, quemadmodum in Aetna, Vulcanum, aut certe Vestam. non ita; sed, præter Herculem, qui subiecta oppida condidit, Venus est culta. hic illius ara, hic delubrum fuit. nimirum & hæc exæstuat flammis suis. sed utra Venus? Libentina nê, ob illecebras loci, an potius Libitina. ob cinerum vrnâ, & mortalium luctum? scis in Libitine Veneris templo seruari solitas vrnas siuè ad colligendos emortuorum cineres, siuè ad excipiendas mœrentium lacrymas. en cur Venus in Vesuuio coli voluerit, quem videlicet locum satis accommodatum videbat rogo, cinerum, lacrymis. quid igitur aptius fieri potuit, aut consultius, quàm ardente Vesuuio, qui olim, Veneri fuerat sacer, per præconem edici, ne quis interea Venere deflagraret. quantam vim hoc habuisse putamus ad extinguendam etiâ iræ diuinæ flammam?

Quamquam quid miramur in hac ciuitate, quæ propensa est ad pietatem, tantam hoc tempore morum commutationem esse factam? cum hic idem Vesuuus paullo ante quam sub Tito ignesceret, per visum tantum oblatum specie illa flammanti quendam non modo cõtumaci, & præfracto ingenio, sed Barbarum, & veræ religionis ignarum ad bonam frugem reuocauerit; mirum enim est illud, quod hoc in genere legimus. Thespeus Solensis, qui sub Vespasiano vixit, cùm prima ætate occupatus esset illecebris, ac rem omnem familiarem perdidisset, tandem misit ad Apollinê sciscitatus, an reliquum vitæ ducturus esset integrius; responsum est, tunc à vitæ corruptela recessurum, cum decessisset è viuus; mox de sublimi loco delapsus in præceps, absq; vilo tamen vulnere, mortuo similis est visus. deinde post triduum reuiuiscere recuperatis igitur viribus, cum se collegisset, incredibilem quandam vitæ mutationem instituit; nam neque iustiore in rebus contrahendis vllum ea ætate nouerunt Cilices, neque maiore in Deos, quos tum venerabantur, pietate. cum omnes admirarentur, & causâ

scisci-

sciscitarentur noui consilij, narrabat, simul ac mens è corpore excidisset, principio id sibi accidisse, quod gubernatori cuiusdam è nauis in profundum mare deiecto, ac paullo post emergenti. itaque visum sibi esse, ducem viæ nancisci Genium, cumque oculos circumtulisset, plurima sibi oblata fuisse spectacula mira, prius, atq; antea inuisa; craterè in primis ingentem, apud què in trigoni formam considerent Genij tres. tum vocem acutam se audisse fatidicæ mulieris; quâ Genius Sibyllam esse dicebat; ac pauca se percepisse, è quibus fuit etiam *Vaticinium de Monte Vesuuio, & Dicæarcheæ conflagratione.* præcinebat igitur breui fore, vt hiatu montis huius facto, torrentibusq; igneis in præceps actis tota Campania vastaretur, celeberrimæ vrbes delerentur. ererum mortalibus diem, Chaos alterum, & mundi collabentis imaginem ante oculos constituebat. Româ, Aegyptum, Syriam cinere longè, latèq; diffuso sædanda prædicebat. ipsum etiam Imperatorè Titum paullo post è viuus excessurum; secundum hæc vaticinia, ad spectanda impiorum supplicia se conuertisse Thespeus hic affirmabat, atq; his de causis tantum formidinis, atq; horroris animo cõcepisse, vt alias instituire decreuerit rationes vitæ. tantum habuit vitium in edomandâ, & frangendâ flagitiosi hominis peruicacia prouisum solum, atq; prædictum Vesuij incendium. quid ageret visum? quis ferreo esset ingenio, duraque mente hoc tempore, cum veluti ferrati lapides liquecerent flamma? què non commoueret ille terræ creberrimus motus? què non perterrefaceret ille fragor horribilis, ac mugitus? cuius oculos non perfringerent; aut cui non persuaderent, iratum Deum esse placandum, linguæ illæ, quæ vibrabant in nube igneæ? Vidimus vtrumq; craterem ardentem, & maritimum, & montanum; tantis. n. hic ignibus exundauit, vt, cum eos continere non posset, in illum alterum cratera transfuderit. contra vero montanus exhaustum, mare in subiectos campos ingenti cùm strage, atq; exitio euo-

F

muc-

Incendium
Vesuij præ
uisum Ethai
ci hominis
mores com
mutat

Nota de
Thespeo.

Plutarchus

muerit. & miramur tantum potuisse Vesuuium ad mutandos in melius mores rebus ipsis, atq; damnis, qui potuit solum Sibyllæ carmine decaratus, ac prouisus barbarum, atq; impium hominem ad bonam frugem, virtutemq; traducere? præsertim cum vltimum hoc incendium non tam Sibyllæ præcinerint, quam Furia ipsæ, ac pestes, quæ miserorū inuaserant corpora, interminatæ esse dicantur. quid igitur ageremus in tanto Naturæ vulnere? tot ac tantis perculsi prodigijs? quid ni quæ supplicationibus ritè cõceptis, quæ supplicijs spontè susceptis, vltimam à nobis calamitatem, atq; exitium deprecaremur?

Quantò hæc meliora consilia, quam quæ ineunt in hoc genere calamitatis exteræ nationes, veræ Diuinitatis ignare? Ardent etiam hoc tẽpore in Peruana regione Montes crebris incendijs, & maximis. occupauit ea superstitio Barbaros, vt putent, diuinum aliquid inesse in eo igni, qui tam mira, tam inusitata molitur. itaque attoniti prodigio indicta supplicatione, statim ac flammæ impetus paullulum resedit, montis cliuum ascendunt, eum septis circundant, & clatratis aris, supplices igneum illud Numen adorant, vt remittat furoris æstus, tum ex igni, qui è cratere profunditur, tedas accendere, circumlustrare iugum, vota facere, victimas adolere, iratū ignem sibi conciliare, orare vti suos intrà fines se contineat, cum mortalibus versari nolit, quos longè inferiores sciat. habeat sibi Olympum sempiterna luce splendentem, ac flagrantem. Neq; uerò hæc superstitio peruasit tantum hoc tempore Barbarorum animos, sed ab antiquitate repetitur. Ardebat apud Aethiopes, ac fortasse nunc etiam ardet incendio maximo iugum, torrètesq; vnà cū Solis ardoribus flāmas egerebat. hunc môtè accolæ Theonochema appellabant, hoc est Deorum iugum, quod arbitrarentur, diuinitatis expertem eum ignem esse non posse, cuius tanta vis esset, ac potestas, vt cælum, terramq; misceret. sed his institutis, ac moribus Barbari viuāt, nostri

non

non item. an verò hic ignis, qui tot, ac tanta importauit incommoda, atq; exitia Campaniæ, fatalis Italiæ, vel potius Europæ, horrendus cinere, caligine, terræ motu, fragore mugitu, & quadam mundi ruentis imagine, hic, inquã, ignis .s. vano, aut Aethiopum, aut Peruanæ gentis errore diuinis honoribus honestabitur? aut qua ratione potest esse immortalitatis auctor, qui versatur in cinere? sed vide, quæso, hæc in re diuersa hominum studia, atq; ingenia, imò prorsus aduersa. Ciuitas erat Iuhonum socia populi Romani, ab hac nō lōgè terra repentè ignè edidit; villas, arua, vicos passim corripiebat, ferebaturq; in ipsa iam mœnia, neq; extinguipoterat, non si imbres caderent, nō si fluuiatibus aquis, aut quo alio humore niteretur; cum ignorarent quid cõsiliij caperent, tandem inopia remedij, & ira elati agrestes quosdã contra ignem armarunt. hi saxa iacere tanquã vlturū dānū, deinde residentibus flammis propius aggressi, ictu fustium, alijq; verberibus imminentes ignes, ac minantes tanquam feras absterre, atq; fugare; & q̄ in mari ausus est Xerxes, qui, propter classem tẽpestata afflictam, atq; collisam, mari ipsi verbera infligi, ac stigmata inuri iussit, hoc isti aduersus ignem odio inflammati eum intrà mœnia excurrentem, atq; impetum facientem lapidatione, ac fustuario insecuti sunt. ita male affectum deniq; extinxerunt. num hoc exemplo nuper in Vesuuij vfi sumus incendio? atqui ille potius nos lapidibus, ac saxis immanibus occupauit, quibus arbores, ac testa disturbauit, atq; dissecit. nostra nè timeret verbera, & plagarū crepitus hic ignis? qui ingentibus molibus egestis, verberatis oppidis, & comminutis Italiam totã fragore, ac tonitru vel montis, vel nubis exterruit, itaq; meliore cõsilio, cum sciremus hæc Deo scelerum vindicæ nonnunquã agi, in nos potius iram vertimus. hinc illi crepitantium flagrorum ictus, atq; humerorum laniena nostrorū piè instituta. In incendio illo veteri Solem in terram cadere, terram uerò in calum ascendere putabant; quid in recentia alia est eorūde

Tacitus.

da.

Macius.

Mos Barbarorum in reprimendis incendijs

Pho.

verborū significatio, nēpē ipso quasi repētino Solis occasu illustrata mēs est, & mortales vt quibusdā gradibus, ita cōtemplatione iratæ Diuinitatis, ascendere in cælum visi. & quāquam interea conflagrationem ædium, casum vr̄bis, interitum omniū, nonnulli ex Mathematicis præcinebant, spem tamen, fidemq; in Dei clementiam, vel in tanto terræ motu firmissimā labefactare nemo potuit. Ferunt, Indos, ac Babylonios olim diem ita in horas superstitiosē partiti solitos, per Lunę cum Sole cōgressum, vt quatuor diei horas appellaret. Combustas, quibus nihil ardui aggredi quēquam iuebant, in primis congregari cum hoste vetabant; at verò in hoc incendio, cum diem ipsum integrum cōbustū, ac sepultum cinere ciues uiderent, tum maximē operosi fuerunt, atq; armati pietate contra flammam feliciter dimicauerunt. Dicit sanē vix potest, quam non modo pia, sed ingeniosa etiam fuerit in omni virtutis genere Patria. valuit in hoc plurimum Antistitis purpurati religio, assiduitas, sollicitudo, largitas etiā; quanquā .n. in Herculani excidio annui reditus iacturā fecerat magnā, tñ ita largiter egestati cōsuluit alienæ, quasi opulentia cōpendium fecisset suæ. Itum eo dante potestatem cum à ceteris ordinibus, tum à nostro ad colligendas naufragij reliquias. missi non vt incendij fontem curiosius indagarēt, sed vt instrumentum sacrū tēplorum, atq; ararum è ruinis eruerent, vt in sepulcorū cadauerū dispersos artus cōmitterent, vnaq; conderent. eos comitati nonnulli nobiles viri, atq; primarij, quos non p̄didit (ò singularē pietatem) esse libitinarios, ac pollinctores. octingenti ferē vix tandem apud Herculani, & Pompeios è cineribus extracti, semel elati, bis tumulati, ceteri quā plurimi tam late defossi latent, ferruminato solo bitumine, & ferri mentis impenuio, vt erui nequeant: satis constat in ijs cinerum aggeribus sepultos etiam esse vnā cum aurigis, & cōsternatis equis currus, vt nō modò fabula, sed historia Phæthontes haberet suos. hoc in itinere Patres solari miseros,

ex

ex quibus erant semesi flamma non pauci; accendere alio igni, quo viuerent. quanquam non erat necesse eos multa loqui, & multo cum æstu; clamabat .n. adhuc ardens ipse Vesuuus, significabat iratum sceleri Deum. videbatur ille flagrantibus linguis verius, quā de Pericle dictū est, fulgurare, tonare, permiscere orbem terræ; nec mirum quod per suaerit; seruatum est .n. illud, quod præcepit huius artis antistes. *Ardeat orator.* Itum igitur ab illis est penē inter flāmas, tremente adhuc solo, & fumante, iter erat per rufinas oppidorum, per vastitates agrorum, per fragmenta euerfarum domorum. quæiebatur humus motu, non animus metu. reliquerunt in illo cinere vestigia impressa cuiusdam æstuosæ pietatis. meminere qui erant ex ijs patribus eruditi; apud hunc ipsum Vesuuum, olim Decium se pro suorum salute deuouisse, ex cuius vulneribus, atq; sanguine insperata Romanorū salus emeruisse dicitur. legerat visu illi per quietem esse cum maxima gloria cadere, ac prædicti sibi à quodam, ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum Dijs Manibus, Terraq; matri deberi, vtrius autē dux copias hostium aggredere, superque eas se se ipsum deuouisset, victoria potiturum. Pugnabatur aduersus Latinos apud huius Vesuij radices, hinc excitatum belli erat incendium. impressione igitur à Latinis facta, cum trepidaret Romani; Decius sumpta prætexta toga, velato capite, manu subter togam exerta, super telum subiectum pedibus stare iussus, præeunte verba Pōtifice, cum Ianum, Iouem, Martē, Quirinum, Bellonam, Lares, Diuos Nouensiles, Deos Indigetes patrios, atq; Manes esset precatus, cinctus ritu Gabino, armatus in equum insilijt, ac sese in medios immisit hostes, omnis (vix putabant) Deorum iræ piaculum. tantus videlicet cum pietatis in suos æstus abriperat, quē deinde sequutus exēplo filius. hæc apud Vesuuum acta versabant animo Patres. habet igitur nō modo Roma, sed hæc vr̄bs Decios suos, qui se maiori cum laude pro eoi salute deuouent,

Lucas Guari-
cos.Expeditio
ad Vesuij
regionem.

M. Tull.

Va'er. Max.
Linus
Sabellius
BoccaciusP. Decij de-
uotio apud
Vesuuum

ueat, quãquã hos siue verita, siue venerata flãma nõ attigit. Consultũ verò est non animis modò, sed p̄terea inopiã. nũquã antea vel pietas, vel munificẽtia huius vr̄bis enituit magis. præiuit exemplo Regni Præsēs, qui cum Tito, cum Theodorico de liberalitate, de pietate certauit, quorũ alter post incendium ad Campanos Consulares viros misit cum grandi pecunia, alter eos onere tributi leuauit. illius sanè prouidentia in alenda Ciuitate nũc perspecta vt cum maximè. confugerant ad nos ex vniuersa Vesuuij regione ferè triginta millia hominum, qui ex incendio elapsi videbãtur posse incendere hanc vr̄bem fame. quid tum? nũ certè res venalis contractior fuit? immò eadẽ propè annonæ vilitas. nobilissimi quoq; Ciuitatis Proceres, ac matronæ in omni genere humanitatis, beneficentiãq; certarunt; exceperunt miserorum gregem etiã domi suæ, quorũ nemo erat, quin & suos lugeret extinctos, & eueras domos, & paruam ipsã supellectilem, & patriã deletam; his illi non modò alimentum sufficere, sed et ancillari, ac famulari. Mons est inter ceteros nostrorum opera excitatus (sic appellant grandẽ pecuniã cumulum) in quem ad sustentandam inopiam patritij huius vr̄bis, ex quibus est Excellentiss. Princeps Tiberius ob eximiam pietatem, & splendorem te fratre dignus, partẽ pro se quisq; contulerunt. Monti Cõmiseratio ipsa indidit nomen. ex huius montis venis effossa, atq; eruta hoc tẽpore plurima vis auri, & argenti, quo consultum non modò vitæ, sed, quod charius est, pudicitia. Numerat in prodigijs, visos aliquando in agro Mutinensi montes duos inter sese concurrere assultates, & tanquã se inuicem laceffentes; ex quo conflictu flamma extiterit, quæ multa colonis importarit incommoda. concurrerunt quodammodo etiã hoc tẽpore montes duo, sed euentu valde dispari, cum flamma nũc sit excitata pietatis, magno cum commodo miserorum; altera montis oppositi superata ardebat vterq; hic furor, ille pietate; hinc erat fuga, illuc effugium. hic scobem ferri de-

prom-

promptit. illud aurum, argentumq; confer pretia metallorũ iam cõtrouertum non erit, vtri montium cedendum fuerit. trium hominum millium Vesuuius stragem fecit, quinque millium, & amplius vitæ mons alter piẽ consuluit. Tuditana regio est Naturæ muneribus locuples. aurum in ea non effoditur modò, sed flumina quoq; illud, torrentesq; deuoluunt. montes ipsos vulgò Naturæ thesauros appellat. apud hanc regionem glebulæ inueniuntur similes prorsus materis vberibus. diceres, tellurem ipsam auri feracem, amantissimæ parentis instar alere suos incolas mammis aureis. quid igitur? minus nõ ingeniosa, vel amans hominum erit virtus, quam Natura? non ita. certè virtus alienam miserã egestatem, huiusmodi montem ex aggesto auro hic excitauit, vt quasi nutrix vberibus aureis alat inopiam. dispositi verò erant per vr̄bis cõpita multi, qui profugos omni ope leuarent, pecuniam largirentur, sustentarent cibo, semiuos nosocomijs committerent, aut exciperet domi suæ. ita pietas quædam incredibilis exarsit in ea vr̄be, quæ à Vesuuij flamma fuit immunis. Mirabantur hæc oppidani, & nostras lacrymas confundebant cum suis. extabat nuper lapis antiqus cũ epigraphe, in qua Herculaneses L. Munatio ciui, ob frumentum ipsis munificè, largiterq; donatum, statuam collocandã decernebant, q̄ testimoniũ amoris sincerissimi vocant; quas igitur ijdem nunc erigeret Neapolitanis statuas, si possent? qui eos extorres è patria, ac rerum omnium egenos non modò aluerunt, sed familiarissimè complexi sunt, immò et iisdẽ famulati. Quid q̄ hoc ipso tẽpore Sapientia quoq; noluit, vel immisericors, vel illiberalis videri? Amplissimum, non ignoras, Neapoli excitũ est illi apud mœnia domicilium, ingentibus substructionibus, laxissimis ædibus, q̄ & Lyceum habet, & Zenonis Pœcile, & vtrãq; Academiam, & Musæum, & quodquid iactat Græcia, cuius illa est, vel germana, vel æmula. hic excepit Sapientia profugos à flamma. complexa miseros est extorres simul, ac torridos;

semius

Liberalitas
Neap. Ciu.

Mons misericordia

Plin.

Sic. Ab.

Mons auri ferax cũ gleba instar mammillæ.

Summo.

semissulatos suis fontibus irrigauit, absterfit cinerem, ac fuliginem, & videbatur certè illa memor accepti olim a Vesuuio incòmodi exclusura Vesuuianos. qui tandè, inquis, quia in eo incendio, quod sub Tito accidit, non modo Sapientia ipsius amantissimus cecidit scriptor, sed Neapolitanum quoq; Lyceum, ac domicilium disciplinarum corruisse accepimus, siue iactatione terræ, siue cineris pondere id factum fuerit. quin etià eodem tēpore Persici Satyrici Poëtæ magistrū Cesium Bassum Philosophum, itemq; poetam, conflagrasse vnà cū villa legimus; vt mirari possis Vesuuium quāuis biuerticem, ac Parnassō-simillimum, ad eò fuisse ἀμύμον, literis, ac Musis infestum. quanquam eam specie altero vertice iam amputato amisit. res certè nūc illi non cecidit ex sententia; immortalis quippe Sapientia Regia nihil habuit cōe cū cinere; tantumq; abest, vt hoc incendiū literatos extinxerit, vt potius incenderit ingenia multorum, qui de eo philosophati sunt; quantū. n. cāpū aperuit doctis; etenim cum hi cernunt intra ipsum Lyceum profugos, in quorum nonnullis sunt flammæ vestigia, tum certius, ac facilius de natura eius ignis, de bituminis, de sulphuris viribus disputatio instituitur. Ciuitatis igitur & pietas, & mœror, & verò meliora cōsilia suscepta diuinæ seueritati, vt arbitror, extorsere telum, & q̄ erat in nos pæne iam fulmē intortum. Verum nihil tam efficax fuisse dicendum est ad auerundam irā Numinis, atq; tegendam hanc patriam, quam Cælitum patrociniū. exposita igitur sacrorum corporū analesta; oppositi eorū extincti cineres feruidis Vesuuij cineribus, certarunt cū his illi, & planè vicerunt. Neq; vero hac in re villo modo audiendus est Hippocrates, qui in ijs, quæ accidunt à Natura incòmodis, diuinam opem implorare non oportere dicit. inuehitur inaximè contra Scytharum Principes, qui cum quandoq; de sterilitate quærentur, Deo supplicabant, & quod Natura fit, à se deprecabantur. inflixit hic Medicus quantūuis præstans eo dicto lū-

culentam religioni plagam, enimvero Naturam moderatur Deus, ac tēperat, & quò vult quibusdā quasi habenis agit, preces ipsæ bonorum interdum arbitrae Mundi sunt. nihil est in Natura tā arduum, tā infestum, quod fauor Cælestium non peruincat. Est hac ætate in Iaponia mons editus, ac præruptus, qui subinde ignes euomit, instar Aetnæ, aut huius Vesuuij. hic cum primum mugire occœpit, & cinerem eiectare cum flāma, Barbari conceptis votis, falsum Numen placare aggrediuntur. sponte se macerant inedia, & supplicijs acerbissimis corpus diuexant. tum demum ijs Numē illud apparet circumfusum ad inanem speciem luce flammanti (malus sine dubio Genius) suā pollicetur opem, nepe is, qui, Deo sinente, fortasse caminum ipsum accendit, hem nos licet diuinitus instituti, tamen Barbarorum ipsorum exemplis in incendijs ad pietatem accendamus. at vero inter cruciatus corporis sponte susceptos, & vota præsto nobis est Ianuarius, solitus sæpe hanc urbem cinctam periculis explicare.

Atq; vt apertius constet, nullis armis validius contra flammam, quam pietate pugnari, rem paullo altius ab antiquitatis memoria repetam. Fuit hoc semper in more positum, vt in incendijs, non tā funderetur aquæ, quā preces. viderunt in primis hoc illi ipsi Romani veteres; nā cū Neronis, vt vulgo ferebatur, consilio, ac furore, urbem flāma depasceret, aditi sunt libri Sibyllini, ex quibus acceptum diuinā implorari opem oportere. petita igitur à Dijs impijs piacula supplicatū in primis Vulcano, ppitiata Iuno p Matronas in Capitolio; deinde hausta è mari aqua, qua templum, & simulacrum illius prosperum. leetisternia, & peruigilia celebrata; quæ quanquam ab ipsis superstiosè sunt facta, non tamen contemnenda videtur Sibyllarum autoritas, quæ in incendio diuinum Numen, ab ijs tamen minus intellectum, placandum putabant. Quid cum in mari medio Hiera, vna ex Aeolijs Insulis, cum ipso mari arsit in So-

Mapph. in hist.
Indica

In Incendijs
opem diuinam implorare. soliti ipsi Ethnici.
Iulus Obsq;
Lycosihenes

ciali bello, nonne legatione Senatus piatum dicitur? At verò cum auis illa inauspicata, quam vocabat Incendiaria, se in conspectum dedisset, lustrabatur statim vrbs supplicatione, atq; suffitu, quod in primis accidit Sergio Galba, & M. Severo Coss. tunc .n. ea volucris visa, metu incendiorum per triginta ingenuos patrimos, & matrimos, totidemq; virgines sacrificatum est. quid tandem hoc tempore fieri debuit, cum flammam ipsam volitare videremus? Iam Posthumio, & Sp. Furio Coss. cum cælum visum esset ardere, statim feriae indictæ, per quas omnia delubra pacè Superum exprosecutum virorum, mulierumque turba impleta esse dicuntur. quid igitur nunc erat agendum? cum arderet terra, cælum verò & in igneam excãdesceret nubem, & in horribilem squaleretur cinerem. L. quoq; Posthumio, & Sempronio Coss. cum mare arsisset, ac lapidibus pluisset, Nouendiale sacrum institutum, accuratèq; prodigia expiata. Præterea cum Gn. Cepione, & C. Lælio Coss. mons Aetna igni abundaret, quadraginta maioribus hostijs sacrificatum. Quid quòd P. Africano, & C. Fulvio Coss. cum Anagnina tantum seruo tunica sine flammæ vestigio arsisset; atq; Ardea terra pluisset, virgines ter nouenæ canentes lustrauere urbem? Iam C. Mario, & C. Flacco Coss. cum Sole repetè velut extincto, flamma in agro Vulsiniensi è terra erupisset, seq; altius extulisset, supplicatum est, ac duo signa oleagina statuta. Deniq; (vt cetera omittam) cum in Auentino aliquando luto pluisset, atque apud Tuscos lapidibus Aricia verò puerum ingenuum flamma comprehendisset, licet innoxia, nihilominus lustrata vrbs, & victima cornibus ardentibus circumlata, supplicatio indicta, & pompa à Magistratibus ducta. quid igitur hoc incendium Vesuuij requirebat? in quo, præter lapidationem, imbremq; cinerum, ac limosum, tot millia hominum cum ipsa Campania conflagrarunt. Atq; hæc iccirco à me commemorata sunt, cum vt constet, hoc fuisse èt exteris persuasum, in incendijs ex-

tin-

tinguendis nihil tam valere, quam religionem, atq; pietatè, tū vt perspectū sit, hæc nostra tēpora collata cū priscis multò maioris, ac solidioris, immò veræ pietatis fama pcellere. pcati igitur sumus Cēlites, & depcati à nobis exitiū. deplorata Neapolis esset, nisi eorū opē, & patrociniū implorasset. Sunt igitur, quæ de huius vrbs pietate diximus, acione magna, ea certè quæ sequuntur de horum præsidijs, miræ prodigio. neq; tñ omnia consecrari libet, quæ vulgo iactantur. quæ an vera sint, ij decernant, ad quos ritè spectat. me certè non quælibet commouet aura rumoris. ea narrabo, quæ ciuitate vniuersa teste nituntur. & quoniã fatis dictum de cratere ignis, transeo ad craterem sanguinis, quam & hic exæluat.

Est huius vrbs, quod te minimè fugit, patrona, Byzantina quæ dicitur delubri titulo, Dei mater. sunt Apotropæi, & Auerrunci Coelites multi. Ianuario maximè aditus ad propitium Deum fit. vita ciuium eius viuendo viget in sanguine. hæc Neapolitanæ Ciuitatis Ancilia sunt; hoc Palladium, quod non vt Iliacum aliena ope à flamma ereptū est, sed nos eripit sua. hic vnus est, qui, vt cum Romano scriptore loquat, *Omnia incēdiorum vestigia sanguine deleuit suo*. Dabitur hæc mihi venia, vt ad ciuem scribens, de patriæ vindice, ac patrono plura dicam, nec parcam atramento, quādo sceleri nostro eius parcitur sanguine. præsertim cum sciam, te in Ianuarium singulari esse pietate. neq; verò ille sanguis vllò in cratere asseruari melius potest, quam in cognomento tuæ familiæ præclarissimo. Nihil igitur efferuescenti Vesuuiio tam infestum, quā ebulliens hic sanguis. res & veteri experimēto constat, & recenti. liquefcit cruor, nè liquefacta saxa voluantur. soluitur Ianuarij sanguis, ne metu cogatur noster. concrefcit hic in spumam, vt illius decrefcatur furor. feruet hic, vt deferuescat ille. mouetur, ac fluctuat, vt fluctuare motu desinat terra. pollicitus olim post cædem, fuerat sanctissimus tutor, sibi fore curæ ciuitatem, nunc cum

De patrociniis in primis S. Ianuarij.

L. Florus

Vis eius sanguinis in retinguendis Incendijs.

Plutarchus

sanguinem soluit, et fidē, quā obligauerat, soluit, ac nos pariter soluto animo esse iussit, ac libero. hoc idē in se receperat post necem Romulus, sed Roma non semel incensa testata mendacem est; nempe eius patrociniō nitebatur, qui fraternum fuderat sanguinem, non qui piē suum. Solet hic sanguis aduerso capite solui, quod si forte concretus persistat, ac durior, id in omen vertitur, quod non semel fatale huic urbi fuit; hoc verō tēpore non modo statim colliquefactus est, sed nondum obiecto capite inuētus est iam solutus; nulla fuit in beneficio mora, æstuarē statim coepit vnā cum Vesuuiō, vel etiam præuenit hostem. vix ille bitumen efferuescens è venis cepit effundere, cū hic profusū è venis suis tanq̄ feruidum opposuit sanguinē. colliquefcere vnā coeperunt, & Ciuitas lacrymis, & Ianuarius sanguine. Displicuit olim Dijs (vt acutē ait Poëta) tantuin sibi licuisse ad Vesuii incendium excitandum, cōtra placuit Ianuario, tantum se potuisse ad extinguendum. non perijmus inter flammās, scilicet eius opē, qui flammās olim subijit, nec perijt. tuti fuimus non loco, sed auspicio. si ventis agitata cōmouisset se tātū hanc urbem versus teterrima nubes. p̄sus obruisset omnem flagranti, & graui cinere, tecta disturbasset, sempiternam noctem offudisset. denique ex eo, q̄ transmarinæ ipsæ regiones sunt passæ, assequi coniectura licet, quid exitij nobis potuisset inferri, cum videlicet mōtis cacumen erumpente spiritu patefactum, atq; perruptum tantam vim lapidum, atq; saxorum ardentium efferret, ac iaceret, vt libero cœlo dissilirent, & quocunq; incidere, exitium afferrent; cum formidabiles mugitus, immania tonitrua mari, terræq; longē audirentur; cum, tanquam in oppugnatione hostili urbium ictibus tormentorū, omnia fragore completerēt; cum deuolutum incendiū voluminibus flammarum tam latē flueret, vt flagranti agmine agros omnes, arces, substructiones, delubra, oppida, & quicquid occurreret, incenderet, deuastraret, deleret, in mare prouolueret,

Martialis

ret, deniq; cū iam torrens ille cineris, atq; ignis vltra Letuopetram excurrendo impetum faceret etiam in hanc urbem, qui metus est iniectus omnibus? quæ poterat spes esse viuendi, quando hunc ipsum aërem, quem spiramus, hūc Sōlem, quo fruimur, videbamus sepultum cinere? obrigui-mus metu quanquam propē flammās; stupentes hæsimus quanquam nutate terra. In tanto igitur Martis otio posita, magnum tamen accepit Campania uulnus, ac mirum, cui aperiēdo defuit gladius, cui sanādo profuit sanguis. illustri victoria, licet tātā sub caligine, potiti sumus; tamen, vt dici solēt, nec citra sanguinem, quo protecti, nec citra puluerē hoc est cinerē, quo cōtecti: vulneratus est Vesuuius alieno vulnere. mirū dictū. timuit cruorem sui hostis. terruit olim Romā visus in Vulcani area sanguis, eamq; speciē in omen vertit; nihil contra nobis auspicatius accidit; quam in Campania, quæ & propter Phlegræos campos, & propter Vesuuium area quædam Vulcani est, obiectus flammæ Ianuarij sanguis.

Linus

Sed quodnam, inquires, est istud genus præsidij aduersus ignem, sanguis? refer animum ad vetustatis memoriā. Ferūt, Aegyptios, cum in sacris apud ipsos literis prædictum haberent, Aegyptum aliquando conflagraturam, parum fisos immēsis ipsius Nili, quem diuinis honoribus prosequēbatur, aquis, possessiones suas rubro colore illinere solitos, & tanquam sanguineis guttis inspergere; quod persuasum haberent, nihil magis aduersus ignem valere, quam sanguinē. experta hoc est Neapolis, quæ se ab incendio tutata est, nō simulato, sed vero Ianuarij sanguine; & quod maioris est prodigij, æstus ignis restinctus est æstu sanguinis. quāquam quid miramur Cælites tātā habere vim aduersus nostratē hunc ignem, quando possunt, vt quidam eorum dixit: *ipsas flammās, & ignes gehennæ glorioso cruore sopire.* Atque, ut clarius constet, quantarum uirium aduersus ignē sanguis sit habitus, etiam apud exteros, rem accipe in eo genere

Epiphanius

S. Cypri.

fanē

sanè miram, & ad rem nostram satis accommodatam. In illo Romanorum aduersus Quadtos inito prelio, cum ad nostræ legionis, quæ κεραινοβόλος. est dicta, preces, contra hostes Cælum exardesceret, ignemq; iacularetur, & fulmina, cumq; unà imbrem effunderet mistū bitumine eius naturæ, ut quidquid tangeret, statim exureret, nec secus inflammaret, atq; oleum, hostes intolerando dolore affecti, incertum an ex Medicorum consilio, an alio auctore, *influxerunt sibi vulnera, quò ignem sanguine restinguerent.* adè illis persuasum fuit, nullum esse præstantius aduersus bituminosum ignem auxiliū, quam ex vulnere sanguinem. cur igitur non diuinitus factum putemus, vt contra Vesuuium ignē bitumine flagrantem, ac fulminis more furentē opponeretur profusus è vulnere Ianuarij cruor? illo, illo, inquā, sanguine viuimus; hoc nostris medemur malis. Ac diuinitus èt iniecta mens est, vt aduersus eundem ignem flagris acerrimis multi sibi humeros cruentarent.

Ergo educitur extra urbē Ianuarij sanguis; procedit iterum, atq; iterum pompa, contra Vesuuium sistitur. mirum spectaculum utrouis te vertas. ambo perpeffi ignem, sed in illo Ianuarius cum suis vixit, in hoc cum suis Vesuuius perijt. ambo vertice diminuti, sed alteri Barbarus, alter est ipse sibi licitor. amobus certè tunc maxima vis est, cū intereūt, tunc robur integrum, cum debilitantur, ac minuuntur; ille sanguinis venas aperit, hinc bituminis, habent .n. & montes uenas suas. efferuescit hinc sanguis, illinc bitumen, sed Vesuuij crater licet durus, ac ferreus diffringitur, huius crater vitreus persistit, & quod in primis admirare, bitumini liberius excurrenti sanguis, qui clausus adstringitur, vim facit. restinguit aut ignem non infusus, aut impositus, sed propositus tantū. Fuisse dicitur olim in Græcia exercitatio quedam ludicra, à pueris vsurpata, qua illi gladiolis, aut fustibus armati, coniuratiq; aduersus ignem, vulnera conabantur infligere, vel inurere igni ipsi stigmata, & verberū notas, & cruo-

& cruorem ipsum, si possent, elicere, alieni videlicet à Pythagoræ disciplina, cuius est illa vox, *ignem gladio ne ferias.* eo ludo veteres indicare voluerunt, inanem quorumdam operam in rebus, quæ fieri non possent. apud nos hæc pugna feriò committitur, qua non hoc contendimus, vt exprimatur ex igni cruor, sed vt cruore comprimatur ignis. nec victoria caret auspicio. Obsederat urbem Tyrum Alexander, ac viribus omnibus oppugnabat, cum ecce prodigium. iniectum erat fornaci ferrum, quod excudi oportebat. ad motis follibus Tyrij suscitabant ignem, è vestigio sanguinis riuī sub ipsis flammis visi rubescere, tanquam extinguere ignem parati. hinc orta inter Tyrios, & Aristandrum vatem de omine vertendo contentio; Macedoni certè auspiciū victoriæ fuit; quoniam enim liquidus cruor fornaci videbatur affusus, in qua ferrum conflagratur hostile, interpretati sunt, nihil sibi metuendū esse à belli flamma. habet & hæc Vesuuij fornax quasi ferri glebas; ardebat, æstuabat; cū ecce inter flammam Ianuarij sanguis. accepimus igitur omen victoriæ, abiēcimus metum. ac fuit quidem hic olim cruor liber à flamma, nunc etiā liberator, vt rectè possis hunc appellare, quod quidam elegāter alteri tribuit, *sanguinem triumphalem.* Equidem mirabar antea, cur statim post cædem tanta cura esset iniecta sanctissimo Præsuli de amputato sibi digito colligendo. significauit enim ipse cuidam per visum, quo ille loco proiectus lateret. noluit colligi sanguinem sine digito. cur ita? scilicet hoc vti quasi calamo voluit ad inscribendū trophæum illo ipso cruore, quem fuderat. præuidebat sepè sibi cum hostibus huius urbis, cum ferro, cum ipsa flamma fore certamen, sibi que vincendum etiam extincto. legimus Orthyadem fortissimum ducem, qui pro amplificandis patriæ spatijs strenuè cecidit, scaturientem è vulnere accepisse sanguinem, in eoq; digitum tinxisse, tuor arrepto clypeo victoriæ titulū illo veluti calamo inscripsisse. Ianuarius igitur cum in sinum patriæ cruorem suum deserendum

Dio in Anton.

Nota.

Ian. sanguis in pōpa pro ductus contra Vesuuiū

Plato de Legibus

Curtius

S. Max. de S. Cyp.

Cur collectus Ian. sanguis cum digito

Valer. Max.

dum curauit; carere noluit digito, quo cruentum trophæi titulum etiam post necem posset inscribere; Atque, Hebræorū quidem Ducis prodigia ita olim Aegyptus est admirata, ut eum Dei digitum diceret; nimirum iccirco, quia in aërem effudit digito cinerem, quem calamitas est consequuta; at quando Ianuarius admirabilior, qui exitiosum huiusmodi cinerem iam per ceteras Europæ regiones effusum ab hac urbe amouit, ac depulit? Hoc ego tam singulari prodigio (Petre Aloyfi) magis afficior, quam alijs multis, quæ vulgo narrantur, quanquam non pauci affirmant, & verò fide digni aūt, testari se posse iuratos, cum è templo principe pōpa vnā cum sanguine progredere, è fenestra templi vitro pellucida exorto repente Sole, qui latebat, oblatam sibi speciem infulati Præfulis cum pontificio lituo erectis prioribus digitis ritè fausta omnia pollicētis; eam verò speciem clarissimi videlicet Præfulis nō alio penicillo depictā, quam Solis radijs fuisse visam. certè hoc ipsum significauit aureum illud os, cum dixit de ijs, qui pro religione ceciderunt *riuos sanguinis ex eorum corporibus disfluentes croceis radijs Solis exorientis esse simillimos*. Addunt, cum purpuratus noster Antistes extra urbis moenia progressus craterem sanguinis manu acceptum aduersus Vesuij craterem intētaisset, statim teterrimam nubē, quæ imminere videbatur huic urbi, tanquam sensisset vim sanguinis, ab altissimo vertice inclinasse se se primū, deinde iter mare versus, cursūq; deflectisse. mox ne venti vi potius, aut casu, quam diuinitus res acta videretur, abeunte sacra pompa ad statum rediisse pristinum, quasi defunctam iam honoris, ac venerationis officio, cum satis apertè significatum fuisset, cuius maximè operitendum esset, ut in dies languidior flamma moreretur. hoc quia confertam multitudinem habet testem, faciliè adducor, ut credam. certè ab illo congressu sanguinis cum Vesuio mitiora ceperunt esse omnia; huic uerò tantū illud permissum, ut quando huic urbi officere non potuisset, se se

sub

ipse

ipse cōficeret, liuore absumeret, atq; corroderet. Præscripti sunt illi termini, intra quos fureret, crater; propinaret modò pestem sibi ipsi, præterea nemini; æstualet quantum vellet; sibi rogum, sibi sepulcrū extrueret; in sese corrueret; deniq; suo se tegetet cinere. ceterum Ianuarij lege illud est cautum. Lapidatio deinceps nulla esto, extra montem flāma ne excurrato. Neapolim turbare metu desinito. viuidū sanguinem ignis, breui moriturus, veretor.

Neq; vero aptior q̄sq̄ inueniri poterat, q̄ in hoc quasi certamine cū igne pugnaret, q̄ Ianuarius; nō modò q̄ a dū uideret, ardētem pyram, in quam est iniectus, extinxit, sed quia cum Vesuuius amphitheatri speciem referat, desidentibus in caueæ formam medijs ex incendio veteri, & cum arenā etiam, quam è mari hauserat, sparserit plurimam, Ianuarius p̄fecto in huiusmodi amphitheatrū produci debuit, solitus in amphitheatro pugnare, & vincere. legisse te puto, Petre Aloyfi, illum olim in Puteolano amphitheatro fuisse impij præfidis iussu ad leonem petitem, atque ad ceteras bestias. quid tum egit Ianuarius? qua magnitudine animi? qua fronte? quo vultu in arenam descēdit? quibus bonorū plausibus est exceptus? cum immixtæ feræ ieiunæ ad eius pedes acciderunt, nec ausæ sunt illum exorbere sanguinem, qui reueruabatur huic urbi ad vitam ciuium. celebratum erat antea Puteolanum illud amphitheatrum magnificentissimo spectaculo, quo acceperat Nero Tiridatem Armeniae Regem, qui è superiore loco tauros immanissimos duos telo traiecerat; sed quāto dignius hoc spectaculum fuit? cum ibi Ianuarius *θνηρόμαχος*, ita cum belluis pugnarit, ut vicerit, ita vicerit, ut feritate etiam exarmauerit, cum blandissimè illi lenocinaretur leones. an verò mitiorem putamus ignem hūc Vesuuianum, cum tātam ab illo stragem factam esse doleamus? eum sciamus ab Aegyptijs hoc elementum belluam immanissimam, ac voracissimam appellatam? igitur in theatro Puteolano Ianuarius petitus ad leonē, in amphitheatro

Dio.

In actis Ianuarij.

H

Vesu-

Ex-
enditur
magnitudo
beneficij.

Vesuviano expetitus ad flammam; in vtroq; victor, eoque, vel illustrior victoria, quia de igne, vel admirabilior, quia parata sanguine. scetetur igitur indagando prodigia qui volet, satis magnum, immò longè maximum prudentibus vitis est visum, in tanto non modo Italia, sed Europæ metu, in conflagratione Campaniæ, nos incendio proximos interfuisse periculo, abfuisse calamitati. Iaculabatur longè Vesuvius ingentia saxa cum flamma, infinita vis cineris omnia operuerat, ædes oppræsserat, inuolutum erat Cœlum fuligine, transmarinæ quoq; regiones cohorrerant, Dalmatia fragore quasi bellici pulueris ad arma penè concurrerat; interea nos finitimi tanti tonitruvi vix susurrum audiimus, vix delibauimus crateris cinerem; quid tam incredibile, quam hic elidi fulmen, aliò ferri fragorem? quid tam inauditum, quàm penè domi esse ignem, foris cinerem? apud nos caminum, apud exteros fuliginem? quid tam admirabile, quàm è remotissimis locis huc remitti fauillam tanquam ad focum suum? plus enim de vi, de natura, de generibus eius cineris cognouimus ex eo, qui apud alios diuersus pluit, quam qui in hac vrbe simplex. mittebāt videlicet exteri ad nos cinerem, qui apud caminum ipsum versabamur in flamma. illo ipso die, quo Vesuvius exardescere cœpit, cum incredibili celeritate fuligo, tenebræ, cinis iam occupassent Europam, adhuc apud nos nihil horum. exterriti quidem sumus crebro motu telluris, at ne vnà quidem collapsa domus est, cū plurimæ sint vetustissimæ, parietinis vix stantibus, quarum ne labè quidē fecit vlla; atq; vt maior esset prodigio fides, nonnullæ huiusmodi domus in quiete ipsa corruerunt, quæ tantis terræmotibus resisterunt. iam cinere bis tātum leuiter aspersi sumus vltimi omnium, quem etiam consequutus imber statim diluit, nè fortè vel paululum huius vrbis tecta laborarent, non modò nè ruerent, vti multis in locis est factum. Conarus est etiam multò post Vesuvius inferre iterum exitium, & quasi ex insidijs nec opinantes est aggressus,

cum

cum omnia iam tuta putaremus. appetebat dies Agathæ Virgini facer, cū non multò ante lucem repente procel-
la inuolui Cœlum, permisceri imbri, grandine, tonitru; tum subito motu vehementius quassari terra, nutare tecta: excussus sopor, incussus iterum metus. flamma quippe oppræssa imbri, cum aspirare nō posset, intus fremebat spiritu elutante. nimirum videbat quodāmodo ignis, eo die, quoniā tegebatur patrocinio Agathæ, in Aetna (quò hinc iter esse creditur per ingentes sub mari specus) furere haudquaquā se posse, in Vesuuio igitur sæuire conatus est; nec sensit vtrobiq; sibi paratum hostem; hic se cruētari Ianuarij sanguine, illic reprimi Agathæ velo. Magna certè vis, ac prouida diuinæ pietatis consulentis mortalium bono. imitatur sanè Aetnam Vesuvius flamma, sed vtriq; frænum est iniectum; atque illi quidem velum Virginis tanquam murus obtēditur; nā profecto vereri debuit ignis tegumentum illud pudoris, qui rubescebat olim in genis accēsis. cum candentes forcipes accendit ignis, non vidit se vim potius præstare, ac multò expeditiorem aduersus se facere, quoniam ambusta mamma fecit Amazonem. veretur Aetna nuptiales illas faces pudici thalami, quibus summittit suas. quid mirum? quando, & leonis impetum non alia ratione cohiberi aiunt, quam igneis eius oculis obiecto velo. mirata non semel Catina est, non alia re flammam extingui posse, quam flāneo. quoties ea vrbs hoc velo explicato e-
natauit ex illo ignis gurgite? quoties eius vulnus, quod insanabile videbatur, huius veli fascia est non obligatum modò, sed sanatum. iaculatur in eam vrbem, ac reliquam Siciliam Aetna ignita plerumq; saxa, sed hoc velum oppansum est, vt aberret à scopo. ac licet quidem Agathæ multò æquius, quam Palladi, in eo peplo pugnam gigantis inscribere, qui Aetnæ subesse dicitur, à se deuicti: hic verò alter, qui Vesuuio subesse fingitur gigas Alcyoneus, Ianuario det poenas, qui vnus docuit hostē posse vinci non tã hostis ipsi-

Georg. Agric.

Velum S. A.
gathæ restin-
guit Aetnæ
Incēdium

L. Florus

Valer.

us uicti sanguine, quæ uictoris. hic ille est, cui obtemperare didicerunt cõiurata in nostrum exitum elementa. quoties metuimus, ne uentis ad nos ageretur è Vesuuio nubes? at cuiusmodi nubes? nempe in altitudinem immensam euecta, intumescens, grauida cinere, armata fulminibus, corusca fulgetris, tetra fuligine, linguis horrenda uibrantibus, imminens huic urbi, ac nostris propè ceruicibus incumbens. obsedit non semel urbem, circumtonabat, fulgurabat. aggredi potuit, ingredi nunquam licuit, ita uel excantata uotis, ac precibus uidebatur, uel potius tanquam diuina uirgula definitos haberet limites, ac Ianuarius Pontificio illo, lituo tanquam augurali hanc nostri Cœli regionem, ac Templum descripsisset, in quod nec auspiciatum aliquid caderet, nec obnunciari posset.

Nescio quis me (Petre Aloysii) æstus abripit, ut de huius æstu sanguinis, quo æstuarè Vesuuus desijt, fustus loquar, atq; illud addam, quod etiam mirum uideri possit. quæret enim quispiam, cur sanguis ille restincturus incendium ferat secum paleas, quod nutrimentum potius ignis est? scis innatare in sanguine stipulas, cum quibus primum est collectus è terra. sanè de Chimæra monte mirum quiddam narrat. eiecat hic mons flammam Vesuii more. incolæ, nè agros incendat, craterè ignis circumfistunt, fœni manipulos confertim stipant, circumdant ignem paleis. dices, eos uel accendere caminum uelle, uel, si restinguere conarentur, insanire. quid tum? horrere ignis protinus, abhorre- re ab apposito fœno, statim cedere, immò opprimi, ac prorsus extinguere. est hoc in Naturæ prodigijs. habet uero ille mos in cacumine quidem leones, è iugo medio eructat flamas, ad radices dracones serpunt. hinc datus fabulæ locus, ut monstrum diceretur. nihil ne Vesuuio est cum Chimæra commune? est certè non nihil. est illa pde *Prima leo*, nosti Poëtæ carmen. nempe immanem aperuit hic quoque hiatus, quod, & Campaniam deuoraret, & se ipsum. *postrema Draco*. prorsus ita. fluium. n. è Vesuii radicibus tanquam è latibulis pro-

ser

serpentem appellauere veteres Draconem. *media ipsa Chimæra*. hinc certè primò ignis erupit. quid igitur? quado Chimæra in multis simillimus est Vesuuus, à Ianuario nè paleis extingui debuit eius flamma? ain' tu? at non nihil uideretur detrahi de prodigio. Natura illud fit, hoc diuinitus. non extingui uidetur fœno Vesuuus, sed accendi, notum illud est de Pandulpho Capuæ urbis Principe. populabatur hic Campania; relinquebat ubiq; uestigia scelerum, cum uir quidam religione præstas uidere sibi uisus est deformes Aethiopes vibrato capillo, qui festinanter, ac sedulo manipulos fœni plurimos alligarent; interrogati, quid agerent, quouè pergerent, responderunt. Genios se esse malos, quod certè uultu ipso, atque oculis præferebant igneis, colligere uero se non pabula iumentis, sed exarsuro Vesuuio fomitem ignis; in horribilem eum rogum, Deo ultore, Pandulphum conijci oportere. exhorruit ille dictis, mox nunciatum est de huius morte. statim Vesuuus ingenti ore patuit; exarsit, & tanquam iniecto multo fœno, inuoluit omnia fuligine, atq; fumo. alitur igitur stipula (si spectri ratio habeatur) Vesuii flamma, non extinguitur, ut Chimæra. quid igitur sibi uolunt illæ, quæ in Ianuarii sanguine innatant? .s. paribus pugnatur armis. Ingerant ergo quantumlibet fœni Cyclopes impij intra Vesuii caminum; una, uel altera Ianuarii stipula resperfa sanguine restinguet, ac nouo quodam prodigio, incendium fomes ipse ignis eludet. ei aculatur Vesuuus ingentes moles, ut quidam scripsit, *leuium palearum more consputas*. has iacere in nos desijt, cum primò uidit in Ianuarii sanguine paleas; ac mirè factum est, ut cum hic ignis omnia corripere, atque absumeret, paleas tñ, in quas fortè incideret, exhorresceret quodammodo, ac transiliret, ita eas relinquebat intactas, ueritus fortasse, quas didicerat in Ianuario formidare.

Neq; uero passus est Sanctissimus custos Vesuium ignitos eiaculari lapides in hanc urbem, cum in cetera loca, et

cen-

Cur in Ianuarii sanguine stipulae innatent.

Plin.

Lucretius.

Petrus Dam.

Cassiod.

Cur Neap. à lapidatione immunis fuerit.

centum ferè passuum millibus discreta, immanis lapidatio defæuierit. nimirum hoc tempore illa in eius magnificentissimam ædem exædificandã, atq; ornandam munificè, ac splendidè incübés, magni p̄tij lapides, & fulgore cōspicuos comparat. ceteri montes nunc effodiuntur ad pietatē huius vr̄bis declarandam, execari se sinunt, latomias ostentāt, .i. Vesuuius contrā ad eius perniciem saxa cum flāma deuolueret. Excitatur ad latus Principis Templi ēdes, exēplar veteris magnificentiæ, quã fortasse quispiã, Rhetorū more, inter orbis terrē miracula numerandã diceret, nisi prodigiū illud viuidi sanguinis, cui dedicatur, magnitudine sua faceret, vt opus tam egregium nō habeatur mirum sumptus est ex ærario Ciuitatis ducētorum, & amplius millium aureorum. augusti potius Templi est, quam ædis opus. parietes omnes quæditorum lapidum crustæ operiunt. quot marmora, tot specula, in quibus, & magnificentia simul, & pietas huius vr̄bis repræsentatur. non est cur Alexãdrina marmora, cur Numidica, ac cetera, q̄ antiquitas est admirata, magnopere desideres. omnia cãdido, varioq; lapide distincta. in his mira ludentis Naturæ spectacula. videas quasi fluminum lapsus, ac meandros; dum currit vnda, moratur; dum fluit, stat. spumāt quasi collisi fluctus, & scopulus ipsū marmor est. maculosa sunt multa, sed nihil purius huiusmodi maculis, ipsa labes decus est. intercurrunt quasi per artus venæ, & quædam puniceas habent veluti guttas, quæ omnes Ianuarij deseruiūt sanguini è venis effuso. nonnulla cãdidis, & quasi lacteis Zonis præcincta sunt, & ob venustatē, si fas est dicere, quasi Veneris cestro. colore sunt vario, sed in vnum redeunte concentum, suauitate inenarrabili. color his subniger est, sed tamen lætus; pallidus alijs, sed pallor eximiam habet gratiam. in nonnullis viriditas est, nec euandida, nec senescens. dos omnium est in imitatione gemmarum, iaspidis, pyropi, hæmatitæ, smaragdi, & aliarū. quocūq; incidunt oculi, gratissima est eorū resectio. in prato te, hor-

Ædis S. Ianuarij descriptio

toque versari credas, quo nomine sanctissimum illud, pulcherrimumq; delubrum in Palæstina olim appellatum. legimus, lapidum quasi florum varietate distinctum, in quo aliū admireris puniceum, hunc viridem, illi Natura, perinde ac pictor egregius, contrarijs etiam coloribus conciliauit gratiam. Idem in columnis decus, & species. quadraginta intra ædem sunt, complectuntur quaternæ Patronorum statuas, quæ intra marmoreas veluti cōchas inclusæ sunt. nihil est q̄ in colūnis non admirere. non modo Naturæ laudabis, sed artis decus; epistilia, scapos, spiras, stylobatas, in astragalibus hypotrachelia, in Zoporis metopas, volutas item, siue helices, strias, siue canaliculos. omnia mira arte perfecta. non modo nitor ijs, sed splendor quidam vibrans. deniq; diē sibi ædes ipsa facit suum. quid cū & Sole illustrabitur suo? cum, inquam, Ianuarij simulacrum in ara principe statuatur cum aureo amiculo, & illuminata gēmis tiara, Solij qui Mitras est dictus, quam simillimus? qui tum fulgor erit tanquā reciprocantium radiatorū? ut tota ædes tanquā τὸ Ἡλίου ἀνάθημα, futura sit. habent & reliquæ aræ plurimum ornamentis, atq; splendoris. supernè veluti Genij è cãdido marmore corollas, aut aliquid simile gestant. quatuor odeæ sibi respondent cum septis itē marmoreis? Porro ceterarū partium dignitati pavementum quoq; respondet distinctum, ac tessellatū emblemate vermiculato. Eminent verò supernè, atq; incumbit operi ingens hemisphæriū aureum. extremus hic labor est; imago quædam illius cęlestis, nisi quod figuris differunt, in stellifero namq; Perseus, Hercules, Cepheus fabulis inclyti, immò verò Cętauri, atq; eiusmodi mōstra visuntur; in hoc uerò hemispherio Patroni huius Ciuitatis cū rebus præclare gestis expressi. Iam ante fores præcipua magnitudine, & specie admirandæ colūnæ sūt duę, tribus millibus aureorum cõemptæ; ut fores ipsę magnificentia sua ædē ineuntibus significare uideantur, quale spectaculum sint aedituri. cõputet in hac æstimatione, qui uolet, subtractionē

Vileipandus

ædis, pretia marmorum, opera Pictorum, impendia Ciuitatis, nihil vel mole magnificentius, uel ornatu ambitiosius dicet. hoc unum fortasse quispiam è trās marinis regionibus aduena mirari possit ignarus rerum, æternum propemodū hoc opus, & immortaliter uicturum deseruire sanguini; sed mirari desinet, cum hūc immortalem sciet, & uiuidum. Noluit igitur amantissimus tutor, hanc urbem ignitis Vesuij lapidibus obrui, quæ in æde magnificentissima substruenda & ornanda lapidibus hoc ipso tempore, tãto cum sumptu, ac pietatis significatione, uersatur. Rameffen Aegypti Regē ferunt, pulcherrimam molem marmoream Soli excitasse, Cambyfen uerò, cum eam regionē igni uastari iussisset, ubi proximè ad eam molem incendio uentum est, siuè reuerētia Numinis, siuè pulchritudine operis commotum, flāmā longius serpere uetuisse; quid igitur mirum, cum incendium excurreret in hanc urbem, ubi magnificentissima hæc moles Ianuario excitata est, statim substituisse flammam, vel locum reueritam, vel Numen loci? multi à me, quæ rem tantam testaretur, epigraphen efflagitabant; mihi nulla magis uidebatur idonea, quam quæ non humano ingenio elaborata, sed diuinitus inuenta in Agathæ sepulcro marmoreo, quo tempore uel obiectū Catina præcipitantē ignem ex Aetna compescuit. ea fuit. *Mentem sanctam, & sinceram, honorem Deo, & Patriæ liberationem.*

Dion.

Dij Olim culti à Neapolit.

Atq; habuit quidem hæc ipsa Ciuitas cum nondum omnino superstitio esset abolita multa Numina, quæ in eo incēdio, quod sub Tito fuit, inuocata esse dicuntur, quorum tñ ad extinguendum incendium nullum esse posset idoneum. Apollini, hæc est Soli, diuinos honores tribuebat, quem v3. Astronomi, quia paullo ante, quanquā non sub nostro finitote, defecerat, in hoc incendio culpant. colebatur hic idē Neapoli Mitræ nomine Persico habitu, ambabus manibus bouis cornua retentans, ac premens, neq; tamen Vesuium ille bicornem, mugientemque reprimeret. Quid Lucina, si-

ue Diana in hac eadē vrbe culta. obstetricaretur .s. parturienti Vesuiuo. quid educeret Lucina nisi flammam? Diana uerò, quæ incenso Ephesino delubro, arisque suis consulere nequiuit, præsto esset huius urbis incendio? in illius fundamentis, nè fortè motu concussæ terræ posset eueri, legimus substratos fuisse carbones. præclarum omen. nempe postea iniecta flamma combustum est, atq; deletum. Ceres item, hinc culta, sed hæc suspecta, facem præfert, dum filiam quaeritat. cultus & Bacchus, nempe is qui à matre genitus exusta. Herculem ἀλεξικακον Neapolitani venerati sunt, quine Herculæ quidem suum vindicare vnquam à flamma potuit, qui & se ipsum in pyram furens iniecisse dicitur. an Tyndaridæ, marina Numina, præsto essent? at hoc tempore arsit & mare, nec vertex eorum est sine flāma. an Fortuna, quæ huius urbis olim tutelaris fuit? ea scilicet terræ motum susteret, q̄ volubili rotæ incūbit instabilis, an Orion, nā hūc quoq; est uenerata Parthenope, at huic alterū genus calamitatis debetur, eluuiēs. Gratijs certè referēde grates erūt; nā & illis Ciuitas hæc affluēs omni uenustate, & gratia honores olim exhibuit, q̄ cū tres fuerint, infinitas potius Ianuario debet. an uerò Vestam implorarent, cuius adhuc rotundum templum hinc uisitur in Nili, quæ dicitur, regione. illa, uidelicet, cui sacer ignis est perpetuus, extinguet incendiū, cui obruendo uix sufficiat ipse Nilus. omitto ceteros Deos tribules, ac patrios; sunt .n. omnes hac in re maximè inter se pares. & sanè cum postea hæc urbs eorum omnium simulacra, atq; delubra succēdit, satis ostendit, non ipsos admittendos esse extinguendis incendijs, sed Ianuarius, qui dum uiueret, integerè medijs flammis euasit. Ostentabat olim Neapolis, ut narrat Philostratus in Heroicis. Alcionei cuiusdam ossa immania, unius è gigantibus, ad miraculum; multos enim hinc gigātes ab Hercule interemptos dicebāt, & Vesuium super ipsos flagrare. quanto nunc maiore prodigio ostentat uiuidum Ianuarij sanguinem, quo eius montis

Plinius.

tis efferuescens ignis extinguitur?

Aliorum
Coelitem
auxilium
imploratum

Quamquā nō modo Ianuarij, qui ex Apotropæis præcipuus est, sed aliorum quoq; patronorū, atq; Coelitem auxiliū est hoc tempore imploratum. eductus in pompa etiā eius, qui Affertoris nostri prodromus fuit, sāguis. quippè & hic, & si multis ab hinc sæculis effusus, tamen mirū in modū solui solet, & colliquefcere. habet hoc Neapolitana ciuitas propriū, ac singulare, ut concretus multorū, qui sanctissimè ceciderūt, sanguis hic efferuescat, pindè ac si recēs missus è uenis. quamobrem efferant se licet Roma, ceteraq; urbes, ac iactent, quòd eorum occisorum sanguine maduerūt, Neapolis gloriatur, alibi occisos suo sub Cœlo quodāmodo reuiuiscere. ita nescio qua dulcedine lætus micat, atque exilit cruor. exilijit olim, hic, de quo loquor, adhuc in matris utero positus. utrum illud admirabilius, an quòd uel interfecti uiuidus exiliat sāguis? est sanè hoc immortalitatis cuiusdam exemplar, ac propterea immortaliter hæc urbs laudanda. in qua quodammodo mori nesciunt Cœlites, apud quam uiuunt in ipso cruore post uulnera. Supplicatum itē magno Thomæ ciui, patrōnoq; Ciuitatis inter horrēdos Vesuij mugitus. ueniebat in mentem, eum olim in hostes religionis, magno cum huius bono, utilius, uti de eo loquebantur, mugijffe; ereptum uerò nobis à fuligine Solem req̄rebamus ex eius pectore, ubi inter clarissima uirtutū sidera pulcrius, quam in Signifero, splendet. Habet etiam inter ceteros hæc Ciuitas Iacobum à Picēno Patronum, quem paucis ante annis sibi adoptauit; huius corpus, q̄ temporis, æuiq; legibus minimè paret, integrum in pompa nūc primū est eductum; atq; extra moenia ad Vesuij cōspectū propositū, Magistratu, ac Prorege, uniuersaq; poenè Ciuitate prosequente. sentire uisus est Vesuius infensum sibi hostem, ac minas remisit; quem enim sibi magis aduersum habere poterat, dum cinerū uim egereret, quam eū, qui nouo prodigio post mortem nō est dilapsus in cineres? interea urbis

arces

arces æneis tonare machinis, fulgurare, & cū ipso Vesuiio certare quā fragore, quā flamma. fuit hæc significatio quædā lætitiæ, tāquam hoste deuictō. Exoratus etiam Agnellus signifer, & Agrippinus, ac nē Patronos huius urbis omnes numerando percēseam, laurea Beatitatis ornatus Andreas è Theatinorum familia. fuit & hic uiuido mirus in sanguine, qui licet gelidus morte, aliquando tñ efferbuit. Nos quoq; composito agmine argentea simulacra sanctissimi parentis Ignatij, ac Francisci cum corporum analectis in pompa duximus, in quam Sodalitates à nobis institutæ cōuenerūt cū acri fustuario, ac laceratione humerorum, atq; Ignatij quidē non modò nomine, sed factis ualuit olim uirtus in incēdijs. expertus est is, qui cum deuouisset illum flammis, mox vnā cum domo conflagrauit. Xauerius uerò apud Barbaras gentes, ubi montes eiusmodi sunt infames incendijs, hæc frēna solitus iniicere sceleri, ac dicendo vnā cum flagrantibus tonare montibus, ac vibrantibus fulgurare cum flammis. Pari etiam ordines ceteri pro se quisque pietate certarunt. Atque his præsidijs tecta Neapolis sedet inter ipsum Cumanum, & Vesuiianum cinerem mirè perennans; sibi que uendicat ex utraque flamma splendorem, non æstum. Ciuitates porrò reliquæ eodem communis exitij metu percussæ ad Tutelares item confugere suos. quarum singularum quā eximia pietas extiterit, dicendo prosequi longum esset. hoc tantum non omittam, Barium, quæ urbs admirabili prodigio liquoris è Nicolai ossibus scaturientis maximè insignis est, hoc se præsidio munijffe. in eam urbē se nimbus ille cineris largius effuderat, ac plus tenebrarū, plus etiam arenæ sparferat, quo uidelicet, & Nicolai uictoria, quā nomine præfert, esset illustrior, & theatrum apparatius. inter cetera, pietatis ergo, rei educti è carcere, atque in libertatem asserti; quanquam horribiliores extra carcerem nacti sunt tenebras. hoc certè halitus ille Vesuij è profundæ voraginis carcere liber attulit commodi, quòd

.O I

I 2

alios

alios quoq; liberos fecit. deinde aduersus fauillâ sacrum liquorem expressere aëri. mox & caligo discussa, & cinis repressus. eadem ope quidam hic in Vesuuiana regione ab agro, domoque procurrentes flammâ auertit. ita extinctus ignis quâ fonte viuo, quâ sâguine viuido. & miramur, quòd Vesuuius ipse, cum igneo halitu aërem digessisset, suauissimum illum rorem eiusdem nominis pauldò post in arborum frondes expresserit? Multa alia de Coeliturâ præsidio mira narrantur, mihi certè nihil tam diuinitus factum, tam prodigiosum, atq; mirandum est visum, quam vt in tanta strage Campaniæ tunc Patria desierit metuere vulnera, cum protulit sanguinem.

IO. BAPTISTAE MASCVLII DE INCENDIO VESVVII

Liber Tertius.

Qui est

DE CAUSSA EFFECTRICE.

AD PETRVM ALOTSIVM CARAFAM.

Actenus, Præful ornatissime, cum voluptate nos tenuit: vinidi sanguinis, & emortuæ flammæ spectaculû, nunc quoniam & calamitatis magnitudinem ex incendio acceptæ descripsi, & præsidia ostendi, quibus se Patria textit; Vesuuium quippe flagrantis animæ spiritu vaporantè,

Solinus

& nobis exitium ininitatem in primis Ianuarius sanguine, ac Parthenope lacrymis exarmarunt, nè quid prætermittere videar eorû, quæ ad rem faciunt, huius incendij causas philosophia duce indagare aggrediar. sanè de his ad te scribere non oporteret, quæ hic non semel audiui in Aca-
demijs de Naturæ arcanis, ac ceteris Sapientiæ partibus summa cum laude ingenij philosophantem; sed quoniã, vt dixi, hoc tempore Sapientia eos, qui ab incendio semiusti profugerunt, suarû ad iû hospitio, hoc est Lyceo ipso, humaniter excepit, ac fouit, fas erit hac de re paucis disputare, te Iudice. Cum verò huius incendij nõ modo comes, sed prodromus terræ motus fuerit (quæ certè non sine quadam benignitate Naturæ factum dixerim), tanquam excuteret oppidanos,

danos, aliòq; migrare cogeret, antequã ille turbo ipfos opprimeret) operæ pretium videtur eius præferre causam; præfertim cum Sapientũ sententia sit, eandẽ ferẽ esse, quæ sit incendij; nã idẽ spiritus, qui terrã concitatus excutit, eãdem inflãmatus etiã exurit. Quanquã ægrẽ adducor, vt de hoc maximẽ genere calamitatis verba faciam. quid ita? quia exulceratur animus memoria præteriti tẽporis; nã, vt omittam quæ nõ multis ante annis in Magna Græcia horrenda, atque misera terræmotu contigerunt, verãntur mihi ante oculos exitia, p̄fus immania. perhorresco. n. in Apulia, non longẽ à Gargano Mõte, insignis, ac frequentis vrbis à S. Severo dictæ fata nõ modò seuera, sed sæua. cerno tot oppidorum sepulcra; exanimant me insepulcorum acerui cadauerum, eorũ quos immanis domorũ casus oppressit. audio gemitus, & vlulatus; cum vero infantium, parentum, coniugũ interitum cõtẽplor, tum ab ijs commemorandis ipsa cogitatione abhorreo. quis fuit illius diei turbo, atq; tẽpestas? cum repente mugitu edito terra intremiscescit, inhorresceret, subsidèret; cũ domus aliæ super alias inclinatæ corruerent; reclangentibus cunctis sonitu ruinarũ immenso, cum strage tanta, quantam multis prælijs non fecisset hostis. fleuimus duo pœne millia hominum extincta non in Germaniæ campis, non apud Thraciæ Bosporũ, sed intra moenia, non alio hoste, quã Patria traxit, in quã, secũ Patria, dum rueret, in idẽ exitium suos. tantò durius, quãtò minus formidatum malum; quis, n. èt. è sapientibus terræmotũ præfertim tã horribilem timeret, æstãte iam prope adulta, in Apulia maximẽ, cum expirationes è terra tenuari, distillari, atq; absorbi solent? quo tũ tẽpore tanquã instructis copijs ad perniciẽm tollere. Iam quid Oceani vitamus æstus, quando èt procul à mari terra fluctuat? quasi satis nõ sit ad eã nos appulisse, tanquã è naufragio in litus eiectos; at verò quid bellicas in castris perhorrescimus machinas, quando sit èt sine externo hoste domestica in relictis arietatio

tio

tio? an non rectè terram appellari dicamus brutam, quæ hostes suos domi recepat? admittit illa intra specus aërẽ, quo quatiatur, ignem, quò conflagret, aquarum fontes, quibus effusis obruatur. fontes dixi? sed quid hoc prodigij est, quod nuper vidimus? Mõs euomuit ipsũ mare, & cũ culmina montium in elauionibus ascendere tutum sit ad præsidium; hinc nobis fuit inundatio ad exitium. parum ne est terrã quasi fluctuare motu, nisi etiam veris fluctibus, quasi naufragium faciat? antiquatæ igitur sunt Naturæ leges, nec iam arena præscripti limites mare arcet, quando & arenas & mare à montibus resorbentur. ceterum quis deinceps dicat terram suis librari ponderibus, quando stipulæ instat tam facilè vibratur? quis admiretur tanta soliditate cõcretam, quando compage laborat sua? Cuius animus hæc prodigia tam immania non percelleret? ecquis erit, qui nostrum reprehendat merum, atq; huius Ciuitatis propriam animi magnitudinẽ desideret? consulat verò sapientiæ magistrum; nèpè immanitatis arguit, ac rationis, sensusq; dicit expertes eos, qui vel in terræmotu, vel in procella, atq; naufragio, quæ ambæ res in primis horrendæ natura sunt, minimè commouentur, ac Celtas redarguit, qui tremente terra, tanquam in chorea quadam, & orbe saltatorio versarentur, ita gestiebant; intumescens item maris fluctus audacter, nec sine tumore animi aspernabantur. negat vir ille sapiens hanc dignam esse laude constantiam, cum stupor potius, & immanitas dici debeat; inhumanum quippe videtur, cum humus, hoc est parens omnium tellus cõtremisecat, hominem Naturæ vulnera nõ perhorrescere. aut in medijs fluctibus durissimam præstare se caudem. atqui nos quantò maiora terebant exitia? cũ eodem tẽpore, & terræmotibus iactaremur, & marinis fluctibus è monte profusis obrueremur, nouo prodigio in continenti ipso naufragi, vt omittam funestam flammam, quæ circumsidebat vrbem. profecto nõ commoueri nemo potuit.

Οὐδ' εἰ κραδίη γε σιδῆρην ἐνδοτεν ἦεν

quid

Homerus

Horatius.

Arist. 3. Moral

In terræmotu non commoueri stupor est.

quod? an nō apud Romanos ipsos, quorū incredibilis fuit in periculis adeundis animi vis; atq; robur, cautū fuit, nē quis semel vno terremoto enunciato, pro quo ferā indictā, cōceptaue erant, alterum eodē die factum enunciaret? quod foedum prorsus habebatur, & ominosum; quis igitur esset nostrum omnium sensus, quorum non aures huiusmodi nūcijs pulsabantur, sed oculi nutantis vrbis aspectu perstringebantur: certē vnica nocte quinquagies trepidatum est. nec antea nobis paululum respirare à metu licuit, quam Vesuij spiramentum fieret laxius. Insisterem hic in dicendo, nisi firmum, ac stabilem de se haberi sermonē ipse terrē mōtus vetaret. Venio igitur ad causam. neq; verò hæc tam in aperto est, quàm vulgus putat. quid .n. de naturalibus in hoc genere causis cōstituas certi, vbi alterno motu Natura ipsa dubia est? sanē quānam causa sit, quam obrē terrē motus fiant nō modò his cōmibus sensibus. opinionibusq; compertum non est, sed ne inter physicas quidem disciplinas satis constitit. Ventorum ne vi accidant, subeuntium specus; hiatusque terræ? an aquarum intra terrarum cavitates vndarum fluctibus, pulsibusq; ita, vti videntur existimasse antiquissimi Græcorum, qui Neptunum *ἑνωσίγαιον*, καὶ σεσίχθονα appellarūt, an cuius alius rei causa, alteriusuē Dei vi, ac Numine, nondum, inquā, erat pro certo creditū. propterea veteres Romani, cū in omnibus alijs vitę officijs, tum in constituendis religionibus, seu potius superstitionibus cautissimi; vbi terrā mouisse senserant, nunciatūuē fuerat; ferias eius rei causa edicto statim imperabant, sed Dei Nomen, vti solebāt in ceteris calamitatibus, cui seruari ferias oporteret, statuere, atq; edicere non audebant, nē aliū pro aliō nominando, falsa religione populū alligarēt. idque ita in decretis Pōtificum obseruatum esse, M. Varro dicit: quoniam, & qua vi, & per quem Deorum, quorū apud ipsos frequens populus fuit, terra tremet, incertum esset. Sed eorū sentētia maiores in Lyceo plausus videtur exci-

tasse,

tasse, qui terrę motum fieri dixerunt, dum alterna vis curfat, & vtrò, citroque spiritus comreat. cuius motus aestu tenuatus, atque laxatus, cum ampliora quærat spatia, nec facultatem euadendi habeat, intercluso meatu, fremit, ac tumultum ciet; proxima quæque remolitur, ac iactat; siuē tellus crispante crepitu ædium vibret, siue intumescat assurgens, alternatimq; resideat; siue concurrentia tecta contrario motu arietet; siue vndantis sit inclinatio quædam, & fluctuum more volutatio; siue in vnam partem totus impulsus: atq; hæc sententia ex Aristotelis, ac Theophrasti fontibus defluxit non modo in Lyceum, sed etiam in hortos Epicuri. quę quidem à doctis in quatuor distincta sunt genera, siuē formas. aut enim Brasmatia dicuntur, cū humum intus halitus illi suscitantes, sursum propellunt immanissimas moles, vt in Asia Delos emerfit, & Hiera, & Anaphe, & Rhodus, Ophiusa, & Pelagia prioribus seculis dicitata aureo quondam imbri perfusa, & Eleusin in Bœotia, & apud Tyrrhenos Vulcani, insuleq; plures; aut Climatia, qui motus limes ruētes, & obliqui vrbes, ædificia, mōtesq; complanant; aut Chasmatia, cum grandiori motu patēfactis subito voraginibus terrarum partes absorbentur, vt in Atlantico mari Europeo orbe potior insula, & in Criseo sinu Helice, & Bura, & in Ciminia Italiae parte oppidum Succinienſe profundo hiatu absorpta æternis tenebris occultantur. inter hæc genera terrę commotionum Mycematię sonitu audiuntur minaci, cum dissolutis elementa cōpagibus vtrò adſiliunt, vel relabuntur cōfidentibus terris; tunc enim quasi tauri mugitus audiūtur immanes Huc pertinent illa tot monstra quot nomina, quibus alij terrę motū distinguunt in agitantem, subuertentem, scindentem, perforantem, tremulum, ruinosum, impellētem, vehētem, euehētem, deprimentem; Sed nemo breuius, ac sapientius, quam Aristoteles in duo genera collegit; docet .n. alterum esse motum terrę nō abſimilem tremori, cum videlicet spiritus

K

pluri-

Alex. ab Alex

Ammiānus
Marcellinus.Varia terrę
motus generā

Georg. Agric.

Βρασμός
Concussio.Ασμιανός
κλίμα
Inclino
Euertoχάσμα
HiatusΜυκάμα
Mugio

Albertus.

Arist. 2.
Meteor.

plurimus terram, longè latèq; peruadit, eamque non in profundum, sed in latera ciet, ac modo ad hanc, modo ad illam partem vibrando agit, alterū esse instar pulsus, cū ex imo terra concutitur, ac sursum, deorsumque iactatur spiritu rectà ascendere conante, quo pacto se habet in animatibus pulsus, eo si quidem arteriæ nūc se se efferunt, nunc concidunt; atq; hoc longè periculosius esse dicit, cū vno in loco infernè spiritus vnà conspirant, vnde existit tanta illa commotio, atque eruptio, quæ omnia ruinis operiat; hinc quippe accidere ait, vt aliquando magna vis cinerum, lapidum, atq; saxorū tāquā è lebetibus, subiectis prunis, ebulliētū efferuescat; atq; hoc modo terræmotu factō euerfa esse quæ circa Sipylon, & qui vocatur Phlegræus Campus, & quæ circa Ligusticam regionē sunt. Animaduertere igitur facillè quisque potest, cuiusmodi motus hic Vesuij fuerit, ex quo eruperit materies cineris, atque lapidum tanta vi, tantaq; copia, vt agros, maria, ac transmarinas etiam regiones oppleuerit. Sunt. n. halitus illi, vt vniuersè loquar, natura non modo citi, ac loco maximè mobiles, sed, vt ita dicam, impotētes sui, quos si vis inimica obsideat, compellat, atq; in arctum agat, postea quam peruagati excurrerūt, nisi potestas abeundi detur, tum verò,

Ving. 1. Aen. *Illi indignantes magno cum murmure Montis
Circum claustra fremunt.*

quæ claustra cum diū pepulerunt, si fortè perlustratis omnibus euadere nequeāt, inde quò maximè impacti sunt, refiliunt, & aut per occulta diuidūtur loca, ipso motu fatiscēte terra, aut per nouum vulnus emicant; quod sua ætate accidisse idem Aristoteles narrat in Heraclea ponti Herculi sacra, quo nomine, & Herculæum hoc Campaniæ Strabo vocat. est quippe hoc fatum Herculis, vt non minus mortuus, quam viuus varios in labores, ac varia incurrat in monstra. cohiberi igitur spirituum vis tanta non potest, nec vlla cōpage constringi; laxamentum sibi parant indomita quadam

dam Naturæ potentia liberi, carcerem indignantur, ac sibi ius suum quodammodo vendicant; quòd si agitatione illa inflammati nacti sint materiam idoneam, qua pascantur, tunc ipsi viribus sumptis omnia depascuntur, montes ipsos.

Illud nunc quærendū videtur vtrum hic Vesuij terræmotus solito more, an alia quapiam ratione contigerit. fortasse enim non deerit quispiam, qui hūc non tam spiritibus delitescens, quam flammis prodeuntibus tribuendum putet; sed cum ea nocte, q̄ præcessit eruptionē incendij, terra, in vicinia maximè, non semel mouerit, profecto à lucta spirituum, qui inclusi latebant, terræmotum factum, neminè latet. deinde primo, qui occurrit, obice diffracto (ictus quidem verticem petebat, sed aberrauit in latus) statim vlli

velut agmine factō,

Qua data porta, ruunt.

armati flamma, ignitaq; instructi materia. sed dum vnà omnes sine mora euadere conātur, angustiore ostio præ tantis copijs, vehementius quati mons coepit, atq; conuelli. igitur, & qui adhuc tanquam ira quadam perciti clauderantur ignei halitus, & qui iam cum impetu prodibant, terram quatiebant. hi verò cum erumperēt, circumfusum aërem impellebant, voluminibusq; flammarum protrudebant, ex qua rarescētis aëris collisione horribilis ille tremor in fenestris, præsertim vitreis, fuit; porò terræ commotio, perpetuaq; vibratio in hac vrbe, ac finitimis locis, non nisi ex consensione continentis cum Vesuio, vti reor, accidebat; partibus videlicet inter se nexis, & communi coagmentatione compactis; quapropter toto fere biennio vicinia cōtremuit, etiam cum Neapoli quies erat. Non absimili ratione fulmen, cum è nube emicat, intra quā cogi non pōt, nube ipsa fracta, collisioque aëre, aures fragore percillit, ædificia commouet, & quatit. quod item in bellicis machinis, æneisq; tormentis, quæ fulmen ipsum aut emulantur, aut vincunt, experimento discimus intrusus. n. sulphu-

Ving. 1. Aen.

Ving. 1. Aen.

Arist. ibidem

Ἡράκλειον

Cardanus

reus, ac nitrosus pulvis in machinam, & glande obducta, admoto ab ima parte extrinsecus igni, illico intus acceditur, ac maius quam centuplum spatium occupat, qui cum in arcto sit, magna vi primò concutit machinam, tum non aliunde faciliorem exitum nactus, quam ubi conclusa glans est, eam toto impetu elidit per canalis spatium, inde eadè vi foras exturbat; tum omnia tumultu miscetur; consequitur tectorum commotio, atque concussio; quod ita fieri necesse est, cum ignis ille affatim tanta cum lucta, atq; conflictu ex angustijs erumpat, aëremq; repète diuerberet, atq; feriat, ipsa quoq; glande, dum hunc findit obiectum, obstrepente, ac stridente: & sanè ita hæc inter se similia fuerunt, vt, qui procul aberat à Vesuuio, alterius imagine delusi sint.

Cur mitiores tremores fuerint post eruptionem ignis.

Ceterum, quòd antequam Vulcanium illud amplū antique voraginis ostium pateret, vehementiores fuerint motus, postea mitiores, nemini mirum videri debet, eductis videlicet magna iam ex parte copijs, & in liberiorem aëris campum effusis; quem nisi vis tanta spirituum inuenisset, futurum erat facilè, vt magna Campaniæ pars horribili labefactata motu concideret, aut cum reliquis vrbibus hanc maximè hiatus aliquis resorberet; neque enim his casibus orbis terræ obnoxius aut nūquam, aut rarò fuit. At verò mirari quispiã hïc iure possit, quid sit, quod post laxatas Vesuij fauces, atque immensæ voraginis os illud immane patefactum, adhuc per interualla terra mouerit, æstate præsertim, quo maximè tempore philosophia nos ab hoc metu liberabat, ac securos esse iubebat; quippe tum tenuantur calore spiritus, atq; distantur, quod causæ est vt Aegyptus calida regio, rarò contremiscat; sed nimirum reliquiæ, vt ita dicam, coniuratorum sub cuniculis delitescabant, in primis animaduerti mouisse tellurem vehementius semell in maximo imbre, ac procella noctu cõcirata, iterũ paulo post imbrã subitã, qui rursus agros eluione vastauit; atq; hæc fieri dicerent Peripatetici, tum quia interceptur halitus, neque potest eua-

Cur postea non omnino destiterit moueri terra.

dere terræ meatibus frigore constipatis, quamobrè & noctu frequentius tumultuatur, tum quia occupata sede ab aquis, contineri nequit breuioribus septis. certè illum ipsum immanem in Apulia terræmotum paucis ante annis factum imber præierat post ingentem æstum. his addo aliquid Vesuij proprium; cum enim expiratio hæc bituminosa sit, scimus bitumen aquis ali; vnde illa non ficta, sed vera spectacula Chimææ mōtis, Nymphæi crateris, aliorũq; locorum, quorum ignis imbribus adolescit. accedunt ingentes ruinæ montis, quem dum ignis exedit, necesse est immanes collabi moles, atq; corruere, quod Anaximenes Milesius sensit; quanquam in hoc errauit, cum non aliter concuti terram diceret, quam cum labefactata in præceps ageretur; quò spectat illud Poëtæ nè an Philosophi?

*Terra supernè tremis magnis concussa ruinis,
Subter ubi ingentes speluncas subruit atas;
Quippe cadunt toti montes, magnoq; repente
Concussu latè differpunt inde tremores.*

Lucretius

Cererum mirum videri non debet, intra Vesuuium tantam contineri vim posse spirituum, cum cauis locis, ac specubus abundet maximis, in quibus illi hospitari, vel potius ponere castra possint. præterea cum subinde materia sulphuris, ac bituminis propagetur, nouos gigni halitus necesse est, atq; instaurari copias. Nã quod nonnulli ex Astrologis sentiunt, idcirco iterari terræ motus, quod eadem congruentium siderum veluti coniuratio redeat, id non facile sapientes admiserint; neq; enim Mars in Leone, in quo signo primùm stationem habuit, vltimos huius anni motus concitauit, cum iam aliò diuertisset.

Aluerniate.
Lapsus.
Lege August.
Niphum

Videris hïc à me quærere cuiusmodi signa ex ijs, quibus terræmotus præsentari solet, hunc præcesserint; tantum in hoc ipso mali est, vt eo imminente inhorrescat ante Natura; in primis verò lineam ex nubecula tenuem in longum spatium per coelum protendit, quæ conditis ventis diffila-

Signa terræ motus.

ri nequeat, qua linea ducta quodammodo futurum adumbrat incommodum more Pictorum, aut significet malum. *Plinius.* tanquam à linea incipere, ut sit in stadio, exarsurum sæpe ad virbium vastitatem. Præterea intumescit mare, atq; exūdāt. *Augustinus N plus* illi ipsi qui nauigant non dubia coniectura nituntur intumescente fluctu subito, aut quatiēte icti, intremiscūt verò etiam in nauibus posita æquè, atq; in ædificijs. Quid quòd puræ in puteis aquæ turbidiores fiunt? quæ scilicet perturbata Naturæ indicia sint, ac dissidentium elemētorum tumultum, pugnamq; testentur: quod certè signum hoc tempore nōnulli animaduertent. Solent & bruta nescio quo Naturæ stimulo concitata, huc, illucq; diffugere, ac significare mortalibus, aliò esse migrandum; quin etiam Anaximenes ex volatu auium terræmotū prædixit, nam & volucres ipsæ non impauide sedent. quo igitur præsidio nitantur homines, cum nec volucres fidant pennis suis? Ardet etiam aliquando ante motum aër, ac faces prætendit tanquam indices belli, quod animaduertisse dicitur Callisthenes. Nonnunquam verò Cometa præit nuncius calamitatis, quod accidit in Achaia. Antecedit, & Lunæ defectus, vel potius, ut Aristoteles cēsuit, ea deficere incipiēte solet tellus quasi cōmota prodigio intremiscere. addūt aliqui & Solis deliquiū, quasi exhorrescat ante Cælū, & clarissimos quos habet oculos claudat, ne intersint exitio; atque hoc certè tempore vtriusque planetæ defectus præcessit, Lunæ vero etiam subsequutus, quanquam sub altero finitore. Nam quid ego dicam, neq; Coelum ipsum cum maximè placatum est, atq; tranquillū, sine aliquo metu cerni posse: nempe cum Coelum silet à uentis, tunc immurmurare, atq; mugire solet tellus, illis videlicet cōditis in cauernas; & quod magis mirere, hæc accidere aiunt Mathematici vi siderum congruentium, maximè vero circa quadrata mundi. at quid magis aduersum quadratæ figuræ, quā motus? adeò in hoc genere calamitatis perturbata sunt omnia. Denique, ut ce-

terā, si quæ sunt alia, terræmotus omittam indicia, illud nō modò oculos, sed aures horrore implet, immane murmur è terra, fremitus, mugitus, interdum etiam quasi pulsantiū fragor armorum. quid ego nunc de mugitu, quem Vesuuius hoc tempore edidit dicam? quid de fragore, ac tonitru, quo exterrita, & consternata Italia est? quis auctor illius, nisi is, qui àtatabatur sub specubus, igneus halitus, dum exitum eluctatur, qui fragor subinde varius in terræmotibus esse solet pro materia excipiente formas specuum, per quos meat; rauco in recuruis resultante; in vuidis, atq; stagnantibus more fluctuum murmurante; aduersus dura, atque solida mugiente, fremente, tonāte. hunc porrò, grassante iam igni, augebat collisio saxorum immanium, quæ uis illa spirituum iaculabatur; quæ moles egestæ, deinde collapsæ, atq; collisæ cum alijs horrendo tumultu cœlum omne complebant. hinc olim sub Tito auditus dicitur è flagrantis Vesuuij vertice quidam horribilis tubarum veluti clangor, bellum veluti indicens, atq; ad vastitatem Campaniæ ignitorum, spirituum copias euocans; hoc vero tempore initio quidè tanquam trufatilis molæ, atque versatilis strepitus, deinde tanquam missilium è tormentis æneis globorum, immo tonitruum fragor. atq; hoc nō in incendijs tantū accidit, nā & mugitū aliquando editum à Vesuuiio legimus sine flāma; & in paludibus ipsis secus flumina subterraneos fieri solitos accepimus sonos, qui Bucentauri dicuntur siue Bomugi. *Di.* fabulantur eos esse sacros Deo tauros; quia videlicet ita sonus ad aures accidere solet, ac si sit tauri boantis, seu mugientis. quin et aliquando, cum contagio maxime sequeret, non semel voces auditæ dicuntur è terra humanæ similes, quas emittere Oxoarcham putabāt. vulgò Græco nomine Oxoarchā vocant spectrum quoddam, atq; laruam anilem, gracilem admodum, atq; oblongam, quasi gracile dominā dixeris. ab hac prædici eo sonitu pestem arbitrātur; reapse magna vis illa est halituum, qui afflantur è terra, sub qua per-

Vnde in terræmotu mugitus, & sonus varius

Procop.

August. N plus

perstrepunt; qui deinde, vt eruperunt virulenti, aërem inficiunt. immo verò aliàs auditum narrant ex ima humo quasi verberatæ mulieris gemitum, qui adeo perterruit audiētē, vt semianimis prodigium referre voce vix posset, cui metus excussus, pducit è philosophia naturalibus caussis; fracto .n. aëre, vt dicebam, in cauis terræ specubus: pro illorum forma, naturaq; varij eduntur soni, quãobrē & hinnitus velut equorum, & catenarū strepitus, & armorū fragor, & alia multa sonorum genera non semel audita dicuntur; sed hæc silentia potius Naturæ sunt, si cum ingenti Vesuij mugitu, ac fremitu cōparaueris, qui non modo nostras, sed exterarum quoq; gentium aures compleuit, ac perculit.

Quò spectēt
signa terræ
motus

Deniq; ut hæc, quæ de terramotu à Philosophis fusè disputantur, breui complectar; hoc agunt halitus illi, ut nobis spiritum ducere sine interitus metu non liceat. cum lineas obseruarūt in coelo, tum se longius è terræ cētro proripiūt, ac superficiem pellunt. perturbant in puteis aquas, Camelorum more, dum bibunt, ne uidelicet foeditas appareat tanti monstri, q̄ Natura tunc parturit; quanq̄ eam tegere interdum quoquo modo conātur, cū associant se Cometeq; ita qui orbem terræ foedant exitijs, pulchri .f. & comati uideri uolunt. calamistrum ipsa calamitas est, nec aliunde accipiunt cinerē, quom̄ ex incendijs. montes ipsi sæpe cinerarij sunt. Intempesta maximè nocte tēpestatē cient, ac mortaliū quies eos inquietos facit. nocturna quasi saltatione debacchātur ebrij, sub Vesuio maximè uitibus referro. quãquam & meridies eorū aliquando insidias detegit, quoties meridiana ipsa lux sempiternam urbibus offudit noctē? occurrūt & orienti quãdoq; Soli, tãquã eum salutaris, nec tñ salutē mortalibus, sed perniciē allaturi, plaudūr illo motu malis nostris, atq; in tanto Naturæ uulnere soli tripudiant. novos fontes aperiunt, etiã oculorū. Solis, Lunæq; defectus opperiantur, ut immanissimum facinus oculatissimis careat testibus. sūma hiems eos arctissimis uinculis

culis ita colligatos tenet, ut nos metu soluat. sūma æstas eisdem ita conficit, & absument, ut nos reficiat, recreet, & cura æstare non sinat. cum tanto cōcitantur estu, tãq; sint natura feruidi, vt incendia ipsa excitent; calidissimas tñ regiones vitant, & cum nos obrigescere metu cogant, rigidissimas minimè quatiunt. Coeli clemētia eos facit immittes, vbi maxima tēperies est, ibi maximè agunt eos intēperia. in Campania immanius sæuiunt, nacti v3 amplū, & satis idoneum ad instruendā aciem campum. cum purū est Cælū, tū terra labem facit. cum tranquillū mare, tū fluctuat terra, ne felicitas sit omni ex parte constans; cum sedata sunt omnia, tū seditio viget. in montium se latebras abdunt ad damna, vt Spartacus ad latrocinia. nati sub montibus, ipsos demoliuntur, ac tumulant: nisi per rimas, ac meatus pateat ostium, præfractio ingenio claustrā perrumpunt, montes lacerant; aut exitus fit, aut exitium. quã tenuium dominorum imperio, ac tyrannidi tam ingens terræ moles paret? eorū nutus est; nutare terram; iactet nescio quis Mathematicorū posse se extra terram positum tātā molem vertere, hi intra terram, ipsam possunt euertere. saxa, mōtesq; diffringūt, atq; cōminuunt; interea nos obstupefacti lapidescimus metu, prodeunt ipsi è carcere iam soluti, vt nos formidinis vinculis colligent, atq; constringant. anhelitus illi terranē dicēdi, an nostri, quibus quatimur ægri mœrore? nihil certius, quã dubium illum motum tendere ad perniciem. mugitum è terra edunt sæpē cū flāma, ne cōni supplicio desint Phalaridis tauri. opprimimur casu edium, vt exprimatur sãguis, quo halitus alantur. hiatus illi, quos aperiunt immanes, satis ostēdunt, quid tam auidē sitiant, quid uē inhient; spectacula illa, q̄ hostiliter in vrbiū excidia conspirant, per vulnera parentis telluris aditum sibi faciunt ad patorum mortaliū stragem. sed nullumnē præsidium? dabo. dum arietant ædificia, horum testudo tutissima. mira res. robur, & vis eorum summa vbique, p̄ter q̄ in campo. fugimus in campū, vt

Spirit⁹ quor
sum terram
moucant.

Plinius.

eorum pugnam vitemus; nullibi salus certior, sed caue, nam
ijdem præliantur ardentius in Campania.

Postremo loco cōmemorāda sunt, q̄ terræmotus impor-
tare solet incōmoda. certè illud non est exiguum, q̄ tantū
incusserit metum ipso murmure, atq; mugitu; quē subinde
metū augebant tectorum crepitus, parietū nutatio, ac pe-
nè, q̄ verebatur, dehiscens solū, cū omnia præsentē ostē-
tarent interitum. adde, quæ præcinebāt Mathematici fata,
fore, vt repentē terra latè diffusa recederet, vt profundis
urbem hāc faucibus resorberet, quod .s. factum legeramus
aliquando non modo in Phœnicia, atq; Thracia, sed in Eu-
bœa, atq; in hac ipsa proxima nobis Insula AEnaria. quan-
quam Neapoli diuino beneficio nulla prorsus hoc tēpore
corruit domus, quāuis ruinosa non paucę essent, cum tñ in
illo, q̄ sub Tito fuit incendio, terræq; motu, nonnulla ædi-
ficia, in primis verò gymnasia corruisse dicātur. Interrogas
num nouæ sint factæ, vt nonnunquā accidit, aquarum sca-
turigines? etenim scis ipsa agitatione, & conuulsione
telluris nouos aperiri solere meatus, & cuniculos, per quos
latices foras erumpant; veteres cōtra fontes, fluuiosq; cōdi,
vel aliò certè decurrere; id planè nunc factū, nec sine ma-
gno incommodo Ciuitatis, cū farinacæ molæ diu vacau-
erint, q̄ aliò fluuij diuertissent, oppressis terra canalibus; no-
uis contra fluentis patefactis eluio agros, oppidaq; vasta-
uit. confluxerunt .n. partim marini fluctus, quos mons re-
sorptos euomuit, partim fortasse aquæ (neq; .n. falsæ oēs
erant) quæ intra Vesuuium cōtinebantur, ex quibus Draco
fluuius esse putatur, è Vesuuij radicibus effluere solitus,
quasi flāma solū, atq; incendiū ipsum. satis non esset ad de-
uorandā Campaniam, nisi èt in hanc immaniter Draco sa-
uiret. æquatis igitur vallibus immēso cinere, obstructis sul-
cis aquariis, quos Elices vōcant, durato èt solo, q̄ bitumen
adstrinxerat, cū maximi quoq; & creberrimi accessis èt im-
bres, qui per eos dies perpetui fuerunt, cum terra tantam
aqua-

Terræmo-
tus incom-
moda.

aquarum colluuiem resorbere non possent, in mirā altitudi-
nem excreuere effusū latè torrentes, qui cautes immanes,
ac rupes potius, qui tuguria cum armentis, & gregibus, qui
villas pagos, atq; oppida ipsa demergerent. p̄ter hęc frigi-
dæ, q̄ antea erant aquæ, nonnullę concaluerunt, quæ .s. per
feruidum cinere iter excurrerent, quod aliās terræmotus
efficere solet cōmutatis aquarū venis. Ac ne omnia perse-
quar, extremum illud est, ac maximum terræmotus incom-
modum, vel exitium potius, ignis eruptio. nam cū expiratio
illa, vti diximus, ad concipiendum incendiū suo pte ingenio
idoneam vim magnam sulphuris, ac bituminis, aut vtriusq;
nacta semel incanduit, ilicet diffracta ingenti motu tellure
erumpit; cælum, maria, regiones èt transmarinas cinere, sa-
xis, caligine, fumo, fragore horribili cōplens. plenæ sunt hi-
storiæ, quæ cum terræmotibus incendia sæpe coniungunt;
nam & Marco AEmilio Lepido, & C. Oreste Coss. ad insu-
lam Liparam terra cum mouisset, ignes euomuit, & L. Mar-
tio, & Sex. Iul. Coss. in AEnaria cū terra desedisset, exarsit;
& L. Fabio, & L. Q. Guidone Coss. in agro Caleno ex con-
cussa terra flamma prorumpens, ac per triduum exæstuans
agros exussit. Cōmodo verò Principe post terræmotū ignis
emicans ex imo tēplum Pacis hostili more incēdit. in agro
quoq; Mutinensi cum Montes duo vehementi motu inter
se concurrissent, ex ea quasi pugna inter Martios conflictus
subita flāma Vulcanus exarsit. nā quid ego dicā, superiore
seculo ab Auernum lacum post crebram terræ cōmotionē
tantum exortum incendium, vt ex cinere, vti dixi, montem
extulerit? Ferrariæ verò, paucis post annis, cū terræmotus
multas demolitus esset ædes, tandē subito hiatu factō, eru-
perunt è terra sulphurei fontes ardētes, cum magna pisciū
Padi fluminis strage.

Iam me terræmotus ipse à se quodāmodo excussit, atq;
ad incendiū propulit. ingeniosè, vt solet, philosophatus est
in hoc Aristoteles, eo, quod attigi, exemplo, vt quæadmodū

Terræmo-
tum cōse qui
aliquando
solet Incen-
dium.

Iulius Obseq.
Lycosibenes.

Anno 1538.

Anno 1570.

Causa effe-
ctrix Incen-
dij.
Arist. 2.
Meteor.

Agust. Niphus

in hominis ægri corpore & tremor est, & pulsus, qui cum inæqualibus spatij solito magis salit, ac micat, febris æstû indicat, ita in hoc amplo telluris veluti corpore & terræ motus sint, & incendia. quis non antea Vesuuium admirabatur montium omnium pulcherrimum? at quanto nunc in squalore conspicitur? quæ horribili tremore concussus, quam feruido quasi pulsu ardens? nec mirum, cum venas habeat plenas sulphuris, ac bituminis; quæ postea quæ tanquam è venis sanguinem misit, leuari visus est. bilem pene omnem iam euomuit; nam bilis huius artis antistes sulphuri similem facit, ambo .n. facile exardescunt; quamquam in hominis corpore & tremoris, & feruidi pulsus facile est inuenire causam, in Vesuuio non item. enimvero in hoc incendio, quod neminem latuit, solum latere videtur auctor incendij. Atque Sol quidem, ne quis ipsi tanquam auctori, ac reo die diceret, diem ipsum abstulit, seque statim in noctem abdidit. halitus verò igneus sibi temperare non potuit, quin sese proderet, palamque confiteretur ingenti fragore, ac murmure, à se esse incendium excitatum. nam alij quidam alias afferunt causas, vti videbimus. flagrat igitur Philosophiæ forum suspicionibus varijs, necdum à iudicij refrigit.

Bilis cum sulphure comparata. Hippocrates.

Non ignoras hoc in genere illud inter Sapientes maxime controuersum esse, vtri tanta vis tribuenda sit, Solinè vnà cum certis alijs astris, an potius efferuescenti spiritui. sanè Chaldæi in primis, qui diuinos honores igni tribuebant, auctorem Solem putarunt; alij contra dant quidem nobilissimo Planetarum, vt sua munia præclare, vt facit, exerceat, temporum vicissitudines immutabili, ac rata lege dispenset accessu, recessuque; ac tota illa peregrinatione Signiferi. foueat, inquit, calore, non exurat et terræ viscera; nihil de Solis viribus derogamus, sed nihil illis arrogamus. expone coram Sole quantumuis ardente bitumen, aut sulphur, rapacissimam ignis materiam, num hæc concipiet flammam? non ita. qui poterit igitur ille eandem abditam, ac penitus abstru-

Baccius Fallopius. Raynerus

sã

sã in specibus inflammare? latices in terræ venis clausos calefacere Sol nequit, venas verò ipsas accendet? interponitur, ac resistit tantæ molis cõpages. durissime cautes, ac rupes obiciuntur, quæ vim Solis obrundunt. quidquod Septentrionum tractus, quos longissimè distans Sol oblique tantum aspicit, calidis abundant fontibus? cum contra quæ feruentissimo Solis æstu torrentur loca, cuiusmodi sunt quæ vtrunque; Tropicum interiacet, aut vix, aut paucis caleant thermis. iam si Soli ea vis, & facultas tribuenda non est, certè multò minus ceteris astris. Neque verò eos audierim, qui putant vim quandam igneam marinis aquis ab astris tribui, quæ illæ terræ viscera subeunt, deferant, atque inde fieri, vt alicubi tellus ardeat, & fontes efferuescant. quæ si vera essent, mare ipsum astrorum radijs repercussum exardescere oporteret. habet mare potius pingue quiddam, & crassum, quod materiam sufficit ad incendium, quæ illud tenue igneum ab astris acceptum. videtur hi quodammodo idem velle, quod Zoroaster, quæ aiunt, scintillas ab astris excudere conatum, eodem fuisse igni crematum. Nam illud, quod veterum quidam de Atlante cõmerti sunt, cœlestium rationum periti non admittunt. cum ij dicerent, quoties cœli axis ab illo sustollitur, atque à terris abstrahitur, inusitatam vim frigoris consequi; contra uerò cum demittitur, ac deprimitur, magnos excitari æstus, & quandoque ipsa incedia, quæ aberrare à uero nemo in Mathematicis eruditus ignorat, cum cõpertum sit, Solè numquam aberrare à uia, quæ est inter utrumque; Tropicum, ut uocant; diuersitas autem ascensus, atque descensus, quæ in alijs planetis epicyclo fit, nulla fit in Sole, ut obseruarunt Astronomi. eos igitur potius audiamus, qui hac de re serio, & grauitè philosophati sunt. enim uero Aetnæ ignium in primis, & Aeolarum Insularum hæc fere ratio à Sapientibus traditur: cum illæ ab ea parte, qua Euris, & Africus spirant, plenas sulphuris, ac bituminis specus ad mare usque; habeant, pelluntur pelagi fluctibus, pulse halitum gignunt, qui motu ipso agitatus tenuatur, sulphurique;

Sebastianus Bassonis opinio

Cardanus

Iustinus Baccius

riq; miscetur, tum accenditur, & inflāmur, neq; uero hac in re fabulæ ipsæ poëtarum philosophia uacant, cum Typhœum gigantem huiusmodi locis ardentibus subesse dixerunt; Typhœum .n. Papias significare dicit eiaculantem flāmas. quo indicare uoluerunt ignem, siue spiritum ignitū in terræ uisceribus clausum; cum aut eundem gigantem se cōmouentem, atq; erigere conantē describunt, terrē motus, atq; incendij causam ostendunt. halitus .n. ficcus, & calidus sub terra conditus, uti diximus, calore solutus, atq; laxatus, ac gigātea magnitudine, quasi seipso maior effectus, non fert angustias, exitū sollicitē quærit, agitatione atteritur; fremit, terram quatit, ac si materiam incendio aptam, quasi pabulum fuerit nactus, sumptis uiribus exardescit; tū diffractis, ac dissipatis obicibus fumū attollit, torrētes ignis euomit; cinerē eiecat, saxa iaculatur Atq; hoc illud est, q̄ summus philosophus docuit, cum dixit: *ignium, qui sub terra latent, causam esse collisi spiritus accensionem, aëre prius in exigua frustra discerpto*, quod enim tenuatum est, faciliē incalescit. Ex hac igitur Aristotelis uoce, tanquam ex angusto quodam fonte nostra disputatio manet.

Pleni sunt libri, plene Sapientium uoces, ex hac mole telluris excitari expirationem quādā disparilem, cuius humidior portio vapor, ficcior uero, & calidior propriē expirationis, siue halitus appelletur, quā siue frigore laceffit, siue motu, & agitatione collisus accendatur, atq; exardescat in flāmas; est .n. Peripateticis flāma ficii spiritus feruor, qui spiritus, ubi luctando diffregit obices, flāmam ipsam foras euoluit. Sed hæc tantū qui ita disputant in Lyceo, haud scio an q̄stioni faciant satis, cū adhuc q̄ri possit, cuiusmodi expirationis illa sit, siue halitus, & unde gignatur, neq; .n. omnis, quouis ēt magno motu, est ita prōptus ad flāmam, sed quidā certus halitus ex certa materia euctus; nā alius ēt si calidus sit, & ficcus, attenuari quidē poterit, & subtilior reditus diffilari citius, q̄ inflāmari. alioquin cur nō omnis ha-

litus, cū ubiq; locorum excernatur, efferaturq; haudquaquā tñ in quibusuis locis accenditur? neq; .n. existimādum est, eum aut nunq̄ frigoris pugnam pati, aut nō sæpe, multūq; exagitari, & grauitate cōmoueri, cuius rei argūta certē terrē motus sunt, quibus tñ motibus ille halitus nec sēper, nec ubiq; in flāmas euadit, & si eum admodum tenuari nō dubitauerim; q̄ iccirco fit, quia. s. peruenire nequit ad eum caloris, ac ficitatis terminum, ut prorsus ignescat, nimirū ex non satis idonea, atq; ad incendium prōpta materia extractus est. quā obrē propriā eius generis expirationis materiē ipsam contēplari oportet, q̄ cōflagrationis causā esse possit; exspiratio .n. seruat naturā corporum, unde excernitur, atq; effluit, q̄ quod magis aërea sunt, atq; pingua, eō id, quod afflatur, & abundantius est, & uerō flammæ rapacius. itaque eos rectius philosophari censeo, qui de expiratione distinctē loquuntur. Nā multa sunt ēt calida corpora operta humo, quæ tñ non leue discrimen admittunt; nā ex quibusdā, q̄ expirat, non est omnino ad ignē excitandū idoneum; aliorū expirationis aliquanto acrior, ac paratior est ad flāmam, ut Auripigmenti, atq; Sandaracæ, q̄dam uero corpora magnam, ac mirā habent cum igne cognationem, q̄ aërea magis sint, & obtineant cum calore pinguedinem, quæ alimento esse possit igni, cuiusmodi est bitumē, ac sulphur. quicquid igitur ex his potissimum expirat, enim uero faciliē exardescit; id aut duplici illa rōne contingit, aut pugna frigoris conatu obnitentis aduerso, quē admodū frigida nubes exprimit fulgur, atq; elidit, aut iactatione, atque motu, cū spiritus in antris impulsus, præsertim vicino mari constrictus, circumstantium corporum attritu quodā se torquens exardescit; habet .n. motus facultatē nō modo se gregandi, attenuandiq; spiritum, sed ēt accendendi; ac tum ille ingenti mole telluris oppressus, si omnino iter offenderit obstructum, ubi semel incāduit, multo præsertim fomite auctus infremere, vim facere, excutere quicquid obstat, do-

Quis halitus;
promptus ad
incendium.

Incendium
quot modis
excitetur

Arist. 2.
Meteor.

Georg. Agric.
Simon Portius

Ruynerus.

nec effracto carcere cū impetu profiliat, euadat, erumpat, obuia quæq; deuastet, ac perdat. quæadmodū .n. feræ caueis inclusæ, si forte septa perfrægerint, magnā stragem occurrantium faciunt, ita ignitus halitus, vbi telluris claustra perrupit, tēperare sibi nō pōt, quin impetu & furore quodā indomito omnia demoliatur; & eleganter expressit ille, cū de spiritibus intra nubē inclusis, carmine philosopharetur.

Lucrētius.

*... magno indignantur murmure clausæ
Nubibus, in caueisq; ferarum more minantur;
Nunc hic, nunc illinc fremitus per nubila mittunt,
Querentesq; viam circumuersantur, & ignis
Semina conuoluunt è nubibus, atque ita cogunt
Multa, rotantq; cauis flammam fornacibus intus,
Donec diuisa fulserunt nube corusci.*

Aristoteles certè eadem fere ratione in terræ motu (quod multò magis ad hunc cum incendio coniunctum pertinet) philosophatur, ac tonitru, quippe cū sicca, & calida exspiratio in densa, crassaq; nube cōcluditur, fit vt intra eius quasi specus huc, illucq; diffugiat, ac tā agitatione, motuq; q̄ frigoris lucta magis incalescat, tenuetur, ac p̄inde locum postulet ampliorem. tum verò dum nubes magis, magisq; in vnum colligitur frigore, atq; cogitur, spiritus concitato impetu libertatē quæritās fuga, impulsu magno, & quasi verberare in nubis densæ corpus impingat, discindat illud, atq; concerpat, q̄ vehementis illius fragoris est caussa; quo etiā modo conditus sub terra spiritus, præsertim ignitus, foras exilire nitens, sed inuento obice retroactus, in seq; reuolutus quatit terrā, donec immaniter claustra ipsa diffregerit. atq; hoc quidē tēpore, paullo antè incendium, cum magni æstus præcessissent, repente inusitata in hac certè regione vis frigoris ineunte Nouembri nos occupauit, quo irritatus ille halitus, cum pœne infinita subesset ad alendum ignem materies, facillè potuit exardescere. Ad hæc non parum facere viri docti autumant, q̄ non multò ante acciderat. Cō-

Proxima
caussa huius
incendij.

cep-

ceptacula quædam latentis ignis habet intra se Vesuuus; vnde illa vaporaria sunt, ad quæ Medici per æstatem ægros, nostra èt ætate, mittere soliti. iam paucis ante hoc incendiū mensibus aliquot terræ iugera, atq; rupes fortè dirutæ, vnà cum parte armenti, in subiectam voraginem conciderunt. qui rem ignorabant, intumuisse Vesuii quodammodo vterū mirabātur, quasi grauidū eo foetu, quē postea maturū edidit sibi, acerbum Cāpaniæ, immo verò vtriq; igitur cū oppressus terra expirare feruidus ille halitus haudquaquam pōsset, primò excanduit quodammodo ira, concussitq; tellurē, deinde incanduit èt incendio. atq; hoc caussa esse pōtuit, cur nō statim eruperit ea tēpesta ex vetere hiatu, qui videlicet superiniectis molibus erat obductus; sed antea irrupit in latus. Equidem eos, qui putant antea Vesuium intumuisse vi spiritus, vt de historiæ veritate non omninò constaret, libenter interrogarē, qui potuerit tanta montis molēs, sine vlla profus cōmmotione telluris, sine mugitu Vesuii, spiritibus intra specus exitum eluctatibus intumescere? narrat quidē Aristoteles, in vna ex Vulcanijs Insulis, intumuisse primū partem telluris in gibbum, at non sine sonitu quodam, tum facto hiatu plurimum halitus erupisse, qui & fauillam, & cinerem eiectarit in Liparam, atq; alias itē Italiæ regiones fœdarit. ita igitur Aristoteles hæc accidisse narrat, vt cū intumesceret terra, sit fragor auditus, ac mugitus inde editus; mox verò cinis effusus; tumor autē ille Vesuii aliquot ante mensibus, quam ignesceret, & sine terræ motu, & sine vllò sonitu frementis, & erūpere conantis spiritus fuit; de rupe vero abrupta, ac præcipitante intra voraginē tam certa fides est, q̄ certa narratio eorum, qui affuerunt. quippe in more positum est apud Oppidanos, vt si forte pecus in p̄ceps ruat, bos in primis, non aliter bubulco fides habeatur ab hero, nisi auulsum attulerit cornu, q̄ tunc factum ab Oppidanis audiui. iā tūc igitur, cū bos ille intra voraginem vnà cum rupe cadens in mugijt, omē dedit eius

Georg. Agric.
Ambr. Nol.

Tumor in
Vesuuio an-
te incēdium
vnde acci-
derit.

Arist. 2.
Meteor.

M

mu-

mugitus, quē Vesuuius itē bicornis postea immanē edidit; atq; auulsum illud cornu præbere potuit buccinæ vsū, quā signum daretur paullo post deustandæ Cāpaniæ. inde igitur ille tumor, ex rupe v3 collapsa, vt sit, non ex vi spiritus propellētis, q̄ in tanta mole vix credibile est fieri potuisse repente sine vllō motu telluris, aut sonitu; p̄sertim cum in Puteolana quoq; conflagratione (ne longius abeam) cum superiore seculo tellus intumuit, ac montem extulit nouū, ingentē terræmotum per dies multos p̄cessisse narrent. at nihil horum in Vesuuiō contigerat, vt vicini testantur. Itaq; vt instituta contexam, illa ratio, quæ à Sapientibus de Aetna, & Vulcanijs Insulis est tradita, non contēnenda videtur, vt certis quibusdā vētis proximos fluctus intra specus cōpellentibus halitus excitetur, qui vbi motu tenuatus incaluit, atq; in venas sulphuris, ac bituminis, incurrit, ignita materia pastus, sumptis viribus omnia depascatur, deuolutis in præceps flāmarum è cratere torrentibus. Tria igitur potissimū conspirant ad incendium, vt Sapientēs docent. primò quidem materia idonea, vnde excerni exspiratio illa possit eius naturæ, q̄ facillime ignē concipiat, cuiusmodi est bitumen, & sulphur, de qua materia suo loco dicā; deinde subterranei cuniculi, atque specus, in quibus inclusi spiritus castra ponere, aciem instruere queant, quas v3 specus efficere solet, vel terra magno motu dehiscens, vel aqua per montiū viscera decurrens, ac sibi viam aperiens, ac mare in primis terram arrodens, vel exspiratio ipsa ignea, quæ lapides vrit, exedit, absūmit; quāquam Poëtæ fabulātur, Vesuuij specus gigantum opera montem olim effodientium excisas fuisse. Ventos quoq; ad excitandum incendium quasi folles quis neget vim habere maximā? hæc .n. de caussa Vulcaniæ Insulæ AEoliæ dictæ sunt ab eo, qui ventorū teneret imperiū. Et sane constat, certis flantibus ventis eas insulas magis ardere; immo sine illorū flatu vix suscitari posse videntur incendia; iccirco .n. & subterranei mugitus antecedit, & iac-

statio-

stationes concussæ telluris; ac rùm denique factis hiatibus fumus euoluitur; consequitur tetra caligo, postremò flāma, atq; vnā cinerū globi, & cautes ingentes in sublime iactantur. Accedit & mare, vel incitamentum incendij, vel nutrimentum; hoc .n. perpetuo allisu in subterraneas cauernas aperit vias, crassum ēt; pingueq; fomitem subministrat ad materiæ propagationem; certè pleriq; montium, qui eructant incendia, vel circumfluum habent mare, cuius fluctibus diuerberantur, vt Aetna, Vulcaniæ Insulæ, AEnaria, & vna Cycladum in AEGæo mari, & in Islandia apud Hyperboreos altera, vel certè littoribus finitima sunt, vt hic Vesuuius, & Chimæra in Lycia, & Mons quidam in Achaia. Quod aut̄ insit in mari pingue quiddā, fomentum ignis, satis declaratum est in Aetiaco bello. cum .n. Cæsariani vndiq; ad hostilē nauē accedentes iacula ignifera emitterent, faces manu conijcerent, ollulasq; carbonum, picisq; plenas cominus tormentis eiacularētur, Antoniani marinam aquā hauferunt, vt flammam extinguerent, sed auxilium in perniciē cessit, ac vires malo addidit. aqua .n. marina flammæ infusa non multa, eam potius exuscitat. proinde etiam maris præsidio destituti, centones, & cadauera in flammam iniicere, quod aliquandiu ignem inhibuit, sed mox ventis irritatus magis exarsit. itaq; alij fumo necabantur, alij etiam si circumfuso pelago cincti, torrebantur; alij armis ignem concipientibus colliquabantur, marinis aquis accedentibus rogam. Præterea mare ipsum compingit penitus in cauernas flatus, qui in sulphuris, aut bituminis venas incurrentes irritare possint incendium. viderunt hoc ēt ex Poëtis quidam de Natura philosophati, ex quibus Lucretius imitatus Empedoclem de Aetna monte, quem mulari dictus est Vesuuius, caussas complexus incendij sic loquitur.

Primum totius subcaua Montis
Est natura serē siliatū suffulta cauernis.

M 2

Omnibus

Simon Port.

Quæ requiri soleant ad incendium.

Vnde specus subterranei
Agust. Niphus

Dio in Aug.

Ambr. Nol.

Baccius.

Mare incēdio fomitem sufficit.

Dion.

Lucretius
lib. 6.

Omnibus est porro in speluncis ventus, & aer;
 Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aer;
 Hic ubi percaluit, calefecitq; omnia circum
 Saxa furens, quæ contingit, terramque, & ab ollis
 Excussit calidum flammis velocibus ignem,
 Tollit se, ac reftis ita faucibus eijcit, altè,
 Funditq; ardorem longè, longèq; fauillam
 Differt, & crassa voluit caligine fumum,
 Extruditq; simul mirando pondere saxa.
 Nec dubites, quin hæc animæ turbida sit vis.
 Præterea magna ex parti mare montis ad eius
 Radices frangit fluctus, æstumq; resorbet.
 Ex hoc usque mari spelunca montis ad altas
 Perueniunt subter fauces. hæc ire fatendum est,
 Et penetrare mare, & penitus se cogit alto,
 Atque efflare foras, ideoq; extallere flammæ,
 Saxaq; subiectare, & arenæ tollere nimbos.

Cur Italia
tâ obnoxia
incendiis
subterr.

In Helicone nê, an in Lyceo carmè hoc cudit? igitur mirû
 videri non debet, cur in Italia non modò Vesuuius, sed alia
 multa conflagent loca, nêpè à Natura maximè parata, atq;
 instructa est ad incendiû, nâ & situs angustia, quibus intra
 duo maria assiduè diuerberatur, & subterraneæ cauernæ
 igni peruiæ, atq; ventis, & infinita vis sulphuris in venis la-
 tens hoc pstant accedit tēperies Cœli, & mira elemētia, q̄
 facit, vt, extractis halitibus plurimis, inclemēte sæpe cœlo
 vtamur ob fulmina; terra vero desæuiat, quæ motu, qua flā-
 ma. Iâ tota pœne Cāpania antiquæ conflagrationis vestigia
 retinet, solo passim cinereo, pumicibus, & carbonibus viuo
 faxo cœclusis. Hinc Ariciæ cāpi tâ prōpti ad incendiû fuisse
 dicuntur, vt si carbo decideret, cōciperet statim tellus ignē.
 Testatur hoc Ciminus montis sulphureis fōdinis, & feruidis
 aquarum scatebris abundans; spiraculū itē ignis ad Petrā q̄
 meritò Malā appellat; ubi aer noctu scintillat, interdū velut
 ardenti subtus fornace caligat, & fumat; ac circa balneas

Plinius.

Cæsius

Vesuvius

Apo-

Aponi loca cinereis salebris horrida, Thermis ipsis carbo-
 nes interdum emittentibus, & fauillâ; feruentes quoq; pas-
 sim lapides occurrunt, qui exarsisse olim regionē ostēdunt,
 ac minentur iterum exarsurâ. Atq; vt cætera omittâ, quid
 paratius ad incendium, q̄ Vesuuius? cōspirant certè omnia;
 infinita vis sulphuris, ac bituminis in venis abstrusa; specus
 ingentes, qui spiritus exceptent plurimos, venti ipsi, qui so-
 pitum ignē exsuscitent; nâ ijdem ad radices loco indiderē
 nomen, vbi intra specus audiuntur murmurantes, ac fremētes.
 deniq; pximum mare, quo tâ auidè pascitur, atq; ita se
 hoc tempore ingurgitauit, vt illud etiam euouuerit.

Sed quoniam in hoc incendio xum multa iniusticia; ad
 similia prodigio contigerunt, tum maximè illa quatuor;
 fragor horribilis, pcul auditus, cinis infinitus acrissimè eue-
 ctus, longè, latèq; diffusus; mare resorptū, atq; è montis qua-
 tere profusū; torrētes bituminis, qui agros, q̄ domos, qui pa-
 gos, atq; oppida integra à fundamētis eruerunt, obruērūtq;
 tantorū exitiorum causas indagare aggrediat. Ac de variò
 quidē mugitus subterranei genere satis disputatum est, cum
 de terræ motu diximus, ingentē verò hūc Vesuii fragorē,
 vt in tormentis æneis, & machinis bellicis fit, sulphurei spi-
 ritus, ac nitrosi efficiebant, quibus cū pœnè infinitè essent,
 tâ amplum voraginis ostiū erat angustum. Lucta igitur illa,
 & conflictatione spirituum ex angustijs erumpentium, dis-
 plosi deinde aëris, quem in exitu propellebant, saxorum
 èt immanium, q̄ ab imo sursum protrudebantur, collisione,
 dum sibi iniuicè intercursarent, seq; diffringerent, tantus ille
 ruinae sonitus audiebatur. Ceterū horradus hic fragor, qui
 vt dicebam, iactus fulminum, aut pulueris è tormentis ex-
 cussū sonitum imitabatur, sine nitro vix fieri potuit; nâ hoc
 incumescens in sulphure, in ventum soluitur. Vesuii porro
 viscera, cum tâquâ in calcaria fornace magnâ ex parte solu-
 ta sint, sal, ac nitrium abundè sufficiunt; nâ Gebor, qui tâ
 xissimè perissimè est habitus, salis atq; aluminis mate-

Vesuvius
maximè pro-
ptus ad in-
cendium.Vnde tātus
incendij
fragor.Cardanus
Fuloppinus.

riam

Cur in ali-
quante loca
delatus fra-
gor tantum
cinis non ite

riam calcem constituit. Sed cur in Samnium, ac Picenum, aliaq; loca nonnulla delatus fragor tantum, cinis non item? sunt qui putent per latentes specus, atq; cuniculos altè sub terra defossos sonitum ad eas oras excurrisse, Apénini mōtib; Vesuuii proximis continenti tractu sibi inuicè respōsantibus; verum p̄ter q̄q; Vesuuius ab Apennino seiungitur quāobrem cœlebs est dictus, fragor ille apud exteros non tā quasi mugitus è terra, quā fragor è cœlo, quē enea tormēta pilis exturbatis edunt, est auditus. alioquin oportuisset Siciliam eo fragore percelli, cum, vt à Sapiētib; accepimus, hæc sibi inuicè loca, Vesuuij, Cumarū, Aenariæ, Aeoliarum, Insularum, Aetnæq; respondeant; atqui Siculorum aures eo perstrictæ non sunt, nubes igitur ipsa in immanem altitudinem excitata, grauida spiritibus igneis; r̄ū hī motu, atq; agitatione magis, magisq; accenderentur, sulphure inflāmentur, eluctante quoq; nitro, acrius irritarentur, fragorē illum horrisonum in ipso cursu, tonitruorum in morē, & machinarū bellicarum edebant. quāobrem aiebat Asclepiodorus, q̄uis sudo, ac sereno cœlo, cōcursu ipso corporū, atq; conflictu edi posse quasi tonitrua, cuiusmodi aliquādo edita, atq; audita esse dicuntur puro sub Sole, cum Aetna ingentem exustæ arenæ vim eructasset. dicendum. n. videtur, propter impetum spirituum è cauernis erūpentū, sulphure exardescēte, nitro rixante aërem crepuisse, q̄obrem Paracelsus sulphur veluti corpus, nitrum spiritū esse dicebat; quo tantus in Natura tumultus excitatur. igitur ex nube cinerea ignitis, nitrosisq; spiritibus armata; ille fragor erūpebat immanis, quā apud exteros èt lōgè audiebatur; apud nos verò & nubis accēsa fragor, & proximi montis fremitus, subterraneusq; mugitus fuere. q̄ satis apertè declarauit scriptor eius incendij, q̄ sub Tito accidit; cum dixit, intus, forisq; Vesuuiū obstrepuisse, quā mugitu, quā tonitru. Neq; verò illud est magnopere mirandū, q̄ latius sit auditus fragor, q̄ diffusus cinis quia hic ea tantum loca peruadit, eòq; rectā,

Vide lib. 4.

Dion.

Cur

rectā, defertur, quò vêtus rapit, nec per alias quasuis dispergi regiones pōt; aër aut cum tenuissimus natura sit, perculsus, atq; collisus ita fragorē excipit, vt eū ceteris partibus sibi colligatis, èt longò interuallo discretis impertiri possit; quanquā in hoc ipso venti multum agunt. idē fere accidit in pcella; fragor. n. ac tonitrus, qui editur ex nūbe collisa, multò latius, ac longius fertur, q̄ ipsum nubis corpus grauidum aquis, & accensis spiritibus concitatum. Quæret aut hoc loco fortasse non nemo, cur cinis hic Oriētem versus, ac Meridiē excurrerit maximè? quidam putant iccirco factum, q̄ ignis ille conceptus esset intra eas montis specus, quæ ad has potius, q̄ ad ceteras mundi plagas spectent, ita vt cinis ad latera montis impulsus, & ad partem voraginis Occidenti expositā, ab hac Oriētē versus retroactus, instar impactæ pilæ reuolarit. sed hæc fortasse acutius excogitata, q̄ verius p̄fertim, cum cinerea nubes initio nō obliquè, sed in modū pini se rectā sustulerit. certè veteres Sapientes ita de Vesuuiano cinere philosophati sunt, vt eius, cursum ventis tribuerint. ex ijs vnus apertissimè scripsit: Vesuuij cinerem eò deferrī, quò procliuior ventus abstulerit, in longinquā plerumq; delatum regionē illabi. Orientem igitur versus, atq; Meridiē Natura ventorum vj nuper hunc cinerem detulit, in has potissimum plagas se ator ille turbo concitauit, ac cinis effudit; vt videlicet disceret èt Oriens, se cinere posse foedari, nè pertinere tantū ad Occasum videretur cinis, atq; vt Meridianus ipse splendor disceret, se obnoxium esse caligini. quid igitur est in hominum vita, nisi caducū, ac mortale, nisi squalidum, & obscurū? quando vel Oriēs pallefcit in bustum, vel Meridies horrescit in noctē. Verum me hac de re disputantē, ac plura dicere parantem ad sese trahit, ac rapit illud Nubis cineræ immane spectaculum, quæ non fulguratione modò perstringit oculos, sed altitudine prodigiosa poenē èt effugit. Obseruarūt è Mathematicis quidā hac arte præstantes, nubē hanc quā altif-

Cur cinis
Orientem
versus, ac
Meridiem
excurrerit.

Procopius.

Nubis alti-
tudo mira

altissimè elatam, ac diligenter instrumentis adhibitis con-
tèplati sunt. animaduenterunt in primis illud, exacta ià no-
ctis hora ferè cum quadrâte, adhuc nubis verticè illustrari
à Sole, ac radijs ornari ab eorū, q̄ vix ortum extinxerat
ipsa fumo, atq; fuligine; repedit tñ lucē vel indēbitā tēpori.
est pfecto ēt apud nos illustre quiddā, eos à q̄bus malè sis
acceptus, afficere beneficijs. Quæris quātū se ex eorū sen-
tentia nubes exulerit in altitudinē sanè mirandā, & prodi-
giosam, hoc est trigintaduūm ferè millium passuum. quod
incredibile dictu, tñ eius artis periti apertè demonstrant;
ac si montis ipsius, quasi machinæ cuiusdā immanis ma-
gnitudinem, longitudinēq; perpenderit, facile persuade-
bit tubus; aut tormentum æneum tam longè ignita, nitro-
saq; materia fartum eiaculans globum. porrò minabatur ea
nubes inde orbi terrarum, fulgetris ardens, fulminibus ar-
mata, fuliginē horrida, cinere grauida, impendens vrbibus
et transmarinis: despectabat Europæ regiones, nec propter
caliginem tantum sempiternæ cuiusdā noctis horrore, sed
propter cineris etiam vim infinitam, interitus, & quadā cō-
munis sepulchri terrebat imagine, confundens omnia tene-
bris, atq; permiscens. quid mirū igitur, nubem tã altè sub-
uectam quolibet ventorum impulsu, cum se explicasset in
latera, regiones ēt longissimè disiunctas occupare potuisse,
et fauilla cuncta cōplere & Apullā vniuersam, Dalmatiam,
Aegæum mare, Euxinum quoq; pontum; celeritate verò
tanta, vt cū in incendio, q̄ sub Tito contigit, tertio demum
die cinis peruaserit Romā, in hoc regiones, quæ longius di-
stant, cuiusmodi sunt Salentina, atq; Illyrica, eodē ipso die
paucis post horis exceperint cinerē. Sed vndenā Vesuuus
tñ hausit materie, vt & Capaniā altis aggeribus sepelierit,
& mare contraxerit, & pœnē totū Europæ faciē contexerit
puluerē? ceterè hic in tumulos congestus, & si vis, iterū cō-
strictus in lapides, Vesuuos excitaret multos, quapropter
dubitari non potest, quin è penitissimi Vesuij cauernis,
immo

Vide Clauis.

Vnde tantū
egestæ ma-
teriz acce-
ptum,

immo verò ex immensis illis specubus, quæ sub terra, ma-
riq; longissimè protenduntur, tantū materiæ sit acceptum
quò magis assentior viris doctis, qui Vesuuium putant, per
occultos meatus in Trinacriam vsq; porreptos, habere
cum ipsa Aetna commercium.

Venio ad prodigium tertio loco positum, quanq̄ hoc ip-
sum triplicè habet euentum, & quod mare retroactum, siue
resorptum sit, & q̄ mox cū impetu regressum præter littus
excurrerit, & q̄ ex ipso altissimi mōtis cratere feruido (no-
uum perturbatę Naturæ portentū) cum flāmis vnà defusū,
atq; deiectum subiectos agros, & oppida latè demerserit:
acceptū erat à Maioribus, in cōflagratione agri Puteolani;
quæ superiore seculo contigit, mare passibus ferè ducentis
recessisse; quidam iccirco id factū putarunt, q̄ ignei halitus
terrā reddidissent laxā, ac fatiscentē, q̄ veluti sitiens aquā p
suas rimulās hausisset; atq; ita pars illa telluris, q̄ mari ablue-
batur, exaruisset. existimarūt nōnulli nuper recessisse mare,
q̄ intumuisset vicina Vesuuio loca, q̄ vndas in mediū re-
gererent, atq; hæc deinde cū impetu in littora recurrerent,
vt factum legimus aliquando annibus in contrarias partes
terræ motus causa fluentibus, q̄ vsq; extollerent se vi spiri-
tus, intumescerent verò dorfa telluris aquā sustinentis eam
partē versus, ad q̄ prius aqua defluebat, vt in Liguria bello
Punico secūdo accidit, ac proximo seculo Tagus, diffugie-
tibus in vtrāq; ripā vndis, sicca in medio ostendisse dicitur
vada, verū qua nunc ratione philosophandum sit ostendit
euentus, cum Vesuuium vidimus.

... . *salsos reuomentem pectore fluctus,*
siue id ingenti spiritu vi factum, qui vt enormes cautes;
et rupes ipsas extulerunt in sublime, ita & marinos fluctus,
qui per cuniculos insuunt in radices; siue potius vt exple-
retur inanitas; quasi minus prodigiosum esset mare cū ter-
ra confundi, atq; ex altissimo monte defundi, eorūq; viscera
montis impleri, quam Inane illud hostem Vniuersitatis ad-

Mare vt re-
sorptum, &
profusū fue-
rit è monte.

Simon Port.

Plinius.

Virg.

mitti. excluso igitur aëre, accurrerunt fluctus, quos siphonis instar mons mari proximus exceperit; mox relapsi resumpto aëre. Neq; .n. ignoras varios esse attrahende aquæ modos, nã si rō quædam cōnis, & ordo Naturæ spectetur, profilit aqua vel ut genus p̄paget suū; quapropter, cū intromittitur sicci corporis dimidiū, effert se illa ad reliquū supernè humectandum; vel ad inanitatem explendam; hinc excogitata ingeniosè multa, vt aqua humilior ad editiora loca trahatur; sin propria eius natura spectetur, vel ideo ascēdit, quia comprimitur, vt cum lapidem inieceris; vel vt æqualitatem seruet, vt cum aquæ aquam infuderis. Ceterum istiusmodi prodigia, quæ iure magna putantur, non prorsus ignota sunt eruditis viris. nam in Apamea Phrygiæ vrbe simile quiddã contigisse legimus, quæ vrbs multò longius à mari distat, quam Vesuuius. ibi terræmotu factò, non sine admiratione, atq; horrore viderunt repenti incole marinos è terra fluctus erumpere, qui conchyliis, & natantium gregem, ouium oppresso grege, reliquerunt in pascuis; quod ipsum Natura spectaculum hoc tempore nobis exhibuit, sed horribilius multò, & quia è celsi montis vertice defussus fluctus, & quia vnà cum flamma.

Sed haud scio, an quidquam in hoc incendio aut admirabilius, aut immanius acciderit, quàm vis illa torrentium ignium, & ille flagrantis cineris fluuius immensus, sulphure, ac bitumine mistus, q̄ impetu factò potuerit domos à fundamentis euellere, domos dixi immò villas, pagos, oppida integra è sedibus eruere, atq; in mare deuoluere, nè vestigio quidem relicto. Nimirum nihil est in Natura concitatus spiritu, nihil acrius, ac uehementius; hic potest dissipare magna spatia tartarum, hic montes subruere, aut nouos subrigere, atq; extollere; Insulas etiam inuisas antea, in mari medio proponere. hic non domicilia solum, aut familias, aut vrbes singulas, sed gentes totas, populosq; subuertere, & modò ruinis operire, modò in altam uoraginem

conde-

condere. testentur id duodecim Asiæ urbes, Achaia item, & Macedonia; ac ne nimis antiqua repetam, longèq; posita, testentur paucis ante annis in Apulia euersa repenti oppida, urbesque deletæ. quo in genere haud scio an quidquam magis miradum potuerit accidere, quam illud, quod à viris doctis accepimus. Ferūt olim ingenti motu cōcussa tellure integram regionem in mare delatam, & cum impetu deuolutam vnà cum hominibus, ac brutis; & quod superare fidem videtur, in mari aliquandiu supernatasse; mirabantur incolæ tanquã nauigium à littore, sic Patriam à cōtinenti solutam, atque abstractam, insulamque factam iam Oceano circumfundi; demum ferè post mensem tota defecit imis demersa gurgitibus. causam eius prodigij eã Phisici afferunt, quod infinita illa vis spirituum, quorum acerrima vis est, cum fuisset inter duas terræ veluti tunicas inclusa; cumq; vnde erumperet, non haberet, impetu maximo secreuerit, atque extulerit primam illam tunicam, seu superficiem regionis, eamq; ad mare transmiserit: quæ cum plurimum aëris concepisset, principio leuior supernatare potuerit, donec humore attracto, suo pondere, ac mole defederit. cui prodigio simile illud est, quod sua ætate contigisse narrat Timæus; apud nos in AEnaria insula, collem, cui nomen Epomeo, terræmotu cōcussum igne meum uisise, & quod inter ipsum, ac mare in medio erat, rursus ad mare pepulisse, terramq; in cineres versam iterum uehementi turbine, (Typhonem appellant Græci) ad insulam appulisse, paulloq; post more fulminis cū impetu rediisse, marisq; flexu inundasse insulã, nec aliter ignem extinctum. Adeo vis illa spiritus mira moliri potest, quæ .s. potuit aliquando motu ipso in orbem versare tellurem; quod contigit supremò Neronis anno, pratis, oleisq; intercedente via publica in contrarias sedes transgressis; [qua etiam vi factum quidam putant, quod prodigio aliquando verterunt, vt capita Deorum in templis conuersa reperta sint. quãta igitur

N 2

VIS

Aug. Niph.

Aquæ quot modis attrahantur.

Nicolaus Damascenus

Quanta sit vis concitatus spiritus.

Mirū de regione in mari reui spiritus proturbata.

August. Niph.

Strabo.

Plinius

Julius Obsequ.

usq; sustollat; intonet verbis; & aures, oculos, animos admiratione simul, atq; horrore cōpleat. vbi verò insolentia? vbi tumor? vtrū in re, ac sētētia; an in oratione? tonat Aetna, nat. & Vesuuus, quēadmodum & nubiuū conflictus tonitrū facit; & puluis pyrius fragorē. quid? nonnē & atram ipsam nubē, prūpere in altitudinē immēsā nuper vidimus, horridā fumo, voluminibus cōplicatā, tanquam spiris ingētibus intortam; viscera verò montis auulsa, atq; in cinerem soluta, vel arenā? immania itē saxa, ac rupes ipsas in aērē libratas quis nostrū non exhorruit? vt parū dixisse videatur Pindarus, cum tanquā riuos è fornace profluere dixit materiam, quā tanto cū impetu in sublime iactatā vidimus, tumultuāte Natura, ac pœnē nutante Mundo. itaq; nec Philosophū egit Phauorinus, cū rerum Naturā ignorasse videatur, nec Grammaticū, aut Poētā, cum figuras, ac lineamenta, & qd carmini conueniat heroico non satis aptē discreuerit. reuiuiscat hoc tēpore, existat ab Inferis, accedat, atq; inspectet sepultā cinerē Campaniā, euisceratum Vesuuium, exustorū lapidum passim erectos cumulos, vastatos agros, deleta oppida; ac tum se potius impudentiæ, atq; inscitiae damnet; fidem vero summi Poētæ accusare non audeat. sanē & in incendio, q̄ sub Tito contigit, *Mundum in Chaos redigi* putabant, & in eo q̄ olim restinctum est Ianuarij sanguine, supplices procubuisse dicuntur in humum ardentem, *cum rerum Natura periret*. quid dici horribilius potest? nec tamē quisq; nostrū aliter nuper est suspicatus. Quo in genere desinant quidā temerē falsitatis arguere nobiles historiarū scriptores, qui narrāt Vesuij cinerem aliquando Byzantiū usq; delatum. existant & ipsi hoc tēpore, audiant testes nationes exteras, ac transmarinas gentēs cinere perfusas. cognoscant quid Natura possit, cum se concusserit, ac uim inflāmāti spiritus perhorrescant; Scriptoribus minimē credunt. parumnē luculentus, ac fidus testis erit orbis terrarū? merito dictum, *quemadmodum non credamus incolis, quod*

Phauorinus reprehensus

oio.

Bodinus

confid.

pi

te-

testimonio potest vniuersitatis agnosci? Imitatur nē Vesuuus Aetnam? an uerò hic tantò notior est, quantò mugitus immanior? ecquā igitur huic parē orationem inuenias? quando æquari Aetnæ ulla uix potest. Elegans, ac plenum carmen est illud Callimachi, quo pulchrē describit in pugna Martem, memor u3 sui nominis. qui Mars dum quasi signodato lancea scutū ferit, tantū pœnē fragorem excitet, quātum Aetna dum deflagrat; tunc .n. uertente sese in latum gigante, qui subest, eueri unā uideātur omnia Vulcani opera, resonare lebetes, ac tripodes sese inuicem collidentes.

Ως δ' ὑπὸ τ' Αἰθναίῃ ἄρεος περὶ Τροφιδίου
 Σείονται μυχὰ πάντα, κατουδαίσιος γίγαιος
 Εἰς ἑτέρω βριαρῆος ἐπωμίδα κνημένιοι
 Θερμαυσραὶ τε βρέμουσιν ὑφ' Ἡφαίστιο πυράρησ
 Ερσάθ' ὁμοῦ, δ' ἄνδ' δ' ἐπυρικμητοίτε λέβητες,
 Καὶ τρίποδες πίπτοντες ἐπ' ἀλλήλοις ἰαχεῦσι.
 Τῆνος εἶεν ἄρα βος.

Callimachus

Fragor incendij cum fragore bellici collatus.

Hæc ille de Aetna; nec alienū est à re nostra, q̄ eius incendij fragorem conferat cū illo, quē æneū scutum Martis lancea percussum edebat; ne quis nostrā calamitatem iccirco eleuet, ac paruifaciat, q̄ hic à Marte feriatī simus. at qui fragor incēdij simillimus bellico est. testati sunt id nuper Dalmatæ, qui huius Vesuij, militarium tormentorū fragorem rati, concurrerunt ad arma, tanquā inituri cū proximo hoste certamen. quàm pleno igitur ore dicendum est illud os immane profundæ uoraginis? quæ tã sonora uerba, fragorē Vesuij referant? quæ tã profusa, copiā cineris longē, latēq; diffusū? quæ tã rapida, torrentes, ac uortices igniū? quæ tã significantia, incensionem agrorum, excidia oppidorū, brutorum, atq; hominū stragem? quis in cōmemoratione tot, tantorumq; exitiorum, ne quid nimis elatē dicat, metuet? quid veremur, ne in tãto tumultu Naturæ nobis obstrepat, aut Phauorinus, aut Bodinus? libenter hunc in primis excitarem, si possem, ab exiguo ipsius cinere, vt infinitum hūc,

Bodinus reprehensus.

quem

quam nuper Vesuvius eiecit, quo tot regiones, ac maria operuit; cinerem intueretur. tandem oculis credat nostris, qui in tā terra licet caligine, nonnullā tñ hausere lucem ex immani flāma, horridisq; fulgetris. Ac si exteris, ac profanis Scrip̄toribus fidē isti nō habent, audiant, & admirentur. nōstra disciplina homines nō modō. pręstantes ingenio, sed veritatis amantissimos. q̄ amplis, ac sonantibus verbis à Gregorio Nazianzeno Aetnæ vis incendij. perinde, quasi Vesuliani describitur. cū impiū Julianum evertētē aras; intēdentemq; delūbra Aetnæ flagranti similem facit.

Greg. Naz.

Julianus cū Aetna collatus.

Αλλ' ὡς περ τὸ Αἰτναϊκὸν πῦρ ἀπὸ τοῖς πύρμασι τῆς Αἰθνης ἐκκρύπτειται κάτωθεν τῶν ἡμερῶν καὶ βία κρατοῦμενον, ἐστὶ τὸ ἄλλο τετόεσιν εἶτε αἶθμα καλαζομῶν καὶ σαύτοσ' ἕκαστα φεβερὸν ὑψηλῶν, καὶ καπνὸν καὶ καπνοῦ μάλυμὰ τῆς κορυφῆς ἀπερὸ βόθαι εἰ δὲ πρὸς πλεονάσων. Τύχος καὶ δυσκαθῆκτον γένοιτο, πρὸς οὐρανὸν καλῶν ἀποροβιῶν, ἀπὸ φεβρῶν καὶ ὑπερπύρρον κατὰ τῆς χερόμῶν, ἐσιν αἶθμα τῆς ὑποκρῶν γῆς φεβερὸν ἀπὸ τῶν καὶ φεβερῶν εἶματα. Aetnaeum, inquit, ignem narrant sub Aetnæ radicibus delitescere infernè, exundantem, violenterq; retentū, atq; cōpressum (siue hoc aliud quippiā est, siue anhelitus excruciatu gigantū). de more quidē horrendū ex imo sonitum edere, fumumq; propinqui mali indicem è vertice funderē; q̄ si forte exuberantior fuerit ignis, vt̄ intra viscera cōtineri nequeat, tñ verò è claustris æstū vehemēti extrusū, susūq; tēdētē, ac sese è cratere latius diffūdētē multa sub iacentis regionis loca incredibili illo, atq; horribili ignium profluuiō deuastare. Hęc illē. Vides quam plenē de Aetna loquatur? quā grauib; verbis, atq; sonatibus? immo verò ad ipsos philosophiæ fontes digritū intendit. Theologus. qd̄ hinc de Vesuuiō dixisset? qui ita Aetnā sibi proponit. imitandā, vt̄ eam vel ignitæ materiæ scaturigine, vel copia, cursuq; cineris, vel fragore horribili vincat. sed Aetnæ potius meminit, q̄ crebrioribus effervescat incendijs. Iam illud q̄ de fluxu flāmarum dicit, est diligentius animaduertēdū; quip-

pe non nulli putant profluentem illum igneum, ac cinerē nuper è Vesuuij cratere profusum cursum habere non potuisse sine aquis immistis; cum cōtra quidam ex ijs, qui adfuerunt incendio viri non vulgari doctrina, negent primò torrētē illum igniti cineris prouectum aquis; licet negādum non sit, montem sub idem ferē tempus aquas, immò marinos ipsos fluctus defudisse; q̄ arena, & recentes ostrea testabantur, sed nimirum scaturigines illæ ignium, atque cinerum liquatum deferebant secum bitumen in fluminis morem; q̄ de Aetna inter ceteros narrat interpret eiisdē Gregorij Nonnus vir grauis in primis, cū ait, huiusmodi ignes adeo non unquā exundare, vt̄ fluminis more feratur, & cū materia illa ignea, quæ fursum emicat, instar aquæ fluat, q̄ ē à nobili scriptore dictū est de hoc ipso Vesuuiō, videas illic quosdam quasi fluuios ire puluereos. nā quid ego de Pindaro dicam? à quo huiusmodi scaturigines appellatur ὑπὸς πύλαι, ποταμοὶ. quanq̄, vti dictū est, bituminosū ignem aqua præfertim maris accedit potius, q̄ extinguit. Atq; hæc de ignito halitu terræ dicta sint satis, quem effectorem incendij putamus.

Nonnus.

Cassiodorus.

Pindarus

Sed qm̄ quædā non ex vna tātū causa profluere solent, queramus, nū humana quoq; arte, vel casu in sulphureis, ac bituminosis locis excitari possit incēdiū? sanè potest. paucis enim ante annis apertis fodinis quibusdam, quæ sub Monfessino oppido sunt, cum lumina à lapidicidis imprudenter fuissent admota, succensa repente materia alios flamma, prorsus absumpsit, alios miseris modis affecit. egesta vis infinita cineris, auditi mugitus, & quasi tonitrua, cuiusmodi aenea tormenta glandibus emissis edere solent; exteritæ finitimæ Vrbes ingenti fragore; nec statim sopitum, est incendium. Alibi quoq; fossiles carbonēs eruuntur è venis, qui cum ferro feriuntur, interdum exardescunt, ac nisi opprimerētur, obruerenturq; bituminis fomite pastus ignis adolesceret in incendium. In eo etiam colle qui Villa magna dicitur, locus est Gagare abundans, lapide bituminoso,

An Incendium subterranum casu excitari possit. Baccius.

qui cum à pastoribus non multis ante annis succenderetur, ignis extingui postea nulla vi, nulla arte potuit; inficitur aër fumo, ac fuligine; eruuntur ardentes prunæ; imbres ipsi augent incendium; imò verò si quis fluuium, qui non longè abest, deriuarit, magis exardescit, flagrante intus lapide, ac fumum altius extollente. simili arte factum putant aliqui, quod in prodigijs superstitiosa numeravit antiquitas, vt in Mutinensi agro, qui abundat bitumine, statis Vulcano diebus è terra repente ignis existeret, quanquam id ipsum & fraude mali Genij fieri potuit. Nam quod de Petro Abelardo homine audacissimo quidam vir alioquin non ineruditus nuper literis prodidit, quia luculentum eius historiæ testem non producit, non planè affirmo. narrat. n. illum aliquando in hoc ipso Vesuuio incendium excitare conatum: nèpè idoneam materiam detestabili quadam arte confectam, atque in arcula conclusam in hanc voraginem iniecisse, vt, cum aliquando ille ignis exardesceret, sulphuris, ac bituminis venis correptis, similem excitaret tragediam ei, quam nunc tãto cum horrore, luctuq; spectauimus, sed immanissimi hominis, atque audacissimi voto, & conatus, obstitisse Deum. quæ si vera essent, ecquod tantum facinus excogitari potest, quod cum hoc conferri posse videatur communis omnium paricidæ? neq; vero minus pernicioiosa fuisset hæc arcula, quam illa, quæ olim Babylone cum in Apollinis templo auri spe reclusa fuisset, tantam vim corrupti aëris affluit, vt non modò finitimas regiones contagione infecerit, sed cum is aër à ventis delatus esset in Græciam, atq; Romam, humani generis magnam partem absumpserit: atqui hæc, quæ vel casu, vel arte aliquando excitantur incendia, in ijs locis contingere possunt, quæ superficiem tantum habent bituminosam, aut sulphuræam. Ceterum quæ possit hominis, vel imprudentia, vel audacia, profundissimas illas Vesuij specus, ac penitissimos sinus peruadere, ac penetrare, ibiq; ignem accendere? Quapro-

pter

pter satis mirari non possum, quod aliqui sibi persuaserunt, incendia huiusmodi in subterraneis locis ui fulminis excitari posse; atq; hanc ipsam sententiam principi Peripateticorum ascribunt, tametsi huius verba de sulphuris facultate quidam interpretantur, quippe quæ propria fulminis est, vt propterea sulphuris nomine quadoq; fulmè ipsum apud poëtas intelligatur. Apollodorus certè id apertissimè sensit: existimauit enim Aetnam montem iccirco tot ardere spiraculis, quod frequenter fulminibus feriat, unde orta sit fabula de Gigæte, qui fulmine intra Aetnam sit adactus. verum quis credat, fulmen tam profundos môtium specus subire posse, cum constet, illud intra pedes quinos terram nunquam subire, atqui nõ nemo Philosophorum existimauit, subterraneos ignes tam altè defossos latere, vt triginta millia passuum ab imo ad superficiem recenseantur, quam sententiam suo loco examinabimus. quæ vis igitur tãta fulminis esse potest, quæ tot, tamque duros saxorum obices perfringat, ac superet? excitata aliquando vi fulminis incendia sunt, nec tamen in profundis locis natura sulphureis, nisi forte in ijs, quorum superficies plurimum habet sulphuris, aut bituminis; vt de Ariciæ aruis diximus, in quæ si forte carbo decidisset, statim tellus solebat ignescere; Quæ etiam modo potest casu fulmen in subterraneas cellas incidens incendij materiam inflammare. Nam in eius montis, siue collis, qui Neapoli imminet, arce, quam uocant Hermitem, non ignoras quid superioribus annis acciderit. xviii. enim kal. Ian. hoc est pridie eius diei, quo nuper Vesuuus deflagrauit, arce de Cælo tacta, cum fulmen in tormentarium puluerè incidisset, cõcussa statim immani fragore tota Vrbs est, & consternati metu ciues; quassata ædificia, non nulla etiam diruta; saxorum, ac cineris magna uis per aërè deuoluta; foeda strages facta, multis militum præsertim, qui in arce erant, exanimatis. ita montes huic Vrbi fatales sepeper fuerunt. Sed ut illud, quod de Aetna sensit Apollodorus,

O 2

urgeam,

An incend. subterraneū excitari possit fulmine. Aristi in Problem. vide Scptalium. Persius. Apollodorū opinio improbat.

Astinus. Io. de Dandis.

Anno 1587.

Apollodori sententia rejicitur.

Plinius. Baccius.

An arte excitari possit incendiū subterraneū.

Bartholomæus.

urgeam, negari omninò debet, ea loca, quæ uenas sulphuris, ac bituminis abstrusas in ima tellure habent, à fulmine posse succendi, cum ipsa terræ moles ingens se se opponat, eiusque uim frangat. quanquam, ut uerum sit id fieri posse, eo certè tempore, quo hæc in Vetsuio acciderunt, serenum fuit Cælum, & quietum, ut nulla de fulmine possit esse suspicio. Video & alias causas incèdij à Poëtis, dū de Aetna philosophatur, assignari. siue, inquit, cōcipiunt flammam bitumen, ac sulphur, quod & nos sentimus.

Quid. 15.
metam.

*Siue leues imis venti cohibentur in antris,
Saxaq; cum saxis, & habentem semina flammæ
Materiam iactant, & concipit istibus ignem.*

excutitur quidè ignis attritione, & collisione lapidum, sed hæc incendia montium alteram illam potius agnoscunt causam, & si narrant, Vetsuij saxa tam grauida fuisse igni, ut in altum missa, cum deciderent, & casu fatiscerent, flammam euouerint, atq; arbores, & quicquid aliud occurreret, exusserint. his igitur constitutis, effectricem incendij causam dicamus oportet ignitum illum spiritum incidentem in sulphureas, ac bituminosas Vetsuij uenas, qui tantis prodigijs Cælum, maria, terrasque compleuerit.

An incendium subterranè excitare possint Sol, & astra.

Quoniam uerò quæ infra Lunam sunt arcano quodam nexu cum Cœlestibus Natura commisit, atq; contexit, quæ aurea illa apud Homerum catena indicat, ac de Sole potissimum Plato interpretatur, propterea libet etiam audire, quid de huiusmodi incendiorum causis Mathematici sentiant. Babylonij quidem motus terræ, atq; hiatus, cæteraque huiusmodi vi siderum fieri existimabāt in primis trium, quibus etiam assignabant fulmina, meantium cum Sole, & cōgruentium, & maximè circa quadrata Mundi, præsertim cū terræ motus ipsi, qui & præierunt, & consecuti sunt incendium, accersitas è Cælo habeant causas. eas enim Apotelesmatici rerū scriptores constituunt, tū eclipses, tū planetas Martem, Mercurium, Saturnum in primis. nec mirum.

deuo-

deuorauit enim, ut aiunt, Saturnus pro Ioue lapidem, deuorat nonnunquam terræ motus Vrbes. Itaq; cum huiusmodi eclipicæ constitutiones, aut ceterorum planetarum cōgressiones acciderint, & aliquis illorū trium vel plures, vel simul omnes constitutionibus præfuerint, tum iactationem illam telluris aiunt posse prædici, ubi signa vel eclipica, vel nexa, vel dominantia præierunt, præsertim si dominatrices, ut vocant, stellæ in aëreis signis constitutæ sint, quæ omnia illi pluribus disputat: ac certè Aristotelis est illa vox, sub Lunæ defectū aliquando contingere terræ motus, cum enim deficere lumen incipit, tum calor etiam, quo aër afficitur, restinctus tranquillitatem parit, spiritu uidehæc subeunte terris, qui antea calore extrahebatur, atq; emergebat foras, quo interius recepto, atq; suppresso interdum terra concuti solet. Lunæ meminit, quæ, quia citima terris est, mira vi pollet. id uerò alij Soli maximè deficienti putant tribui oportere eadem de causa; quod uidelicet tellus lucis calore, cuius in Sole vis maior est, destituta uelut obrigefcit; obstructis igitur meatibus, atque rimis, cum halitus unde se efferat non inueniat, fremit intus, atq; luctatur: defecerat sanè paullò ante hoc incendium, motumque terræ, quâquam altero sub finitore, Sol; defecerat, & Luna proximè, atqui illud tamen uelim animaduertant, qui hanc causam assignant, Aristotelem hæc referre ad Lunam, antequam omninò deficiat; quanquam non ignoro, Ptolemæum negare, astra vim exercere suam ante quam sint in ipso congressu. quam litem Mathematici dirimant.

Iam incendia ipsa non aliunde excitari Chaldæi putant, quam ex octauis orbis aberratione, dum extra orbitam ab Oriente in Occidentem, iteratq; ab Occidente in Orientem accedit, receditq; supra verticem Arietis, atque Libræ, duobus paruis circulis descriptis; cum enim motu accessus, & recessus ad eius circuli parui cardines peruenitur, si cardo aspiciatur à sideribus imbriferis, cuiusmodi sūt Hyades, Orion,

Cur terræ motus sub Lunæ defectum.

Albertus

A. ist. Meteor.
Augustinus
N. phus.

Incendia uerò de oriri Chaldæi putent.

Orion, Hædi, Scorpio, eluiones effici aiunt; sin à sidere afflatu igneo, conflagrationes, atq; incendia, modò abundè suppetat igni cognata materies, hoc est magna vis bituminis, atq; sulphuris; alijs verò in locis, quibus horum vis minor inest, exæstuationes tantum fieri, vidit hoc Plato, qui putat, ea quæ de Phaëtonte Solis filio dicuntur, non esse extra omnem prorsus historiæ fidem; cum dicitur ascendisse currum Solis ardentem, aberrasse cum equis aurigam, excitatum inde orbis incendium; fieri enim quandam cælestium orbium aberrationem, quam conflagratio consequatur, necesse sit; quo loco diuinus ille Plato æquatione, atq; motum, quo acceditur, ac receditur, videtur appellasse aberrationem illam; cum quia hæc sola circunductio sit longissimo tēporis tractu, vt ex eius motu, & æquatione constat, tum præcipuè, quia extra omnem circunductionem, aliorum orbium, atq; siderum, quæ in longitudinem ab ortu ad occasum semper protenditur, hæc orbita etiam per latitudinem, & altitudinem vndiq; circumagitur. Excitari igitur huiusmodi incendià Chaldæi dicebant, cum locus aliquis bitumine abundarit, ac sulphure; diameterque circuli parui aberrationis cum ignei sideris afflatu solùm eam regionis longitudinem repercussisset. huiusmodi motum Mathematici Trepidationis appellant; vt mirum non sit quandoq; humana trepidare, cum continenter trepident & cælestia. Huc, & illa pertinent ex eorundem disputationibus deprompta. quadripartitum esse consensum astrorum; vnū Igniferum, quod exustiones, atq; incendia; Imbriferum alterum, quod eluiones gignat; tertium Motiferum vocat, quod agitatione telluris ædificiorū substructiones, vrbesq; demoliarur; vltimum Portētificum, quod Cometas, & alias in aëre formas prodigiosas accendat; quod nouos. èt Vates (vaticinantur verò ipsi potius, & insaniunt, qui hæc dicunt) nouas disciplinas, ac leges excitet. horum porrò directio radiorum, profectioesque stellarum cum ad loca definita

per-

peruenerint, tum miras in orbe terrarum cōuersiones rerū fieri putant. hæc verò profectioes omnes astrorum olim sub Sparteto Rege fuisse dicuntur; nam eodem ferè tempore Thessaliam partim terræmotu, atq; incendio, partim diuie obrutam, atq; vastatam accepimus. quæ omnia ita in nos hoc tempore coniurarunt, vt illas Sparteti atas ad nos reuoluta esse videatur: quanquam vt maior esset calamitas, in vnum locum, hoc est in Campaniã confluxere ad perniciẽ, atq; exitiũ illa omnia; nã tellus intremuit, immò exarsit; aër ipse si minus arsit formis igneis, efferbuit certè cinere, horruitq; tetra caligine. Ad hoc quoq; incendium excitandum vim habuisse aiunt Trigonum illum igneum, ad quem superioribus annis factus est gradus vti dicemus. In primis verò Solis defectum, qui paullò ante quam Vesuuus conflagraret, contigit, quanquam sub aspectum nostrum haudquaquam cecidit, in causa fuisse putant; in eo defectu Martem aiunt in meditullio Cœli fuisse intra Leonis signum, gradu septimo, ibique vim, potestatemq; omnem exercuisse. itane vero? ab extincto Sole Vesuuu accèdi potuisse dicamus? cū in alio ille Terrarū orbe defecerit, nobis iustitiũ fuisse indictũ. hic arsisse funalia? alibi extinctum, apud nos sepultum eo cinere, quo Cælum est omne contextum? quin etiam Lunam ipsam, quæ paucis ante diebus defecerat, facẽ illam, quam gestare fingitur, Vesuuio subiecisse dicunt; cuius in defectu idem Mars adfuerit, deinde eodem tēpore, quo Vesuuus se commouere cœpit, eundem Martem in Horoscopo cum Leone fuisse, & cum Scorpione Saturnũ in angulis, vt vocant, certis quibusdam gradibus, quorum alter incendia, atq; excidia, alter portendat eluuiem. Equidem non ignoro, hæc non modò in terræ motu, sed in alijs etiam incendijs obseruata; nam in conflagratione vltima Puteolani agri fuit Martis cum Saturno congressus in Virgine proximo Solstitio, à quo huiusmodi halitus gigni, terraq; cieri consuevit; fuerunt & eodem, & superiore quoq; anno Lunæ

defe-

Plato
Annus.Mathematicorum
sententia de hoc
incendio.

Simon Port.

defectus. neque verò, inquit, iccirco Sol, & Astra incendium excitare non possunt intra telluris viscera, quòd in ipsa superficie positum bitumen, aut sulphur minus accendat. multa quippè Planetæ intus operantur, foris non item; cuiusmodi gemmæ sūt, aurum, ac cætera metalla, more pictorum, qui oppasso velo lineas ducunt, exprimunt vultus. immò verò nonnulli veterū sapientū in hac fuere sententia, vt dicerent, siderum radijs in ipso terræ centro incendium penitus excitari; immensam enim corporum cœlestium magnitudinem, virtutem, atq; motum hoc efficere, vt omnes omnium siderum radij Terræ molem, quæ veluti punctum est, momento temporis, facillimèque vsq; ad centrum recti penetrent, id quod Astronomi pleriq; astruunt; ibique, vt Platonis placet, fortissimi sint, tum quia recti vndiq; cœtrū pertingunt, tum quia in angustum collecti sunt cuncti, quorum vis maximè vehemens materiam ibi nacta in terræ sinu procul ab humore secretam, prorsus accendatur, accensa vero extendatur, ac dispergatur; inde per meatus vndique incendia efflet; quod cum de loco ignis subterranei agemus, diligentius cōsiderabimus, Sed quidquid hac de re disputent Philosophi è Pythagore disciplina, atq; Platonis, mihi certè eorum potior semper est visa sententia, qui vti antea dixi, huiusmodi incendia excitari putant ab inflammato halitu terræ, cui abundè subsit bitumen, ac sulphur, qui halitus siue frigore lacescit per pugnam, atque conflictum, siue dum impulsus cursat, ac recurfat exitum, quærens, ipso attritu, & conflictione tenuatus ignescat.

Reliquum nunc est, vt suspitioni cuidam occurram, quæ multis est iniecta, qui Vesuuiο malos demones faces subicisse sibi facillè persuadent; nimirum hi vetusto, atque insito quodam in nos odio perpetuò ardent, quibus nihil aliud est propositum, nisi communis interitus. vsitatum est illis in mortalium strage grassari; neq; id nunc primū in Vesuuiο factum: accenderunt enim aliàs hunc caminum, in què

Prin-

Principes scelestissimos coniecerunt Pandulphum, & Ioānem; quippe hic horribiles illi Cyclopes pyrā extruxerūt, rogam accenderunt, qui Theodorico impio Regi antea in Lipara succenderant; nempe lictores sunt, ac potius Furia armatae tædis ardentibus, quibus non modò scelestos exagitant, sed sulphureis in locis ignem quandoque suscitent ad pœnam. quid quòd ijdem non modò Vesuuianum, & Liparense, sed Aetnæum etiam incendium visi aliquando sunt excitare? quanquam alia specie, atq; habitu, neq; enim vnum illis est fraudis genus. centesimus prope annus est, cum Siculus negotiator Messanam profectus apud Taorminum diuertit; occurrunt quidam quasi cœmētarij Fabri cum ferramentis suis. interrogat hic quò tendant; respondent, Aetnam se petere, ibi iussos ædificiū quoddam excitare, mox adfore architectum. his dictis ad constitutum locum pergunt. paullo post consequitur is, qui architectū se fingebat. hispida erat barba; horrida supercilia, statura supra vulgarem, color prorsus Aethiopsis. Vulcanus videri poterat, nisi cursu corripere gradū. sciscitatur Siculus, qui tandem in Aetna monte inter flammam, ac niues ædificiū possit extruere? his ille subjicit, sibi & vim, & artem esse perficiendi non modò ista, sed multò maiora; nec in Aetna calcariam deesse fornacem; breui se opus absoluturum. post hæc ex oculis repētè euanit. tam ingēs horror incessit negotiatoris animum, vt, cum vix in oppidum concessisset, ac rem Sacerdoti vnà cum animi noxis aperuisset, eo ipso die animam exhalauerit. statim post huius obitum, & Solis occasum, tellus concūti, Aetna mugire, tonare, tum è vertice, qui Oriētem spectat, vis immanis ignis erumpere, & Catinam versus cū impetu ruere; obruissetq; totam, nisi procurrenti Agathæ velum tanquam murus fuisset oppositus, ita ille impius, & vaser sceleris architectus tum se ædificij fundamenta iacere dicebat, cum Urbem conabatur euertere. Hæc igitur, quæ vel à Sanctissimis uiris, vel à fide dignis Historicis narrantur, indicat, incēdiū Vesuuij

P

ab

Franc. Fabric.
Stephan. Castrensis.

Sententia de incendio in terræ centro vi siderum.

Probabilior sententia.

An malus Dæmon incendiarius nuper fuerit

Petr. Dams.

Gilbertus.
Anno 1537.

ab huius generis Cyclopibus excitatū; p̄sertim cum constet paullo ante, cū ex ijs vnus ritè Diris vrgeretur, vt ex obfesso corpore abiret, minatū esse, mox se p̄enas de accepta conuictiā repetiturū; ipsū diē nominabat, quo hæc postea acciderunt; cumq; qui aderant risu minas exciperent, addidisse, mox ijs flētibus se risurū; scimus autē à Veteribus flammæ crepitum dictum Vulcani risum, quanquam alij rectius dixerunt minas. Et sanè à malis huiusmodi Genijs sæpe domos incensas legimus, quod Sagæ ipsæ fatentur. domos dixi: immò verò integra oppida: horrendum quippe dictu est, quod superiore seculo non multò ante quam hic Cumanus ager deflagraret, accidisse accepimus. oppidum est in Heluetia nomine Schiltach. hic malus Genius palam ex edito quodam loco, primò quasi belli signum daret, sibilū edidit, deinde in fastigio fumarij visus vnà cū Saga; cumq; interrogaretur à Flamine, quid tandem moliretur, respondit in animo sibi esse oppidum diruere; tum ollam feruenti pice, ac resina inuertit; statim concepta flamma tecta flagrare, inuolui omnia fumo. ne multa. infra horam arces, domus, cuncta ædificia exusta; denique oppidum ipsum totū insitita cū strage prorsus euersum, atq; in cineres dilapsū; quod non ita mirum videbitur illis, qui sciant, hac etiam tempestate inuentos esse homines peritissimos, non dico pulueris inflammadi, aliorumq; eius generis *ἐμπυριμάτων*, quibus ædificia citissimè conflagrare, & conuelli videmus, sed arcana alia ratione, ac via incendiij excitandi. certè profitebatur quidam, vti narrant, habere apud se artificiosi cuiusdam ignis semina, quæ si per domos aliquot sparsisset, eam, in qua esset, Urbem, multis etiam postquam inde excessisset diebus, vniuersam esset incensurus, atq; inflammaturus, equidem scio Naphthæ tantam esse cum igne cognationem, vt flamma transiliat in eam vndecumque visam, verum hic, quem *πυρπολιτής* ille dicebat esse apud se, ignis fomes, tantarum erat virium, vt cum per aliquot dies sine vlla nota iacuisset, mox immani flamma cuncta

Nicolaus Re-
uigins nar-
ratis.

corriperet; oppida, Vrbesq; deleret; quid ni igitur communis hostis ista moliri possit, qui multò peritior est huius artis? quoties ille immane aliquod se monstrum finxit, vastitate, formaq; teterrimæ belluæ non absimili, cuius os enorme fumo permistas euomeret flammæ? Narrant etiam in aëre visa nonnunquam quædā veluti dolia arcanis ignibus referta tranuersim per nubes ab eodem impelli, ac volutari tantisper dum ei loco immineret, qui ad excidium, & calamitatem notatus erat, ac designatus; tum verò illa dirupta euoluisse flammarum, saxorumq; globos, quæ repente impetu præcipitarēt, atq; obuia quæq; immaniter attererent. nimirum igni maximè hic hostis vitur ad perniciem, qui igni vitur immortalis ad poenam. Iam quibus alijs armis instructi Pyromantæ illi militant? à quo quasi Furia tedas accipiunt Sagæ? est enim illud genus præstigiæ in primis horrendum, cum è cadauere resectos digitos adhibent aliquid nefarium molituræ, qui digiti flamma sulphurea, ac violacea tetro spectaculo interim ardēt, nec absumuntur. insidere creditur ignita illa specie hostis. Quid quòd ille, qui à philosophis ignis dicitur Fatuus, è palustribus locis, sæpe etiam è sepulcris emicans, ac viatoribus occurrens, ab hac suspitione omninò non abest? præsertim cum viatores in stagnorum, ac fluminum voragine, aliaq; abrupta loca ducat, quò præcipites agat flammæ splendore pellectos, vt propterea sint qui putent, vix ista fieri sine fraude insidiantis vaferrimè hostis, qui mortalibus quasi fatalem ad exitium, atq; interitum hanc veluti præferat facem. Age porrò, refer nunc animum ad illud, quod in fulmine sapientes, ac religiosi viri animaduertunt. habet. n. fulmen maximam cum hoc igne Vesuij cognationem, vt plurimis effectis nuper est declaratum. iam nonnulli, qui fulminis motum, atq; impetum contemplati sunt, existimant illud ab eodem hoste nonnunquam quasi telum contorqueri, atq; immitti; vsu enim venire obseruatum est, vt

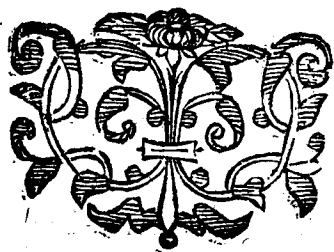
Vnguis vestigia à fulmine relinquit folia.

quæ fulmine sunt afflata, parietes, pauimenta, arbores, ac cetera multa sæpe mirum in modum vestigia quædam veluti vnguium ostentent; nimirum quos immanis hostis feræ instar impressit, quippe qui non semel hamatis, vncinatisq; manibus, aut pedibus offerre se soleant. non ignoro à Peripateticis hæc in Naturæ causis posita censerī. expeditum siquidem, ac promptum esse aiūt fulmini in eas partes sua se volubilitate diffundere, quæ speciem obliquorum præbeant radiorum, vti flammæ, cuius plurimum habet admistum, proprium est virgatis notis ea, quæ lambit, in scribere, quod & in Ephesini templi incendio animaduertisse se dixit Aristoteles, & passim in ædificiorum, quæ igni consumpta sunt, reliquijs obseruare licet; verum si quis existimet, ideo à communi hoste id fieri non posse, quod ab experte corporis nulla possit esse actio huiusmodi, quæ notam, ac vestigium relinquat impressum, næ ista ratio facilè conuclitur, cum possit ille, Dei nutu, ac voluntate, permiscere se fulminibus, multaq; efficere, quæ aliquo modo videntur aliena ab ijs, quæ anima carent, veluti cum sursum, deorsumque meant, ac remeant quasi aliquid scrutentur, atq; inuestigent, vnde, & nomen illis σκῆπτρα, aut cum obuia aliquando declinant, vel peruadunt innocenter, aliquando contra proterunt, ac pessundant, vt hic èt ἀντιπυρῶματα adijciam, quibus licet Aristoteles naturalè attribuat causam, tamen admirationem habent magnam, atque aliquid fortasse nonnunquam præferunt arcanum. ceterum in his hostem suam aliquando præstare operam quis negabit? cū præstigiatores ipsi, ac Sagæ testentur, solere malos Genios, cum furunt, atq; bacchantur, vnguib; maximè digladiari; fatetur certè vir apprime doctus, ac prudens, qui publicus Quæstor fuit, ac Lotharingæ Duci à cõsilijs interioribus, vidisse se huiusmodi fulmen, quod vniuersas ædes vicinæ peruagatum, ad extremum eam porticum, quæ id se foras eiecerat, inscriptam profundis, frequentibusq; vnguiū vestigijs

Nicolaus Remigius quaesitor.

stigijs reliquerit, quod multi etiam, qui accurrerant ad spectaculum, non sine magna admiratione, atq; horrore perspexerint, hamatas videlicet notas vncinati pedis, quasi belluæ cuiusdam cum sulphuris odore teterrimo. iam quis ignorat, immanissimum illum hostem non modò ferina forma sæpissimè visum, sed in Diuinis quoque litteris belluam dici? quæ licet vngue tantum aliquando se prodant in fulmine, possis tamen, vt est in parœmia, agnoscere ex vngue leonem, hoc tantum discrimine, quod hoc animal ignem timet, contra verò huius timetur ignis. Itaque cum ignis hic Vesuij fulminis naturam odore in multis expresserit, quis non iure in suspicionem veniat de hoc Incendiario monstro? cuius in tanta strage etiã si vngues impressi minus appareant, quòd sciam, Campaniam certè horrendum in modum quasi conscissam, ac laceratam videntur. vtrum verò putamus interim illum fuisse ab inferendis damnis feriatum, an potius telis igneis occupatum feriendo? Quæris, Petre Aloysi, quid nam hæc de re sentiam? equidem non ignoro, in hoc maximè elemento furere solitum malum Dæmonè. Deo ita sinente. De inauspicata quadam aui Veteres meminerunt, quam Incendiariã vocabant, propter quam sæpe lustratã Urbem annales nar-
Plinius
rât. ea prunas è foco acceptas rostro aut ferre, ac diripere solita, tum huc, illucq; discurrens tanquam incendium tentis minitari. quæ si quando se in conspectum dedisset, vt L. Cassio, Mario Coss. accidit, eã tanquã immane piaculũ Romani execrabãtur. vides, pfectò cõmunis hostis imaginẽ, quẽ verè Incediarium dixeris; scimus quo aspectu, quo habitu illum sacræ litteræ nobis describant. expressit ad viuum is, qui bonis omnibus spoliatus, cum eo nudus de-
Iob. 40.
more luctatus in puluere, atq; cinere, sanie perfusus sui corporis, vice olei, multa cum laude se gessit Olympionicen an non tibi videtur graphicè Incendiarium delineasse? de cuius ore procedant lampades, igniteq; veluti tede, de naribus

ribus quoq; fumus erumpat sicut olle succensæ, atq; feruentis, cuius halitus prunas accendat & quæ tamen ita adumbratè dicta esse censendum est; quæadmodum ea, quæ olim in hunc Vesuuium ad Pandulphum principem comburendum foeni materies iniici est visa, cum ad hoc Natura bitumen potius, ac sulphur abundè suffecerit. verùm huius tanti, quod in Vesuuiio nuper exarsit, incendij, tum malos Genios auctores fuisse dicam, cum constiterit, vt aliàs, id non cuiilibet, sed spectata pietate viro significatum esse diuinitus, quanquam aiunt, illos ex obsessis corporibus hoc fatum paullo ante incendium præcinnisse, inuolutè tñ; ac certè vix illi videntur admouisse rædas; cū tot delubris, ac téplis mirè pepercerint, tametsi hæc omnia à Deo summo imperatore facilè téperari potuerint. at verò magnopere verendum est, ne perturbationes animi potius, atq; cupiditates, quibus nos incendimur, Furix illæ sint, quæ hunc ignem excitarint, ac Naturam ipsam tot môstrorum generibus perturbarint.

IO. BAPTISTAE MASCVLI DE INCENDIO VESVVI

Liber Quartus.

Qui est

De Materia, seu Fomite ignis subterranei

AD PETRVM ALORSIVM CARAFAM.

Ggredior nunc dicere de Materia, pastuq; ignis sub terra latentis. liber igitur in immanem illum montis hiatū adhuc flagrantis cogitatione certè descendere; inspectare ingentes specus, antra, voragines immensas, tum infinitam vim bituminis, atque sulphuris non sine horrore

inter flāmas inspicere; venas etiam rimari ferri, atque auri, ceterorumq; metallorum, si quæ fortè sint, penitus abstrusas. hinc verò conceptacula aquarum, ac tacitos fluminum lapsus, haustos etiā è mari fluctus; illinc ignium largissimos fontes; ad hæc halituum ignitorum excursiones, atq; conflictus ad libertatem aspirantium, excutientium quandoq; ferreum montis iugum; effringentium carceris vestes, atq; repagula, frementium, furentiū, omnia deniq; permiscetiū.

Ac primū statuendum illud est, quod à Sapiētibus accepimus, intra telluris finum, immensum quoddam esse, ac numquam deficiens promptuarium ignis, ex quo tot spiramenta, quæ cernimus, perennitatem accerfunt: nimirum heroica, inquit, magnifica, atq; stabilia par est opera esse Naturæ, ac propterea ingentes, atq; immensas habere quasi pe-

Plato.
Aristoteles.
Pindarus.
Strabo
Vitruuius.
Apuleius de
Mundo
Georg. Agric.
And. Baccus

fi penus earum rerum, quæ ad Vniuersitatis, aut commodū, aut ornatum pertinent. viderunt hoc Philosophi, qui Naturæ arcana scrutati ex ijs, quæ apparent, ratiocinati sunt; affirmaruntq; sub toto maris tractu, qui à Cumis, atque vt rectè quidam sentiunt, ab ipso Vesuuio ad AEnariam, ad Vulcanias vsq; insulas, AEnamq; protenditur; imò sub toto pelago maris Ionij in Achaiam vsq; continuas subesse specus ingentes inter se peruias, & continenti conterminas. Quod ipsum viderat Pindarus, qui propterea toti isti regioni immanem illum gigātem Tiphoeum subiecit, quem Cumana littora, quem Sicilia pectore hispidū arceat; columnaque Cælestis Aetna niuium nutritrix inter flammam mirè compescat.

ὅς τ' ἐν αἰνᾷ τὰρτάρῳ κεί-
ται θεῶν πολέμιος,

Τυφῶς ἑκατοντακάρανος, τόν ποῖε

Κιλικίον θρόνον πολυώ-

νυμον ἀπ' ἄτρον· νυῦ γε μαῦ

ταί θ' ὑπὲρ Κύμας ἀλιερκέες ὄχθας,

Σικελία Τ' αὐτὲ πινέζαι

σέρνα λαχράντα· κίων

δ' ἔρανια σινέχθαι,

νιφόεσσ' Αἴτνα πάντες

χρόνος ὀξείας τιθύναι.

ὁ poëtam egregium, etiam philosophantium aures attemperatis lyræ chordis tenentem, ac subterraneos ignes non tam cinere, quam immortalis fabulæ inuolucro tegentem. Appellat Aetnam Cœli columnam, qua videlicet terræ motu concussa Cælum ipsum ruere uideatur. Videamus & alterum, qui philosophiam carmine alligauit.

Principiò tellus habet in se corpora prima,

Vnde mare immensum voluentes flumina fontes.

Affiduè renouent, habet ignes vnde oriantur;

Nam multis succensa locis ardent sola terra;

Ex imis verò furit ignibus impetus Aetna.

Cui

cui consonat & illud Astronomi carmen, in quo sequitur Lucretius.
Manilius

est Empedoclem

Sunt autem cunctis permisti partibus ignes,

Qui grauidas habitant fabricantes fulmina nubes,

Et penetrant terras, Aetnamq; minantur Olympo,

Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas.

Nec sine consilio factū esse dixerim, vt terram ipsam Veteres appellauerint Vestam, cui custodes immortalis ignis sacrarunt. nempe nō ignorabant, sub terra perennare ignē.

Ac si poëtæ minus faciunt fidem, faciat certè Plato, qui

perennes huiusmodi fontes ignium sub terra constituit. faciat Aristoteles in primis, vt eum nos iudicem sequamur,

quem philosophia præscripsit. hic cum obseruasset, fontes

nonnullos effluere præter aquarum naturam, quæ frigore, atq; humore cōstant, id non aliundè oriri posse existi-

mauit, quam ab intestino, ac subiecto igni. & cum de ventis ageret, docuit ignis plurimum contineri sub terra. in

quam sententiam Vitruuius postea, & alij viri sapiētes vene-

nere, in primis Apuleius in libello de Mundo, qui ab ipso, vt

aiūt, est satis ornatè compositus. eius scriptoris illa vox est. Apuleius?

Terram in se non aquarum modò fontes habere, sed spiritu, &

igni esse fecundam; etenim occultos inde spiritus efflantes incen-

dia euoluere, vt Lipara, vt Aetna, vt Vesuuus etiā nos ter solet;

ab ijsdem verò ignibus prætereuntes aquas vaporari; prodere

verò longinquitatē flammæ, cum tepidiores aquas reddunt, vici-

niam cum feruentiores. Atq; hæc, quæ de communi sub ter-

ra ignium promptuario dicimus, facilè intelligi possunt, si

magna cum paruis conferamus. Traijcitur ex perenni illo

Igniario calor in Thermas, atq; alia loca terrarum ardētia,

quæ admodū vapores familiaris igniculi ex cōmuni quodā

hypocausto subiecto perducuntur per exiguos tubos fi-

stiles ad omnes ædium partes sub vijs ipsis, Xystis, ac viri-

darijs. efformabant enim Veteres illi æneas quasdam fi-

stulas in gyros obuolutas, orbesq; plures referētes Draco-

Fallopis?

Q

num

num spiras, quamobrem, & Draconum nomen fortitæ sunt, tum per foramen à summo immittebatur aqua; sub spiritis aut fistularum ignis accēdebatur, quo aqua primæ spiræ vix incalescebat, deinceps aut magis, ac magis efferueſcebat.

Et quoniam Natura solertis instar artificis quæcunque ad opus perficiendum idonea sunt apparare non desinit, iccirco non modò uias sub tellure effecit fuliginosis anfractibus accommodatas; sed fomitem etiam subministrat vberimum. delitescit hic ignis in ingenti camino, & communi illo orbis terrarum foco, ac tum erumpit, cum accēsus spiritus abundantis pastus alimento viam sibi facit perruptis obicibus. est autem hoc Ignarium Naturæ multis vsibus: accommodatum, vti dicemus, siue ad calorem balneis inducendum, siue ad multarum rerum procreationem; vt omittam quæ spectant ad arcanum quendam finem, atq; consilium. quibus constitutis videndum est, quis tanti sit fomes ignis, quo pastus genere inexplibilis hæc, vt ex Aegyptiorum sententia loquar, bellua nutriatur. haud dubium quin sit in primis bitumen, ac sulphur; necesse est enim id esse ignis alimentum, quod pici, ac resinæ haud multum sit abſimile; quod tenue, rarum, aëreum, pingue, facultate calidum, deniq; maximè cognatum igni, cuiusmodi ambo illa sunt. hinc illud Poëtæ.

Herodotus.

Materia Incendij bitumen ac sulphur.

Ouidius

*Siue bitumineæ rapiunt incendia vires,
Luteaq; exiguis ardescunt sulphura fumis.*
vtrumq; latentem habet igniculum, & occultæ flammæ femina, vtroq; Vesuuius abundat. est hic Mons, vt eleganter quidam, & comptè dixit, nempè è comata Gallia scriptor, velut Ara quædam; in qua, vt alter ingeniosè ait, nempè è Græcia θυμιάματα, hoc est *suffimenta* omnis generis *adoleantur*. cuius Aræ scilicet victimæ nuper non modò tot armenta, tot greges, sed tot etiam hominum millia fuere. At quinam præcipuè suffitus est huius Aræ? thurisnè, vt fit, *similiumue*, qui iucundè afflantur, odorum? immò po-

L. Florus.
Dio.

tius

tius teterrimi sulphuris, ac bituminis. quam diuersum huiusmodi thymiamata est ab eo, quod Orpheus Vulcani tribuit? cum eum ita commendat, vt inter ceteras laudes immortalis flamma viuendum dicat, & ignis florentem, auris, & Soli, Lunæ, Stellisque cognatum. hoc igitur apud Orpheum est

Ἠφαίσθου θυμιάματα.

Ἠφαίσθ' ὀβριμόθυμε, μεγαθενές, ἀκάματον πῦρ,
λαμπόμενε φλογίαις αἰθαίς φαεσίμβροτε δαίμον,
φωσφόροι καρτερόχρη, αἰώνις τεχνόδ' ἵαυτε,
εργαστήρ, κόσμιο μέρος, σοιχεῖον ἀμεμφές,
παμφάγε, πανταμάτωβ, πανυπέρτατε, παντώδ' ἵαυτε,
Αἰθήρ, ἥλιος, ἄστρα, σελλῶν, φῶς ἀμίαντον.
Τῶτα γὰρ Ἠφαίσθιο μύθη θνητοῖσι προφαίνε.
Πᾶντα καὶ οἶκον ἔχης, πᾶσαν πόλιν, ἔθνη πάντα
σώματα Ἰθνητῶν οἰκίης πολυόλβε, κραταίη
Κλυθιμάκαρ, κλήζω πρὸς δὲ ἱέρου ἐπιλοιβαί.
tūm petit à Vulcano, vt ad aram ipsam accedat placidus, ignem vitæ necessarium largiatur, implacatam verò flammam, atq; Incendia vel auerruncet, vel exinguat.

Αἰεὶ δ' ὅπως χαίρεσιν ἐπιέργοις ἡμερος ἔλθοις.
Πᾶσιν λυσῶσαρ μανίαν πυρὸς ἀκαμάτοιο,
Καῖσιν ἔχων φύσεως, ἐν σώμασιν ἡμετέροισιν.

his Orpheus laudibus Vulcanum tanquam thymiamate, ac suffitu quodam vaporare se dicit, at quænam suffimenta Vesuuij? bitumen, ac sulphur. quamquam vt à sulphure incipiam, cuius in hoc incendio teter halitus totam hanc regionem affluit, quemadmodum & in illo, quod sub Tito contigit, fuisse dicitur *prænunciatus odor sulphuris*. mirari sanè licet, rem tam diram, tamque retram, à Veteribus tamen accepisse tantum auctoramentum, vt, cum mundi conditorem θεὸν appellarint, sulphur ipsum θεῶν cognato diuinitati nomine honestarint, neq; aliam ob causam themas dixerint sacras, nisi quod fulminum flammam in deflu-

Orpheus in
HymnisPlinius.
Sulphur cur
diuinum di-
ctum.

Aristot.

xu, ac sulphur elambant; quasi eadem causa sit locorum ardentium, atque fulminum, quæ à Ioue mitti dicebantur, ut eodem modo quasi numine incalescât. quid, quòd in religionibus eius versus præcipuus fuit, & quibusdam in sacris pro thure sulphur adoleuerunt? scilicet ut sibi similes haberet falsa, ac foeda illa diuinitas odores, atque suffitus. Accedunt Chimici patroni sulphuris, qui unà cum argento viuo illud principium metallorum esse contendunt; eo maximè argumento, quòd hæc eruta à terra, si arte soluantur, sulphuris halitum, dum comburuntur, emittant. est autem odoris eius tanta vis, ut minima quæque portio etiã vnguentis delibuta se prodat, itaque sibi persuadent, fore ut si parua sulphuris portio, quod sit purum, atque album, ac sincero colore rubescat, cum multa argenti viui portione permisceant, existat aurum; sin album æqua portione, tum argenti naturam induat, ac similiter de alijs metallis philosophantur multa, ipsis tantum cognita inter arcana. & quamquam plurimi sunt eorum arte delusi, non desunt tamen, qui hac argenti viui sanie infecti sint, & sulphuris virus oleant. quid? an putamus idcirco Vesuuium tantam vim sulphuris emisisse, ut immanem iacturam bonorum, quam nuper ex incendio fecimus, sulphurea horum arte reparemus, ac viui argenti spiritu semiuiui nos opibus consulamus? certè pallor ille luteus, qui est in sulphure, non æquat eum, quo nos infecit periculi metu. quanquam non vnus semper eius color, nam in Peruana regione aureo fulgore se comit, splendetque pellucidum, aliàs nitedulæ more nitet. quoniã .n. vniuersa natura terrestrium, singulæque eorum species confusæ ferè, atque indigestæ reperiuntur in principijs suis, fit, ut non vnus, idemque sit color. plerumque tamen pallet, splendet in luteo, fumumque ceruleum euoluit, squallet in cinere. iam dum incenditur, videas totum in vaporem solui naribus. grauem ex valida enim compositione partium, absolutaque mixture congruentis adeo natura

Chimici
quid de sulphure sentiãt
Georg. Agric.
Fallopianus.
Samaritanus.

Vi de Georg.
Agric.

turæ

turæ est, ut vix altera diuidi possit, quin hanc exhalantem altera non consequatur. nec mirum quòd oleat tam iniucundè, cum impura terræ sit portio, quæ unà cum reliquo halitu excernatur. affine verò adeo igni est, ut prunis admotum statim ad se pertrahat flammam. validissima quippe res est in natura; certè fulmen, ac fulgur maximè sulphur olent; quamobrem apud poetas idem est sulphur, ac fulmẽ. iam terræ motus, euerfiones, incendia subterranea ex eo potissimum fiunt. hinc instrumenta illa bellica, quæ hominum excogitauit audacia, concipiunt flammam; pulueris enim compositio, quæ momento temporis vehementissimè ignem arripit, quo globi ferrei, aut plumbei imitatione fulminis impelluntur, ex sulphure in primis constant. est autem genus duplex, vnum quod Græci vocant *καταρρωμυθιον*, quod scilicet ignem est expertum; alterum *ατρωρον*, non item. quidam sulphuris florem dicunt, tenuissimam scilicet eius partem, at cuiusmodi florem? nempe eum, quo deflorata Campania est. purpureas ipsas rosas suffitu sulphuris pallescere aiunt; ut mirum non sit, florentissimam hanc regionem, ac pulcherrimam ipsius Vesuuji faciẽ, qui olim sacer, æquè ac rosa, Veneri fuit, expalluisse. nascitur purum, solidum, globosum, effossum translucet, ac nitet, nisi quod argento nitorem aufert, ut hic Neapoli experimur ex vicinia Vulcanij fori, tametsi hoc tempore, quo vndique obsidebamur à sulphure, argentum maximè resplenduit, cum tanta ciuium largitas se se in egenos effuderit. genus est quoddam viui sulphuris pallidius, Virgineum vocant, quòd eius vtantur suffitu Virgines, ut rufo colore capillos afficiant, quo potius, uti sentio, Virginitatis ille candor inficitur. salubre quoque ex sulphure expriment oleum oculis, è quibus tamen hoc tempore sulphureus ignis expressit lacrymas. suspiriosis quoque prodesse aiunt periti; contra hoc tempore vnde tot gemitus, ac suspiria? vnde luctus de incensis agris, atque oppidis, de deleta Campania, nisi

Sulphuris
natura, vires.

Dioscorides
Matthiolum.
Samaritanus.
Raynerus.
& alij.
Persius.

Dioscorides

ex in-

ex incēdio, cuius maximē fomes est sulphur excitare quoq; dicitur lethēo sopore grauatōs, atq; auribus morbo affectis præfens esse remedium; scilicet, vt horribiles illos Vesuuij mugitus, atq; horrenda tonitrua attentius audire possemus. deniq; suffitum sulphuris obliuiofis plurimum conferre Physici aiunt; quasi verò calamitatis tantæ vlla nos aliquando capere posset obliuio, nisi memoriæ consuleretur sulphure. Atqui tanta cum sit in sulphure dritas, artem tamen in eo aliquādo luisse legimus. ferunt enim Anaxilaū, cū in mēsa sulphur in cratere subiectis prunis circumtulisset, exardescētis repercussu colorē dirum veluti Laruarū, cadauerumq; pallorem offudisse cōiuiis. quid ergo? lustrinē Vesuuius nuper, cum ex ardenti cratere per Campaniam circumtulit sulphur? an potius in nostro funere crudeliter est bacchatus? Iam illud superstitionem redolere puto, quod Veteres putarunt, accēsi odorem sulphuris aduersus præstigijs magnarum esse virium; quò spectat illud Poētæ.

Sinamarola.

Plinius.

Ouidius.

*Ipsaq; ter circum lustrauit sulphure puro,
Carmine cum Magico præcinisset anus.*

quāquam hoc tempore nullæ præstigiæ tantum intulissent mali, quantum exitij sulphureum hoc incendium Campaniæ intulit.

Sed quid tam amaris verbis sulphuri obtrectamus, quod nobis nuper è Cælo suauissimum illud nectar expressit? Iam initiō dixi, aërem circa Vesuuij regionem sulphuris calore, ac siccitate, vt Physici docent, ita fuisse digestum, ac tenuatū, vt mirę dulcedinis succum in superstitēs arbores eliquauerit; q̄ à viris spectatæ fidei, atq; doctrinæ, qui illum degustarunt, accepi; atq; idem in Puteolano agro apud Vulcanium forum eandem ob causam factum esse constabat; vt illud vsurpare possis, quoniam de mellito liquore agimus, Poētæ Lyrici, eius inquam, in cuius infantis ore apes confedere.

Causa mellis liquoris aërei in Vesuuiō.

Brasauol.

πau-

πau-
σάμδος δ' ἀπρήκτων κακῶν
γλυκίτι δα μωσάμεδα
καὶ μετὰ πόνον.

Pindarus.

ita aër ille, qui fragore horribili perstrinxit aures, tandem se soluit in mella; & qui caliginosus inhorruit oculis, liquidissimus blanditus est faucibus.

Iam alter pinguis etiam succus oleaceus cognatus sulphuri à Græcis ἀσφαλτος, à Latinis bitumen dicitur; aut cōcretum est, aut liquidum. mira huius quoque in ignem, & magna propensio. nec minus illud mirum, quòd tam prodiga fuerit in alendo igni Natura, vt propterea tot bituminis genera illi tanquam vberima nutrimenta suffecerit. Naphtam, Maltham, Thracium lapidem, aliosque multos; etiam eos, qui numerantur in gemmis, cuiusmodi inter ceteros Gagates est; tam pretiosum Natura partū igni sufficere voluit, quod semel vnione ab Aegypti Regina factū miramur. Quæret aliquis, quod maximē bituminis genus sit illud, quo Vesuuij nutriatur, atque adolescat incendium. liquidum est, quod vulgò Petroleum vocāt, quippe è lapidum fibris emanans, atque scaturiens. vt mirum non sit tā crudelem, ac durum in deuastanda Campania fuisse Vesuuium, cum è faxis ipsis incendio alimenta sufficiat. effluit verò è montis radicibus, atque in mare deuoluitur, in quo supernatat; ac nos illac præteruecti iam antea odore tetro afflari solebamus. Neque hìc prætermittendum est illud quod Aristoteles quoque scribit, tepida tempestate mare velut exudare oleo quodam ἐπὶ γὰρ τῶν ἀχῶν ἔλαιον ἀφαιρᾶται. oleum item subsidere salis idem affirmat. τοῖς ἀπασίφισ ἀμδρον τὸ ἔλαιον. Atque ad hoc bituminis genus è petris scaturiens facit illud Poētæ cuiusdam.

Bitumen ignis nutrimentum.

Vesuuij bitumē quale.

Aristoteli

Græcius apud Tornebum.

*Vulcano condita domus, quam subter eunt;
Stagna sedent venis, oleoq; madentia viuo.*

alij oleum incendiarium vocant, quod etiam arte fiebat.

Varia bituminis genera.

Na.

Naphthæus

Plutarchus.

Naphtham Babylonij vocant, in quam etiam è longinquo positus ignis insilit; tantum verò virium habet semel accesa, vt miraculo fuerit Alexandro in Ecbatanis, vbi terræ hiatus ignem perpetuo tãquã ex fonte subuehebat, & scaturigo eius bituminis non longè ab ipso hiatu stagnabat. Erat illi tanta cum igne cognatio, vt antequam contingeret flammam, interfusus aërem solo splendore circa flammã collucete succederet. Barbari vt vim eius, & indolem ostenderent Alexandro, iter, quod ad illius tentorium ducebat, eius Naphthæ guttis aspersere, tùm in extremo faculas admouere; intempesta nox erat, vbique tenebræ; cum accenso capite flamma puncto temporis reliquum corripuit, cõtinuòq; ad alterum percurrit terminum, ac demirante Rege totum iter subito igne colluxit. aderat Athenophanes Atheniensis, cui Regij corporis inungendi cura erat; hic facultate à Rege accepta, vt in puero, cui Stephano nomẽ erat, eius bituminis periculum faceret, pollicitus à flamma non æstum emanaturum esse, sed lucem, cum puer ipse annueret, statim atq; inunctus est, admotaq; facula, tam ingens repente se circumfudit corpori flamma, totumq; occupauit, vt Alexander ipse profusus exhorruerit. accurrerunt statim cum aqua, imperiti certè naturæ bituminis, quod aqua magis exardescit; eaq; alitur; nam puer, & si tandem Naphthæ fuerit absterfa, tantum tamen accepit incommodi, vt malè deinceps semper habuerit; ita Stephanus, qui flamma illustrem facere coronam sui nominis posse putauit, pœnè sempiternæ nocti addictus interiit; Existimarunt verò, qui se sapientes profitebantur, hoc illud esse à Poëtis decantatum Medæ medicamentum, siuè venenum, quo pelliscis flammeum, & coronam inunxit, qua concipiente flammam, cum ad aram sacra perageret victimas immolatura, ipsa potius est victimæ more combusta. Instituta deinde inter Philosophos, qui cum Alexandro aderant, disputatio est de Naphthæ vi, naturaq; cum dicerent, non his ipsis,

neq;

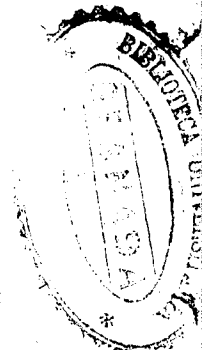
neq; vitrò emicuisse ignem, sed flammam appositam ab his tanta celeritate, vt omnẽ sensum falleret, collectam, & propagatam fuisse; ignis .n. radios, atq; fluxus, cū in reliqua corpora incidunt, lumen tantum ijs, & calorẽ impertiri, at verò vbi siccus halitus, humorq; pinguis, & igni alendo sufficiens inest, illa tum collecta, ignisq; auida celerem materiæ mutationem afferre. In hanc quoq; venire sententiã, vt putarent, humorẽ eũ quasi ignis alimentum effluere ex eiusmodi terra, cuius natura pinguis, ignisq; sit ferax; Babylonem esse admodum feruidam, vel eo argumento, q̃ hordei grana in humum proiecta mouerentur, ac subsultarent, quasi terra præ feruore pulsam quemdã obtineat, q̃ Harpulus in plantarũ viribus dignoscendis eruditus hederæ experimento confirmabat, quæ cū frigida natura sit, in Babylonis solo innasce nō poterat. ita tùm Naphthæ Philosophorum exercuit, atq; accendit ingenia. Quid Persæ? quibus potissimum armis in capiendis vrbibus vti soliti? tela illi bitumine oblita, atq; ignita intra mœnia in hostiũ tecta mittebant; cõcepta flamma repente omnia conflagrare, peruertere; antequã consererent manus, ac stringerẽt gladiũ, pascebãt oculos excidijs vrbium. sæuiebat, & multò acrius bitumen antequã ferrum; serpebat latè flamma, attonitis profusus incolis, ac demirantibus ardere vrbem, absente hoste. Præterea bitumen liquidum traditur in Agragantino innatare, q̃ oleum Siculum vocant. simile quoq; in Italia, in agro Mutinensi, q̃ stillat è petris odore validissimo, colore rufo, aut candicante. in Germanico mari & rufum, & fuluum, & mellei coloris innatat; ita bituminis sæuitiem aliquando Natura tegere uoluit, q̃ autem in Iudææ lacu supernatat, id uerò præstantissimum semper est habitum, ualidum odorẽ vibrans, ac purpuræ modo splendens; ut uidelicet esset igni elementorum principi quasi regius cibus. aliud in Apollinẽo Epiri est, q̃ πισσαοφύλλου uocant; quia picem redolet: deuoluitur hoc impetu fulminis ex Ceraunijs montibus;

R

qui

Persarum
mos in bello

Amianus.

qui fulminibus feriuntur, & in littore cogitur in glebas; ita enim sibi quidam persuadent, ea loca, quæ fulminum crebros patiuntur ictus, maximè abundare bitumine, quapropter de lumine ipso interpretantur illud Mæronianum. *Incende bitumine lauros*, uti dicitur in hoc est igne divino, fulmen autem, & sulphuris uirus olet, & non nihil continere uidetur bituminis; ac Vesuvius quidè nullis alterius Diris, & execrationibus, sed suo prope furore inflàmatus, lauros verè bitumine incendit suo. Cesium n. Bassam Philosophum, eundèq; Poëtâ laureatum, & Persei Satyriæ Poëtæ Magistrum, olim dicitur incendisse. Iam & illud bituminis genus, quod Babylonij Maltham vocant, quâ rapax, quâ tenax ignium, flagrantem præsefert limum. in Comagenes Vrbe Samofatis, stagnū eo bitumine abundat, quicquid attigerit, adurit; tactum mirum in modum, scruat, insequiturq; fugientes hostiliter, sic defendere olim muros oppugnante Lucullo, flagrabatq; miles armis suis obstupescens prodigio. ac Vesuuij quidè bitumen quāto cum impetu vidimus excurrere in oppidanos, qui à flāma fugiebant, insequerentur more hostium, atq; immaniter opprimebat. aquis ipsis accenditur Maltha, quemadmodum & bitumen hoc nostrum: hostem ipsum non timet, à quo ceteri ignes opprimi solent. iniecta terra scuire desinit, quasi cōmunè vereatur parentem. Adde Succinū, nō dico arboris sudorem, sed ignis alimentum, quod è saxis in Germanicum mare influere, atq; ibi duritiem contrahere narrant, effunditur etiam in quædam maris littora, atq; à fluctibus quasi è naufragio eicitur, accumulatur Oceani accessu, arenaq; obruitur: accessit antea neglecto pretium in terris ei, quæ expuitur à mari. At Arabes Ambram vocant, quæ ex liquido bitumine coloris è cinereo candidi concretū est; huic verò cognata videtur Caphura, siue Camphora, quandoquidem & odor, & color candidi bituminis sobole esse

Ecloga 8.
Sernius.

Volater. annus

Makhe uis

Plinius.

Succinum.

Ambra.

Camphora.

esse testatur. hæc amicissima ignis vel in aduersis, quippe sub aquis ardet, tūm maximè gignitur, cū terræ motus sūt crebri, & cum inter pericula nascatur, & quo maximè tempore trepitant corda mortalium, tū cardiacis prodesse dicitur, si merum hauserint, in quo hic lapis inflàmatus antea sit extinctus; statim n. reuiuiscit intermortuus ægri vigor, arteriæq; motus iterum excitantur, ac micant; Est & illud bituminis genus acerrimum, quod Ampelitis dicitur terra, inde sortita nomen, quod olim vsui esset enecandis, & abigendis bestiolis, quæ teneras vitium gemas infestant; Ad Ampelitin vero pertinent fossiles carbones, qui eruuntur ad ignem alendum. Porro præcipuum bitumini decus affert Gagates, qui accensus ardet, odoremq; latè fundit, & quod citius acceditur, eò pfectior, quæ si aqua asperferis, acrius, ac luculentius, exardescet; sin aut infuderis oleum (mirares, & in arcanis Naturæ posita) protinus extinguetur; in colle quodam, qui Villa dicitur Magna, incolæ hoc lapide pabulum sufficiunt igni. eo in loco, uti antea me dixisse memini, cū ignem casu aliquando pastores accendissent, statim Gagates exarsit, deriuatoq; fluuio, qui haud procul excurrit, magis, magisq; flagrabat, quod in imbre item accidit, utuntur eo in Germania carbonum vice ad fundenda metalla. immo verò ex Gagate oleum quidam per ignem extrahere soliti, agris vtilissimū, quod autem eum lapide micander indomitum vocet, id periti sic interpretantur, vel quod intra terram, vbi semel ignem conceperit, perpetuè ardeat, vel quod Magi negarent eo peruri, cui res successura esset ex voto, adeo hoc genus hominū ignem ipsum elementorū purissimū præstigijs maculat, cū sint ipsi multo acriore digni. Iam ad Gagatem pertinere videtur, uti rerum periti docent, lapis, quæ Obsidianum vocant, auctore quodam Obsidio, à quo primū sit inuentus; non ab obsidendo, quod potius egit bitumen hoc nostrum oblectis agris, atq; oppidis, immo verò vastatis hostiliter, atq; deletis, Samothracia quoq;

Ampelitis.

Carbones
fossiles.

Gagates.

Obsidianus
lapis.

quoq; gēma nigricans, leuis, ac lucida expolitus Gagates censetur, cui cognatus lapis est, quem Thracium vocant, hic inspersa aqua mirum in modū efferuescit; contra oleo iniecto, vt de Gagate diximus. hebetatur emoriente flāma; cū autē exardescit odoris tam acris est, vt serpentes dereriti fugiant. At verò Aromatites dicitur gemma, quæ ab odoris præstantia nomē accepit; largita .n. Natura est igni pastum, non modò ad pretium, ac decus eximium, hoc est gemmas ipsas, sed et ad delicias iucundum, vt cū flagraret, vnà fragraret. is lapis in Arabia gignitur, eratq; olim Aegypti Reginis in primis exoptatus. Bituminosus quoq; lapis est Anthrites, qui cū vritur, myrrhā redolet. huic Myrrhites ipse simillimus est bituminoso suffitu; quo myrrhæ nomine hæud scio, an vllum accomodatius esse posset Vesuuiano bitumini, q̄ nos luctu affecit amarissimo. sed illi honor est gēmæ. habent .n. amara ipsa decus suum & pretium, & cedunt quandoque in delicias igni, elemento auidissimo, ac nobilissimo.

Ac ne longius singula bituminis genera persequar, certè admirari licet vniuersè vires ei à Natura tributas. nā cū serpentes nidore fuget accensū, tamen, cū torrentis instar nuper excurreret, obliquo tractu Anguis more serpebat, vt in Actneis quoq; incendijs circumuolui dicitur, imò verò, vt nonnulli putant, hoc tēpore vnà cū Dracone fluuiio proferpsit ad Cāpaniam deuastandam. Ad suffusiones oculorum bitumen à Physicis adhibetur, quos tñ oculos nuper lacrymis ita suffudit, vt poenè consūpserit. Babylonis quidē muri, vt inexpugnabiles essent, illiti sunt, ac ferruminati bitumine; contra nunc impetu facto bituminosi torrētis euersa non modò moenia, ædes, ac turres, sed oppida, integra. supernatat aquis bitumē liquidū, nec demergitur, sed idem cum impetu excurrēs, quicquid occurrit deuoluit in mare, atq; demersit. Emendare item dicitur bitumen cū vino potum ægrorum anhelitus, quos tñ nunc maximè pa-

uor,

uor, ac moeror in nobis excitauit, non sine magna vitium iactura; quid multa? eo glutinari aiunt neruos, atq; ipsa vulnera colligari; at verò nunquam antea hæc regio est quasi conscissa vulneribus, quæ curari non queant, vt hoc tēpore faucia iacet. Atq; Aegyptij quidem suorum cadauera in corrupta seruabant, non alia re magis, quā bitumine, q̄ illis pro balsamo fuit; hoc igitur more nos Campaniæ cadauer, bitumine oblitum, adhuc flemus sepultum. am Arabes, ac Sabæi cum nimio telluris odore, qui à floribus, atque arboribus effluit, se grauari sentiunt, bituminis suffitu fragrantæ vim temperare dicuntur. quid igitur de Cāpania dicam? quæ tanquā amoenissimus hortus, vndiq; fragabat; idcirconè quasi suffitum quendam bituminis, atq; sulphuris fuisse factum, vt odoratissimæ regioni moderatio quædam adhiberetur? Sed de bitumine illud sit extremum, q̄ Germani narrant; non absimile huic olei generi, quod è Vesuuij radicibus manat, quo tot agri, tot oppida sunt exusta, ex montibus quibusdam effluere, qui noctu sæpissimè videantur quasi sagittas quasdam ignescētis coloris cœruleo missi ex imis visceribus emittere, atq; in subiecta loca intētas eiaculari, demum in proximum mare proijcere; cui spectaculo certè similia nuper vidimus in Vesuuij, q̄ quo tēpore, exarsit, tanquā ignea spicula, ac potius fulmina, ita est eiaculatus in mare, vt hoc ipsum exusserit, & exhauserit.

Quamquā illa bituminis laus cetera omnia vel emolumenta superat, vel detrimenta diluit, quòd ita pinguedine terram alat, vt hæc alumna mortalium dici verè possit. desudare saxa dicuntur, vnde illud effluit, quasi laboriosa in- prouidēdo Natura, ne intestinus ignis, non minus ad multarum rerum molitionē, quā ad montium demolitionem accommodatus, alimento careat suo. nēpè non ille macie squallet ager, qui bitumine affluit. hinc generositas vino, vnde nobis est metus. quid querimur de strage facta siue hominum, siue brutorū? an non illud nauigiū, q̄ olim vtrūq;

ge-

Thracius
lapis.

Aromatites.

Anthrites.

Myrrhites

Bituminis
vires.
Plinius.
Dioscorides.
Baccus.
M. Saunana.Bituminis
laus.

genus, ne omnino periret, excepit, oblitum fuisse, Deo iubente, legimus bitumines demersi nuper sint agri, non sine dispendio, torrente bituminis, at eius ope aliquando factū, ne orbis terræ compendium demergeretur. Iā quantarū virium illud est, quod à dānis ipsis vires ducit, quod imbribus, quod marinis fluctibus, ut Chimæra, ceteraq; multa loca, atq; hic ipse Vesuvius testatur, nō modò non obruitur, ac perit, sed adoleseit, incenditur, quantæ pondò æstimationis est, quod, uti diximus, interdum concrevit in gemmam, & cui tellus pro alimento sibi sufficere, hoc maximè rependit pretium, ut sit pretiosū, quantæ deniq; nobilitatis putamus illud, quod principi elementorum adeo est amicum, ut in ipsum vndecūq; visum protinus insiliat, sed quantum bitumini debeamus, tūm certius constabit, cū de fine agam, quæ Natura prouida consultrix, & nutrix Vniuersitatis in incendijs, & in cinere diffundendo spectat.

Nunc bituminis, ac sulphuris vires inter se conferendæ sunt, ut intelligi possit, utrū ualidius sit in incendijs excitādis. est hac de re inter uiros doctos non parua dissensio; multi .n. pro sulphure pugnant, pro bitumine non pauci; ego quæ ab harū rerum peritis accepi, in medium proferā. Est quidē utriq; cōmune, ut oleosū quiddā habeāt, & pingue, ut insit aēr, & ignis, quapropter faciliè accenduntur; sūt tñ, qui sulphuri primas tribuūt, quod, vel minima scintilla exardescat in flāmas, secundas vero bitumini; & sanè ferè calidi fontes plures occurrunt sulphurati, quā bituminosi: adde manifestos ipsos ignes itā multis in locis prorūpere, ut maxima horum pars ingenti flāmarum vi sulphur potius euomat, atq; eius virus naribus offundat, pauciora verò loca bituminis materiam eructare videantur. certè apud nos in Vulcani foro, & Leucogæis collibus sulphur maximè ardet, ac Physici quidem vel ex eo sulphuris vim colligunt, quod lapides ipsi, si quis illos sulphure illeuerit, statim flāmā edāt, tā prōptum est ad incendium, tam amicum, atq; cognatum igni;

Vtrū ualidius in incendijs bitumen, an sulphur.

Fallopiz.
Baccius.
Farræll.

Galenus.

igni; contra verò, qui primas bitumini tribuunt, constituunt antè oculos mira illa spectacula Nymphæi crateris, Hephestiorum montium, & Chimære, vim quoq; Samosatani limifragrantis, quæ Malthā uocant; & Thracij lapidis, ac cetera propè dicā prodigia, quibus ignibus infusa aqua tantū abest, ut oblit, ut eos et magis inflāmet, oleo potius nonnūquā extinguitur, ac feno: at uerò sulphur aquæ cedit, quæ iniecti uigor ille flāmæ, qui accerrimè exardescibat, hebetatur, ac languet: Mihi certè in hac sententiarum uarietate dicendū uidetur, in Vesuuiο mistam ex utroq; materiam ignescere. Nam & sulphuris odor sæpè nos perculit, & liquidi bituminis, cuius è saxis effluit magna uis, quæ uiciniam totam, sat piffimè nauiseabūdā odore ingrato cōpleuit: ex ipso porrò Vesuuij craterē uidimus & flāmas erumpere, & maximā uim aquarum, cū mare ipsum exorbisset, euom; quæ societas in incendio ignis, & aquæ propria bituminis est, uti diximus, ut ad Campaniæ uastitatem, atq; exitium elementa impetu ualidissima coniuarent, quamquā quia igneæ illæ scaturigines, atq; torrentes flagrantis cineris, qui cum infinita materia primò eruperunt, bitumine immisti erant, quod solū ipsum quasi ferruminatum, atq; adstrictum satis apertè ostendit, iccirco tanta uastitas agrorum, atq; oppidorū bitumini maximè tribuenda est, præsertim quia pinguedine sua præstat igni diuturniorem fomitem, & quia cum aquis ipsis foederatum nihil ferè habet, quod sibi obsistat, Quamobrè qui artificiosos effingunt ignes, ut in aquis ardeant, bitumen admiscunt.

Sed unde nam, & ex qua matrice noua deinde progenies sulphuris, ac bituminis existit, quæ iterum, atq; iterum aliat incendia, de hoc sanè ita queritur, ut de ceterarum rerū ortu, atq; sobole, nimirum prouida saxis Natura est, ac materia mira, quadā ratione propagat. Hinc ille perpetuus rerū orbis, & perennis in elementis quaternarum virium cōpensatione, certis quibusdā terminis uices suas dispensantium, quæ admo-

Georg. Agricola
L. Bauhus.
Io. Langius.

Vnde perpetua propago materię ad incendium promptæ.

Baccius.

admodum .n. anni circulus quaternis distinguitur vicibus, alijs partibus post alias succedentibus, & per eosdem ambitus vsq; recurrente tēpore; pari modo & elementa vicissim sibi succedentia mutantur, & q̄ incredibile videri possit, dū mōri videntur, perennāt; remetiuntur idem stadium, & sursum, atq; deorsum per eandē cursitant viam. hęc .n. velut accliuus incipit à terra, quæ liquefcens in aquam mutatur, aquæ porro vapor in aërem, hic in ignē extenuatur; at decliuus altera via deorsum tendit à capite, igne per interitū subsidente in aërem, hoc verò se densante in aquam. huius liquore crassescente in terram; sic naturis his, ex quibus corpora constant omnia, sursum, deorsum, vltro, citroq; commēantibus, Mundi partium coniunctio continetur, & quadā reciproca vicissitudine cuiusq; dāna refarciūtur. Expirat autē ex immensis illis, profundisq; uoraginibus caloris vi continenter fuligo quædā, quæ fomité uegetat. propagatur igitur bitumen, ac sulphur per singularū partium incrementum, vt cetera genera fossilium, nouum subinde alimentū sufficiente Natura; præbet uerò & alteram huius propagationis causam circumfluum, vel proximum mare. aperit hoc, vt diximus, dilatatque vias; nam ubi vis ignis potestatem expirandi, atq; expatiandi non habet, extinguitur. sufficit item mare pinguem sui partem radicibus primis; deniq; cōpungit peritus in cauernas flatus, qui excitent in præiacentem fomitem flāmas, q̄ maximè in Vesuuio fieri putandum est. Atq; hinc intelligi pōt, qua ratione verum esse possit illud, q̄ Sapientes docent, respondere sibi hęc inuicē loca, quæ conflagrant, Aeoliarum Insularum, Aetnæ, Aenariæ, Cumarum, atq; Vesuii; mirabitur .n. fortasse quispiā, cur, cū tantum materiae sic hinc egestum, nullū ferè illic decrementum ignis sit anima dūer sum, sed nimirum non est in prouidendo parca Natura; neq; ita vni fomitem subministrat, vt illum subtrahat alteri, habent Aetna, ceteraq; loca flagrantia satis alimenti; perenni quadā propagatione materia; præsertim,

vt

vt dictum est, vicino mari; atq; in sociali quidem bello Vulcaniæ insulæ, tanquā societate inita, vnà omnes conflagrarent; tantumq; abest, vt vna reliquis fomitem surripuerit, vt potius communionē flammæ conspirasse ad incendium viderentur. Iam & Aenariam sub Tito conflagrasse legimus; & Thespesius ille dicitur à Sibylla simul audiuisse vaticinium de monte Vesuuio, & Dicæarchæa conflagratione; Aetna vero anno antequā Puteolanus ager vltimò conflagraret, exarsit. quid verò nuper? nonne apud Strongylen aliquid incrementi ignem accepisse aiunt? ac non multis ante mensibus, cum hęc scriberē, oppidum, q̄ est apud Aetnam, cū vicinia repente contremuisse dicitur, arx à fundamentis euerfa, librati tanquā è funda, sic ex imo lapides, nō sine ædium, & incolarum strage. Locorum igitur ardētū inter se affinitas, q̄ à Sapiētibus accepimus, teneatur; ita singulis largiter prouidente Natura, vt, cum vno in loco eruptionē illam igniū efficit, locum alterum non exhauriat; sed cum suum cuique fomitem, tūm è communi illo prōptuario materiā incendij, affatim subministret; atq; eam magna ex parte antea cumulatā intra specus, ac diurno tēpore collectā fuisse vero simillimum est, quæadmodum de humano corpore medicinæ dixit antistes; morbos paullatim cōparari, demū acruatim subito apparere. quòd autē modò sopitæ quiescant flāmæ, modò conflagrent; neq; eadē vbiq; vi seuiant, vario earum causarum concursu, & consensionē tribuendum; præcipuè verò materiae non semper eodē tenore dispositæ. facit verò id ingenium loci, quia nimirum is à promordio eam tēperationem sortitus est, alter non item, siue id oriatur ex densis obicibus, vt peruadere Solis vis nō ita facile possit, siue potius ex halitū inopia, quia sulphuris, ac bituminis nō vbiq; eadem soboles, sed alibi sincera est, calori concipiendo satis accommoda, alibi verò perexigui fomitis, aut vi frigoris torpens; nā, vt cetera omittam loca, prope maris castrū, siue Stabias apud Aequam (Vicium vulgò vocāt) oram amoenissimam

S

fimam

Plato.
Philo.
M. T. de nat.
Deor.

Lucretius.
Cardanus.
FaZZella.

Tullius Obs.
Georg. Agric.

Iasolinus.
Plutarchus.

FaZZella.

Pindarus.
Georg. Agric.
Baccius.

Hippocrates.

flamam sulphuræ aquæ scaturiunt, nulla tñ vestigia sunt incendiij, neq; .n. tam exuberantem fomitem, pròptamq; materiã semper nanciscitur exspiratio, vt tantus ille concitetur in Natura tumultus; cuius arguméta vel maxima sunt terræ tremor, fragor ingens, flamma vibrans, scaturigines ignium, immanis lapidatio, cinis infinitus. quãobrem illud firmum, fixumq; sit, materiã propriã, qua sub terris conflagrationes fiunt, qua ignis alatur, & adolescat, esse bitumen, & sulphur.

Cũ verò in hoc incendio etiam fragor ingens sit factus, & audita immania tonitrua, & quasi tormentum bellicorum ietus, qui longè, latequè horribili tumultu perforauerunt, ac metu maximo, vel classis hostilis, vel potius Mundi ruentis, Italiã perculerunt, rectè Sapientes viri nonnulli docent, id sine nitro, aut sale Ammoniaco, quarum rerum copia facilè intra Vesuuium gigni potuit, resorpto præsertim mari, fieri vix potuisse; quamobrem cum fulmineo cognatus hic ignis fuerit, qui etiã sulphureus, ac nitrosus est; licet eadè ratione in vtroq; philosophari. est autè nitrum, vt periti docèt, haud multum à falsi natura distans, nam & decoctione, & insolatione nitrosarum aquarũ perinde conficitur, ac sal è falsis; atq; in Macedonia certè calastrico nitro salis vtuntur vice. eius igitur vsus in bellicis tormentis frequens, quibus vanã iam est reddita maiestas ipsa, siue potius superstitio tonantis Iouis. Iudi sunt Salmonei fulmina, & Claudij tonitrus. quippe horribili huius pulueris impetu, ac fragore dedidit Titanicus huius seculi furor non inuicta solum Urbium propugnacula demoliri, sed omnia repagula quantũuis munitissima, ac durissima quæq; siue artis, siue naturæ claustra perfringere. iã montes sibi ipsis timèt, ne subruantur. Nouũ, ac prodigiosũ balistæ genus in oblongum tubum, & æqualiter teretem ex aëre fusili turbinatur, atq; effingitur in cylindrum; nec indiget neruis, quibus intendatur, vt vires accipiat, sed incognita præscis Mathematicorum ingenijs ratione, ad applicatos à tergo per foramen igniculos, cum incremento mul-

Cardanus.
Vannuccijs

Fragor incendiij ex nitro, & sale Ammon.

Tormenti bellici descriptio.

tipli-

tiplici rapiendos, certa primũ attemperatione nitri, sulphuris, ac saligine carbonis, quæ in puluerè tenuantur, insertos deinde in os illud imane globos ferreos, catenasuè fulminis instar flãmis eluctantibus cũ horrendo fragore, ac tonitruo spicula contorquentur. quò etiã illa noua monstra, atq; inuenta fatalis artis pertinent, mortaria, quæ improuisò mortè accersant, falcones, qui celerrimo lapsu prædentur vrbes, & quas colubrinas vocât, siue quòd edant sibila, dũ globos extrudunt, siue quòd perniciosũ illud virus effundant. Deniq; ne persequar dicendo cetera igniaria; puerilia iam illa Romanorum tormenta vidètur, Phalarica, q̄ telũ missile fuit hastili oblongo, ac cetera tereti; præter quã ad extremũ, vnde ferrum extabat stupa circumligatum, atq; illitum pice, q̄ cum aliqua ex parte accensum mitteretur, conceptum ab ipso motu maiore ignè ferebat, verũ quantò hoc monstrum immanius, q̄ cum igne fragorem quoq; habet horrendum? obsoleuerunt quoq; iã Balistæ, Onagri, Ericijs, Tellenones, Vineæ, Helepoles, Ambulatoriæ turres. minus feriunt Scorpiones, Arietes debilitati cornibus incurfare non audent, deniq; vt reliqua tormenta prætereã, tardiores sunt ad excidium Testudines. adeo bellicum hoc tormētũ postea excogitatum, sulphure, carbone, nitroq; armatũ peruincit omnia, vel fragore, vel vulnere. Efflorescit autè è terra nitrũ, ac bullas attollit, est quippe in eo tenuis quædã pars, quæ dum ardet, cogit terrenas dissipari partes, ideoq; subsidet sal, & halinitrum in igne positum, ac magno impetu crepitat, quãobrem in falsuginosis plerumq; nascitur locis; ac vetera potissimum ædificia, & parietinè huiusmodi falsuginè expuunt. in tumulis èt quandoq; gignitur, nec certè aptiores sortiri debuit cunas id, cuius opera tot cedes, stragesq; mortalium, tot excidia oppidorũ, atq; Urbium fiunt; nec verò tã ardet nitrum ipsum, q̄ diffunditur repentè in vehementem spiritũ intumescens; conflagrat igitur propter fomité, arripiente ignè sulphure, igne in nitro excitante flatũ, hoc vrgente, atq; la-

Vegetius.
Ammianus.

Nitri natura, & vis.

Cardanus

ante incendiū, ea vi fit impetus, crepitus, fragor; cōstrictus .n. ignis, ac loci obsessus angustijs, dum spatia quæritat, negato exitu, vim omnē conuertit in ipsum tormenti globum, quē tanto cum impetu proturbat, vt fulminis more ruat, ac tonet. Ergo cū in hoc incēdio Vesuuij horribilis fit per Italiā auditus fragor, simillimus ei, quem tormenta huiusmodi bellica excitant, rectē dixerim philosophari eos, qui præter bitumen, ac sulphur, nitrū addunt cō Ammoniaco sale; harum quippe rerum fomité plurimum sufficere Vesuuius potuit, concepta præsertim ex resorpto mari salugine. Atq; ex hac salis, nitriq; societate cū igni factum nonnulli viri docti putant, vt ille ignitæ materiæ torrens non rectā ferretur, sed obliquē serperet, distracto videlicet igni nitrosi spiritus violentia; q̄ et fit in fulmine. Aetneus quoq; ignis dicitur obliquo cursū deuolui, atq; vel Anguis more proserpere, vel instar Lunæ curuatis cornibus ferri; nos certē vno, eodēq; tēpore vidimus, & ignē obliquē serpentē, & vt quidā putant, Draconem ipsum fluiuium . ita verò ignis excurrens, præter illum Anguis tractū, curuabatur in Lunę speciem, ut Mathematicis fidē quodāmodo facere videretur, qui ad Lunę defectum hoc incendiū referebant, quo in incendio & is, qui Herculano præerat, Antonius cognomēto de Luna defecit.

Neq; verò mirū videri debet, q̄ intra se Vesuuius eiusmodi ferē materiā contineret, quæ fit arte in extrudendis pilis è machina . narrant .n. apud Barbaros in Peruana regione, materiā sulphureā, atq; nitrosā è terra tanquā ex officina depromi, cuius pulueris vsus fit, sine vlla prorsus artis industria, in tormentis bellicis; ne videlicet ars videretur hanc laudē præripuisse Naturæ; si laude dignum est, q̄ militaris virtutis infregit gloriā: Atq. harū quidem rerum periti existimant, nō ex alia materia nisi huic simillima extitisse olim illa, quæ dicebam, Claudiana tonitrua, & Salmonei fulmina,
Dum flammæ Iouis, & tonitrus imitatur Olympi.
curruum .n. rotas æreis canthis. obmunitas super pontem

æneura

æneum agitabat, quo artificio tonitrus imitabatur, & ex sulphurea materia faces in homines iaculabatur, quo fulmina exprimebat. quamquā & alij simili ratione Βροπτιον excogitasse dicuntur. sed illud memorandum in primis, q̄ quidam Mathematicis disciplinis instructus Arthemefius nomine, aliquando molitus legitur; hic vt Zenonē inimicum, in quē immani odio exardescerat, exturbaret è domo, ac patrijs foris, clā cuniculis sub terra extructis, ac dispositis per certa loca tubulis, mira quadā arte eades illius terræmotu vibratas subitò concutiebat; tū sulphurea, nitrosaq; materia fulguros quosdā radios in illū more fulminum distringebat. obstupefactus Zeno, vnā cum familia, immani prodigio, diuinū Numen sibi iratum putabat; mirabatur qui fieret, vt cum in reliqua vrbe omnia pacata, & quietata essent, vna ipsius videretur domus euerti, atq; in summā Celi clementia tāta vnū in locū procella sæuret. itaq; Furias ipsas contra se, suosq; concitatas ratus, confestim vnā cū domesticis fugā se proripit. demū artificio cōperto, ita inimicū est admiratus, vt ipsius ore ἐνοσίχθων, καὶ τερατιέραυτος dictus sit, Neptuni, Iouisq; illius terræ quassatoris, huius fulguratoris epithetis. Iā tum igitur olim ars tormentis, ac machinis nostris bellicis præludebat. Quæ cū ita sint, fateri oportet, in incendijs subterraneis concipiendis sulphur, in alendis bitumen vim habere maximam. Ammoniaco verò sale, nitroq; in primis distrahente ignem, ac discerpente aērē, fragorē illum horribilem excitari.

Ceterū p̄ter bitumen, ac sulphur haud facillè quicquā inueneris, q̄ subterraneum ignem alere assatim possit. nā qui potius halitum calidum, atq; siccum, qui expirat è terra, solū pastum constituunt, non video qua ratione inexplēbile ignis ingluuiem, quē ea de causa appellarūt Veteres belluam, tā tenui cibo exsaturare possint. Nec eorum sententiam sequi libet, qui putant Terrā ipsam in nutrimentū ignis cedere, ea ratione, q̄ in solido corpore possit ignis diuturnius immorari.

Terræmotus, & fulgurationes arte factæ.

Euſtathi us Agathius.

Halitus nō est sufficiens pastus ignis. Septali opinio improbat.

Herodotus. Alumen nō est nutrimentū ignis subterranei.

ri.

Cur hic ignis obliquē ferretur.

Farcella.

Baccius.

Virg.

Vitruuij o-
pinio impro-
batur.
Vide Rodericū

ri, sed quis cōmuni parenti nō metueret exitium breui con-
secuturum? nā q̄ aiūt, in quibusdā Belgicæ Gallicæ locis ge-
nus quoddā inueniri glebæ, ad ignem concipiēdum prōptē,
qua incolæ, qui lignis destituuntur, vtantur, id prouidæ Na-
turæ beneficio illis accidit, ceteris omnibus non item. quā-
quam illud ipsum genus glebæ, de quo loquuntur, non nihil
habet bituminis, q̄ cum vritur, odore declarat. iam tantum
abest, vt terra sit ignis subterranei fomes, vt potius alicubi
caussa sit, cur intereat. nā in Comagenes vrbe Samofatis sta-
gnum esse dicitur emittens flagrantē limum, cuius ignis tã
hostiliter sæuit, vt fugientes insequatur hostiliter; atqui si
terram in illum inieceris, non modò emoritur, sed eo quasi
puluerē de more iniecto tumulatur. Neq; illi reprehensione
vacant, qui Alumen inter præcipua huius ignis nutrimenta
reponunt. quippe ignis alimeptum, aut oleosum esse oportet,
ac pingue, aut siccum, tenue, laxum, æreum; quarū facultatū
vix vllā reperias in alumine, nisi forte aliquid sulphuris sit
admistum. expertus est id Archelaus aliquando præfectus
militum sub Mithridate, qui turrim ligneam in Pyreo Athenarū
obliuerat alumine, quam Syllæ exercitus nulla ratione incendere potuit,
frustra ignibus admotis. Nec minus errasse putant harum terum
periti eum, qui Aetnam lōgo carmine descripsit, cum dixit, molarē
lapidem esse incendiij fomitem.

quibus custodia flamma

Vera, tenaxq; data est; sed maxima quippe molaris

Illius incendi lapides. sic vindicat Aetnam.

atqui molaris lapis exucto humore, in arenam soluitur. quā-
quā non inficior, cum iam vires sumpsit incendiū, quicquid
occurrerit, auidē depasci; nam et in caminis crudos ipsos la-
pides ignis torret, ac metallum contumacissimum ferrū eli-
quat; quæ tamen propriè ignis nutrimenta non sunt. q̄ mira-
mur igitur illi sub terris, vbi immaniter auctusexarsit, quodā-
modo in pabulum cedere durissima saxa, immo vero mon-

tes

tes ipsos? Vidimus Vesuij viscera, quasi ferrea quadā duri-
tie cōpacta, tñ exuri, atq; in puluerē, cineremq; dilabi. Fuit
aut non vnā, atq; eadē natura, color, & fapor cineris, vt ini-
tio dixi; alibi .n. nigricans, hic pallidus, ibi cōmistus. in pri-
mis verò eius lapidis, quē Talch vocāt, magna vis est expo-
sita, cuius laminulæ tãquā specula quædā pellucida nitēbāt;
quibus videlicet in speculis imaginem intueri possemus de-
uastatā, atq; deletā Cāpaniæ. Talch igitur Mauri vocant la-
pidem ex tenuissimis bracteolis velut argenti, quamobrem
nonnulli scissilem dixerunt. eius glebæ ponderosæ, nec tñ
igne funduntur. quāquam Chemicæ artis professores indu-
stria soluere se posse dicunt in liquorē olei, spe quadā ducti,
fore, vt argento auri splendorē concilient. sunt qui putant,
hunc illum esse lapidem; qui à veteribus Argyrodamas est
dictus, tãquam argentum indomitum, q̄ in igne perseveret
inuitus. eius micæ stellarū modo micant, vnde barbarum
nōmen deductum videtur, quippe apud Arabes Talch stellā
significat, q̄ tñ stellæ genus è terra multò verius, q̄ quodli-
bet è cœlo astrum esse creditur, fatale Cāpaniæ fuit, atq; ijs
terris, in quas se cū infinito cinere, saxi, ac reliqua materia
effudit. in Lupiensī maximè vrbe, cū caliginosum esset nube
teterima Cælum, tellus tñ huiusmodi stellis, vnā cū cinere
micabat; vt videri posset sepultum quodāmodo humi Cœ-
lū. Fuit aut hoc genus cineris letale pecori, atq; armentis,
nām & quia virulentus, & quia huius lapidis laminulæ infixæ
ventriculo, atque faucibus hærebant, magna strages est fa-
cta, cū in herbis, & fontibus cinis hauriretur, pastu, potuē.
præterea magna vis est lapidis Pyritæ, quē Marchesitā vulgò
vocant, è Vesuuij erupit, non vna specie, sed intermicatibus
velut auri, aut argenti micis. Nec minor vis eiecta lapidis
plūbo similis, q̄ σίμμι Græci vocāt, Latini Stibium, vulgus
Antimonium, quod Plinius dixit lapidem spumæ candidæ,
nitentisq; quo Chيميци conficiunt oleum illud rubicūdū,
q̄ prædicant eximie accommodatum ad auri, argentiq; fucū.

Reliqua ma-
teria eiecta
ex Vesuuij.

Talch quid
sit.

Cesalpinus.

Pyrites quid
sit.

Fallopins.

Cesalpinus.

Georg. Agric.

Stimmi quid
sit.

Plinius.

Dioscorides.

eodē, inter ceteros vsus, Medici sanari testantur tremorem cordis. .s. hoc maximē tēpore id remedij erat opus in tāto, vel telluris motu, vel terrore mortalium. illiniri quoq; solēt hoc puluere oculi ad ornatum, quos tñ oculos eiusdē pulueris, atque lapidis cum igne effusa tempestas foedauit lacrymis. Erupit etiā magna vis pumicum, quos ignis exederat. ceterum & arena ipsa limo, bituminequē confusa, & lapides maximē ferē immanis fuere ponderis, ac tāquā quædam ferri massa; cinis ipse tā grauis, vt non multum abesset à plumbi scobe.

An Vesuius cōtineat perfecta metalla.

Quæ terra gignēdis metallis apta, & eius ligna

Cardanus. Georg. Agric.

Iam ex aspectu lapidum quorundam spes erat ostentata multis, Vesuiium metallis abūdare, habere venas in primis auri. ostendebant pyropum inter cineres inuentum, qui tñ, vti reor, cuipiā ex profugis interciderē facile potuit; aut ēt in hoc crudelis Vesuius, qui vnū & paruum obtulit pyropum, tot vero pyras, quot arua, quot pagos, quot oppida incendit. ego verò peritioribus assentior, qui metalla hæc imperfecta esse dicunt. diligenter .n. consideranda est, & cognoscenda natura locorum, quæ metalla gignunt, & vt deprehendi possit, non paucis opus est coniecturis. Ac primò quidē certas quasdā puincias Natura ditare voluit suis opibus. Montes ipsi, quò propter altitudinem ad eruendū difficiliores, eò ad largiendum liberaliores plerūq; sunt; in primis eorum cacumina, quæ ad meridiē tendunt radicibus ad Boreā spectantibus, argumentum metalli præbere dicuntur, eæ quoq; fodinē feratioris, quæ recta ex Oriente in Occidentē pcurrūt; cum tñ mortalium auiditas nunquā spectet Occasum. at qui montes in calidis regionibus eminent, hi gēmis potius abundant, & in meridie humor magis attenuetur. Porro sterili gleba montes metallici, plerūq; sunt, tum quia humore intus absumpto plantæ progigni nequeunt, tū quia expirationes ex huiusmodi terra virulente, ac perniciose herbas, & quidquid est viride necant. quis igitur metalliferum putet esse Vesuiium, cuius agri tā vberēs, tā fertiles sunt.

sunt. siquidem aurum foecunda mali materies infœcundo gaudet solo. itaq; aurū nec fruges amant, nec homines frugi. quāquam id in Natura perpetuum esse alij negant; nā in vltima Aethiopia montes esse ferunt, quibus effossis, nocte sublustris detectum scintillet aurū. quòd si auro infœcundū solum tribuimus, multò magisid de gēmis dicēdū; quippe q̄ purissimo succo, liquidissimoq; concrefcunt, & splendor ipse testatur. succus .n. ille posteaquam à calore digestus, frigore est cōstipatus, exsiccatuq; euadit in gēmā. neq; .n. Empedocli habenda fides videtur, qui ad calorē tantum id refert; cum vt plurimūm hæc aut frigore conseruetur, vt de adamante constat, aut in gelidis antris, ac specubus innascantur. Ad hæc addunt, colore ipso montium, atq; lapidum argui metalli genus, & subsit; viridem .n. reddi ab ære, nigrum ab argento, auroq; purpureū à pyrite, liuidum à plūbo, atq; ferro, luridum à chalcantho, & eiusmodi succis, cinereum, ac subobscurum à sulphure. Indagant etiā & odore ræ-talla; duos enim eiusdem montis simul atterunt lapides, qui, si metallum monti subsit, sulphuris nō parum olent. Ad hæc terra grauior, q̄ ratio postulet, metallicæ materiæ argumentum est non leue; Ac lapides ipsi quādoq; vel soliditate, vel splendore se produnt, sed ignis optimus est, vbi cœli-
quaueris, & index, & iudex. Præterea confluentes aquæ nō nullā eius rei afferunt coniecturā, nā si colorem, aut odorē referant inusitatum, ac peregrinū, haud dubiē metalla subesse pronunciabis. fundus ipse aluei diligenter exploratus, non semel metalli partem obtulit, aut certè vestigium. Montes quoq; qui rimas agunt propter expirationes acres è terra, continent nonnunquā metalla, hi verò aut nullas proferrunt plantas, vt diximus, aut certas quasdā, quæ metallorū societate gaudent, cuiusmodi sunt infrugifera arbores, aut exigui fructus. hic iuniperus, caprificus, pinafter, & aculeatarum pleræq; folia ipsa arborū, aut pallida, aut decidua, trūci exiles, deniq; marcescunt omnia. quid mirum? cū eiusmodi

Scaligfr.

Fallopivs.

tellus veluti prægnaans nutrix sit, quæ lactenti puero facere satis nequit; nã metallis, ac plantis cõe est alimentũ humor, præsertim cum plus huius hauriant metalla, quã arbores. cũ igitur multa desint Vesuuio, vt ferax metallorũ sit, nõ est cur cupidus animos incessat eius effodiendi. siquidẽ, si illa, quæ protulit, perfecta fuissent, non potuissent tanto incendio nõ liquari. vidissemus pfectò decurrere auri, atq; argenti riuos, vel certè ferri. nẽpẽ hoc erat in votis, vt auri, argentiq; venis inuentis, hæc vrbs reiecto ipso blandissimæ Sirenis nomine, deinceps Argyropolis, aut Chrysopolis vocaretur. ac Vesuuus quidẽ libèter, vt ita loquat, his rebus abundaret, si posset, vt Ianuarium quantumuis hostẽ, quẽ reueritus tandẽ est, ornaret. sineret, sibi à lapidicidis infligi vulnera, vt sanguini deseruiret. offerret dura marmora, vt inter ea pulchrius colliquesceret sanguis. non esset tanti fœcunditas soli, quã amitteret humore in metalla transfuso, quanti cultus Neapolitani patroni. At contendet aliquis, latere abstrusas, atq; abditas opes; habet, inquiet, Vesuuus apud radices Draconem quasi thesauri custodẽ. sic appellant fluuium inde manantẽ. fuisse autẽ vulgò persuasum thesauris excubare Dracones, non modò profani meminere scriptores, sed summorum decreta Pontificum, q̃ ijs similem faciunt Auarũ. audio. magnopere tñ vereor; ne effosso Vesuuio tandem isti delusi cogantur dicere, vel q̃ est apud Lucianũ, *thesaurus carbones erant*; vel q̃ est apud Alciphrontẽ, *omnes thesauri cinis erant*. quãquam hic ipse cinis, vt spes est, ad diuitias pertinet prouentu frugum. nẽpe oēs Vesuuij opes foris sunt, quæ certè maximæ sunt. saltem propter hoc laudandus, q̃ promus potius sit, q̃ condus. minus vero perniciosus est cõtinent ignẽ, q̃ si contineret aurum; illius .n. cinere virescunt cãpi, huius cupiditate rubescunt. Faceat igitur ista cupiditas euiscerãdi Vesuuij spe metallorum, cum præsertim satis delusos videamus multos, qui ex illius visceribus rursus igni subiectis nihil, ex seipsis sudoris plurimum expresserunt; & quid mi-

rum

rum, cum tã immania illius viscera sint, eliquari nõ potuisse? ostentabant tñ quidã ex oppidanis in ipsa calamitate ppter obiectam lucris speculam lætiores, egestos è Vesuuio lapides aureis quibusdam micis interpunctos; at qui tantum abest, vt quisquam ijs ditatus sit, vt potius Heri, quorum in agros huiusmodi lapides inciderunt, ex opulētis facti sint inopes.

Iam cum & ipsius incendij fomitem, & reliquam materiã è Vesuuio exturbatam considerauerimus, quærendum superest, quãdiu probabile sit duraturum hoc incendiũ, & qui eum consequitur, terræmotum. Atq; huius quidem terminũ scimus solere constitui quadragesimum diẽ; quẽ si forte trãfiliat, in alterum annum, ac nonnunquam in tertium excurrat. enimvero quidã terræmotus breuius, alij longius terminantur. quidam continenti tractu, alij intercisi, & per spatia quãdã recurrentes morborum more, quorum quidã chronici vocantur tardi, alij acuti perbreues; hi perpetui, illi per interualla, nonnulli erronei, ac vagi; quidam homotoni, atq; fixi. iam obseruauit nõ nemo ex ijs, qui statim post incendiũ in vicinia montis cõmorati sunt, quãsdã veluti morbi periodos in Vesuuio; quippe Mercurij maximè diebus (is dies fuit, quo in subiectam regionem ex antiqua voragine se scaturigines ignium effudere) tellurem quati solitam, tanquã reuoluto quodã dierum curriculo; vt satis aptè, ac sapiẽter Aristoteles hæc, quæ in terræmotu fiunt, cum ijs, quæ ægri corpori accidunt, comparauerit, vt in superiore libro dictum est. duo .n. eius genera constituit; alterum simillimum tremori facit, hoc est, ut quidam interpretantur, horrore, & cõcussioni mēbrorum, quæ fit initio febris ob uolentiã acrim humorum, atq; inter se diffidentium impetum, ubi maximè bilis est concitata, qua ratione uis spiritus terrã longè, latèq; in latera ciet, eamq; motu uibrante percellit. alterum uero ex terræmotibus pulsui comparat, arterijs se attollētibus, & concidentibus; *συστολή, καὶ διαστολή* uocant, qua ratione tellus è profunda sede cõcussa sursum, deorsumq; attollitur,

Quãdiu duraturum sit hoc incendium.

Terræmotus duratio;

Arist. in Met.

Similitudo in his ab ægri corpore ducta.

T 2 ac

Præcopius.

Constitut. Clementis.

Lucian. in Theux.
Alciphron. in epist.

ac deprimitur. sed hanc ipsam, quæ in hoc genere Aristoteles affert ægri corporis similitudinem, physicus Poëta quæ eleganter expresserit, uideamus: de Aetna. n., de terræ motu, ceterisque; huiusmodi prodigijs ita loquitur.

Num quis enim nostrum miratur, si quis in artus

Acceptit calido febrim feruore coortam?

Et satis hæc tellus nobis, calumque; mali fert,

Vnde queat vis immensæ procreescere morbi.

Sic igitur toti cælo, terræque; putandum est,

Ex infinito satis omnia suppeditare,

Vnde repente queat tellus concussa moueri;

Perque; mare, & terras rapidus procurrere turbo,

Ignis abundare Aetnaeus, flammeescere calum.

Testatur hoc planè nunc ipsius Vesuij macies, squalor, illuuiæ. ceterum hæc tã similia inter se sunt, ut nō defuerint ex Physicis sapiētes uiri, qui cū homo paruus quidã Mūdus sit iure dictus, ea quæ in hoc accidunt, in eo et se quoquo modo reperire posse confidant. itaque; præter alias, hanc ipsam summi Philosophi, & Poëtæ philosophantis similitudinem, sequuti aiunt; quæadmodum in Mundo incendia quandoque; contingunt, quæ ipsa, unde oriuntur, loca depascuntur; ita in homine febres, ac morbos quosdã igneos excitari, quæ ueluti quædam incendia sint artus depascentia. nam & Latini febrim à feruore dixerunt; & apertius Græci eã πυρετόν nominarunt ab ipso igne, tanquam igneam affectionē dicerēt, quo item nomine ab eius artis antistite non semel appellatur. & alter ille eiusdem disciplinæ princeps, *immodico ignis incremento animal febrim corripit*, dixit. eiusdemque; est altera illa *nox, si cor semel accensum sit, facile totum corpus incandescere, quemadmodum ab ingenti camini flamma reliquam domum.* Neque uerò quia huiusmodi ignis se minus prodit aspectu, iccirco eū à corpore abesse existimabimus. latet. n. inquit, in ægri corpore; cuiusmodi experimēta sumuntur, uel è ferro, uel è fumo igni proximo, unde sulphur, aut ellychniū ac-

cenditur. certè mēbra huiusmodi morbis igneis correpta; in primis eo, quæ Latini sacrum ignem, Galenus πυράγνον appellat, hoc est ignem ferum, uideas intumescere ampullis quibusdam, perinde atque; externo igne combusta; cuiusmodi sunt, quæ πυράδες dicuntur ignea ulcera, quanquam non ita latet ignis huiusmodi, quin aliquando se prodat; nã ut Alexandrinus medicus asseuerabat, Philatei testimonio, è uertebra coxæ cuiusdã, qui ea parte corporis laborabat, æstuarque, cū detecta fuisset, repente ignis exiliit, atque; in eius, qui inspiciebat, oculos insiliens, eos cōbussit, ac luce priuauit: contra quæ in Ignatio nostræ gentis auctore factū uidetur. exarsit aliquando illi crus ictu bellici globi postridie eius diei, quo diuinus ignis è Cælo lapsus in terras ritè commemoratur, nec tam uisus est ignē accipere, quæ arcana quadam ratione reddere. atqui tantū abest, ut ex ignescentis cruris uulnere fax exiterit oculis noxia, ut potius & ipsius Ignatij diuinitus illustrata mens sit, & se ueritatis luce persusū gaudeat ipse Oriens.

Habet igitur sua et paruus hic Mundus incendia, ut propterea sapienter illi locuti sint, qui terræ motus, & conflagrationes ipsas, cum ijs, quæ in ægri corpore fieri solent, contulerint. quanquam, sicut qui ex graui morbo conualuit, incrementum bonæ ualitudinis solet accipere, ita spes nos tenet, fore, ut Vesuius, atque; adeo ipsa Cæpania ex illo squalore, ac macie cōualescat, atque bituminis largi pastu pinguescat auctiore prouentu. Interim uerò affirmare quandiu ille sit exarsurus, & fumidam nubē elaturus, diuinare est. cū quãta uis fomitis lateat ignoretur, tamen quemadmodum in humano corpore morbi quidã sūt, qui syntropho, hoc est, connutriti uocantur, qui per statos circuitus, certasque periodos, & interualla sæuiunt, cū nō sepe uenæ materia turgeant, nec effectrices, impellentisque; causæ subsint, eadem ratione nonnulli de subterraneis, incendijs philosophati sunt, præsertim cum Xenophanes scribas, Liparēse incendium

Gal. de defn.

Steph. Roder.

Ignis ex ægri coxam ic exiliens,

Lucretius.

Steph. Roder.

Ignei morbi in microcosmo respōdēt incendijs.

Scenius.

Hippocrates. i. Epid. sec. 3. & 3 sec. 1. Galen lib. 8 anim. & lib. 1 de simpl.

septimo quoq; anno instaurari solitum . at uerò & superiores Vesuij conflagrationes non oēs certæ sunt, & earū durationes ignotæ multæ; ut non modò ea caligine, quæ tunc excitari solet, videatur eripi dies, sed anni quoq; confundi, atq; ætates. dicam uerius; parum diligens in his rebus cōmemorandis fuit antiquitas. de illo, q̄ Tito imperantē exarsit, incendio, post triduum mirum silentium; quamquā deinceps, *hæc serè quotannis fieri solita*, dicantur; mitius tñ, & quasi leues quædā velitationes. Quid in hoc incēdio, q̄ illi non facilè immanitate cedit; èt nè quotannis? mirum est, Petre Aloyssi, q̄ dicam, & singulare; q̄ insignis huius vr̄bis Medicus mihi affirmavit. Ex ijs, qui ab incēdio semiustulati fugerūt, Hyacinthus est, cognomēto Peregrinus, vir honesto loco natus, hic cum esset tum in pago Leucopetra domi, ac torrentem igniti cineris inundantem, iāq; in ædes ipsas inuadentē cerneret, è fenestris ita saltu euasit, ut vim hostilem non omnino vitaret; dexterum .n. brachium ignitus cinis excoxit; nèpe ut dextera ipsa fidem faceret, quanta vis esset eius ignis. curatus demum est medicamētis, in primis lactis adipe, atq; oleo amygdalino, q̄ uidelicet oleo illi incendiario ad radices montis è petris scaturienti ars opposuit. Iam cum reliquo annō tempore nullum vestigium eius exustionis appareat, ineunte tñ Decēbri mense, cum anniuersarius incendij dies appetit, statim homini dexterum prurire brachium incipit, mox rubescere, efferuescere, flagrare tanquā ex incendio recenti. tertius hic annus agitur, cum eadē periodo in eundem morbum recurritur. iisdem remedijs succurritur. ter in illum hæctenus sæuitum est. & quasi non satis sit semel Vesuii furori fuisse obnoxium, annuas dat poenas innoxius. quis unquam id egit in Scythia tyrannus? uereri illum dicas, ne forte memoria tanti aboleatur incendij, nisi eam ulceris ignei pruritu refricet. peregrinari quodammodo uidetur interea ille Peregrini morbus, ac demū in idē se recipit hospitium, atq; recolligit brumali tēpore. cinis iam-

pri-

pridem refrixit, cineris plaga non item. habemus igitur in hac vr̄be flāmæ licet emortuæ uiuum simulacrum. hanc singulis annis dat nobis Vesuius sui tragediam minimè fabulosam. & quāquam suis oppressus molibus tumulatus est in seipso, tñ uiuit in altero. hic nisi palam in vr̄be degeret, ac rē omnibus testare tur, nisi obsidē fidei exustam eius dexteram teneremus, cui tandē fidem faceret? quis non à naturis rerū alienum putaret, aut in excocto mēbro posse morbi vim recrudescere, aut vlcus ex cinere reuiuiscere? quantam putas fuisse vim eius ignis, qui licet iā in suo foco, & camino penè sit extinctus, foris tñ inaudito prodigio exardescit, ac sæuit? aut q̄ feralē illum ipsum incendij diē, cū is, qui succedit anniuersarius, ipsa sui cōmemoratione quasi igneo quodā afflatu sopitam in humano corpore flāmam exfuscitet? quāquam in hoc ipso agnoscere aliqua ratione licet Naturæ benignitatem; nā cum illud incendium sub Tito excitatum, aliquandiu singulis fere annis instaurari solitū fuisse dicatur, maluit parens optima id in paruo Mūdo iterari, q̄ in magno, ut cōi parcat exitio. Cetera porrò superiora incēdia Vesuij quādiu durauerint, scripsit fere nemo. tantū legimus eū aliquādo intra triennium ter exarsisse, at uero dierum numerus, & interualla mensum omnino silentur. Sub Innocentio quidē per dies quadraginta, & iterum anno post per dies octo eūdem montem conflagrasse, & ineunte superiore sæculo per triduum æstuasse accepimus.

De vltimi uerò huius incendij duratione quid dicā, nisi miram sub iniria præsertim fuisse apud Astrologos maximè diuinandi uarietatem nè, an uanitatem, & garriendi licētiā? Alij .n. ex Lunæ motu, quæ habet in epicyclo, multa uaticinati sunt. alij uero ita philosophabantur, ut dicerent, cum metallica materies inueniri soleat instar arboris, quo habitu à Natura gignitur; nam & ueluti truncum habere uidetur, & ramos, cumq; id, q̄ similitudinē trunci habet, iā esset

Vide in nostra Chronologia.

Mathematicorum opinionum uarietate de duratione vltimi huius incendij.

Fallopianus.

cen-

cendium (quas tñ in lapidibus fibras, ac reliquas arborum
 formas alij non admittunt) ac proinde breui extinguendū.
 alij ad ventorum, quæ vocant Ostia, se conferebant; quorum
 claves penes Solem sint, qui vnà cum Marte eos, qui à meri-
 die spirant, euocet, à quibus in igneis signis halitus quoq;
 gignantur ignei. ab his igitur, atq; ab ipso Sole cum iã Mars
 secessisset, iuebāt, nos sine metu esse. Nec deerāt, qui Tau-
 rum spectandū dicerent, in quo, cū primū mugire Vesuuius
 coepit, vnum erat è centrīs, vt vocant, duodecim Lunæ, atq;
 Astrorum, in primis Pleiadum. Visum est, alijs tēpus incēdij
 ex eius Planetæ, à quo primum excitatū est, circuitione, aut
 ex triplici Martis cursu pēdere, quorū qui maximus dicitur,
 ad ducentos sexaginta quatuor dies protenditur, quos limi-
 tes si forrē incēdium transiijset, ab eccentrici circūductio-
 ne circuli trecentos, vnum, & viginti dies, aut ab hemicycli
 ambitu annos ipsos duos, & dies quinquaginta cōflagratio-
 nis enumerabant. Atqui irridere visus est hæc quodāmodo
 Vesuuius, & vt Astrologos luderet, ijs nec opinantibus im-
 prouisò identidem exardescere, quatiebatq; tellurē. Equi-
 dem mirabar, cur isti tam exploratum haberent, quandiu ille
 cōflagraturus esset, cū quid intus lateret, quantum in venis
 abderetur bituminis, atq; sulphuris ignorarēt. itanē Lyncei
 sunt, vt acie oculorum eò penitus subeant. scio esse quoddā
 genus hominum, qui iactant, sibi hoc à Natura tributum, nō
 tam vt exeuntem è Chartaginis littore Punicam classē,
 numerūq; nauium ex Libycanā specula notēt, q̄ de Lynceo
 quodam scribit Varro, q̄ multò difficilius est, vt penitissi-
 mam humum subeant visu, ac subterraneos amnes, non ex
 vapore, aut herbarum genere subnascentium conijciant, sed
 nullo prorsus argumēto cernant, sola vi, potestateq; Nature.
 ex ijs vnus superioribus annis, & si ab Occidente Sole huc
 profectus, tñ tam clara oculorum acie se à Natura dotatum
 dicebat, vt apud huius Vesuuij radices, in profunda tellure
 se liquidissimos amnes apertissimè intueri affirmaret; locus
 est,

est, cui Venti ipsi dedere nomen, murmur ibi perpetuò, atq;
 fremitus audiuntur, incertum vtrūm decurrentium aquarū,
 an perstreptentium intra specus Vētorum. res erat plena lu-
 cri, quippe aquæ illæ accōmodatæ ad frumentum mola te-
 rendum fuissent. versabar ego tū sub Autumnum haud pcul
 inde in Sossiana villa tantisper feriatas à literis, cum quidam
 spe magni cōpendij ductus Lynceum hunc conuenit, gran-
 dē pecuniam pollicetur. hic polliceri montes, vt dicitur, &
 maria, vel potius intra montes flumina. nec mora, effoditur
 statim ligonibus solum. interea dum hic conductis operis
 exhauriebat humum, ille exhauriebat arcam. hic educebat
 solum quasi ferratos lapides, ille aurum. iam in immensam
 altitudinem effossa tellus erat, Vēti tantūm efflabant, deni-
 q; res omnis in Ventum abiit. ille ipse Lynceus, atq; impo-
 stor oculatissimus euauit clam ex oculis. Atq; ille quidem
 ita se acie oculorum tellurem penetrare dicebat, vt aquam
 cerneret, hi vero quasi ignem, ac materiæ copiam introspi-
 ciant, ita de ea, deque incendij sine disputant. nos qui tam
 oculati, ac Lyncei non sumus, ista mittamus, atque ad eam,
 quam Physici Formam vocant, gradum faciamus. illustri-
 ora mox ea, quæ diximus, sient, vel cūm de ignis interitu age-
 mus.

IO. BAPTISTAE MASCVLII DE INCENDIO VESVII

Liber Quintus.

In quo agitur

De Forma ignis subterranei.

AD PETRVM ALOYSIVM CARAFAM.

Atis iam incendij causas odorando, sulphure fumus afflati, satis tenaci illo quasi adstricta bitumine oratio in ignis subterranei materia describenda est immorata; nunc formam ipsam eius ignis, vim, atq; naturam contemplari par est. quo in genere id primū, agitur, vtrum subterraneus hic ignis, ram immanibus, ac prodigijs effectis infamis, a vero elemento, praesertim ab aether o illo, qui sincerus, purus, ac vitalis est, natura differre dicendus sit, necnē. quippē non defunt, qui in hunc ignem odio tā infello feruntur, vt omnino negent habere quidquā cum germano igni, naturae dignitate, cōmune. nouū esse genus aiunt, nouam sobolem, non elementi partem, sed mistum quiddam, & si facultate igneum. Quid nisi inquit, an non videmus in ceteris cuiusq; materiae quaedam inesse propria temperatione commissa? Hydrargyrum totū est natura aqueum; atq; multa effodiuntur e terra, quae plurimum naturae obtinent igneae, & si in ijs hebetati, atq; infracti quaedam vis ignis insideat, hic autem, tota virtute agat. sic igitur circa hunc ignem philosophantur, vt dicant, ita eū in terrae sinu collocatū, vt ab elemētis, atq;

Andr. Baccius

atq; ab ipso cōmuni, vulgariq; igne differat non regione solum, sed et natura; inde verò per varios meatus exhalet, caloresq; per ambitum latè, longèq; diffundat suos. Atq; elementum quidem ipsum simplex est, & pars vna cōponentiū prima, hic autē ignis omnino cōmistum quiddam, ac pingue veluti materia quorundā sui generis cōmistorum, vel instrumentū certè; praeterea hic subterraneus feruens quidē, sed caliginosus est, elementum verò ipsum *διὰ φανης*, atq; expers incendij; vtriusq; verò naturae particeps cōmunis ignis, qui & feruens est, & in aperto aëre splens. Quobrem ipsū incendiarium ignem tanquā degenerem prorsus, ac faeculentum, meritò abstrusum aiunt in imas terrae specus, atq; damnatū. sed huiusmodi criminationes facile est diluere. enimvero ignis hic ingenitae nobilitatis memor, vt patriā ostētet sedem, ac suum genus, effert se aliquando, ac rupto carcere foras erumpit flammarū globis ingentibus, elatusq; altissimè emicat; in patria remigrat loca, vnde originē ducit, euaditq; ad supera eludens hominum probra, atq; cōiucia, maior inuidia. ad hęc vibranti lingua sese acuens, tantum non loquitur, & clamat, se ad suam regionē euadere, utpote aetherio igni cognatum.

Ac certè si rem ab institutis, ac moribus hominum repetamus, vel hoc indicat quoduis ignis genus existimatū fuisse vnum, & idem elementum, q̄ ferè omnes, qui cultum igni exhibuerunt, eundem subterraneo quoq; tribuendum putarint. nam & apud Aethiopes Mons quidā intestinis ignibus exardescens, Deorum iugum appellabatur; & Barbari nostra aetate, apud quos huiusmodi montes ignivomi nō pauci sunt, diuinis honoribus eiusmodi ignem, tāquam admirabilem rerum effectorem, prosequi dicuntur; & Persas, qui Solem lucis, atq; ignis fontem venerabatur, non modò vulgarem, atq; aetherium; sed subterraneum quoq; ueneratos fuisse legimus, quāquam non sine fuco, & fallacia. nam sub occultis terrae specu praestigiatorem quendam abdebant, qui

Ignis subterraneus est verum elementum.

Ignis subterr. cultus. Plinius.

Andr. Bacc.

Nicephorus. Socrates.

Ignis subterr. Numinis loco habitus.

inde uoce cōposita ad strepitū ignis, immurmurando edere se fingebat Oracula, atq; ea superstitio non modo uulgi, sed Principum animos occupauerat; putabantq; igneum sub ea specu latere Numen, Vulcanum uidelicet, aut Vestam, atqui dolus aliquando cōpertus auctori ipsi, ac genti Magorum, fraudi fuit. Nam cū Idigerdem Regem, qui res Christianorum fouere cōperat, accedentē, laruatus ille Deus infernē fremens horribili uoce absteruisset, iussissetq; nostra incēdi delubra, ac simulacra, cumq; Rex à Marutha sanctissimo viro audisset, hæc à Magis sibi imponi, iussit ipse igneū illud Numen statim exponitum effossa, atq; eruta tellure, nō igneus extitit Deus, sed præstigiator trepidus, ac supplicij metu rigens. scuitum igitur meritō in eum est, ac socios ex ea disciplina. Ergo ut ad instituta redēam, cum honos sit exhibitus cōmuni gentium consensu non minor subterraneo, quā uel uulgari, uel ætherio igni, quis inficiabitur, ppter ea id esse factum, q; unam, eandēq; naturam cuiusuis ignis agnoscere?

Sed his prætermisissis, rem à philosophiæ fontibus libet accerfere. quo tandē igitur isti maximē argumento cōtendunt, latentem hunc sub terra ignē ab ætherio natura differre? primò, quia ille purus, ac sincerus est, rerūq; conseruator earum, quæ infra se sunt; cōtrā hic perniciosus omnino, atq; exitialis. quis .n. est, qui hoc tēpore huius ignis furore, atq; impetu deuastatam Cāpatiam, concussam Italianam, exterriatam Europā ignoret? deinde, quia longissimē distat ab ætherio illo subterraneo hic loco, ac regione. Ego uero eorum sententię potius acquiesco, qui ignes oēs, et eum qui Manes impios torret, inter se non natura differre censent, sed quibusdam extrinsecus accersitis; nā pro materia, cum qua copulatur, ac fomite, quo alitur, discrimen illud in agendo foriuntur, regio uerò, ac locus naturā non mutat, uti dicemus; Cū igitur sulphure, ac bitumine, quæ ambo validissima sunt, ignis accenditur, quidni res tam inusitatas, tam singulares, & tanquā prodigij plenas efficiat, ac molietur? hinc illa q; in

Natu-

Naturæ miraculis numerantur, immortalē Chimææ mōtis flāmam extingui sceno, quo potius inflāmari oporteret, Nymphæi craterem aquis accendi, Thracium lapidem bituminosum extingui oleo, ac cetera multa. eā uero quæ nuper in incendio Vesuij uimus eiusmodi sunt, ut admiratione teneant etiam philosophantiū mentes, eorūq; qui se admisso Naturæ arcanis intra ipsa adyta, ac penetralia pfitētur:

Sanē uis illæ ignis Vesuij cognata maximē fulmini fuit. etenim delusi sunt oculi, cum apertis armarijs, quæ flāma non læserat extrinsecus, putarem integras recondi vestes, quæ tamen leuiter tactæ dilabebantur in cineres. idem accidit pomis. foris natiuus ferē color, intus fauilla; deniq; eius generis ignis uisus est, quo depluente flagitiosæ illę Palestihæ urbes quondā deflagarunt. scit .n. diuina seueritas eodē igni montes armare, quo cælum. igitur idem exitium ad experimentum pietatis timuit casta Parthenope; q; ad poenā flagitij perpeffa est incesta regio. diuinitus à se Neapolis auertit, q; Pentapolin funditus euertit. Quemcunque ignis hic, siue ipse cinis afflauerat, eum interolulo statim spiritu necabat, digerebat, exhauriebat artus. insinuabat se perniciofa uis penitus in medullas. Cadauer et recens excoctū cinere si quis extraheret, præter ossa nihil inueniebat. ex ijs, qui semesi, immo tacti ab ignito cinere Neapolim in nosocomium se receperunt, cū omnis ars, & cura esset adhibita, conualuit uix ferē quisquā; adeo immedicabili ulcere affecti sunt. quid multa? hoc genus ignis diu arsit in ipso mari. effodimus exactis iā duobus mensibus è cinere lapides, eos obruerant imbres & plurimi, & maximi, immo uerò eluuiēs; manu tñ tractari non poterant prorsus igniti. quāquam quid hoc miramur, cum post quatuor etiā mēses adhuc exarserit terra, atq; fumarit. Iam cadauera quæ dā bitumine ita erant oblita, ut duritie, & colore ipso æs referrent. ita Vesuius tāquam ænea signa ponere uisus est cladis ad memoriam posterorum; nisi q; dum hæc effinxit, se diffinxit. Vidimus non

Effecta ignis Vesuii. mira ex materia.

sine

Andree Bac
cij opinio
improbatur.S. Thomas.
Auerroes.
Rodericus Ca.
Siron.

sine horrore allatum Neapolim combustæ mulieris caput. profus æneum repræsentabat durities pondus. bitumen uerò, ac cinis ita ei agglutinata erant, atq; concreta, ut distrahi, ac diuelli haudquaquam possent. reliquerat aut ignis in cinere, vnde fuerat erutum, in aures ex margaritis, q̄ item æneæ videbantur. hæc videlicet iniectæ iam viles inferiæ intumulum miseræ, quæ fuerant ornamenta viuenti. Sed nihil vidi horribilius quàm costas hominis ignis torridas. arserant illæ vnâ cum tunica. hæc vero ita costis erat adstricta bitumine, admixto et cinere, atq; terra, vt vnum essent profus omnia. apparebat textura tunicæ, sed ænea iam duritie. hoc certè pietatis fuit, ne nudi, & spoliati iacerent artus, quâquã tunc maximè incendium eos exiit vita. nimirum eodẽ fere incendiario liquore erat imbuta tunica, qua pellicis illius vestem Medea dicitur infecisse. ferebant verò artus secum et sepulcrum, hoc est cinerem, terramq; cõmistam. Molliuit ac soluit hic ignis ipsa marmora, quæ cultro facile scindi vidimus, neq; iam vetus illud prodigiũ mirabamur, ab Actio Nauio, cotè nouacula potuisse præcidi: Quid quòd in Apulia infinita strages bouum maximè est facta? tantum quia pasti herbis, quæ Vesuij fauilla erant aspersæ. ita vim quandam exurendi viscera habuit ipse cinis extinctus. mugitu ipso boues testabantur ardorem viscerum, qui mugientis Vesuij exusta viscera condiderant in sua.

Ac vide porrò quãtum hic ignis habuerit virium. nemus erat apud Octavianum oppidum ingens annosis, ac proceris arboribus conuestitum. hoc nõ modo spoliavit, sed omnino deuoluit, ac cinere obruit ignito. nõ multò post cum coloni humum cum labore multo effoderent, viderunt arbores euassisse iam in carbones, extraxeruntq; tanquã è fornace calcaria. ita hoc solum lucelli ex tanta calamitate acceptũ est, q̄ sine cura, & arte venierint. Sed quantum illud habet admirationis, vel q̄ immania & enormia saxa, ac prope integer rupes, quibus cõuectandis plaustra nulla fuissent idonea

tan-

tanquã leues calculi longè delatè sint, vel q̄ dolia è vinarijs cellis abstracta, intra domos alienas sint inuenta, fenestris licet, ac ianuis angustioribus, quã quòd possèt inferri, laxatis, credo, ipsa iactatione terræ cõpagibus ædificij, rursusque coactis. nec minus mirè factum, q̄ is ignis, qui tã immaniter grassabatur, innoxius paleas transiliret. sed nimirum eadem ratio fulminis est, cui fuit hic ignis cognatus; nam interdum huiusmodi prodigia visuntur, quippe in ijs, quæ ipsius cursũ impediunt, dum contumacè vim durorum corporũ frangit, necesse est fulmen moram trahere, atq; insistere, quæ verò rara sunt, atq; tenuia, ea transuolat, perq; rimas sine iniuria præterit, vt docuit Theophrastus. iam quanto nos horrore perfundebamur, cũ videremus ex ima montis voragine, atq; adeo ab ipsa Tellure, quæ parens omnium est, in nos mitti veluti fulmina? Hetrusci certè, apud quos erant fulgurales libri, & ratio euocandorum fulminum, ita censuerunt; fulmina non modò è cœlo labi, sed è terra quãdoq; se erumpere, quæ appellabant infera; ea verò maximè sæua esse, atq; execrabilia dicebant, quippe nata ex turbidiore natura. verum illi, quia eiusmodi fulmina ex propiore materia caduca erant, ideò sibi persuaserunt è terra egredi. quãquam Vesuianus hic ignis sulphure armatus, ac nitro fulmineus videri poterat, etiam tonitruis fragorem imitatus.

Atq; hæc tanta vis flãmæ causa est, cur multi sibi persuaserint, hunc ignem non vulgarem esse, sed ex immortali camino, quo impij Manes exuruntur, effluere. Theodoricum certè Regem ex Arii disciplina in Liparenses igne fuisse iniectũ, narrat magnus ille Hierarcha Romanus. Pandolphũ verò Principem, & Ioannem Ducem huius ipsius Vesuij flãma damnatum legimus, nec desunt Religiosi uiri, ac sapientes, qui in eandem iuisse sententiam videntur. certè egregij uiri sunt illa uerba: *Aeterni ignis sumariola quadam maximos montes subterraneis ignibus decoquunt. astuat indefessis flammarum globis Aetna, Lisaniculus, & Vesuius Campanus: quæ si*

uera

Ignis Vesuianus fulmineo cognatus.

Plinius.

Gregorius.

Petrus Damianus.

Pacianus.

Valerius.

Vis ignis Vesuijani.

uera sunt, Deus immortalis, circumfidemur undiq; cognatis Erebo flâmis, & grata tñ est loci uicinia. itane uerò? tã tenui nomine, tam horribilis conflagratio Vesuuij significatur? fumariola nē solum, ac parua uaporaria sempiterni illius ignis hoc tam immane incendium excitare potuerunt? uidimus ingentes flammaram scaturigines deuolui, Coelum inuolui caligine, Solem eripi, incendi agros, uastari oppida, deleri Campaniam, exhorrescere Italiam uel fragore, uel cinere. hoccine igitur tã ingens bustum decoquitur solū fumariolis immortalis ignis? Audiamus & alterum in eandem sententiam, qui de Erebi camino loquēs sigillatim Vesuuij meminit. *Illic sapiens ignis membra urit, & reficit, carpit, & nutrit, sicut ignes fulminum corpora tangunt, nec absument; sicut ignis Aetnae, & Vesuuij montis, & ardentium ubiq; terrarum flagrat, nec erogatur; ita sempiternum illud incendium. haudquaquam damno morientium pascitur, sed inexesa corporum laceratione nutritur.* Hæc ille. Eadem uerò quantò cum uerborum pōdere dicuntur à Septimio? qui èt negare uidetur, subterraneum ignem eundem esse cum uulgari, nouerunt, & Philosophi diuersitatem arcani, & publici ignis, ita longè alius est, qui Dei iudicio ardet, siue de Cælo fulmina stringens, siue de terra per vertices montium erumpens. non absument quod exurit, sed dum erogatur, reparatur, & ut sit testimonium ignis aeterni, montes uruntur, & durant, quanquam hoc vltimum non ita uidetur conuenire Vesuuijo, quem magna ex parte consumptum, ac sua flâma depastum cernimus. illud certè constat, hunc ignē fulmini fuisse cognatum, q̄ in multis experti sumus. posse, & alia Veterum dicta proferre, quæ indicare videntur, huiusmodi subterraneos ignes è Tartaro erumpere, tametsi ad similitudinem potius quandam referenda sunt: At non nemo eorū èt, qui postea scripserunt, existimauit, hæc spiracula esse quædam inferorum ostia, eaq; demum post commune Vniuersitatis incendium fore claudenda. sed ij fortasse uerius philosophatur, qui focum ignis uarijsq; diuersum constituūt,

quæ

quæ res cum multis argumentis cōfirmari possit, illud tamē Alphonfi Tostati sapientis alioquin viri non peruincit, cum dicit, hunc ignem iccirco è Tartaro non existere, quòd non semper vno erumpat è loco, sed modò verticem petat, modò diuagetur in latera, quò spectare putat illud Boëtij.

Aut ruptis quoties uagus caminis

Torquet fumiuomos Vesuus ignes.

Sed quid prohiberet, quominus, si Tartareus esset hic ignis, in quamlibet partem proserpere posset, ubi paratum fomité inueniret? aliæ igitur afferendæ rationes videntur, cur inter se uterq; ignis, si minus natura, certè uiribus, & facultate differat; siue q̄ illi sit focus longè profundior, q̄ huic nostrati; siue q̄ præter exiguum lucis infaustæ ad intuitum moerorè augendum, sempiternæ caligine noctis horrescat; siue q̄ ita immanitate antecedit, ut noster hic ignis adumbratus tantū præ illo uideri possit; qui certè modum aliquem habet, ac temperationem quandã materiæ, quæ absumitur, decremento, cum alteri illi affatim nutrimenta sufficiat æternitas, quid q̄ ardentium horum locorū uaporaria multis profunt morbis, vitæq; propagant? nã quid ego dicam, cinere ipso bituminato agros reuiuiscere, atq; pinguescere? cū contra ille alter ignis prorsus exitiabilis sit, quippe qui penitus animos depalcatur, ac Manes impios squalore foedet æterno. Huc, si libet, accedat, q̄ ille Tartareus eleganter à Minutio dicatur, *sapiens ignis*, quia ita reos edit, ut omnino non exedat. at uerò Vesuuianus ignis, si hoc tantum excipias, q̄ multis templis pepercit, in quo non modo sapiens, sed pius est quodammodo uisus, ceteris effectis consideratis, dicatur oportet maximè fatuus. quid ita? non modò quia semper hic ignis sapientiæ cum igni Fa tuo collatus

Abulētis ratio infirmior

Augustinus. Bassius. Gregorius.

Minut. Felix.

Ignis Vesuuii cum igni Fa tuo collatus Plin. Cas. Bas.

X

Fa-

Minutius Felix.

Cassiodorus.

Mayron.

Fatum Phisici vocant halitum concretum, & ad inferiorē aëris regionem elatum è palustribus præfertim locis, ac sepulcris, qui vel nocturni frigoris pugna, vel partiū inter sese collisione aliquando accenditur. hic mirè mouetur, cursat, occurfatq; iterfacientibus; dum ludit, illudit. fugientes insequitur, ac sæpe agit in præceps: quē verò attingit, eum venenato quodā afflatu inficit, nōnunq̄ et enecat. At quā multa Vesuuianus hic ignis egit vel in maximo luctu non modò inusitata, & noua, sed et ludicra? Veterū ille mos fuit, vt post exustum in rogo cadauer, epulum funebre darent. hunc ipsū morem Vesuuius imitari visus est; in hac .n. conflagratione Cāpaniæ, ac tot mortalium interitu agrum quendam ustulato caeco constrauit, cuius vim magnā impetu flāmæ procul aduexerat. præterea integros ouium, caprarum, & porcorū greges igni torridos torrente deuexit; atq; vt epulum esset magis opiparum, plurimā vim auium, quas occupauit cinis, ac flāma, exposuit in feruidis agris, & piscium in litore. præter sepias, & conchyliā, quæ mors euomuit resorpto mari. Legimus inter Aëolias insulas, cum olim mare arsisset; magnā pisciū multitudinē extinctā fluctasse, quibus qui vesci sunt ausi, confestim interierint; q̄ incōmodum hoc tempore haudquaquā consecutum audio; q̄ nos de contagione sollicitos bene sperare iubebat, cū virus illud certè tam noxium expiratio habere minimè videretur. Iā nec illa, quæ p̄cipua sunt, in hoc epulo defuerunt, vinum, ac panis; multa .n. vini dolia è cellis turbine illo deuoluta sunt, palamq; proposita; cumq; panis esset ubiq; cōbustus, ignis ipse panificio subijct; pollinē .n. qui fortè occurrit, bitumine, ac sulphure conspersum, cinere excoxit. vidi: frustulum huiusmodi sulphurati panis, ac dignus sanè visus est, quo Vesuuius Pandulphos, ac Ioannes pasceret suos, aut gigantem illum, qui ibi flagrare dicitur, Alcyoneum. dices, iccirco Vesuuium obstructis cinere aquæductibus versatiles molas ad terendum frumentū inutiles reddidisse, ne alio aleremur pane, q̄ illo sulphureo,

quem

quem ipse proponeret; ac fragor quidem ille, quem primò edidit, tanquā trusatilis molæ fuit. illud verò quā ludicrum, quo mulierculæ cuidam idem Vesuuius illudit? hæc abluendo capiti è cinere incendij lixiuium fecit. defluxit mox capillus, atq; omnibus ludibrio fuit, nempe non animaduertit, neq; præuidit, cum Vesuuius arbutis amissis recaluafter, & glaber iam esset factus, se quoque, adhibito eius cinere, caluam euasuram, & glabram. sed vt ad epulum redeam, lusit cum Heliogabalo homine immanissimo, ac maximè fatuo, qui duos, ac marmoreos cibos conuiuis apponere solebat in mēsa pro veris. quod Vesuuius imitatus, veras caricas, panem, mel ipsum ita durauit; vt vel in æs, vel in lapidē versa viderentur. quid igitur illo, vel crudelius, vel durius, qui mel constrinxit in lapides, oculos soluit in lacrymas? immo verò qui in cōmuni mortalium luctu, atq; mœrore lusit; vidimus .n. non sine admiratione proiectos ex incendio tessellatos lapides mira quadam arte distinctos prorsus alueoli lusorij specie. .i. ludios, atq; aleatores nos esse volebat, cū maximè versaremur in alea vitæ; ac Veneris quidē iactus aleatoribus felix erat. contra quā in Vesuuij, qui sacer olim ipsi Veneri fuit, alea factum; siquidē in hac vel ignitorum lapidum, vel ignium ipsorum fuere quasi fulminum iactus, quibus hæc regio appellationem Felicis amisit. Verum dum de funebri ludo, & emortuali epulo, q̄ Vesuuius funeratæ Campaniæ quasi more Veterum dedit, verba facio, venit in mentē antiqui Romanorum moris, qui incendia inter epulas nominata aquis sub mensa profusis abominari solebant. quamquam Vesuuianus hic ignis, quia bitumini est admistus, aquis adolescit.

Cum igitur tam mira ignis subterranei tãque prodigiosa esse soleant effecta, existimarunt nōnulli cum natura diuersum esse siue à nostrate, siue ab ætherio. sed malo hac in re alios sequi magistros, ac viros doctrina præstantes; qui putāt, vnum idemq; elementum esse cuiusuis ignis; diuersam verò eum sortiri vim agendi ex diuersitate materia; cui coniun-

X 2 gitor.

Mira effecta
ignis Vesuu.

Vesuu.

Plinius.

Andr. Baccius
S. Tho. 4. sent.
dist. 44. qu. 3.
art. 2.
Auerroes.
Steph. Roder.

Vna ignis, & caloris natu- ra.
 gatur. Quod adeò verum est, vt ex Physicis pleriq; sentiant, calorem nobis innatum haud quaquã esse natura diuersum ab ignis ipsius calore. nec infirmis hæc sentèria nititur argumentis; quippe ferunt in Aegypto apud Memphim sine incubatu hac ratione pullos excludi. Caminos extruunt alios alijs multiplici fornice impositos, in quorũ tholi fastigio foramen est, per quod uis ignis, quæ immodica posset officere, paullatim effluit, atq; exhalat; in imo ignis accenditur tẽpẽratione quadam; tum ouorum centurias multas in fornicum superiore planitie disponunt. statis diebus erũpit turba pul- lorum, qui non numero, sed mensura uenales habentur. præ- clarum sanè ortus genus; nempe ab igni eduntur in lucem; ut gallinarum pulli pene certare cum Phœnice ipso de na- talium gloria possint. Nam quid ego de Bombyce dicã? est illi foëminarum sinus auspiciũ nitẽ. .i. fouetur pectore, & cõplexu arcetur illecebra èt nondum nata. illaqueatur ani- mus cura, antequam fila ducantur. obsedit amoris arcẽ cu- piditas, antequam id existat, q̃ amatur. iam studio inhæret, & inseritur cordi, q̃ nondum est sericum. adeò nihil est in cu- piditate serum. interim occupat præcipuam hominis partẽ animalculum uile, ac nõdum funerati ultro extuberamus in uermes; nec diuina seueritas, & cõminatio abolet, ac diffi- pat ea studia, quæ solo tonitru disturbantur, & euanescent. de inexplebili cupiditate loquor, & exuberanti quorundã luxu. sed hæc querelæ alterius sint loci. Nunc illud cõtendo, ac pugno, subterraneum ignem esse uerum elementum, neq; diuersam eius à ceteris ignibus, èt ab ètherio, constituendã esse naturam. q̃ si agendi aliquando ratione discrepare ui- deantur, id ad materiæ diuersitatem esse referendum, q̃ idẽ de calore intelligi uolo; in quo distrahendo in naturas ua- rias, nonnulli nequicquam estuant.

*Cardanus.
 Fernellius.
 Mirand.*

*Theophrastus
 de igne.
 Cornutus de
 caliditate.*

Atq; hæc apertiora erunt, si uniuersè natura ignis, ortus, incrementum, uis multiplex in agendo, deniq; interitus cõ- gnoscatur. Nihil sanè tam specie multiplex, tam natura dif-

simile

simile. corpora omnia subtilitate vincit ipse vix corpus, ac prope à cõcretionẽ secretus. inest ferè in omnibus, sese dat omnibus. lucidus est, sed natura eius occultior, vi validus, motu alacer, actione acer, ac uiuidus. mouet, ac citat quicquid est sui particeps. omnia renouat, atq; restaurat, naturã quidã quasi custos; ac tutor; artifex, & magister artium; pulcherri- mus, & tã olim foëdissimo Deorũ facer, velocissimus clau- do. discretus, distinguens, & resiliens. deorsum pascens, sur- sum agitans, & acutè means. implumis euolat; liber euadit, quia leuis, & quasi sine iugi pondere. quicquid corporeum est, præter ipsum est. incapax pœnè mensuræ; cuius videli- cèt virtus, & actio, si fas esset, infinitè posset excrefcere. oc- cultã habet vim; sed nihil ipsi occultum insinuanti se in om- nia. suam ipso splendore naturã cõtedit, sed detegit alienã; cum colores, & figuras corã oculis representat. iam illa vis q̃ admirabilis, quã inferiora euocat, atq; ad superiora attra- hit, dum materiam laxat, atq; dissoluit? quid q̃ confenescent omnia, antiquantur, atq; deficiunt, quæ ignis virtute desti- tuuntur? certè vnus amborum interitus est, & ingeni calori- ris, & omnium nostrum. latet quietus, sed laceffitus collisio- ne se prodit. digerit, cõcoquit, agrestia mitigat, bellua tã di- ctus immitis. splendet, & circumuelatus: est splendor, quia rursus ad secretum suæ naturæ simũ conuersus nostros sub- terfugit sensus. quid illo municius, quo cetera putgãtur? quid perennius eo, qui rubiginem abstergit? nec, cum effunditur, augetur, nec, cum recipitur, diminuitur. in cõlesti corpore lux est. in proprio regno, ac sede non splendet, sed exul in terris. siãma est in æria, carbo in terrena materia. tendit in conum, ac pyramidẽ, & ex ipso acceditur mortalibus pyra. vibrantẽ emicat in linguam, tanquã suum vel decus prædi- cter, vel decorem; nisi fortè inexplebilem indicat edacitatẽ. quot scintilla, tot astra, vel iacula in cinere, ac sauilla restus, quæ reliquæ sunt sui funeris, perennat. debiq; noster hic ignis caelestis illius quædam propagatio semper est habitus,

*G. spar Costa
 renus.
 Cardanus.*

*Ignis descrip-
 tio.*

Herodotus,

cuius

cuius rei argumenta sunt specula ipsa incendiaria, & scaphia olim Vestalium triquetra, quibus fomes relatis radijs inflammabatur, ac purissimus excipiebatur è Cælo.

Est, inquam, ignis cœlesti corpori, vt in multis natura simillimus, ita loco proximus. occupat quaque versum, ambitq; sub Luna extimam Cœli faciem, latè per spatia circumfusus immensa, quæ implet ea magnitudine, qua elementa, cetera longè superat. nec quia ibi nostrum fugit obtutum, ideo fugit intelligentiã, etsi quidã eum inde deijciant quasi suspectum, ne fortè Cœli cardines obsidès flamma cuncta peruastet, ac Mundi mœnia subruat. verùm q̄ in suo regno ignis delitescat, neq; se prodat, dignitatis est; q̄ laxior, & solutior, libertatis; q̄ secretus à ceteris elemētis, crassiq; corporibus, honestatis; quo fit, vt tutius ibi degat, & purius. magnum sanè pudicitie documentum. nēpè purissimus est tandiũ ille ignis, quandiũ latet, quandiũ quasi domi suę manet, quandiũ simplex, & inornatus; contra cum apud nos foris apparet, cum materie tenacius inheret, cum luce se comit, impurus est. quãquam ita quoq; ratiocinari libet. supernè non splendet ignis, quia caret hoste, quia nõ vrgetur aduersis, nemo feriat, & ociosus in nominis celebritate, ac fame luce versatur; qui actuosus est, clarus est. addo illud, vix quicquam in patria evadit illustris; foris querendus est splendor laudis, & glorie; tunc ardet ignis, cum velut è patrijs exulat focus, torret extorris. Sed quanã rōne fieri dicamus, ut ignis, qui mitis est in suo foco, nec nisi vitalis, apud nos feritatem quodammodo induat, apud homines inhumanitatem? ita ille plerumq; in domorum, oppidorum, vrbiũ vastitate grassatur, atq; in mortales ipsos exercendos excandescit; materiam potius, ac nutrimenti genus incusa, quẽadmodum .n. aquæ aliundè, q̄ à sua natura habent, vt congelascãt; ita ignis ex aliena materia, vt immaniter sæuiat, siccitas ipsa eos est, (vt sapientes loquuntur,) & lima caloris; hac ille acuitur, & explendescit; ita fit, vt non modò ex minimis initijs abundè

partus poene in immensum adolescat, sed peruincat omnia, atq; peruadat ea celeritate, quæ volucrem quoq; hominis cogitatum anteuertere videatur. nobilissimũ .n. elementum cum sit, fortitũ est à Natura dotè æquè præstantè, vt ageret & vehemèter, & expedite. quãquã eadẽ prudens ita vires ignis attèperauit, vt, quò est ille violentior ad in ferẽdã perniciẽ, eò sit imbecillior ad propulsandã iniuriã. nam cũ multis aduersarijs sit expositus, reniti, ac resistere diu nõ pòt, quin tandè extinguatur, atq; intereat. nimirum id fit ob materie paucitatẽ, quæ cũ interdũ laxior sit, vis ignis dispergatur necesse est; q̄ minimè accideret, si esset in sese constipata, atq; collecta. præterea cũ leuissimus sit ignis, cõstare non potest, euolare contendit ad supera, q̄ dum aggreditur, dũ elabitur, simul intercudit, & euanescit, ac nimio patriæ sedis repetẽdæ studio incensus emoritu. illa ipsa, q̄ interea sibi excitat, pyramis, omen est mortis. ipse sibi rogas est, atq; fax. deniq; ex ipso cinis. quid mirum? cum è sepulchris, ac patibulis nonnunquã existat; neq; .n. Regum tãtum, sed reorũ quoq; aliquando capita exarferunt.

Tam facilè igitur cũ interire possit pulcherrimum elemētum, Natura parens varias rationes adinuenit, quibus ille pagari posset, & quodãmodo reuiuiscere. Liceat igitur primò contèplari, vel in huius regionis occasu, ignis ortum. nõ vnum habet ille natalis genus; ne vel ad perniciem, vel ad cõmodum vna sit via. quid autem admirabilius, q̄ vt, cũ cetera elementa mutuam inter se quasi cõmerciũ habeant, neq; quidquã seipsum procreet, ignis tñ seipsum quodãmodo & gignat, & perimat. atq; in aliorũ quidem elementorũ ortu Natura sine nobis operatur; neq; .n. cum aquam fodimus, aquã efficiamus, sed a quilegio tantũ eius venas aperimus, ac promimus, ignis verò nostra èt opera, atq; arte pdit in lucem, qui tñ eripere possit nobis lucis vsuram. sed quam obscuras habet tã lucidum elementum cunas? fumũ videlicet; nisi hoc ipsum nobilitatis insigne dicamus, cuiusmodi

natura ignis
vniuersè cõ
sideratur.

Cardanus.

Cur ignis in
sua sede non
ardeat, neq;
splendeat.

Cardanus.

Aristoteles.

G. Spar Com-
tarius.

Cur ignis fa-
cile intereat.

Eius.
Conimbr.

Ignis quor
modis gigne-
tur.

Theophrastus
de igne.
Turæbus de
calore,

Ignis motu interdum acciditur.

apud Veteres fumose fuerunt gentis imagines. Neq; tantum vnus ignis alterum parit; sed violentæ quoq; illius procreationes sunt. motus euocat in lucē, vis obstetrix est. ita rapide procellę præsteres è nubibus elidunt, & fulmina. ita è ferro ignis existit, ac filice natura licet tenuissimus, sed quandoq; in strage mortalium durus, ac ferreus. cernere licet plūbeos globos è tormentis explosos, dū per aërem feruntur, liquefieri, sagittas incēdi, molas farinaceas inardescere, curruum axes ignescere, soleas equorum scintillare, aërem percussū, quasi missilium iaculis explēdescere. quid quod & ex Leonis ossibus inter sese collisis ignis existit? ne quis miretur immanem belluā à Veteribus appellatum Ignē. q̄ itē hederæ affrictu, laurique; accidit; nēpē ignis in hoc ipso Vesuuio vineas, & laureatū vatē exussit; Nā quid ego dicā, hac ratione ex ipso homine ignem existere solitum, dilapsurū videlicet mox in cinerē? certē cōfricatum hominis brachium aliquādo exarsisse accepimus, ac sunt, qui se vidisse scribant quēdā, qui dum arctiorem interulam violenter exueret, flāmas ediderit ex dorso, & brachijs et cum stridore, domesticis demirantibus. Deniq; q̄ maximum est, agitated ventis, atq; iactatus halitus subterraneus in venas incidēs sulphuris, ac bituminis exardescit. Neq; verò agiratione solū, sed pugna et ignis excuditur; quippe halitus frigore obsesus non tūquā exardescit in flāmam; ita quādoq; incunabula fortitur ignis in castris, & mirē vitam auspiciatur à pugna. in hac igitur palæstra rerum admirabilium exercet philosophia suos. quo in genere est illud in primis, q̄ ipse religionis magister sapientissimus est demiratus; calcē aqua potius, q̄ oleo efferuescere; himirum oleū, quia tenacius, ac lentius est, inhæret calci, ac fonticulum ipsum latentis ignis obducit; at verò iniecta aqua, & calcis particulas subeunte, primū hæ interceptæ constipantur; tū ob conflictū humoris natura frigidi exardescunt. ex quo et intelligi pot, cur incendia montiū noctū maximē flāmā ostentare soleant, interdū fumum; nō modò,

Steph. Roder.

Ignis anti-peristali accēdi solitus.

August.

Cur calx aqua potius, quam oleo efferuescat. Gaspar Constatenus. Cardanus. Reinerns.

quia

quia Solis, ac diei luce præclariore minor obruitur; sed quia noctu halitus ille frigidus cōpressus aëre, dum obsistit, atq; obnititur, ea lucta magis excandescit, efferuescitque. Sed nobiliora illa natalia sunt, quæ repetere potest ignis à nobilissimo Planetarum Sole; cum hic collectis in crystallo radijs, quasi pulcherrimam sui speciem contemplatus in speculo, purissimum accēdit ignem, cuius custos veteris Romę decreto Pudor esset, quiq; vel in cinere Immortalis appellaretur. contra verò quis in animum induceret, hoc ipsum elementum tam nobile, tãquam purum ex putri quandoq; materia existere posse? quanquā .n. eum præclusio spiritus interdum interimit, aliquando tñ calorem irritat, augetq; adeo, vt exardescat. q̄ ita accidisse narrant. Columbinus fimus congestus erat in cumulum; cum repente ingens ex illo, nemine admovente facem, emicuit flāma. conflagrauit illico domus, ac plus detrimenti attulit innocēs, & simplex columba, quā auis illa, quæ à Romanis dicebatur Incendiaria, qua visa lustrabant Urbem. nimirum cum halitus intra finum respirare vix possent, vsq; adeo incaluere, vt flāmam sponte conceperint. & verò cum ad gignendum ignē plus caloris requiratur, quā fimus suo opte ingenio postulat, quis neget præclusione illa ignē excitatum, q̄ facillē fieri potuit motu, quo halitus, cum è cōfertim aggesto fimo egredi, atq; euadere non possent, in interiores repercussas partes acerruatim ferebantur, vt fit in fulgure, cū videlicet repercussu spirituum in nube ignis accenditur, ac fulgetrum exhibet. ac superiore quidem seculo simile quiddā accidisse dicitur. in Florentina enim nauis frumento, lanaq; onusta, cum per Oceanum in Italiā tēderet in mari Hispanico, repente coaceruatis ex mercibus, situq; ipso nauis sese extulit flamma nullo igne extrinsecus admoto, arsitq; nauigium inter vndas; marina .n. aqua sua pinguedine nutrit potius, quā extinguit ignē, vt alibi dictū est. Cōstipatū itē foenū cōpressū, atq; retrusum aliquando brumali tēpore concepisse subito

Cur noctu flāma, interdū fumus in incendijs appareat. Ignis à Sole accēdi potest.

Plutarchus.

Ignis accēsus ex putri materia.

Galenus.

Plinius.

Rainerus.

Y flam.

flāmā legimus; quò nonnulli putāt pertinere illud Maronis
In Georg. *nec tota claudes fœniliā bruma.*
 ficci enim, & calidi halitus confipatione in vnum co-
 cti pugna frigoris exarferunt.

Ignis aspe-
ctus varij,
 His igitur natalibus tā varijs existit ignis, ac propagatur;
 qui statim, atq; in lucē editur, suam edit lucem. In materiā
 verò, ac fomitem, tam incenso studio fertur, vt eius quoque
 agendi naturam sequatur variam; seque non vno semper
 vultu conspicuum faciat. Proteum dicas. nam quæ spectra
 oculis non obijcit? quā non induit laruam? nec terrā tan-
 tum, sed vniuersa hæc, quæ Lunæ subsunt spatia, ostentis, ac
 prodigijs implet. enimuerò cum se ille cernitur comit in
 celo, tunc orbem terræ, multorum certè suspicione, foedat
 exitijs. cum caudatus apparet, non adulatur, sed minatur. cū
Plinius. philosophico more barbatus incedit, seueritatem præfert.
 cum se protendit in trabē, non putatur fulcire imperia, sed
 euertere. Ac modò acuitur in mucronem; modò vibratur in
 iaculum, modò exardescit in tædam, subijciendam Princi-
 pum rogo. Tibiæ quandoq; speciem refert, nec quasi præ-
 centor, sed quasi præco feralis exitij. Doliorum quoq; figu-
 ra cernitur, veluti lymphatus. Hippeus dicitur, cum equum
 simulat iuba, omine quodā belli; Ceratias cū cornu Martē
 videtur accendere. Iā præter hæc, & si quæ sunt alia Co-
 metarum genera, quā multa propiora nobis in aëre specta-
 cula ignis edit? siue cum continuo tractu rubescit in facem;
 siue cum quasi sidera discuntur porrecte in longum flāmē,
 siue cum ad ostentationem quandā se acuit in pyramidem.
Zeno. Atqui licet ignis à Philosophis dicitur sit sapiens artifex, &
 magister artium, ab iisdem tñ quandoq; Fatuus est appella-
 tus, qui vel è palustribus locis, vel (etiam si ignis sit natura
 vitalis, ac viuus) è sepulcris nonnunquam emicat, & quasi
 ludius, & errabundus circumcurfat. quid præterea illæ, quæ
 in aëre quoq; visuntur Capræ saltantes, nonne ignis, aut lu-
 di sunt, aut ludibria? at verò aliæ quædam formæ longè dif-

pares; cum aut conuolutus in spiras, ac scintillas euomens
 dicitur Draco volans; aut militares acies in aëris cāpo vi-
 detur instruere, ac seipsum acuere in hastas, & iacula. deniq;
 non videretur ignis sibi pulcher, nisi aliquando Helenam se
 fingat in mari, vt videlicet sit illa insignis non modò incen-
 dijs, sed naufragijs. Iam ne longè abeam, in hac certè nuper
 fumida nube Vesuij, quam varijs, & horrendis perstrinxit
 oculos. spectris laruatus ignis? modò micantes districtus in
 linguas, modò ardentes curuatus in falces; coruscus in ful-
 getra, contortus in fulmina; Chimære simillimus nō modò
 monti, sed monstro, nisi quòd veris nos oppressit exitijs.

Atq; hæc de vario ignis ortu, aspectuq; sint dicta; nunc
 eius incrementa, vimq; in agendo multiplicem contemple-
 mur. Adolefcit ignis, ac vires accipit primò ex flatu, qui eū
 tanquā follis, & sopitum exsuscitat, & ardentem irritat. hinc
 illud phisici Poëtæ.

*Lauricomos vt si per montes flamma vagetur
 Turbine ventorum, comburens impete magno.*

immane quātū sæpe ex paruis initijs, ex tenui scintilla exa-
 gitatus vehementi spiritu ignis excrescit. & sanè Aetnā ipsā
 certis quibusdam ventis flantibus magis exardescere acce-
 pimur, & id nuper in Vesuio vidimus; atq; hanc ob causā
 Vulcaniæ insulæ appellatæ sunt Aeoliæ, quibus èt immanis
 ille gigas Typhoeus subiectus sit, q; videlicet à Ventis ignis
 maximum capiat incrementum. sed adolefcit illè in primis
 alimento suæ naturæ accōdato pastus; hoc aut est, quòd
 aut aridum, rarū, aëreū; aut oleosum, ac pingue sit; quapro-
 pter ignis subterranei fomitem bitumen in primis, ac sulphur
 constituimus, quorum hoc facillimè concipit flāmā, illud
 diutius ignem ipsum seruat, ac fouet. Iam si adulto igni ni-
 tri, ac salis Ammoniaci societas accesserit, tum verò cōse-
 quatur necesse est ille fragor, quo vix quicquam in Natura
 excogitari pōt: immanius. Porro si vim ipsam ignis specte-
 mus, atq; agendi rationē, firmior omnino est in solido cor-

Ignis vt a-
 dolescat.

Lucretius.

Cardanus.
 Fallopius.

cur quædam incendia aquis non modò non obruuntur, sed magis inardescunt? nêpè ijs locis hoc maximè accidit, quæ bitumen continent, cuiusmodi sunt inter cetera Chimæra, Nymphæum, Hecla mons in Islandia, & hic Vesuuius; nec mirum cum id, q̄ in aqua præsertim marina est crassum, & pingue, bituminosus ignis sibi ad nutrimentum quodâmmodo exlugat, atq; exprimat. q̄ aut ignem huiusmodi aqua nò obruat, ex viris doctis nonnulli causam in fomite ipso constituant; quippe cū aqua bitumini non adhæreat, sed tanquā à re oleosa statim elabatur, & effluat; hinc fieri purât, ut subsidens sinat attolli flâmam. Cur aut Chimæra ignis, qui nihil sibi ab aquis mêtuit, extinguitur fœno? quia hoc cōmiscet se fomiti, flâmamq; facilius supprimit, atq; obruit. sit hoc etiā in Naturæ prodigijs, ut cum ignis bellua existimata sit ab Aegyptijs immanissima, & cum non sine quasi taurino mugitu erumpat è terra, tñ non modò non alatur fœno, sed intereat. Eandè igitur ob causam ignis ille, qui ex agro Iuhonum repente se extulit, tandem iniectis centonibus extinctus est; his .n. suffocari faciliè potuit, quèadmodum, & iactis lapidibus, quibus tanquā immanem feram appetierūt ignem; Sed quā inusitatum illud genus interitus in Actiaco bello? cum .n. Antoniani artificiosum ignem, qui nati erat iniectus, extinguere nulla ratione possent, cadaueribus tādè interfectorum cruentis ingestis eum principio sunt aggressi, & cecidisset res ex sentètia, nisi coorta ventorum vis vehementior incèdium poenè sopitum iterum excitasset; sanie .n. taboq; fluentes artus igni oppositi impedimento erant, nè flâma efflueret; ita viuuda vis illius ignis poenè interijt ab interemptis, & qui aqua pervinci non potuit, vulnerū potuit cruore; Quod si animaduertisset hostes Christiani nominis, pfectò in eius professores tã immanitèr nò sæuissent. quid .n. tunc agerent, cum eos vulneribus conscindebant, audiât *fluebat sanguis, qui persecutionis incendium restingueret*, cruenta .n. bonorum corpora, non tam oppressa impiorum furore sunt,

Cur bitumè alatur aqua in primis marina.
Cur Chimæra ignis extinguitur fœno.

Baccius

Varij modi quibus incendia extingui solita.

Herodotus.

Corn. Tacit.

Cur centonibus extinctus ignis,

Cur lapidibus oppressus ignis.

Cur cruenta cadauera ad extinguendū ignem iniecta.

Dion.

S. Cyprianus.

sunt, quā ipsa represserunt furoris flâmam. Ac proinde quis non videt, nihil opportunius, aut accommodatius accidere potuisse, quā ut flagranti Vesuuiio Ianuarij cruor opponeretur? ac fatis in secundo libro multis ostendi, quantū in extinguendis incendijs cruor possit, vel ex eo, q̄ contigit in ea pugna, quæ sub M. Antonino est à Romanis commissa cum Quadis. nā cum illi ab his arctius premerentur, Legio, quæ apud ipsos erat è nostra disciplina, quæ postea ab euctu Fulminatrix est dicta, precibus & fulmina euocauit è cœlo aduersus hostes, & genus quoddam ignis bituminosi cum imbri cōmisit. ac tùm *licebat videre in eodè loco aquam, ignemq; de Calo labi; neq; imber iuuabat Barbaros, sed non secus inflâmbat, atq; oleum; ita ut infligerent sibi vulnera; quo ignem sanguine restinguerent.* siue, ut Physici putant, cruor ille recēs effusus, & calidus meatus corporis aperiret, ut sulphurei, ac bituminosi halitus virus exhalaret, siue ut dulcedine sanguinis feritas mali mitigaretur, siue alia quapiam de causa id genus remedij excogitarint. certè iccirco ille Ianuarij sanguis efferuescit, exæstuat tanquā recens è vulnere, ut bituminoso igni Vesuuij, qui èt aquis accenditur, præsentissimū remedium opponatur. qua de re cum constare apud omnes sciam, non est cur plura dicam, nisi hoc tantum, cetera omnia, quæ à Veteribus ad huiusmodi incendia restinguenta humana sunt arte, industriaq; inuenta, huic malo mederi nò posse. quid enim? fœno nê, ut sit in Chimæra monte, reprimas eum ignem; qui (quāquam vmbra speciei illa fuit) fœno est visus accendi. ecqua verò fœni vis tanta voraginem hanc oppleat prorsus immanem? centones autem, ac laceros pannos, ut ab Iuhonum gente est factū, iniicias? eos nè centones, qui ad miseros oppidanos regendos vix sunt relicti, nisi spolia malis iniicere lacera nudatæ Campaniæ. At eundem illi ignè lapidibus aggressi sunt opprimere, quid ijs ne vtemur, quibus Vesuuius ipse nos appetijt? ecqua vero fundata tam immania, & enormia saxa librabimus, quorum

Xiphilinus.

Ignis bituminosus sanguine vulneris extinctus: cur?

Plinius.
Petrus. Dam.

Corn. Tacitus.

Perfarū mos
in precando.

singulis conuectandis non vnum plaustrū est satis? Ac Persis quidem, qui ignē superstitionē colebant, fuit in more positū, vt aliquid rogaturi, ignem ipsum ad fluiuium deferrent; tūm minarentur, nisi rem impetrarent, se illum in aquā proiecturos, ac demersuros. atqui Vesuuiani bituminis ea natura est, vt non modò aquas nō extimescat, sed ab ijs vires accipiat: Quibus igitur præsidijs est vtendum? religione, vti antea dixi, atq; pietate. quibus fontibus hoc incendium restinguendum? lacrymis, & cruore. mira res. bitumen, quod marinis maxime aquis, ac salis accenditur, lacrymis extinguitur; nā quid de cruoris vi dicam? cū constet Aegyptios aduersus incendia colore tantū sanguinis possessionibus illito se, ac sua munisse. Nec ignoro à Veteribus *parietes incendiorum deprecationibus conscribi solitos*, quasi calamitas auerruncari calamo posset; *carmina item quaedam contra ambusta extitisse*, sed ista procul à nobis, atq; à literis nostris. auxilia quærimus, nō piacula. conscripti potius ritè parietes sunt notis olim diuinitus acceptis, quibus & stetimus terra nutate, & obstitimus igni grassanti.

Incendium
Vesuuij quo
modo extin-
guendum.
Sanguinis, co-
lor aduersus
incendia.
Epiphanius.
Parietes cō-
scripti aduer-
sus incendia
Plinius.
Nicephor.

An exciso Ve-
suuio cessa-
ret incendium

Georg. Agric.

At verò qui physicè tantūm rē considerant, ita ratiocinā-
tur, vt credant; si immanis illa montis Vesuuij moles arte
deiciatur, ac planitie æquetur, fore, vt magna certè ex par-
te decrescat incendium. narrant Puteolos minus tremuisse,
atq; arsisse, posteaquam putei multi passim effossi, respirante
videlicet flāma, ac liberiore iā spiritu. quid igitur? reuiuiscāt
Xerxis copix, à quibus, vt olim Athos, ita nunc Vesuuus
effodiatur, quandoquidē hunc montem illi ob altitudinem
à Sapientibus collarum esse video. Equidem non irē inficias
hæ ratione futurum, vt & subterraneis specubus, qui hali-
tus igneos exceprant, venasq; materiæ ad incendium prop-
tæ continent, exhaustis, & forma illa montis difficta, quæ in-
star siphonis oblongi in immanē altitudinem cinerē extur-
bat, minus deinceps ignis sæuiat, nec tanto cum fragore se-
crumpat. ceterum quis iccirco liber ab omni metu esset in
poste-

posterū? an non rursus è suo busto excitari Vesuuus posset,
& minor certè renasci? cum & Puteolis superiore sæculo vis
incendij montem extulerit nouum, & apud Gibium montē
non multis ante annis, cum post terræmotū, atq; mugitū di-
rupto collis hiatu ingens flamma per plures dies exarsisset,
eiecti cineres, & exturbati ingentes lapidum molariū globi
alterum iuxtà effecerint collem priore deleto. Quòd si om-
nino placeret excindi Vesuuus, & solo æquari, vt isti volūt,
Annibalis consilio videretur vtendū, qui Alpes peruias fe-
cit igni, atq; has maximè pœnas psolueret meritò Vesuuus,
vt qui vineas exussit, ac vinarias cellas oppressit, aceto fer-
uido solueretur. Quāquam quid nō efficeret vis ingens pul-
ueris tormentarij, montis subiecta cuniculis? quid .n. tā fir-
mum, tā celsum est, q̄ ille sub terra clausus, atq; succensus de-
moliri non possit? ac certè mons ipse sulphur, salem Ammo-
niacū, nitrumq; ad excidium sui abundè sufficit. verum, nisi
fallor, Naturæ more considerato, tū hoc incendiū sopiendū
puto, cum fomes vel magna ex parte consumptus, vel colla-
bentibus subindè intrā os voraginis molibus suppressus fue-
rit, nā & in extinguendis ædium incendijs iubent in primis
ipsa ædificia dirui, & Iuhonum Ciuitas, vti dixi, erūpentem
è terra ignem lapidibus obruit. nam aquis, præsertim si ma-
rinæ sint, oleosæ, ac pingues, incendium, quòd bitumen con-
tinet, potius alitur, & adolescit. Cum igitur tanta ignis in
agendo varietas accidat ex materia, seu fomite diuerso, di-
cendum planè videtur, èt hunc subterraneum esse veri ele-
menti partem, verūq; ignem, & cognatū non modò vulgari,
sed èt ætherio; nā q̄ hic non patiat interitum, mirū nō est;
nempè aduersario caret in patria, & sua ibi se magnitudine
tuetur; cumq; densò, crassoq; nō insideat corpori, propterea
non apparet, sed ita Regem elementorum quadam latebræ
maiestate se prodit.

Quæ cum ita sint, nullam habet vim alterum illud, q̄ sub-
terraneo igni opponeretur, ne eiusdem naturæ, cuius est èt

Simon Port.

Andr. Bacc.

Agendi di-
ueritas in
igne ex ma-
teria, non ex
natura.

Loci diuer-
sitas nō va-
riat ignis na-
turam.

Z

athe-

Andr. Bacc.

ætherius dici posset, & videlicet in alia regione sit natus, infera, ima, humili; quasi verò natalis loci vilitas impedimento fuerit illustrium et virorum gloriæ. sed age, quâ dubium apud Sapientes ipsos, controuersumque est, nùm Lunari orbi circumfundatur ignis? quanto æstu laborant ingenia in illius sede quærenda? Pythagorici quidem toti in eo versabantur, vt dignum nobilissimo elementorum locû, stationemque statuerent; negabant igitur terram habere mediû in Vniuerso locum, eum igni potius tribuendum rati; terram verò ipsam aiebant more stellæ in gyrum moueri circa ignem, alteram verò terram sibi fingebant huic oppositam, quam idcirco *αὐτὸχθονα* nominabant, quæ est circa hanc in orbem versaretur; quippe præcipuum deberi locum dicebant rei præstantissimæ, ac tutissimæ pretiosissimæ; esse autem huiusmodi ignem, siue propter lucem, atque splendorem, siue propter vim agendi præoptam, atque validam; quâobrem medium Mundi locum, atque ignis proprium Iouis custodiam appellabant; attēdebant videlicet illi medium, quod magnitudinis dicitur, potius, quam quod nature, vt Philosophi loquuntur, quorum alterum paribus ab extremo lineis continetur, alterum verò est id, in quo vis conseruatricis consistit, cuiusmodi in animali cor est, cui respondet cœlestis corpus, quod cetera continet, ac tuetur; iuxta hoc igitur collocandû erat ignis elementum, quippe mundi centrum definiti potius, quâ definitis ratione habet, ac proinde terræ, quæ despiciatissima est, tribui debuit. quâquam ea, quæ tunc à Pythagoricis dicebantur in hanc sententiâ, inuolucra potius, & integumenta quædã erant, qui mos apud eos in ceteris rebus fuit; quippe naturalis calor à Sole, atque ab alijs Stellis excitatus ad medietullium vsque Mundi pertingit, omnia mira quædã ratione attēperans, atque conseruans; terram autem appellabant Stellâ, propterea quod pro Solis ortu, atque obitu, diei, noctisque; radix quædã sit, alteram verò terram intellegebant Lunam; vel quia Solis obstitit lumini, sequitur interponit, quæadmodum tellus in ipsius Lunæ defectu, vel quia hæc terr

minus

minus est Cælestium corporum, quæadmodum tellus est elementorum. Quod autem eam ignis sedem idem Philosophi Iouis *Φυλακάν*. appellarint, non vnâ video interpretum esse sententiam, nam alij Iouis thronum intellexerunt, quod in igne maiestas Diuinitatis insideat, alij Thesaurum, quod pretiosissimum inter cetera elementa sit, nonnulli contra Carcerem, vel quod ignis magna sui parte intrâ terræ specus sit inclusus, vel quod Manes impij igneo illo carcere coerciti teneantur; alij denique dici custodiã putant, cum quia ignis vi caloris res ceteras tuetur, ac seruat; tum quia in medietullio ipso est, quasi vndique vallatus, atque munitus. Iam Platonici varias intrâ terram regiones cõmentati sunt; sed Philosophiam fabulâdo produxerunt in scenam. Nec defuit postea, qui ignem ex altissima sede, & tanquam è patrijs focus exturbarit. Verum & Pythagoras non iam quinquennale, sed sempiternum sibi silētium indixit, & Platonice fabulæ obsoleuerunt. denique per Academias omnes purus ille, ac sincerus ignis quasi diu vagatus, per Peripateticos tandem inter ipsas deambulationes confedit, ac stabilem; certumque locum sub orbe Lunari accepit. quoniam verò illæ Nature molitionibus admodum necessarius est, & apud nos, & sub terris ipsis ardet; accensus autem fomite diuersi generis vim, potest atque non vnâ exercet; atque hic quidem, qui sub terra latet, vt sua forte gaudeat, amplissimam habet sedem; ingentes. n. Natura sub ipsa terra specus effodit, ne oppressus intereat, illuc; non modò per occultos meatus, per vaporaria, per balneas multis in locis respirare sinit, sed quandoque diffractis obicibus libero frui cœlo, per aëris spatium cãpos, vimque suam obstupescit mortalibus ostentare. partum quoque illi vberimum, & gratissimum suffecit, bituminis in primis, ac sulphuris; adeo illa prouida rerum mater est omnium. Natalis igitur loci diuersitas haudquaquam argumentum est ignis natura quoque; formaque; diuersi; sed vnum, idemque, elementum per materiam varietate, cui commiscetur, variè operatur.

Et quoniam hunc ignem sub terra delirescere satis est p-

Z 2 batum,

Platonici ed
ferunt de
sede ignis.
Cardani opi
nio impro-
bat.

Cur ignis sub
terra non ex-
tinguatur.

Quā pfundē ignis delitefcit sub terra.

Thermopoli & aliorum quorundā opinio de loco ignis sub terra.

batum, facilē quispiam curiosus quæret, quam profunda sit eius sedes, ac regio, quantis interuallis à nobis focus ille distet. quæ vt quæstio profligetur, Thermopoli, & quorundam aliorum Philosophorum sententia, quā cum de caussa effetrice incendij agerem, attigi, est apertius exponenda. Existimarunt .n. nonnulli, cū mundi figura globosa sit, habeatq; principium sui motus, & caloris in ambitu, à quo ad centrū Solis radij omnes vndequaq; ad perpendicularum simul in vnū conueniunt, & colliguntur, effici necessariò, vt meditullium locorum omnium, quæ in hac rerum vniuersitate sunt, calidissimū sit. quandoquidē nullibi vnquā, sed ibi tantū sēper adsint p̄cipuæ caussæ caloris, siue radiatorū directiones, vt vocant, statuantur, siue mora, siue repercussio, eorundēq; collectio. diriguntur .n. oēs in proprium terræ centrum per rectos angulos in sese collisi, quo feruorē excitari maximū, atq; ignem ipsum concipi necesse sit, non fecus, atq; è caui speculi cono, prodigioso Archimedis inuento, quo durius fæuitum est aduersus hostes vitro, q̄ ferro; & lucis vsura non alijs armis erepta, q̄ radijs; ita coēunte in meditullio terræ calore, cum hæc sicciore natura sit, facilē ignē concipi possentur; neq; verò his obstare, q̄ superficies lōgē à centro discreta sit, cū exigua præ cæli magnitudine tellus puncti instar vix appareat. igitur quēadmodum si in ingentem caminum granū inieceris, nihil impedit, quo minus statim imas eius partes penitūs subeat calor, ita in illud terræ centrū putant radios Solis ardentis posse peruadere, cumq; eorum collisio sit perpetua, & calor ille ab æthere manet, mirū non esse aiunt, q̄ pabulo ibi minimē indigeat, sed ex sese constet, ac perennet; porrò ex illa sede ima flagrantī, tanquā per vaporaria, quibusdam in locis euolui fumum, atq; fuliginē, eiectionari ignem; & quanquā calor ille in suo foco vehementissimus est, retundi tñ, ac premi graui mole telluris, nisi meatus & cuniculos inueniāt, per quos expiret, aut erumpat; atq; id eo exemplo docent, vt quemadmodum in Thermis hypo-

cau-

caustum est, à quo tanquā à prōptuario per tubos, & epistomia calor sub ipsis hortis ad omnes ædium partes defertur, ita intestinus ille ignis à meditullio terræ transfusus, atque delatus, & aquas efferuescentes reddat, & inuenta materia, qua abundē pascatur, auctior fiat; tūm carceris angustias minimē ferens terrā feriat, ac sæpe diffractis montium claustris euadat. Sic isti philosophantur, à Thermopilo non multū discrepantes, qui non in ipso terræ centro, sed in superioribus locis, ac Thermis radios Solis coire dicebat, ibiq; ignē excitari. Atqui hæc sententia, quæ incendiarium facit Solē, plerisq; Sapientū frigidior est visa; negant .n. vel Soli, vel Astris tantā in sese vim, vt durissimā terræ molem radijs possint infringere, ac penitissimū eius centrum peruadere, præsertim cum ij, qui plantarum naturam diligenter cōtēplati sunt, triginta duum tantum pedum altitudinem radiatorū calori peruiam esse fateantur; neq; verò illi loca infera, atq; ima incēdere possent, nisi èt multò acius agerēt in superiora; in quibus tñ viriditas est herbescens. nā q̄ de cauo speculo dicunt, longē alia ratio est; cū terra neq; *Diaphanes* corpus sit, neq; cauum, sed globosum; quāobrem dispergi potius, ac dissipari radios oporteret, q̄ coire, atq; cogi. quid quòd ætherius ille calor mitior est, atq; blandior, q̄ vt huiusmodi incendia tam immania parere queat? Id cum alij viderent, ita ratiocinati sunt, vt illam quidē tam enormem ad centrum vsq; distantiam non probarent, aliquod tñ mediocrius interuallum excogitarent, quanquā & hoc ipsum enorme. itaq; vir quidam doctus in primis, qui de Patauinis balneis nonnullis ante annis scripsit, numerat à superficie telluris ad eum vsq; focum triginta millia passuum. sic .n. ille philosophatur. cum purissima tellus, & maximē sincera in centro sit, ac propterea vis eius, quæ frigore continetur, ibi maximē vigeat, profectò is locus igni à Natura tribui minimē potuisse videtur (alia .n. ratio est de igni, qui infernè Manes impios diuino nutu adurit) rursus neq; telluris superficies locus esse potuit igni ac-

com-

Ludou. Sept.
Andr. Bacco
Reimerus.

Theophrastus
de plantis.

Io. de Dōdis
opinio
confutatur de
loco ignis
subterræ.

comodatus, cum inde arbores existant, ac plantæ. ea igitur regio, quæ interiacet media, huius, inquit, est ignis hospitium, seu conceptaculum. sed hæc ita sunt acutè dicta, vt facillè eodè argumento, quo superiora, retundi possint. sic n. vrgeo, cum ille existimet ignè huiusmodi à Sole, atq; Astris accèdi, qui poterit vis radorū tā altè exardescere, quin plantarū, & arborum fibras, quæ primò se offerunt, prorius exurat? aut si statim initio illis vis tanta non inest, frigidanè terræ moles hanc in itinere præsertim tam longo, tamq; difficultè præstabit? in quo debilitari potius, atq; frāgi necesse est. Ego verò & hæc incendia à Sole, atq; Astris proximè excitari iā antea negavi (quāquam non inficior cœlum horū inferiorū causā à Philosophis dici cōmunem) & longius q̄ passuum triginta millibus, quibus ille ignem à nobis distare putat, absūm ab ista sententia. Quod si inter seria ludere liceret, consulendū hac de re dicerem, si excitari posset ab inferis, Dionysiodorum illum Græcæ vanitatis exēplū. fuit is Geometrica sciētia nobilis, cui, cum diem obiisset suum, funus propinqui duxere; cumq; paullo post iusta peragerent, inuenisse dicuntur epistolam ipsius Dionysiodori nomine ad superos scriptam, in qua narrabat, peruenisse se à sepulcro in infimam terram, esseq; eò stadiorum quadraginta duo millia; q̄ variè interpretati postea Geometræ sūt. hic igitur existat, ac dicat quāntis interuallis à montium vertice ignis ille penitus abstrusus, & abditus distet: vel certè Alcyoneum illum, qui Vesuio subesse dicitur, gigantem interrogemus; vel si fabulas minimè sequimur, Pandulphum potius, & Ioannē scel estissimos Principes eò cōiectos. Sed his omissis, equidē hunc ignē ibi latere crediderim, vbi fomes est. atqui ex huius montis radicibus incendiarij olei scaturigo est; adde mare ipsum, quo radices alluuntur, quod, vt diximus, fomitem subministrat. quāquam cum sua viscera Vesuuius sapius euomuerit, ac tantum egesserit materiæ, facillè existimauerim in imum quoq; dehisce specus ingentes, quibus nuper tantam vim fluctuū

refor-

resorbere potuit, ac proinde ignem quoque altè defossū, exardescere. Non ignoro quemdam è Sapiētib; olim ita philosophatum, vt putaret, *Aetnaum ignem alibi alimentum, in monte viam habere.* mihi certè dicendum videtur, & è cōmuni illo prōptuario, quod sub terra esse Plato, alijq; multi senserunt, hunc ignem existere; & sub ipso etiam Vesuio educari, atque enutrirī, cum sulphure, tum bitumine, in primis eo, quod instar olei è petris emanat; adeoq; ignem non modo hic viam habere, sed passum. Et quoniam de subterranei loco ignis agimus, quæri & illud potest. vbi nam ille ignis, quo multi fontium concalescunt, lateat; quippè alij ipsum sub cuniculis recondunt, alij in his collocant. videro inter doctos rem esse controuersam. ego illorum sententiæ facile acquiesco, qui, cum aquæ nullo sulphuris, ac bituminis aut sapore, aut odore se produnt infectas, tum ignem, ac fomitem ipsum sub cuniculis delitescere putant; ac longinquitatem, vel viciniam tepore, vel feruore aquarū ipsarum significari.

Atque hæc de forma, de vi, naturaque Incendij, de loco item eius ignis, ac regione dicta sufficiant. vellem nunc rem totam breui definitione complecti, sed qui potero Incendium, Vesuuij maximè, definire, ac circumscribere, quod longè, latèque diffuso cinere nullam regionem, nullos fines sibi præscribit? conabor tamen. Est Incendium quædam ingens è terra ignis eruptio; dū siccus, & calidus ipsius terræ halitus siue frigoris lucta, siue motu, atque agitatione concitatus, attritus, tenuatus, atque laxatus ignescit, atq; in fomitem diu collectum, præsertim iuxta mare, in venas, inquam, sulphuris, ac bituminis incidens, ventis quoq; quasi follibus intra specus ignem ipsum exfuscitantibus, materiam promptam succedit, eamq; vt ex angustijs euadat, perruptis obicibus cum impetu extrudit. sed dicam, si libet, etiam concitatus, atque ardentius. Est Incendium prodigiosus quidam Naturæ partus nō sine ipsius horrore; qui ita in lucem

editur,

Seneca.

Locus ignis balneas calfacientis. Empedocles Virruuius. Georg. Agr.

Apuleius de Mundo. Reimerus Fallopius.

Incendij definitio. seu descriptio.

Plinius.

Philostratus.

Petr. Dam.

editur, vt diem ac Solem eripiat, metumque incutiat noctis æternæ. ita omnia digerit flamma, vt confundat, ac redigere videatur *in Chaos*. pascitur quidem ille ignis pingui bitumine, sed extabescens interim macie mortalibus ob mœrorem. non satis constat vtrum monstrum illud horrendum ostentare Natura velit, an tegere; dum vel caliginem tetram obtendit, vel flammam, ac fulgetra præterdit. perit pœne Natura, dum parit. testor eos, qui olim, in tanto vulnere patriæ, miro remedio, ad Patroni sanguinè cōfugisse dicuntur, *cū rerū Natura periret*. contremiscit ingenti motu terra, dum parturit. perstrepunt è monte quandoque tubæ more castrorum in lucta elementorum, in luctu mortalium. horrescunt igneæ formæ gigantum; nec tamen montes montibus aggerantur, sed potius mons vnus consumptus Incendio fit depressior, atq; humilior, consequitur immanis in cœlum lapidatio, quæ recidat in terram, inque hominum ipsorum capita. hoc est in genus, nisi è lapidibus ortum, durum certè, atque præfractum. vnus loci cinere fit sæpe bustum non vna pars Orbis. pallefcit illo cinere Sol, squaler cœli facies. viuus adhuc nobis, & videntibus supernè puluis iniicitur, vt tumulemur: conclamatur quodammodo illo fragore, illo murmure emortuis, & combustis agris. parentatur illius flammæ funalibus oppidis, atque vrbibus consepultis. denique illud Incendium aut imago quædam est Mundi vltimò collapsuri, ac deflagaturi, aut argumentum diuinæ seueritatis hoc idem præmonentis, sed illud tantum quoquo modo ferendum, quòd Incendium huiusmodi ideò vastat agros, vt vestiat; ideò cinere tumulat, vt reuiuiscant:

IO. BAPTISTAE MASCVLII DE INCENDIO VESVVII

Liber Sextus.

Qui est

De Fine Naturali ignis subterranei!

AD PETRVM ALOYSIVM CARAFAM.

Aturæ nunc causam, & patrociniū, libenter suscipio, quæ hoc tempore sinistra deflagrat fama, nō minus quā Vesuuius flamma. videtur .n. illa nouerca velut odium exprompsisse, cū exitiosum hunc terris, ac mortalibus ignem eduxit, quasi fraude quadam, doloq; tādīū rectum, quem Cāpaniæ

vastitas, quē Italiæ consternatio est consequita. mihi contra illud propositum est ostendere, huiusmodi ignem, atq; incendia Vniuersitatis vtilitati, ornamentoq; seruire. quid tam à vulgi opinione alienum, ac remotū dici potest? quæ si apud imperitos, atq; indoctos à me haberetur oratio, næ ridiculus videri possem; cum verò ad eum scribam, qui de Natura in Lyceo sæpissimè, ac sapientissimè disputauit, confido fore, vt pondus sint habitura, quæ dicam.

Principiò nemini dubium est, qui sit in philosophia versatus, quin nihil temerè, ac fortuitò Natura moliat: nequè verò alium illa ppositū habere dicenda est finè, quā q̄ commodum, pulchrum, consentiens, & cōgruum sit dispositioni rerum; quæ sic intelligitur, vt pretiosiora, & viliora inter se discernātur, in quorum interuallis, ac proportionibus totius

Nature finis
in rebus cō-
modū. Vni-
uersi.

Vniuersitatis ordo consistit; verum, quæ vulgo habentur vilissima, singula exquisita quadam sunt ratione constructa, quæ admodum, & illa, quæ pretium habere censentur. rursum, quædam dum sola spectantur, minus speciosa quandoque videri solent, quæ in ordine tamen toto tam sibi, quam ceteris aptissimè consonant. ea res videlicet impulit illum, qui à sapientiæ magnitudine dictus est *τρισμέγιστος*, ut quasi Harmoniam quadam in Mundo existere diceret, quæ admodum. n. in cantu ex diuersarum vocum moderatione concentus quidam efficitur, sic rerum Vniuersitas ex inæqualium, ac dissimilium consensu, & varietate sibi concinere videtur; quapropter Pythagoras prædicabat, Mundum ea temperatione compositum, quæ postea Lyra est imitata, qua similitudine alij quoque Sapientes vsi sunt, qui præcentorè quendam, & quasi chori magistrum in hac rerum inter se nexarum chorea Deum fecerunt; quin et nostris Augustinus Mundum carmini similem dixit, quod longis, ac breuibus syllabis concinne, numerosque componitur. Sed multò ante ab Heroicis vsque temporibus ille, qui non magis ad fabulam, quam ad veritatem, ac naturæ significationem carmen accommodauit, Orpheus in hymno, quem in Apollinem scripsit, de Mundi, ac rerum temperatione, atque consensu sic cecinit:

Ἀρμονίη κεράσας παγκόσμιον ἀνδράσι μοῖραν,
Μίξας χειμῶνος θέρους τ' ἴσον ἀφορέουσι,
Εἰς ὑπάτας χειμῶνα θέρους νεάταις διακρίνας,
Δάριον εἰς ἕαρος πολυπράτου ὄριον ἀΐθος.

hinc aliquis, qui tu mihi citharæ memoras? inquit, quæ concentum in hoc incendio, cuius horribilis fragor Italiã omnem exterruit? quæ carmen accinis in tanto luctu mortalium, atque gemitur nisi forte nenia in aliquam ad Campaniæ bustum. quæ habet locum Lyre sonus, aut citharæ in mugitu Vesuij, quod consternata Parthenope Siren Lyram abiecit suam? audio, nec tamen impedire dixerim suauissimum Mundi concentum; quod tamen modo subiiciam oculis imaginem satis ad rem accommodatam,

datam, & sanè iucundam, quam Vereres narrant: Artit aliquando, Seuero imperante, Vesuius; at ille paulò ante, quam ad fastigiũ eueheretur imperij, videre sibi visus est tanquam excelso quodam, & illustri de loco Orbem terræ vniuersum sibi subiectum, Regiones, Prouincias, Vrbes, Insulas, tum Oceanum vndique circumfusum; terram verò ipsam alibi herbis, arboribusque vestitam, alibi desertam, atque horridam, tum camporum spatia, decliues vallium sinus, supercilia montium, quorum nonnulli immortalè euomunt flammam ut Chimæra; alij interdum, ut hic Vesuius, quæ omnia cum Seuerus curiosè spectaret, repente Orbis ille terrarum tam amplius miro quodam modo in sese colligi visus est, ac formam induere instrumenti musici, cum clauicula, iugo, nervis, ac reliquis partibus; quo spectaculo cum Seuerus obstupisset, vidit tradi sibi à Genio plectrum, ac iussu eo Lyram illam temperare, ac moderari, tanquam eadem ratione, atque arte, qua musicum instrumentum disparibus, & contrarijs sonis ad iucundissimam modulationem aptatur, esset ipse mox Orbis terræ moderaturus imperium; ut videlicet esset pro clauiculis citharæ clauus imperij; pro iugo, illud, cui gentes, nationesque subiiciendæ; pro plestro denique, plestrum. quid hac specie, atque imagine ad rem nostram esse potest accommodatius? etenim, cum hoc deinde imperante, & hanc Mundi Lyram tractante, Vesuius non modò exarserit, sed tantum et mugitum emisit, ut, qui Caput tunc morabatur Dion, à quo hæc ipsa narrantur, eò audito exhorruerit; quis est qui fateatur horribilem illum ipsum Vesuij conflagrati fragorem, atque mugitum, neque absurdum esse, neque absolum, ut vulgus putat; modò Vniuersitatis ratio habeatur. Sed his prætermisissis, autoritatum, ac rationum momenta pendamus.

Exciterunt sanè non pauci, qui sese mirari dicerent, quod Mundum hunc Naturam, ex rebus inter se dissidentibus, atque pugnantibus constituisset; quibus potius fieret, ut ille in interitum tueret, quam incolumis consisteret. perinde,

Mundi concentus ex diuersitate.

Philo.
August.

Orpheus in
hymnis.

Mira species
Mundi instar
Lyre obiecta
Seuero
Imper.

Xiph. linnæ.

In ipsis concentus
trarijs com-
modum Vni-
uersi spectat
Naturam.

quasi non item Resp. ac Ciuitas optimis institutis, ac legibus temperata ex vario genere hominum constet, qui ætate, moribus, dignitate, fortunis, ac rebus alijs multis differant; aut ars, quæ Naturam ipsam imitatur, hunc eundem morem non seruet. Si quidem, præter ea quæ de Musicis diximus, pictura coloribus non modò varijs, sed contrarijs sic vtitur, vt illa temperatione accommodata exemplari effigies existat, quod idem multis quoq; artibus vsu venit. nimirum hoc illud est, quod apud Heraclitum legimus, qui Σωτηρὸς est dictus. *crispa, & minime crispa vnâ vinxeris, consentiens, & dissentiens; consonans, & dissonans, vnâ etiam ex omnibus, omniaq; ex vno.* Itaq; Vniuersi coagmentatione quadâ attemperatione principiorû sibi aduersantium inuicem Natura digessit, quæ tamen omnia conspiratione admirabili, ac fœdere cohærentia astrinxit ad consensum, mutuamq; commercium. Ipsammet tellurem inueniri licet omni genere stirpium fruticantium conuestitam, largissimis abundantè aquarum scatebris, vestigijs animantium tritam, omnia tempestiuè proferentem ex se se, vegetantem, & tanquam hospitali excipientem sinu; quæ cum innumerabiles proferat formas, ab ijsq; tam variè afficiatur, nihilominus tamen indomita quadam vi pollens, nec senectute extabescit, nec crebris, atq; ingentibus còcussa motibus prorsus atteritur, nec eluisionibus, nisi aliter summus iubeat Imperator, absorbetur omnis, nec deniq; incendijs exusta ita consumitur, vt è busto ipso, ac cinere non eliciat herbescentem viriditatem, non reflorescat, & quodâmodo reuiuiscat. Quæ cû videret is, qui de Mûdo satis ornatè scripsit hoc est, *περὶ κόσμου κοσμητοῦ*, siue Aristoteles, siue potius Posidonius Stoicus, aut Nicolaus peripateticus, aut alius quispiam, affirmare nō dubitauit, illa, quæ exitium, atq; interitum Mundo videntur afferre, eius potius incolumitati, ac stabilitati seruire; Siquidem cum terra concutitur, dissiliunt, atq; dissipantur interiecti spiritus, respirandi viam per partes effractas, dissipatasque

nacti;

nacti; & cum imbribus abluitur, quæ virus olebant, vitia eluuntur; cum autem à ventis perflatur, & quæ supra, & quæ infra sunt pura redduntur. cōflagrationes verò (quod maximè ad rem institutam, ac propositam facit) id, quod concretius est terræ, atque crassius, concoquunt, quæ admodum contra glacies, quod inflammatum est, attemperat, ac remittit: Iam singularum quidem rerum aliæ oriuntur, aliæ vegetantur, aliæ occidunt, pubescunt, aut senescunt, neq; enim hæc Vniuersitas vnâ tantùm ostendit faciem: hinc Vertumnus ille, quod simulacrum quoddam Mundi versatilis fuit, diuersas induere formas est dictus, ad quem elementa, vegetabilia, bruta, homines, atque horû vitam, moresq; referebant; penes quem vis esset eorum maximè, quæ infra Lunam sunt, cardines vertendi; re autem vera summi conditoris, ac Principis id muneris est, hanc molè certis legibus temperare, atq; alterno vel ortu, vel obitu, vicissitudine, ac reciprocatatione admirabili dispensare; Itaq; cum eluiones, incendia, terræmotus, hiatus, ac cætera huiusmodi, quæ magna Natura videntur, accidunt, ad rationes nunc pugnæ, nunc fœderis, ac motus, vt Peripatetici loquuntur, pertinere dicendum est, quorum sit in ipsa Natura principium; cum interim ortus quidem compensent grassantes interitus, rursusque interitus rerû leuenter ortus exuberantes, ac redundantes; vna verò ex ijs omnibus incolumitas conflata permaneat; ac rebus inter se se ex aduerso pugnantibus, obnitentibus, ac modò cedentibus, modò superantibus Vniuersitas integra, ac numeris omnibus absoluta persistat. Igitur, qui Naturam accusant, ij similes mihi videntur Populis, qui apud Atlantem sunt; est autè hic mons vnus ex ardentibus: incolæ cum primum Solem orientem vident, contra quam aliæ ferè Nationes facere solebant, quæ eum adorabant, diris potius, atq; execrationibus omnibus detestabantur, quod eius calore torrerentur agri, sicrent herba, serueret regio; nec tamen Sol præstare beneficia mortalibus cessabat, ijs quasi, con-

tume;

Arist. de Mundo.

Eadè habet Apuleius

Cur Natura Profert incendia.

Boucaecini;

Sole orientem qui execrentur;

tumelijs irritatus, quod de ceteris astris aiebat ingenio-
 sissimus Augustinus, quæ astra licet apud Mathema-
 ticos multa infamia laborent, qui ab ijs incommoda, &
 calamitates omnes accerunt, tamen perennis defluuijs,
 ac luce pulcherrima, atq; vitali terras irrigare non cessant;
 & cum tâquam oculi quidam è coelo terrarum orbem de-
 spectent, carent auribus, surda quodammodo probris, &
 contumelijs sibi illatis. Et sanè quis est, qui, cum in ce-
 teris rebus Naturæ siue consilium, siue beneficentiam, ob
 magnitudinem commodorum, quæ percipiuntur ex Coeli
 temperatione, & foecunditate terrarû, satis apertè cogno-
 scat; cum Solis, Lunæ, siderumque omnium distinctio-
 nem, varietatem, ordinum æquabilitatem, atque mo-
 tus, contemplatur, in illis quidem parentem, in his verò
 Incendijs nouercam appellet? certè quam rudis esset, ac
 vecors, si quis celeberrimam Xerxis Regiam fuisset ingres-
 sus (quoniam cum hac video Mundum à Sapientibus fuisse
 aliqua ratione collatum) quam ille Susis, & Ecbaranis
 extruxerat magnificentissimam, septam ambitu, auro, ele-
 ctro, & boreq; fulgentem, cum vestibulum fuisset admira-
 tus, atq; atrium, deinde aulam auro pictam, ac ceteras
 denique Regiæ domus partes cum voluptate suspexisset,
 tandem cum in focum, & caminum oculis incidisset, cuius
 usus necessarius est ad res plurimas, hinc tantùm Archite-
 ctum reprehenderet; atq; contenderet, torum opus futurû
 fuisse pulcherimum, nisi caminum quoque excitasset, hor-
 rentem videlicet fuligine, atque fumo; immortale quoq;
 illud dici potuisse ædificium, nisi focum haberet squallen-
 tem cinere. quod si minus sani hominis hæc reprehensio
 videretur; non minoris infaniæ erit, Naturam, quæ hanc
 Vniuersitatem tam affabrè, atq; elegantè est architecta-
 ta, eo nomine reprehendere, quod quendam quasi Orbis
 terræ focum ad usus plurimos accommodatum in ipsius
 terra penetrabilibus excitarit. An verò cetera Mundus
 habebit omnia perfecta, & congruentia, præter hoc vnum

commune igniarium? Ego verò cû alia, ratione, & sapien-
 tia constituta esse censeo, tum hoc maximè; tanta enim
 rerum omnium, ac tam consentiens, conspirans, continua-
 ta cognatio cogit hoc etiam à Natura cõgruenter, aptèq;
 dispositû fateri. Quid quod nisi illa sulphuris, bituminisq;
 congesta tot sæculis colluies emergeret è terra oppor-
 tunè, aliquod multò immanius, atq; terrius mali monstrum
 incumberet, & commune Patriæ exitium immineret?
 quippe cum halitus ille subterraneus incensus, & in-
 flammatus clausos obices, ac repagula perrumpere, atque
 perfringere, non posset, vniuersa Campania terræmotu fû-
 ditus desideret, cuius soli naturam non nemo è Sapien-
 tibus contempletus, hanc Italiæ plagam, quæ sub immen-
 sis specubus tantam vim sulphuris, ac reliquæ materiæ ad
 Incendium aptæ contineret, affirmare non dubitauit, nisi
 tot spiramenta essent, quæ in Puteolano tractu, atq; Aena-
 ria insula videmus, facile fieri posse, vt tandem horribili
 aliquo hiatu diuisa, atque discepta tellure resorbe-
 remur: Dicendum igitur omninò est, hæc ipsa cete-
 ris inter se concinentibus Mundi partibus congruen-
 ter accinere. Neque verò hæc omnia sine summi Impera-
 toris nutu, atq; consilio agi, arbitrari fas est; quamobrem
 sapiënter idem, qui de Mundo scripsit, affirmauit, videri sibi
 hæc, quæ in natura accidunt, admodum similia ijs, quæ
 belli tempore inter homines fiunt; etenim, statim atq; clas-
 sicum exaudiri in exercitu cœptum est, videas alios sibi
 aptantes scuta, alios inducentes lorica, hos ocream, vel
 galeam, illos balteo, gladioque se accingere festinantes;
 rursus videas, qui frænatos equos admittant, qui currus
 ascendant, tesseram per explicatam aciem prodant, deniq;
 ad stationem quique suam se recipit, cum interea sub vno
 ductore omnia moueantur, qui & ipse à summo Imperato-
 re accepit quæ militibus iussa significet. atq; hanc ait ille
 imaginem quamdam esse eorum, quæ Vniuersitati contin-
 gunt; cum enim ab vna vi, potestateque cieantur omnia,

Augustin.
 Psalm.

Mundus col-
 latus cum
 Xerxis Re-
 gia.
 Arist. de
 mundo.

Camillus.
 Mapph.

Ordo mili-
 taris quidam
 in rerum
 vniuersitate
 seruatur.

fit vtrique quod cuique parti consentiens est, conueniensque; Naturæ. Neque verò si harum rerum difficilis ad cognoscendum ratio est, idcirco peruersa, atque confusa dicenda est administratio illarum. qua propter neque cum terra mouerit, aut discesserit, neque cum imbres propter solitum ruentes diluuium terris intulerint, neque cum excursionses vndarum, recessusque tum continentes mari obruerint, tum rursus maris aluos adiecerint continentibus, neque demum cum Incendia, conflagrationesque aut supernè delapsæ partes terrarum exusserint, aut è terra erumpentes igneo torrente grassatæ fuerint, id sine summo consilio factum, & prouida quadam ratione dicamus oportet; cum ita natura rerum postulet, vt ea quæ infra Lunam sunt, ortus, atque interitus reciprocatatione administrantur; Nec tamen interitum ipsum primò Natura spectat, sed procreationi rerum, ac propagationi studet, quæ alterius rei occasum consequitur; Sapienter igitur, vt solet, Aristoteles Naturam dixit, ac Deum nihil frustra moliri, quasi illa idèò nihil incassum agat, quia nimirum diuinæ Sapientiæ nutu regitur, atque ducitur. prouidit igitur quasi æmula immortalitatis Natura, vt quæ ab interitu vindicari non poterant, propagationis beneficio seruarentur, ita singulæ quæque causæ ad propinquum sibi finem tendunt, atque aspirant. ignis enim se se propagat accensa, inflammataque materia; corpora verò Cœlestia, quia vniuersales causæ sunt, non vnius tantum, sed omnium, quæ licet, perennitatem, & commune commodum quodammodo spectant; quapropter totum hunc sublunarem Mundum complexu suo coheret, perpetuo motu circumflectuntur, ac defluuijs velut irrigant, vt sibi subiecta, qua possunt, ratione tueantur.

Possent hæc disputare pluribus, atque in rebus singulis Naturæ beneficentiam prædicare, tum ea, de quibus illam accusant, facile diluere, sed mihi propositum est tantum ostendere, ignem non modò sub Lunæ globo debuisse collocari, ætherium inquam illud, sed infra ceteris partibus eius

femi-

femina dispergi. Quid enim tam necessarium, vt hinc exordiar, propagationi, & conseruationi rerum, quam calor? sic enim se res habet, vt omnia quæ aluntur, & crescunt, contineant in se vim caloris; qui quando in nobis est, tandem utiuimus, ac spiramus; quo extincto, occidimus ipsi, & extinguimur. neque enim alia censenda est natura innati caloris, ac ceterorum. quid uenæ ipsæ in nobis, atque arteriæ nonnè micant semper igneo quodam motu? quod animaduertere facile licet in corde animatis recens euulso; ita enim mouetur, ac palpitat, vt imitetur igneam celeritatē. quid tellus ipsa nonnè caloris temperatione metalla, ceterasque res gignit: Est igitur calidum hoc, atque igneum ita in omni natura fusum, vt in eo insit procreandi vis, & causa gignendi, in quo & animantia omnia, & ea, quorum stirpes terra continentur, nasci necesse sit, & auferere; Ac Zeno quidem philosophus tantum igni tribuere ausus est, vt Naturam ipsam diceret nihil aliud esse, nisi artificiosum ignem ad gignendum admirabili progredientem via. censēbat enim, quod in operibus nostrarum artium manus efficit, id multo artificiosius Naturam efficere, id est ignem illum artificiosum magistrum artium reliquarum. quamquam non artificiosa solum Natura videtur, sed planè artifex, quam ob rem ab eodem Zenone dicta est consultrix prouida utilitatum, opportunitatumque omnium; quæ à veteribus siue adumbratè dicta, siue alio sensu, sapientius à nostris disputantur, qui Naturæ Ducem, atque auctorem constituunt Deum.

Iam verò quid de intestino, ac subterraneo igni dicam? cuius usus Naturæ necessarius maximè semper fuit; vt mirum non sit, communem illum focum, & caminum ignis constitutum fuisse sub terra, vt qui rerum, quæ ibi gignantur, causa esset futura præcipua; siue calidorum fontium ad mortalium commodum dimanantium; siue foecunditatis, pubertatisque terrarum: Enimvero, in quibus rebus maiora videntur posita Mundi huius momenta ad necessitatem, ac diurnitatē, in ijs nec parua, nec angusta, nec manca voluit esse

Zenonis de igne sententia.

Necessitas ignis subterranei,

Andreas Baccius

B b

. Natu;

Natura, sed larga in primis, atque magnificasquamobrem, ut Cœlum immenso ambitu constituit, quod cuncta comprehenderet, vastamq; disposuit ceterorum elementorum molem, & maris amplum pelagus, vnde aquarum copiam abundè distribueret, ac circumquaq; diffunderet; ita proportione quadam magnum admodum ignis apparatus eam fecisse consentaneum fuit, præter ætherium elementum sub Luna diffusum, etiam in sua ipso telluris, vnde per longissimos tractus, & quasi caminos infinitum diffunderet calorem ad necessarios usus; & quemadmodum reliqua omnia proprijs temperata sunt legibus, ordineque distincta præscriptis mari terminis, atque imperioso illi Oceano frænis iniectis: ita indomitus hic ignis sub terris clausus videtur, atque admirabili ratione attemperatus, ut certis in locis, statisque temporibus se se erumpat, forasq; eiciat. Ac vide in hoc ipso Naturæ parentis pietatem incredibilem. mugitus enim horrificos ante incendium præmittit, quibus perterrefactos incolas admonet, uti solum tantisper mutant, aliqd; demigrent, ne opprimantur: tum cinere agros operit, ut mox lætiore cum segete quasi reuiuiscant. demum represso iam, sedatoque incēdio, aut calidi supersunt fontes ad balneas, aut vaporaria ad curandos ægros, q̄ Vesuio ferè contingit. Deus immortalis, quantum hoc commodi est, quod in tãta colluue morborum, quibus mortales penè obruimur, tam multa præsidia sufficiat intestinus hic ignis, qui modò per rimas exhalat, modò se aquis inserit ad salutem: immensi laboris esset Orbem lustrare terrarum, atque vbique huius beneficij, vestigia impressa cognoscere: certè apud nos tam multa sunt, ut longū sit omnia percensere. Nam apud Aenariam insulam calidæ sunt aquæ, sine quibus multi, qui anhelitu laborant, spiritum ducere minime possent; cordis etiam tremori præstò sunt; carcinoma, & schiroma, & contumaces alios morbos leuant. ex his balneis vni nomen est Cithara, vbi varia morborum genera curantur, & harmonia corporis, quam elementorum

discor-

discordia peruerterat, iterum attemperatur. at verò, ut propius accedamus, post cryptam Pausilypanã apud lacus oram cellæ concameratæ sunt, sub quibus è solo calidi erumpunt vapores; euocantur autem prauis humores, ac noxij; curantur vlcera: ac Bulla balneum dicitur, quasi ebulliens aqua, effossa hic scrobe aqua infunditur, quæ concalescit, & vim sulphuris adipiscitur; tum frigidis in primis morbis mirificè confert; iam septemtriones versus peramoena vallis instar amphitheatri est, vbi sulphuræ, & calidæ passim scaturiunt aquæ; pectus hæ leniunt; faucibus, ac ceteris membris salutè præstât. in sinistra vero Auerni lacus parte artus restaurât, cutim restituunt: in Tripergulis scabiem, & impetiginem tollunt; nec desunt quæ mentis quoque defectum (quo beneficio haud scio an aliud possit esse præstantius) corrigere dicantur. cernere porrò, ad Baias Laconica multa ad oëm frigidam intemperiem sanandam calentibus aquis à Natura parata. tenuantur in his, ac detumescunt, qui intercutis aquæ morbo laborant: quid ea commemorem, quæ ibidem Myrteta dicuntur, loca, propter commoda, Veterum etiam carminibus celebrata? sic enim eò Antonij Musæ nomine missus Poeta cecinit:

sanè Myrteta reliqui,
Dictaque cessantem nervos elidere morbum,

omitto balneas, quæ in hoc tractu fuere appellatione Solis, & Lunæ clarissimæ. vulneribus hæ mirum in modum prodesse dicebatur, & quadam quasi magnetis vi infixæ spicula extrahere. nimirum, & Apollo idem, qui Sol propter radios, & Luna eadem, quæ Diana propter venationem, cum sagittis effinguntur. iam vltimum illud superioris seculi apud Cumas incendium, cum caligine, ac fumo Solem ipsum, atque astra cetera obtexisset, has etiam balneas Solis, & Lunæ oppressit, sed potuit Natura vulneribus ceteris mederi balneis planetarum, hoc tamen, q̄ Campania nuper vulnus accepit, insanabile est; præsertim cum planetæ ipsi à Mathema-

Bb 2 tics

Brevit.

Horat.

Cassiodorus.

Comoda ex igni subterraneo.

ticis incendiarij fuisse dicantur. E odem tunc incendio sunt oppressæ miræ illæ balneæ, quas post Ciceronis necem Natura edidit in eius villa, quam ab exemplo Athenarum Academiam vocauit; in hac enim statim atque ex eius interfecti venis calidus sanguis effluxit, eruperunt è venis aquæ calêtes, quas diceres Naturæ lacrymas, oculis per quâ salubres: scilicet cum primùm morte ille oculos clausit, reclusi sunt alijs. res fuit à liberto Laurea carmine celebrata. dignus is sanè dicatur, non modo libertate, sed laurea. acumen in hoc positum;

Plinius.

Nimirum Natura sui Ciceronis honori

Hoc dedit, hac fontes cum patefecit ope.

Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem,

Sint plures, oculis quæ medeantur, aquæ.

abdedit deinde, vti dicebã, in Cumano incendio superioris seculi hos Natura fontes, nêpe iam à summi oratoris lectione feriatos homines videbat, neque iam amplius in ea oculos defatigari, quò crimine negligentia vtinam & nostra ætas condemnari non posset.

Venio nunc ad Vesuuium ipsum. ecquis est, qui latentem in eius visceribus ignem à Natura nullo sine inclusum affirmare audeat? scimus in certis eius montis partibus post incendia relinqui vaporaria quædam. hic seropes sibi ad priuatos vsus ægri fodere, ac salubri sudatione prauos humores educere soliti. hic qui neruis contractis frigore obstupescerent, & qui flatu intumescerent, & qui podagra laborarent, atque id genus morbis alijs afficerentur, interdû curabatur: quidquòd etiam horribile illud malum, & execrandum, Venerea lues, ad hæc vaporaria corrigebatur? quantum hoc est Vesuuijnè beneficiû dicam, an Naturæ parêtis? quid tetrius, ac foedius eo morbo? p̄sertim qui coniunctus est et cum flagitio, cû turpitudine, cum infamia, ac labe etiã nominis. nescio quid instar monstri eiusmodi lues habet, quæ cum à Venere sit, venustatem tamen perdit omnem: habes infelicem iuue-

nem

nem hac lue deturpatum, quamq̄ venusto descriptû carmine
Paulatim ver id nitidum, flos ille iuuentæ
Disperijt, vis illa animi; tum squallida tabes
Artus, horrendum, miseros obduxit, & aliè
Grandia turgebant sædis abscessibus ossa.
Vlcera (pro Diuûm pietatem) informia pulchros
Pascebant oculos, & diæ lucis amorem.

Erasistratus.

hunc tamen iuuenè si Vesuuius excepisset, mox illa flagrantium genarum purpura rursus accensa eo vapore fuisset. poterat reflorescere illo vitali calore viuus color. verùm quis hoc non admiretur, eum montem, quem olim Veneri dictum fuisse diximus, cuius delubrum in iugo excitatum erat, veneream tamen luem depulisse, ac tanquam infestis signis Venerem insequitum? nisi forte, quia idem Vesuuius Cælebs est dictus, cum sit hic mons à ceteris Apennini môtibus separatus, atque seiunctus; aut potius, quia hoc tempore ad radices non iam incestæ Veneris, sed castissimæ Dei matris potius delubro insignis est, idcirco sit tam infensus fedissimo Veneris malo. Age nunc, quoniam imitator Aetnæ Vesuuius dicitur, in eodem genere Naturæ beneficentiam contèplemur; in ea sunt sententia viri Sapiêtes, immensâ Aetnæ vim, quæ ex intimis latebris per transuersos latè caminos diffusa vapores in totam insulam mittit, causam esse, cur ad sanandos morbos, vel illi è specubus exæstuent, ac vaporaria efficiant, vel occurrentes aquis, tot constituant genera calentiû, ac salubrium balnearû, vt propterea ibi cultus sit Apollo ille Thermites. Vaporarium est in primis apud Aetnam, vbi varij occurrût specus, quorû nonnulli transuersis cuniculis patent profundissimi, atque horrendo mugitu reboant; in medio antri puteus est calentibus scatens aquis, quæ ex diuersis cauernarum anfractibus elabuntur. vapores interim emittit, qui ad supernam concamerationè saluberrimas excitant sudationes ægris; hæc, præter Thermas, ab Aetna commoda sunt. Possem in alijs terris latentis huius ignis beneficia cõ-

Martialis.

L. Florus.

Andreas Baccius.

memo-

Georgiius Agr.
Ambr. Nol.Vaporaria
Vesuuij qui
bus morbis
vtilia.Andreas
Baccius.

memorare quam plurima, etiam apud Barbaros. exercet. n. suam Natura pietatem vel cum impijs. Est ne aliq morbi genus tam tetrum, tam inueteratum, quod huiusmodi siue vaporaria, siue balneæ non edoment, atq; superent? itaque medici ipsi, cum omnem operam, atque industriam frustra consumpserunt, demum ad hæc vltima præsidia ægros confugere hortantur.

Sed quoniam non desunt, qui singulare hoc beneficium alijs potius causis, quã subterraneo igni tribuunt, infirmanda est horum sententia, ac paucis refellenda. neque enim Ventis, vt nonnulli Veterum dixerunt, tanta vis est, etiam luctantibus, nec modò aquam cõmouentibus, sed exagitantibus. ecquando enim Auster tantum caloris impertiri aquis potuit, quamuis à meridie, atque à Sole feruido pflãs? neque verò efferuescere possunt ipso aquæ motu, quo fluüt, cum torrentes, qui per saxosas montium crepidines præcipitant, vel altissimè ruant, calorem tamen, aut certè feruorem non concipiant; Neque Solis vlla vis tanta, contra quã Thermophilus putabat, huius causa esse dicenda est, cum in interiora terræ viscera radios eiaculari, quantumuis æutos minimè possit, & vt cum Lucretio loquar.

*Qui queat hic subter tam crassi corpori terram
Percoquere humorem, & calido sociare vapore?
Præsertim cum vix possit pro septa domorum
Insinuare suum radijs ardentibus æstum.*

quantò contentiosius hic siuè poëta siue philosophus negaret, incendia ipsa mōtiū in profundissimis specubus à Sole penitūs excitari. Nam Democriti sententia, quãquam de calce est, fundamento nititur nullo: is sub tellure plurimos calcis montes latere dicebat, eadē videlicet deliratione, qua Mundos alios plurimos somniabat; aquas vero præterlabētes inde calorem concipere. q̄ si ita esset, etiam colorem acciperent, atq; odorem ipsum calcis offunderent naribus; montes verò ipsi, si è saxo calcario constarent, quis non videt, tandē

corru-

corruere oportere, dissolutisque compagibus desidere? Neq; facillè mihi persuadent; qui aquas per loca sulphurea labentes beneficio materiæ incalefcere arbitrantur. tum quia, non omnes quæ calent aquæ, sulphur etiam olent, vt experiri licet in Auinionēsi balneo, & Viterbiensi, & Leucensi apud Valesios, & in alijs multis, tum quia nō oēs, qui sulphurei fontes sunt, calent, cum potius aliqui gelidi sint, vt Helneticus, & Tigurinus, & Pannonicus, & Cellensis, q̄ èt circa Leucogæos colles hic inter Neapolim, & Puteolos, non vno in loco videmus; reddet quidem sulphur aquã calefacientē facultate, non actione ipsa calentem. Quo minus audiendi sunt, qui alumen inter ea numerant, quæ aquis feruorem afferant. & sanè periti rerum Senecam ipsum reprehendunt, qui putauit sulphur impertiri calorē aquis viuæ calcis more. atqui in calce re ipsa præsens est, qui latet, igniculus, qui humore affuso, statim irritatus sese prodit, & exardescit; at verò sulphur, quia pinguedinem quãdã continet, & oleosum quiddam, aquã ipsam respuit, & quasi tota forma renititur. id cum videret Albertus, cognomento Magnus, accipere quidem aquas aiebat à sulphure calorem, sed tum, cum antea incēsū illud esset, & inflāmatum, q̄ certè videri posset simile vero, nisi nonnulli fontes essent calidi, odore tñ omni, ac sapore priuati. Deniq; neq; innato terræ calori ea vis tribuenda est, tum quia illo tantum efferuescere aqua non potest, tum quia, cum non vbiquè huiusmodi scaturigines effluāt, profectò intestino igni, ac subterraneo ea vis tribuenda est, vt tantarum rerum tamq; admirabilium sit effector; q̄ tantò ante ab Empedocle dictum Iouinianus Pontanus inseruit carmini, qui cum ostendisset,

*latè multum tellure sub ima:
Debacchari ignem, campisq; excurrere apertis,
addidit:
Inde fluuit calidam referens ex igne vaporem
Vnda fugax, testis feruens & balnea flammis.*

quan-

Vitruuij, &
Seneca lapsus

Reinerus.

Lonin. Pontanus.

Reinerus.

Calor Balnearum non aliunde prouenit, quam ex igni subterraneo.

Lucretius.

Opiniones nonnullorū refelluntur.

quantum igitur Naturæ debemus, quæ huius ignis beneficio calentes aquas, & vaporaria profert ad vitam mortalium propagandâ? & erit quispiam, qui nouercae odium illi obijciat, quæ vtilitatum omnium, & commodorum prouida consultrix est?

Huc accedit alterum abstrusi huius ignis, atq; reconditi cōmodum sanè magnum. enimvero calore illo cōfota tellus mirum, quam foecunda reddatur ad gignendum. nempe habet à cinere, ne moriantur herbæ. habet à flamma, ne inutiles, & infœcundæ arbores igni dāentur. ex illo æstu feruēt in lacubus musta; ex illo cratere implentur nectare crateres Principum, qui statuuntur in mensis; Subijce tibi oculis Vesuuium hunc tractum omnem vitibus, ac vinis generosissimis abundantem; à collibus robustum pete, ab imo suaue, à lateribus pingue, vt summum videantur in hac terra Gratia habuisse consensum, & Bacchus ipse, quantumuis ferox, inter Sirenum blanditias voluisse versari. ex illo flagrante camino, qui fuligine teter viderur, odor existit siue florū, siue pomorum, quorum afflatus non modo vias, atq; hanc Urbem leni reficit aura, sed ēt nauigantibus in tanta maris, ac portus amoenitate se offert suauissimè aspirās. miraculo dicitur olim fuisse visa Romæ vitis, quæ subdiales deambulationes ambiret, ac duodenas musti præberet amphoras: at videmus in toto hoc Vesuuii tractu vites, quæ plures coniugatas simul arbores cōplectuntur, ac singulæ duodenos cados, ac plures vini proferunt mēsuras. Græcum in primis adscitio nomine vinum exoletis iam Falernis principē obtinet locum. Atqui tantæ foecunditatis causam viri docti constituunt fomitem soli ipsius; vt dicebam, quæ item causa Catinæ in primis agros fertiles reddit ob assiduam cinerem ex Aetnæ incendijs manantem, quo ceteræ quoq; fruges vegetantur, atq; pubescunt. quid mirum igitur, Vesuuium foecundissimis vitibus cingi? nempe hinc illud lacrymæ nomen, qua nihil lætius; vt doleant, sicut quidam dixit, exteræ nationes, quod Natura in

ipsa

ipfarum ēt agris eo modo illacrymata non sit. Neq; verò aliā Pausilypani nectaris causā existimant physici, quàm Puteolani Vulcani viciniam. quanta illius nectaris gratia, & sincerū est, colore aureo, suauitate tāta, vt nec Maronēis Homeri, nec uanis Deorum Symposijs cedat? gaudet nauigatione, atque perficitur, quasi optet in transmarinis quoq; terris celebrari, ac ceteras quoq; gentes sui degustatione mulcere. Puteolanus verò ipse ager propè Vulcani areā positus, quæ foecundus est? hinc præcoces fructus, quos Græci *πρὸς ῥόμους* appellant. hinc decumana poma, ceteræq; hortorum delitiæ importantur in Urbem, ēt intempestiuæ temporis, at gulæ non ita. Quid existimant Docti, reperere illum Vesuuii fomitem ad vicinas quoq; terras Surrentum vsq;, Salernum, atq; ad Amalphantinas ēt amœnissimas oras, in quibus mira propagatio est vitium maximè? nā quid ego de Aenaria Insula dicā? vnde nā illi tanta foecunditas, nisi ex insito fomite ignis? ex ardenti tellure videlicet succus exprimitur, quo ipsa calent ingenia. Quid igitur amantius, ac dulcius parente Natura, quæ suauitatem in ipsa, vt vocāt, lacryma posuit? cur eum ignem detestamur, quo terræ humor extractus non modo cōmodum mortalibus, sed voluptatem affert? hancine referimus gratiā Naturæ beneficæ? Trāspadanis certè cineris vsum adeo placuisse ferunt, vt anteponerent fimo; neq; enim, vt ille ait, pude-re debet colonum.

Effetos cinerem immundum iactare per agros.
facit verò non modò sapientiæ ratio, sed ipsa elegantia, & mundities carminis, quāquam de immundo cinere, vt reliqua ēt immortaliter laudandi Poetæ, & si non ignora, referā ad rem nostram.

*Sape etiam steriles incendere profunt agros,
Atque leuem stipulam crepitantibus urere flammis.
Sive inde occultas vines, & pabula terre
Pinguia concipiunt, siue illis omne perignem
Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor.*

Cc

Sive

Alterum
commodum
Ignis sub-
terraneæ
foecunditas
foli

Andreas
Baccius.

Plinius.

Strabo.

Plinius.

Baccius.

Theophrastus
Palladius.
Columella.
Cato.

Virg. in
Georg.

*Sed plures calor ille vias, & ceca relaxat
Spiramenta, nouas veniat quæ succus in herbas,
Sed durat magis, & venas adstringit hiantes,
Ne tenues pluuia, rapidius potentia Solis
Acrior, aut Barea penetrabile frigus adurat*
yberius certè philosophiæ fontes aperuit Maro, quam Lucretius, qui tantum dixit.

Lucretius.

*Sine quod inducti terna bonitate, volebant
Pandere, agros pingues, & pascua reddere rura.*

Vnde oritur sterilitas vel fecunditas terræ.

Scholiasfes. Virg.

at verò cum quatuor potissimum sint, quæ agri sterilitatem faciant, primo maior ex defectu succi, seu alimenti progignendis fructibus idonei; deinde vligo nimia, quæ lata ppter humoris abundantiam luxuriosè succrescunt; tum densitas terræ, quæ sementem meatuum constipatione suffocet; tum contra laxitas nimia, & resolutio, propter quam aut æstu Solis, aut inclementia frigoris teneræ segetum radices enecantur, cum tot, inquam, ferè sterilitatis causa sint; Maro incensione illa ait, & emaciatos agros nouum pabulum concipere, & humorem vliginosum exsiccare; densitatem quoq; dissolui, ac relaxari; denique laxitatem ipsam adstringi.

Ignis subterranei metio in sacris Literis, iteq; fecunditatis.

Job 29. Nicetas. Isidorus. Tiselmannus.

Atq; vt ea quæ dicimus firmiora sint, excitemus è fauilla, & cinere sanctissimum illum Iobum, qui de natura incendij, de fertilitate soli ex ipso cinere, in quo iacet, sic agit, & cum Regibus ipsis (quod optabat Plato) inter cetera sapientissimè philosophetur. nempe ipsius illa sunt verba. *Terra, de qua oriebatur panis, in loco suo igni subuersa est,* quæ verba, cum eum librum publicè interpretarer, ad subterranea incendia pertinere ostendi; eamq; Sapientum esse sententiam dixi. Est quippè hoc in Naturæ prodigijs sanè magnum, vt quibusdam in locis terra cum in superficie viridissima sit, ac feracissima, intestinis tamen ignibus subferuescat, vbi promptam materiam bitumen, ac sulphur expiratione accensa corripuit. itaque Tiganni libri sic apertius ea verba interpretantur, *Terra, est, a qua vberitas prouenit, alius nomen*

crusa.

puta ignem exhibet; quo sensum rem intelligendam Sapientes illi, qui primi apud Ptolomæum Regè Hebraicè Græcè verterunt, sic apertissimè declararunt, *ὕπερ κατω αὐτῆς ἐστὶν ἄστρον*, hoc est, *subtus de illa quasi versus est ignis,* quæ verba de igne veritato satis exprimunt torrentè illum igneum succrescentem, atque effusum; terramque ipsam eructantem ignes ex quo item loco videtur constare, quam antiqua sic huiusmodi incendiorum memoria; quippè lobus ex multorum sententia ferè tertius ab Abrahamo fuit: cuius ætate dicitur in primis noster hic Vesuuius conflagrasse.

Annus.

Dicit aliquis, faciunt quidè hec Incendia propter bituminosum cinerem ad prouetum frugum, atq; ad comodum vniuersitatis; at verò ad ornatum, pulchritudinemq; non item: ille nè squalor agrorum, illa tot oppidorum sepulchra, tam altè aggesti arenæ cumuli, atq; tumuli cineris cum pulchritudine commune aliquid habere possint? sed hæc vulgo incredibilia, atq; *παράδοξα* videantur, nos contra ex hoc ipso squalore, ac cinere fieri existimamus, vt Vesuuius inter Campaniæ montes pulcherrimus dicatur. Ac primum ille vitium in quincuncem digestarum ordo, illa topiaria, & conuestiti arboribus saltus, ac reliqua rusticantis Naturæ spectacula, quæ paullò ante commemorari, nonnè ornamenta quædã Campaniæ sunt? age porrò ad arduos Hephæstios montes cogitationem, mentemq; traducito. hic enim noctu stellarum modo internitentium campi collucere dicuntur. itaq; etiam cum opacatur nubibus Cœlum, cum stellarum veluti scenicus apparatus obducitur quasi sipario, expiratione tamè illa bituminosa tellus accensa, Cœlum induit, cum ipso certat, ac spectaculum profert sanè pulcherrimum, idq; tanto gratius incolis, quanto propius, tantum non vociferante Natura. Cur incendia sic execraris; quæ Cœli speciem hic exhibent. ecce illa tibi in agris tuis spargunt stellas, & inter herbas ostendunt, ac nè possis prætereire, miraculo sollicito; vides ne, vt fulgor sidereo similis patriâ ornet? habent et incedia

Ignis subterraneus facit etiam ad pulchritudinem vniuersi.

Florus.

Plinius.

stellas suas, si noctem habent suam. licet oculos à terra non auoces, Cœlum vides; nec modò sub pedibus sidera vides, sed calcas: pròinde si me inculas, non solùm commoda, sed etiam ornamenta, quæ obtuli, recusas. his vocibus in primis eam gentem, apud quam huiusmodi ignes sunt, Natura cõpellare quodammodo videtur: quid verò Atlas? spendescit potius ille, quam conflagrat ipsis Cœli luminibus, quod humeris torquet stellantibus. ceterum non mugitus, ac fremitus habet, sed potius, vêtis, credo, intra specus admurmurantibus, tanquam cymbalorum sonitum, atq; cantum; vt verum, illud sit, quod libri huius initio dicebam, incendia ipsa ad Mundi quasi Lyræ concentum suo modo pertinere. Vnde verò illam tot oculorum in Argo fabulam ductam esse putamus, nisi ex eo, quòd apud Argeum môtém campi resplendēt ignibus; qui oculorum instar superficiem ornant? itaque cum Natura Cœlum sideribus, tanquam oculis, distinxerit, atq; ornauerit, carere ijs noluit terram. Neq; verò hæc præclara spectacula incendiorum nostra etiam ætate apud ipsos Barbaros desunt: vnum narrabo, quo haud scio an vllum iucūdus esse possit ijs præsertim, qui auro inhiant. Apud Ninderū oppidum, meridie versus, mirum quoddam est propositum Vulcani spectaculum. locus est præ alto monte conspicuus, qui varijs quandoq; incendijs æstuans, metalli fluentis, & coruscantis flammæ, tanquã liquentis auri fluctus attollit. ceterum confragosus, & squalenti cinere, combustorumq; lapidum reliquijs luridus. scitent inter incendia gelidissimi fontes; crater tercentorum circiter pedum est altitudine. ad imum decurrentis inter lambentes flammæ auri lacus apparet. eius natura viuida, splendens; exilitq; sursum ad decem pedes ebulliens, per noctem mons totus irradiat, emittitq; splendoris tantum, vt nauæ non alia consulant sidera, sed sub eius repercussu, ac lumine nauigent: diceres me fabulam dare, nisi loci ipsius Antistes referret, scripsisse se noctu literas ad illius aurei montis lucem, atque fulgorem;

quod

quod ipsam, dum Oceanū traicerent, locupletissimi testes narrant. venas auri latere vulgus putat, quod igne liquefeat, ac nisi absterret illa vis flammæ, admouerent multi libentius manus, quam oculos. quò pulchrior, & vtilior dicendus est ille mons auri, quem à se collatæ pecuniæ cumulo Neapolitani proceres è nostra disciplina excitatum, quodã quasi pietatis incendio, à Misericordia in egenos denominarunt, vt suo loco diximus. Sed quòd ego ab vltimis regionibus exëpla repeto? in conspectu est Aenaria insula, vel incēdijs suis illustris. hic mirum in primis spectaculum est trium fontium, quos non multis ante annis vir harum rerum peritissimus se comperisse affirmat; nam factis ad quasdam aquarum scatebras proximè scrobibus, ex vna scaturisse narrat calentem aquam, quæ obducto paullo post ad superficiem aureo quasi velo, siue tela, ad tactum palmæ manus adhærens, purum aurum, ac purpurissimum, tum repercussu Solis in ipsum fontem radios blandissimè retulerit aureos; ex altero fonte argenti velum, & argenteis emicans radijs; ex tertio deniq; chalybis, vel ferri speciem; adeo trium ætatū argumenta hac nostra ætate, vnum in locum, subiecti ignis beneficio, in tres fonticulos confluxerunt. satisnè igitur constat, non modò ad commodum Vniuersitatis, sed etiam ad ornatum subterraneos ignes esse à Natura institutos? quòd si Vesuius neque internitentia sidera, vt Hephæstij campi, neque aurum materiem mali, vt barbararum gentium montes ante oculos proponit, ornatum certè camporum, & vestitus nitidissimos arborum profert. Quæ cum ita sint, nihil habet omnino hæc Mundi molitio, quòd reprehendi possit, & si quid corrigere aliquid voles, aut deterius facies, aut id, quod fieri non debet, desiderabis; vt non minus Naturæ ingenium, ac prouidentiam admirari oporteat, cum certos Cœli motus, ac ratos astrorum cursus, ceteraque inter se connexa, atque apta videmus, quam cum conflagratione Vesuij. nam neq; noctem detestamur, quam Sol occidens conficit, neq; per-

uersè

Boccacius
de Montibus.Mirum mō-
tis incendiū
specie lique-
scētis auri.Andreas Bac.
Fran. de Vit.
Io. Gomes.

Lib. 2.

Iulius Rasal.

uersè factum putamus; cum modò accedens, modò recedens binas in singulis annis reuersiones ab extremo còtrarias facit, quarum interualla tum lætificent terram, tum quadam quãsi tristitia contrahãt, quæ tamen tristitia Vniuersitatis còmodo ferant. Nam quid ego dicam, èt in Incendijs huiusmodi vicissitudines inueniri? vt ea, quæ squalorem Vniuerso, ac mortalibus moerorem videntur afferre, faciant non modò ad commodum, & pulchritudinem, sed etiam ad voluptatè, atq; delicias. Est sanè mirum illud quod in hoc genere Strabo narrat, apud Methonum in sinu Hermoniaco contigisse; vbi cum igniti spiritus vi, hiatu facto, terra in altitudinè septè stadiorum esset egesta cum flãma, tam tetro sulphuris odore afflata regio est, vt esset prorsus inaccessa, sed ò Naturæ beneficentiã. hic tam dirus halitus interdù tantùm sæuiebat, noctù còtra suauissimus afflabatur odor demulcens olfactum. versari te in rosa, vt dicitur, aut in Sepasia, aut potius inter Arabia frutices putares, nec flamma, vt fit, fumo, atq; caliginis commissa sæuiebat, sed liquidissima luce cum sideribus certans noctem illustrabat: quis eius incendij vicissitudines non admiraretur, atque in primis Naturæ parentis æquitatem huiusmodi temperationem adhibentis? ergo habent etiam Incendia delicias suas, nec modò oculos pulchritudine, vt fit apud Hephæstios, aut palatum suauitate fructuũ, vt apud Vesuuium ipsum, pascunt, sed olfactum etiam, quem sulphure perstrinxerant, odoris quandoque suauitate demulcent; nec carebit ea laude Vesuuus; vbi mox vi caloris, ac bituminati cineris Campania refloruerit. quãquam (vt diuina quoque contexam) necquando in hac Vrbe, quod idem de ceteris dico, religio, ac pietas magis aut resplenduit, aut effloruit; necquando ara adeo thure fragrant, quã ea præsertim nocte, quæ prima est incendium consecuta.

Possent verò in alijs quoque ignibus, qui tamen mitius agunt, ostendere hanc, quam rerum Vniuersitati conciliant, pulchritudinè, nam in agro Megalopolitano ferant extitisse

flammas

Incendia faciunt etiã ad voluptatem.

Mirum de Incendio interdù flagrante, noctu fragrantè, &c.

Plinius.

flammas è terra, quæ non modò herbas, & arbuta non læderet, sed frondes densi supra se nemoris ita lamberet innoxia, vt etiam decus auferret. Cui non est dissimile illud, quod de quodam fonte legimus, vnde se ignis efferebat, quem tamen fontem fraxinus contegebat perpètuo virens: ludebat flamma cum frondibus; ac tantum aberrat, vt arborem depasceret, vt oculos potius intuētũ ad voluptatem spectaculo pasceret. Hinc illa à poetis non sine còsilio ficta; Vulcanò primùm Venerem, deinde Aglaiam quoque Gratiarum, vna, quæ Græcis splendor est, fuisse coniunctam; vt ostenderent, ad venustatè, & quãdã Vniuersitatis gratiam calorè, ignèq; conferre. quamobrem èt factum putò, vt hic ipse Vesuuus, qui pulcherrimus est dictus, Veneri maxime olim sacer esset. Quid Homerus, quo nemo fuit ocusator? quid spectauit in illo Clypeo, quod tam affabrè cælatum Vulcani opus fuisse dicit? quid sibi volebat vniuersus Orbis, quem penè immensum vnus clypei colligebat orbiculus? vbi quodãmodo sidera rutilarent, Coelum volueretur; terra suis staret librata ponderibus, intumesceret, & cuncta complecteretur Oceanus; quatuor verò metalla, ex quibus illud opus conflatum erat, totidem exprimerent elementa, cuius inquam, artificem eius operis tam solerter elaborati Vulcanum dixit, nisi quòd significare voluit, ignem pulcherrimum esse quendam, vti postea Zeno dixit, rerum artificem? Neq; illud prætermittendum videtur, quod in hoc genere de Baccho fabulati sunt; cum ex Semele natus est obstetrice flamma fulminea, lucũ omnè, in quo eum Semele peperit, igni fuisse repente correptũ, ac tum mirum quiddam accidisse. nam statim circa eum ignè, qui siluam videbatur posse depasci, enatae potius vites, hederæ, thyrsi, & huiusmodi arbores, ita eum ignem in orbem cinxerunt, vt coronæ formam expresserint, quo & ignè fecunditatis auctorem declararent, & Regem elementorũ ad decus coronare arbores illæ sunt visæ: fuit certè Vesuuianus hic ignis, vt multis effectis ostendit, cognatus fulmini, quo Bacchus dicitur in lucam editus; atque cœpta iam sunt apud ipsum

Hesiodus.

Dio.

Homerus.

Ignis coronatus.

Paschasus de Coronis.

ipsum Vesuium hæc tam mira, ac iucunda spectacula nobis dari vera, non ficta. multis enim in locis vites calore vegetatæ ambiunt eum in coronæ modū. renatum illo igne Bacchum dicas. elapidato solo, & exarenato viriditas iam herbescit. multum quidē laboris initio præfertim impēdi oportuit; proscindenda fuit non semel terra, quæ duriciem contraxerat ex bitumine maximam, cum aratrū primo vomere striam minimè faceret; offringendæ item glebæ grandes, ac solidæ. cum altius effoderetur terra, superiorū quoq; Incendiorum sunt inuenta vestigia. ita magna pars agrorū, quibus squalor infederat, reuiruit. est in parcemia, nihil adeo fertilē agrum reddere, quam Heri oculū; quod nuper maximè præstare potuit, cū haberet scaturigines lacrymarum. quanquam fœcunditatis agrorum, & quasi reuiuiscētis Campaniæ pignus, vel cinis est. Atq; ita hac in re oppigneravit quodāmodo fidem suam Natura; vt quoniam amantissimæ parentis instar ad mortaliū cōmodū maximè propēsa est, expectare tantisper noluerit, dū tellus fructuum suauitate nos pasceret, sed præcurrens beneficio circa Vesuii regionem paullo post Incendium, nectareum, atq; mellitum ex aëre succum nobis eliquarit. nimirum Cœlo ad beneficentiam velociore, quam Terra. magna est apud Vesuium Cœli clementia, sed nunquam clementius fuit, quam cum desauijt. ita nihil est in humanis tam triste, tãq; amarum, quod non aliquando lætis, ac dulcibus condiatur. neq; hæc nunc primū incendiorum beneficia visuntur, quando quidē, vt diximus, etiam cū Puteolanus ager vltimò deflagrauit, apud Leucogæos collēs; mellitum huiusmodi succum in superstites arbores depluisse accepimus; hoc verò tempore Campana tellus quodammodo certatura cum Cœlo, etsi non ad beneficium fuit prima, erit certè perennior. ille ipse liquor vitium, qui mox exprimetur prælis, nectari, q̄ est expressum supernè, non facile cedit. ita hæc regio, quæ propter incendium videtur infelix, erit deinceps duplici titulo Felix, cuius videlicet arbores propinent nobis; & suum nectar, & Cœleste,

quod

Agri exusti,
vt colendi.

Mellitum
succus post
Incendium
circa Vesuii
pluit.

quod depluit; atque hoc quidem sulphuri maximè acceptum referre debemus, illud bitumini. Quapropter imprudenter à quibusdam colonis est factum, qui rastris, & ablaqueationibus abusi, radices vitium cinere nudarunt, veriti ne exurerentur; atqui ea ratione potius illas in perniciem traxerunt; & quod in prodigijs Naturæ numeres, tunc emortuæ sunt, cum ipsis ablatus, atque ereptus est cinis. at verò quæ vix extabant cacumine, intra bituminosam materiam sepultæ, ex ijs plurimæ non modò veluti reuixerunt, sed præter spem colonorum, qui de ijs curam omnem iam abiecerant, incredibili fœcunditate se propagarunt. itaque sub ipso cinere, & quasi tumulo ramos, ceu brachia prætendere, cumque adminiculis carerent, reptare per agros, herbarum modo vagari, ac bituminosum succum passim turgentibus vuis bibere. iam igitur fieri coeptus est reditus ad pristinos huius Cœli mores, ad huius ingenium soli. nunquam auspiciatius nupsere populis vites, quam cū Vesuius prætulit faces, quippe maritas complexæ arbores, perque ramos earum, procacibus brachijs geniculato cursu scandentes, statim æquauere cacumina. nunc maximè ad blanditæ sunt vuae vel oculis, vel palato, quæ colore, quæ sapore. nunquam antea magis impleti sunt lacus expressarum succo. angustæ fuerunt veteres cellæ vinariæ. deniq; nunquam vinis ipsis fuit maior vel vis, vel gratia. nimirum vbi tellus pingue bitumen cum cinere excepit, inde præcalidi spiritus vigorem vitium radicibus impertiti sunt, vt generosa redderent vina. quamquam ea generositas quanto metu omnium, etiam telluris, immò Naturæ ipsius horrore stetit? hæc suauissimi liquoris abundantia quam amaro profluuiio lacrymarū sed reuocare libet animum ad lætiora: quanta enim in voluptate bacchari iam coepimus, cum cernimus quod ille dixit?

arbores frondescere,
Vites latiferas pampinis pubescere,
Ramos baccarum vbertate incuruescere,
Segetes largiri fruges, florere omnia.

Dd IO.

Mira fœcunditas vitium post incendium.

Apud N. Val.

IO. BAPTISTAE MASCULI DE INCENDIO VESUVII

Liber Septimus.

Qui est

De Fine Arcano, quem Deus Auctor
Naturæ spectat.

AD PETRUM ALOYSIVM CARAFAM.

Væ de causis incendij hæcenus disputaui, Præsul Illustrissimè, ex ijs multa non modò abdita sunt in maiestate Naturæ, sed etiam cortina Diuinitaris obtecta vix patent, in primis quæ de fine sunt dicta. quanquam enim ad explendos huius Vniuersitatis numeros ea pertinent, dùm humana omnia

ortus, occasusq; reciprocatione voluuntur, tamen ita hæc agi dicendum videtur, vt putemus parenti omnium Deo in primis propositum esse hominem, rem præstantissimam, ac sibi quodammodo cognatam. hunc profectò omni studio, atque industria sibi adiungere optat ipse, qui condidit, hoc maximè spectat, huc tendit; secundis rebus allicit, aduersis terret; mira subinde quædam in Natura operatur, quorum spectaculo ille obstupefactus vereatur auctorem. impia sanè vox Senecæ alioquin sapientis, *presumendum esse animo, nihil horum Deos facere; nec ira. Numinum aut Cælum concuti, aut terrâ; suas ista. causas. habere, nec ex imperio. scire.* quid hac voce stultius? suas habent causas; audio. nihil Dij faciunt, nihil ira. Numinum; ita sanè, sed vnum id facit, ac verum Numen.

Senecæ di-
cum repre-
henditur.

Præ-

Principi causæ seruiunt ceteræ; scilicetq; cum iubet. habet à Natura Vesuuius incendij fomitem, sed huius Vulcaniæ officinæ clavis est apud Naturæ parentem. eò respiciente tellus intremittit, vt Vates cecinit, eo tangente montes efferunt fumum, quæ ambo nuper fumus experti; atq; hæc verba de Vesuuiio singillatim interpretati sunt literarum diuinarum periti. fuerunt etiam in hac sententia veteres illi sapientiæ Magistri, iisdemque pietatis. conflagrabit Tito imperante Vesuuius. permiscebat omnia, cumq; Græci, vera disciplina minus imbuti, quærent à nostris, equidnam sibi vellet illa tanta flammârû eruptio? responderunt religionis antesignani, illud esse à Deo tanquam frænû iniectû mortalium licentiæ, atq; eam imaginem immortalis esse ignis, quo fontes vruntur Manes; idq; vel ex ijs intelligi posse, quæ nobilis Auctor apud ipsos Plato diceret in Phædone, cum affirmat, eos, qui scelestè vixerunt, in Cocyto, atque igneo Phlegethonte, ac Tartaro supplicijs affici, quæ loca item intra tellurem sint, Atque hoc quidem tempore quantam vim ille ignis habuerit ad emolliendam mortalium peruicaciam, satis declararunt scaturigines lacrymarum. ecqua verò machina expugnandis animis ad moueri validior potest? ecquis tam altum dignitatis obtinet gradum, quin se cum ipsius montis ruina demittat? & quò se altius illa cinerea nubes effert, eò fiat ipse mente depressior? Testor Iustinianum Imperatorem, qui in ingenti terræmotu, quo Antiochia penè defedit, purpuram exuisse, diadema è capite abiectis, ac cilicinû induisse saccum dicitur. Leo autem Vesuij huius incendio, quod cinerè Bizantium vsq; proiecit, tanto metu fuit perculsus, vt Regiam reliquerit, atq; ad templum supplicum more confugerit. Nempè cessant Imperatorum natus è solio, cum nutant sola terrarum. nulla seueritas est in supercilij Cæsarum, cum ardent supercilia montiû. extorquet è manibus sceptrû timor. trepidât, ac fuga sibi consulunt antea victrices Aquilæ, ac cinerem meruunt, quæ fulmen gestant. projiciuntur

Psalm. Genebr.

Quid Deus
spectet in
Incendijs.
Cedreana.

Quantum
faciant In-
cendia ad
pietatem.

Iustiniani et al.
Imp. timor,
ac pietas in
terræmotu,
& Incendio.

Procopius
Baronius.

gemmatæ diademati fasciæ, quæ tanto Naturæ vulnere obligando sunt impares. squalet in incendijs, & quasi maiore fulgore flammæ perstrictus hebetatur ille fulgor purpuræ. detumet fastus, cum tumet in cumulum cinis. excutit terræ motus Imperatores è throno, atque illa concutit genua, ad quæ proni accidunt populi. pallent, & stupent ora, quæ iura nationibus dicunt: timent eum ignem fascium virgæ, & secures Vesuuium quamuis capite diminutum perhorrescunt. deniq; quod maximum est, in incendijs templum in Regiâ, ara euadit in arcem; nec alibi, præterquam in sola pietate fulcimentum inuenit etiam trabeata Maiestas.

Sparsit igitur, ac disseminauit ignes huiusmodi vbiq; terrarum prudens Deus, non modò vt Naturæ parens ad agrorû fertilitatem, ceteraq; emolumenta; sed vt summus Imperator, cum ad declarandam vim, potestatemq; diuinam, tum ad deterrendos à scelere mortales; hoc est, non solum vt reficeret fruges, sed vt faceret homines frugi; atq; hoc illo citius, quia magis præcipuum. Possem te, Petre Aloysi, per omnes Mundi plagas quasi manu ducere; nulla enim fere regio est, nulla gens, ac natio, cui non metus ex his incendijs sit tanquam frænum iniectum; cuiq; conceptacula, ac seminaria huius ignis non Tartareum illum immortalem aliquaratione repræsentet. Habemus, inquam non modò nos; sed etiam qui à religione defecerunt, ac barbari spectacula quædam supplicij illius, atq; ignis, quo torrentur impij; circumspice omnes terræ partes Africam, Asiam, in primis Europam, ipsam quoq; quam vocant Americâ, atq; antequâ longius abeam, intuere proximas regiones, atq; Phlegæos cæpos, quibus Vesuuius ardens iam inde ab Heroicis temporibus nomen indidit. nos, maximè versamur inter flammæ subiectis solo ingentibus ignitabilis, & caminis. cur ita? non ignoro id æris tēperatione fieri, vt plurimi halitus extrahantur è terra, qui summa hyeme cogi solent, & summo æstu absumi, quamobrem, & hic toto ferè anno torat; sed addo

illud

illud arcanû, ne videlicet deliciæ regionis, ac voluptas, quæ est lena Naturæ, nos transuersos ageret; ne hoc maximè tēpore tota penè Europa laborante, ac gemente, quæ contagione, quæ bello, nos tantum inter Serenis cantus, humanæ conditionis oblitos in rosa, & viola, vt dicitur, languidæ liquefacerent voluptates. scilicet hæc solum vrbs otiosæ Naturæ spectaculum nullas humanarum rerum sentiret vices? idcirco dictum est à Sapiensibus, *hæc vno malo defloratam laborare Prouinciam, ne perfecta beatitate fruatur*, ceterum de hac vrbe, quæ Apollinis auspicio cõdita dicitur, verissimè canas, quod de natali eius vrbe Delo Græcus Poëta cecinit.

οὐδ' ἐστ' Ἐρῶ

Οὐδ' Ἀλδ' ἰσ, οὐδ' ἰππ' οἱ ἐπ' ἰσ' ἔβουαν Ἀπνοῦ.

libenter tibi, Petre Aloysi, patriam in memoriam reuoco, vt quoniam diu abes, oblata necessaria commemoratione laudum eius, extorqueam reditum tuum. Hæc illa vrbs, vt nomine, ira gloria semper recens, immortalis Parthenope, vel sepulcro suo, spectabilis theatrum montium, scena collium, crateremaris; sub clementi posita Cælo mitissima, ac nisi me Patriæ amor fallit, Cælum alterum. retinet adhuc vniuarum antiquum Solis nomen, tanquam ex hac vrbe sit iter ad gloriam; ex cuius sinu ciues alios Romanus honor purpuratos, alios hostilis cruor purpureos facit; non paucos Hesperia vltima accessit ex magna, vt faciat Magnates. quantus igitur eorum splendor, quibus Solis occasus vertitur in orientem? Quid locorum oblectamenta commemorem? excipit eadentē Solē, & quasi diurni cursus opere functū Pausilypus ille curarum portus, illa inter alluentium vndarum murmur amoenissima statio feriatæ Naturæ. curuatur ille sinus in corniculatæ Lunæ speciem; aptè videlicet coniunctus Neapoli, quam Soli sacrauit antiquitas; hic denique est ille collis insignis non modò suspensis Togati Xerxis hortis, sed vuarijs murenarum, quamquam insidiantibus vitæ feruorum. Jam quid ego commemorem Misenum, Baias, ac cetera Ma-

ris

Neapoli Vesuuium concutit esse oportuit. cur?

Cassiodorus.

Alex. ab Alex.

Callim.

Laus Neapolitanæ Ciuitatis.

Platarchus.

L. Florus.

Apud omnes ferè nationes loca sunt ardentia, & cur? Diad. lib. 4.

ris otia? cuius maris crater argenteus omnino hanc urbem redderet, ut ille ait, *dulci Fortuna ebriam*, nisi penè ferreus Vesuij crater amari nonnihil permisceret. Sed ne videar ciuis, & indigena Patriæ lenocinari, excitabo ex alia regione virum & sapientia, & religione præstantem, hic cum regionem hanc aduenâ lustraret, obstupefactus huius præsertim specie urbis prorsus hæsit, atq; hæc inter cetera, cum literas daret, scripsit. *Per felicem Capariã plus, ut dicitur, conguenti habentẽ, quã habet cetera prouincia olei; Neapolim peruenies, Parthenopes tumulo clarã, Nympharum edem, Volupia aream, Sole, soloq; suo beatam. narro tibi fetus amœnitatẽ, maris cratere, collium corona, Insularum crebritate, Promontoriorum aspectu planè primam. omitto quæ de castris, de magnificis ædibus, præfidijs, arcibus, opibus, atq; id genus alijs commemorat, quibus nulli hanc urbem secundam facit. illud certè prætermittendũ non est, quod idem alibi scripsit. Si doma pes effertur, si forũ, si Curia petitur, quocunq; de vteris, in Heroas incurres. Achilles omnes dixerit, generosissimorum equorum nobilissimos agitadores, animis acres, oculis hilares, manu strenuos, humanitate verò, atq; omni urbanitate ita perpolitos, ut ipse eos delicate Gratia genuisset, atq; in molli sinu educasse videntur. narro tibi, si nunc quoq; liceret Deos ex hominibus facere, ex hac urbe essent petendi. magna certè laus, & cui quid addi possit, non video. pergite tamen illè. narro tibi Campaniam totam, campos dicere possis Elysijs, suburbia Hesperidum hortos, ipsam porro Ciuitatem Neapolim Deorum domicilium, vel si dictum hoc insolenter, aut datum auribus putas, Sirenarum urbem dicas mellisonarum. Deniq; sic omnia concludit. Summa est, in alijs laborasse, in his formandis oris, atq; fingendis luxuriasse mihi Natura videtur. Cyclopem aliquem immanem esse oportet sine oculis, ac mente hominem, quod in istis Nature ludis, atq; amœnitatibus non acquiescat. Fractus sum, fateor; inuisam olim de sediam nunc tandem amare occipio. habes testimonium nõ ciuis, sed aduenæ, & hominis in sapientie studio, ac labore inuicti, de ppe adamãtũ, q. rñ se fractũ*

fateat-

fateatur huius urbis, ac regionis illecebra. quid igitur dicendum de reliquo genere hominum, quibus solum otium est propositum, quamobrem quis nõ videt, diuinitus esse factũ, ut iniiceretur hoc voluptati frantum. opponi certè debuit Sirenarum cantibus, atq; lyris aliquando Vesuij fremitus, ac mugitus immanis, viriditati agrorum squalor cineris, & maritimo Crateri montanus. hæc urbs Italiæ ocellus caminum apud se habere debuit, ut interdum obiecto incendij fumo collacrymari disceret. hæc Volupia, quæ dicitur area, Vulcani quandoq; area fieri; ac ne se immortalem putaret, & vicinum habere rogam, & foedari fauilla; deniq; ea, quæ ante oculos obuersatur, imago sempiterni ignis ex ardente Vesuijo, in hac maximè urbe collocari debuit, quæ habet tam multa quasi lenæ blandimenta Naturæ. Igitur apud nos quoq; Charonæ serobes, ac specus, & Plutonia spiramenta, quæ vulgo Inferorum fauces dicuntur apud nos Auernus lacus, in quæ cum afluat Acheron influere creditus est odore teterissimo, inde fons in mare prorumpens, quem Styga, quem Acherusiam, & Pyrophlegetonta dixerunt: apud nos in primis Vulcani forum vndiq; collibus aridis, feruidisq; circumdatum, quos Phlegæos dicere cæpos, & Leucogæos, squalore, ac liuore sulphuris, atq; assiduo crepitu ignis horrentes. patet hic area illa sulphurea dum circiter millium passuum quasi caminus afluat locus caliginosus aspectu, circum colles infremunt feruore lacunarum, vapore, igni, instabili solo, cui haud turè vestigijs insistitur propter occultos, quos incendium continenter demolitur, anfractus. ad caput verò eius areæ lacuna inter ceteros hiatus aquarum maximè feruida, quæ ob variam ignis, & aquarum vnâ erumpentium cum impetu colluuiem, non vna subinde specie visitur, ac modo eadem natis dicitur modo abyssus, quæ instar immensi gurgitis luridis scaret aquis, ac tetris, tanto feruore salientibus, ut proiecta quæq; animalia statim excoquat, penitusq; conficiat: hic vero immania saepe occurrere spectra, informes

Jaræ.

Neapolim
apud Vulca-
nio foro cõ-
iungi.

Abt. Ortelij.

laruæ. exaudiri quandoq; vlvatus, ac gemitus Manium, siue eo igni expurgari contingat, siue inexpiabili scelere mactatas veluti victimas concremari. Iam eius montis, qui superiore seculo in eo tractu repente horridus erupit, quantum vel fama percrebuit, vel flamma concrepuit? Anno quippe vigesimo octavo seculi à Christo decimiseptimo mense Septembri, die Michaëli Principi sacro, tanquam iterum hic bellum superbissimis Titanibus indixisset, cum antea diebus aliquot tellus intremuisset, mox terribili mugitu edito dehiscens Tripergulano se in Vicò aperuit, tantusq; consecutus est turbo, vt ipsa Mundi moles collabi, ac funditus ruere videretur, quod cū aecolæ attoniti spectarent, ex illo telluris hiatus erupere flammæ cum infinito cinere, ignitq; lapidibus, fumo, & caligine oppleta sunt omnia. saxa verò ingentia tanto cum impetu librata, cum quanta pilæ è machinis æneis exturbari solent. fauilla lōgè, lateq; dispersa ad vigintimillia passuum; nec brutorum modò, sed hominum miseranda facta strages, agrorumq; vastatio. Porro circa diuulsionem illam, ac voraginem eiectionis cineres, atq; pumices præaltum mōtem ambitu quatuor circiter passuum millium excitauere. hæc scilicet spectacula Baianis proxima delitijs Natura constituit. hic tot illos terremotus excitauit, quibus est ea regio ita cōcussa, vt vix retineat vestigia veteris magnificentia. vbi enim nunc illa à mortui Maris ostio ad Auernum in Puteolana via per totum tractum magnificarum ædium, ingentium operū perpetui Vici ruinas tātum miramur, cuius partes pilæ sunt ingentes, ac fundamenta immensæ magnitudinis, vt satis appareat, quantum possit, cū se concusserit, Natura in euertendis vrbibus, oppidis, ac villis; in demoliendis Theatris, Thermis, molibus; in obstruendis aquæ ductibus; in specubus, ac superbis id genus substructionibus tumulandis. Transeo ad Aenariam non minus ignium, quam fructuum, atq; auri feracem. collis hic fuit Timæi ætate Epomeus nomine in medio eius insulæ situs, qui terremotibus primū frequentibus

Sim. Portins.

Aenarie ignis subterranean.

concul-

concussus, deinde incendia maxima aperto hiatus euomuit, quibus conterriti incolæ sedes mutarunt. sed & Lucio Martio, & Sexto Julio Cofs. & postea Casare Augusto, Tito, Antonino quarto, & Diocletiano Imperantibus, cōflagrauit. Alberti præterea primi anno tertio ignis profluum ex tra Insula tam abundè prorupit, vt in suum quodammodo exitium conspirasse videretur; disruptis enim terræ visceribus, pronoluitq; inusitata magnitudinis in sublimi saxis, fumo, flammis, ac puluere immixtis vastati sūt agri, oppressa ingens multitudo hominum, ac brutorum; durauitq; illud incendium binos ipsos menses. super sunt adhuc eius vestigia, locufq; asperrimis lapidibus exustis operit, ferè inuolutus. hinc ille Poëtarum cāpus de Typhone, qui huic Insulæ sit subiectus; quæ admodum & Prochitæ ob æstuarium, & vaporaria Mimantem, Aetnæ vero Enceladum, & huic Vesuuio Alcyonem, siue Porphyriam subiiciunt; in Puteolano vero gigantes alios fulmine ictos, quorum vulnera sulphureis illis aquis, ac feruidis abluantur. Et quoniam hunc tractum Cumanum cum Aetnæ penitissimis specubus Sapientes dixere coniungi, nos quoq; per eos in Trinacriam contendamus. visa est hæc Insula, quæ Trigoni speciem refert, digna, quæ numeraretur ab Astronomis inter stellas, verum hæud facillè constituas, vtrum magis in Coelo splédeat, an sub tellure ardeat. hic certè Aetna, quam Vesuuus dicitur imitari, horridum illud non modo adeunti, sed longè contemplanti spectaculū. tonat ruinis & alienis, & suis, in tanta feruentis Naturæ peruicacia. etiam glacialis propinat è cratere nouum poculi genus, cum niuibuscum flammis. quoties illa igneis torrentibus late circumfluentibus finitimas vrbes oppressit? quoties profuso cinere, libratisq; saxis Trinacriam omnem operuit. arsit sapissime, sed recentior memoria eius incendij, quod Puteolanum ultimor præiit anno. Kal. enim Maij, qui dies est ipso flore latissimus, Sicilia tota tonasse cepit. diebus ferè duodecim crebris sonibus, atq; tonitruis, fragores ingentes, nulli modò extor-

Boccacius de montibus.

Aena incēdit. Pindarus, Strabo.

L. Florus.

1537.

Pa. 221.

E e mento-

mentorū bellicorum ictibus edi solent, longè auditi; Idibus deinde eius mensis, sub colle hiatus patuere insoliti; è quibus igneā materies egesta, ac deuoluta obuia quæq; prostrauit, exussit; nec multò post Aetnæus ipsè crater tantam subnigri cineris per triduum vim efflauit, vt maria circumfusa, ac trecentis ipsis passuum millibus à Sicilia disiunctæ naues eo cinere sint foedatæ, denique inter horrendos Aetnæ mugitus summus ipse apex abruptus à cratere, absorptusq; est. eo, qui consequutus est, anno Puteolanus ager arsit, quò verosimilius videtur eorum sententia, qui consent tractum hunc omnè æquoris Trinacriæ esse conterminum. arserat verò Aetna etiã superiore huiusmodi anno, cuius caussam scrutaturus, dum ad os camini propius accedit, vir arte medica insignis Franciscus Niger, incanduit, eodem fato, quo Plinius oppressus. anno item quadragesimo quarto seculi à Christo decimiquarti conflagrauerat. præterea Federico eius nominis secundo Siciliae Rege, & antea Rogerio; item altero post obitum Agathæ anno, nec non Caligula Imperatore, arserat etiam inter belli ciuiliis flamas, & L. Cæcilio Merello, & Q. Flaminio Coss. & M. Aemilio, & L. Oreste; & paullo ante Seruile bellum, & anno ab vrbe condita trecentesimo quinquagesimo; & ab aduentu Græcorum in Siciliam vsq; ad sextum annum Peloponnesiaci belli ter duntaxat. quoties verò arserit Heroicis temporibus, Sicanis eam regionem post Cyclopas obtinentibus; memoria nemo prodidit. Iam quid de Insulis dicam Aeolijs, quas Vulcanias nostri, Hephæstias Græci vocant? Lipara olim ignem non vno ex cratere fundebat. tumultum in hac fuisse narrant, ad quem noctu accedere licebat nemini; omnia hic cymbalorum, & crotalorum sonitu personabāt, risus etiã cum strepitu, & crepitaculis audiri soliti inter flamas; Genijs videlicet nisi fallor, malis de huiusmodi incendiorum exitijs, & mortalium incommodis lætis bacchantibus, nam & in hoc loco postea Ariani Regis Theodorici pyram extructã esse scimus. Proxima Insula Hiera dicitur, quia

sacra

sacra Vulcano. hæc repente olim emerfit è pelago non magis aquis madida, quam grauida flammis; fluctibus circumfusa, sed perpetuò ardens. enimvero ex voragine, quæ in medio patet, ingentem fumi nebulam eructat, quandoque fauillas, nōnunquam etiam ignem, ac pumices euomit; emicat per iuncturas lapidum, ac meatus angustos pallida flamma, sed viuida, ferunt olim ecnephia, hoc est vento cum procella è nubibus erumpente, permistoque immani fragore contremuisse tellurem, qua paullatim dehiscente, ignem primo, mox cinerem exilijsse, qui latè dispersus Liparam, ac vicinas Italiae vrbes, mariaque foedauerit. narrat Callias in Agatocle, hanc Insulam sua ætate continuis arsisse noctibus, interdū verò globos, ingentesq; moles effudisse; quo item tempore Mare ipsum non aliter, quam subiectis ignibus efferescere visum sit. addit idem, in hac Insula cacumē quoddam excelsum fuisse cum cratere, ac voragine, vnde igniti lapides inusitatæ magnitudinis emitterentur, tantusq; audiretur strepitus, quo tempore Vulcanum exercere se in officina putabant, vt ad quingēta stadia sonitus percrebesceret. quanquam etiam ducentis, ac duodecim ferè abhinc annis antelucano tempore flammam, atq; ardentium saxorum globos in Cœlum tanta vi, tantoq; cum fragore longè proiecit, vt Aeoliæ omnes Insulæ, ac tota Trinacria cōtremuerit. Porro hinc tenuissimo Euripo altera recedit Insula, quæ itē aliquando flagrauit; nec minus ea, quæ dicitur Didyma. cernere adhuc licet in ea voragines immanes, ac fauces. Strôgyle verò ab orbiculari forma fortita nomen, liquidissimas flammam, lapidesq; pumiceos è vertice, vbi crater est, noctū, & interdū procul emittit; quæ omnes Aeoliæ Insulæ Socialis belli tempore conflagrarunt. vniuersum autem eum tractum esse igneum, vel illud argumento est, quòd iuxta ipsas sæpè flammæ ingentes ad superficiem Maris è profundis specubus exhalare sint visæ, obstructis fortasse meatibus Insularum; quod accidisse narrant Aemilio Lepido, &

E e 2

L. Aur.

Insulæ Vulcaniæ, siue Aeoliæ.

Diodor.

Arist. de Meteor.

Gregor.

L. Aurelio. Coss. T. Flaminio item Siciliae praetore, inter Viticam, & has Insulas, cum Mare in sublime horrendum in modum fluctibus intumisset, mox plerisque in locis fuliginem primum, deinde flammam euoluit. Hinc porro ad Aetnam ipsam, a cuius radicibus ad has Insulas quadraginta ferè passuum millia censentur, opertos specus inter se reuertentes, & com meatus esse sub terra; & mutuò incendia sibi subministrare, coniectura est Sapietum. Iam inter Lilybæum, & Mercurium promontorium Corfura Insula; quæ Patalaria dicitur, voraginem in medio aperit, cui à fossa nomen; collemq; habet, in cuius vertice crater est à conflagratione appellatione sortitus; complures præterea hiatus, lapidesq; combusti cum nigris arenis visuntur. ad radicem montis specus est, unde perpetuus erumpit fragor, multæ præterea ruinæ telluris, & quibus fumus exhalat. rubrum ipsum solum effertur. Quid quòd aliquot ante annis inter Cyclades non longè à Céturino, ex improviso parua quædam Insula instar navis emerit è mari. recens enata, telluris superficiem adustam habens, tanquam enatastet è Phlegethonte? Sed ne longius abeam, ad Apennini radices Bononiam versus mons nocturnum ignem, interdum fumum eructat. nec Bononia ipsa huiusmodi caret ignibus, habet hæc vrbs. Vulcanum unum, Mutina duos. Viterbum verò subterraneis ignibus abundare quis ignorat? Perlustra ceteras Orbis terre partes. habent Gothia, & Noruegia, alioquin gelidissimæ regiones, ignes suos, quibus conflant. Præter hæc, in Scotia locus, quem aream prunarum, siue Vulcani appellant, abundat, feruetq; bitumine. in Misena Germaniæ regione mons eiusdem nominis exardescit semper, desiditibus paulatim fossis. Colonia Agrippina erumpente olim è terra igni latè campos incensos defleuit. Apud Argæum montem campi resplendere ignibus soliti, unde illa tot oculorum in Argæ fabula. Iam illa cui tandem ignota flagrare in Phaselide Chimæram, (vt essent & montium monstra) & quidem immortalibus ac noctibus

flam-

flamma, aliq; hanc imbrim, quod idem quibusdã Lyciæ montibus, Hephæstios vocant, accidit, vbi si fulei terræ trahantur, riuus sequitur ignium. nam quid ego dicam, Montem apud Medos, & Cætiã gentem in confinio Persidis sæua incendia euomere solitum? cum tamen à Persis coleretur ignis. apud Bactrianos in Scythia Cophanti verticem nocte exardescere, ac tanquam in mentem reuocare gentis auctorem Zoroastræ; quem præstigiatorum narrant igni fuisse consumptum. Susas verò regiam urbem non tam lilijsui nominis fragrare, quam ardentibus caminis quindecim deflagrare. campos quoque Babylonis ardere solitos, quæ scilicet vrbs in arcanis literis meretricia flagrat infamia. Adde montes Hesperios, & Nymphæi craterem, & sacrum apud Aethiopes iugum, quandoquidem ipsa incendia consecrauit antiquitas. Adde Olympum montem eum, qui ad mare rubrum in Aethiopia, haud longè ab Heliopoli oppido est; quiq; oriente Sole vsq; ad horam diei quintam igneus quasi cum Sole certare dicitur. Uranium quoque, qui mons lapidem habere dicitur, è cuius vno craterem, miro quodam Naturæ prodigio, tota æstate flamma, tota hyeme vnda profiliat; in proximo verò sint non tetri sulphuris, ac bituminis, sed olei fontes odore cedrino. ac ne omnia confectæ, præterechere nunc Oceanum, vltimam percurrere Barbaricè, ac nuper repertas regiones perlustra; patent quodammodo illic Inferi, atq; impios terrent flamma, fremitu, motuq; telluris. antequam nostri in primis homines. apud Barbaros tonarent ore, ac fulgurarent, iam ipsa tellus eos hiatu, quassatione, incendijs, fragore terreat. In extremæ Hispaniæ parte inter duo maria non vnum Aetnæ spectaculum oculis Natura subiecit, sed decem circiter montium voragines aperuit, quos nostri appellauere Vulcanos. hi longè cinerem eiuculantur, & saxa; interdum verò fumum, nocturnum ignem euomunt. squalentes vbiq; campi, & cinere opplati. ex ipso mari existunt quandoq; fauillæ. Quid quòd Fortunatæ ipsæ Insulæ, quas Canarias vocant, non sine

hac

Pausanias.

Diodorus.
Solinus.Alia quædam loca.
ardentia.

Palladius.

Claus.

Georg. Agric.

Tacitus.

Boccaccio.

Ardentia
quædam loca
in orbem
terrarum
recens in
uento.

hac incendij calamitosa sorte sunt? earum vna montē habet altissimum, Gomeram appellant, flammis vndantem, cuius cinis à Ventis circum circa iactatur. In Promontorio, quod Viride vocant, Insula est, cuius incendijs herbescens non semel viriditas squalet, nec alio nomine illustris est ea regio, quam flammæ. Alium quoq; montem se nautæ, dum Oceanum excurrerent, vidisse testantur, cui ob flāmarum globos, quos cum impetu iacit, nomen indidere Vulcani. Ultra verò Oceanum Insula est vna ex ijs, quas Tertias vocant, nulli incendij diritate secunda; hinc nonnullis ante annis patefacta vi spiritus tellus ingentis magnitudinis cautes in altum tanto cum impetu sustulit, atq; prouoluit, vt in Coelum à Titanibus fieri lapidatio videretur; minores verò lapides tanquā è tormentis excussi in sublime ferebantur, quantum oculorū acies sequi vix poterat. inobscuravit subito diem tetra caligo; horribiles mugitus, immaniaq; tonitrua mari, terraq; audiebantur. montis porrò fragmina, atq; moles abruptæ quocumq; inciderent, siue in arbores, siue in domos, confringebant omnia, prosternebantq;. tum veluti dolia quædam sulphureo referta puluere ex ordine deuolui videbantur è montis iugo, vt in vrbium oppugnatione machinis bellicis cōcuti solent arces. ad hæc globi flāmarum, ac cinerei turbines profugos insequabantur, occupabantque, obrutis in via plaustris, armentis, & gregibus. denique ita scaturigines illæ ignium se longè, latèq; fuderunt, vt tota regio vastata sit, ac penè deleta. quæ antea cum legebamus, horrore perfundebamur, ac vix credibilia putabamus; quo igitur animi sensu hæc, & multò immaniora nuper apud Vesuuium vidimus, & experti sumus, tanta cum strage mortalium? Transeo ad alia incendiorum spectacula, quæ apud Barbaros, vt terreantur à scelere, sunt, propòsita. Gens est, præter alias, Mauricensis inauditæ feritatis; apud hanc rupes flagrâtes sunt, ex quibus sepè ignita saxa, atq; immania erumpunt tanto cum impetu, ac fragore, cum quanto nulla tormenta ænea quantumuis

magna

magna globos eiulantur. ingens vis cineris egeritur, quo infinitè diffuso, in saltibus feræ, pisces in littore, in agris coloni, in vrbibus incolæ opprimuntur. tantis verò motibus terra quassatur, vt qui fortè preteruehantur, exterriti nautæ in obiectas se incurrere cautes arbitrentur. hanc gentem cū adijisset ille, qui primus ab Occidente lumen attulit Orienti è nostro ordine, Franciscus, nactus occasionem, ipso inflam-mabat incendio, ipso motu terræ vehementius commouebat. Quid illud quod Tolanis in eadem regione eo viuente accidit, quam singulare? quam plenum prodigij? hi cuiusdā barbari Tyranni siue arma veriti, siue gratiam inituri, à Lusitano Rege, atque à suscepta religione defecerant; ac ne à Lusitanis oppugnarentur, inter cetera præsidia circa muros arcis, quæ in edito loco posita manu erat, & situ munita, stimulos, muricesque ferreos defoderant, in quos se se induerent, qui propius accedebant. ferro decerni nō poterat humanitūs, potuit flamma diuinitūs. non externis est, sed internis armis, proprijsq; loci pugnatum. peruerso igitur diuino, humanoq; iure, ac rupto fœdere, repentè abruptus quoq; est vicini montis vertex. ac primò Sol circa meridiem prorsus eripi, inuolui Coelum caligine, & quodam quasi sempiternæ noctis horrore perfundi omnia; teterrima euolui nubes, vibrātibus linguis ardens. inter hæc è caui montis specu auditi mugitus ingentes, e Coelo tonitrua; tū scaturigines ignis, torrentesq; flammaram latè diffundi, tanta vis pumicū tanta cineris egeri, vt non modò murices ferreos solo affixos, sed arcis etiam fastigium penè æquaret. iam horribili concussa motu tellure, ruere tecta, domus euerti; pars Tolanorum opprimi ruina, pars in fuga obrui cinere. accessit illud ad cladem, quod etiam accessit hic ad nostram. aquæ ipsæ coniu-rauere cum flammis, lacus erat propè vrbem, qui siue ingessit è monte saxis oppletus, siue vi spiritus, ac motu ipso telluris excussus, omnē latè regionem demersit, vastauit agros, reliquas domos diruit, homines ipsos, ac bruta secum rapuit,

atq;

Senecæ dictum rursus reprehenditur.

Simplicius Card. Bessar.

Incendia non sine arcano Dei consilio contingunt.

Petrus Dainico Ostiensis.

Andr. Baccius

atq; absorbuit. improviso malo attoniti Barbari sine hoste victi, manus deniq; dant, religionem, quam abiurauerant, recipiunt. Hic vero iterum mihi existat ille, qui inter sapientes est habitus. poterit nē, cum hæc audierit, ipsi excidere impia illa vox, ex imperio Numinis nec terrā sœuire, nec Cœlum? habent ista causas suas, non nego, quas seculas vocant, eæq; sunt verē, ac propriæ appellandæ causæ, quæ tamen primam agnoscunt; ipsæ nihilominus in suo genere perfectæ, nō instrumenta tantū, vt Platonis est visum, cum vim obtineant effectricem. sed Naturam Deus quibusdam quasi habentis temperat, & quod vult agit; & quanquam hæc dispensatio rerum admirabilium tacitè plerumq; sit & occultè, sit tamen nonnunquam apertissimè. An verò tantum hoc incendium, quo regiones ardent, evertuntur oppida, delentur vrbes; cuius ardore nuper Campania deflagrauit, cuius fragore Italia omnis intonuit, ita Naturæ adscribemus, vt nihil arcano Dei consilio tribuamus? an ignoramus, quæ magnæ auctoritatis viri de coniectis in hunc caminum Pandulpho, ac Ioanne scripserunt? Neq; verò illa ipsa, quæ de gigantibus dicuntur, qui propter scelera in huiusmodi loca demersi sint, sine consilio ficta videri debent. nā præter illa, quæ olim hic inter Vesuij flammæ gigantum spectra sunt visa, in Peruanâ regione postremò inuenta, in qua montes item sunt perpetuo igne flagrantes, est hoc vulgo persuasum; appulisse olim eò immani mole corporis homines, flagitijs infames, quibus diuinam in se iram concitarint; tum visum è Cœlo alitè labi Dei ministrum, qui fulmina in illos contorqueret, totamq; regionem igni vastaret, relicto inter ruinas bitumine, quod nunc ab ima terra ebulliat, atque exæstuet, quo argumento omnem illum terræ deflagratæ tractum Giganteum appellant; ostentantq; prospectaculo prorsus enormia ossa, longas crurum tibias, dentes singulos vnciarū decem; quem admodum, & hic Neapolim Alcyonei gigantis, quem sub Vesuuiio ardere, & cruciari dicebant, vnum ex

ossibus

ossibus ostentabatur immane. præter hoc Barbari vestigia antiqui illius excidij, atq; incendij ostendunt, montium subuersiones, puteorum in viuo saxo penitissimas scatebras, bituminis nigerrimos fontes; quæ omnia aliqua ex parte similia sunt ijs, quæ in sacris Hebræorum literis legimus, quas literas vel quia non consuluit, vel quia contempsit Strabo, aliquid attulit historiæ veritati minimè consentaneum. putauit .n. ignem illum, quo Pentapolis Palæstinæ regio turpitudinis nota insignis exarsit, è terra primùm extitisse, quæ venas intra se sulphuris, ac bituminis contineret, ac proinde id Naturæ vi contigisse, cum potius constet è Cœlo (quâquam & terram quâ motu, quâ mugitu sœuuisse, ac defecisse crediderim) diluuium illud igniū diuinitus fuisse profusum, relicto adhuc incendij vestigijs, ac bitumine, veluti sanie præferente regioni vulnus inflicto. Quo èt in genere non est prætermittendus ille mons, in quo Deus olim se legislatorem obtulit; cum .n. totus ardere, ac fumum agere visus est, haudquaquâ existimandum est, erupisse intestinum ignem, qui à Natura penitus abstrusus, atq; abditus antea delitesceret, sed vel species quædam oculis ad terrorem fuit obiecta, vt nonnulli putant, vel potius ministerio Cœlitum eò adducta materies est ad incendium idonea, qua verè superficies montis ignesceret, atq; inde flamma fumo inuoluta sese altius efferret, remugiente interim horrendum in modū tonitruis Cœlo, & coruscante fulgetris. Sed hic de locis Naturæ flagrantibus sermo est. quæ tamen loca Naturæ parens instituit èt ad hunc finem, vt quâ vi, potestateq; sua declarata; quâ imagine ignis sempiterni pposita, mortales deterreret à scelere. Hoc igitur agūt præter ea, quæ numerauimus loca, in Islandia montes altissimi tres, qui perpetuò instar Aetnæ ignes eiaculantur. Hecla vnus vocatur, alter Hegla, hoc est Sanctus, tertio Crucis est nomen; habent .n. ipsa incendia religionem quandam, atq; pietatem, cuius vis nuper in hac conflagratione Vesuij fuit maxima. ergo illa Crux, quæ in communi Orbis incendio

Strabonis error de incendio Pentap.

Mons Sinai an habeat ignes subterraneos.

Vide Abulësen & cet. Schol.

Montes ardentés in Islandia

F f

pro-

Petrus Greg.

proferetur, iam nunc inter Islandiæ flamas nomen habet illustre. porrò eum ignē nullis aquis superari posse narrant, quæ est natura bituminis: præterea ex his montibus lapides maiore cum impetu, quam qui è bellicis machinis exploduntur, eijci. iam ipsum voraginis fundum ab oculo, quantumvis lynceo, introspecti minimè posse. simulacra verò Manium in itinere subinde occurfare pallida, exanguia, illuue foeda, ac miserabili specie, dicentium se ad Heglā pergere. at cū in ea regione prelia fortè committuntur, cædesq; fiunt, tum maxime horrendos ibi tumultus cieri, eiulatus audiri, globos ex imo igneos, ac stelas ardentes emitti. & quāquam nonnulli ex Physicis putant, hæc oculorum esse ludibria, dicūtq; varia illa spectra ex densis, crassisq; vaporibus effingi; tamen si ea, quæ de locis alijs ardētibus à grauiissimis, ac sanctissimis viris dicta sunt, vera esse credimus, non omnino huic narrationi fides abrogabitur; cū constet, Theodoricum Regem in Liparensem, ac Principes scelestissimos duos in hunc Vesuuianū rogum conijci visos. quapropter demiror à nonnullis viris alioquin doctis, ea, quæ apud Aetnā in hoc genere visa narrantur, meras putari nugas. legant verò, quæ inter ceteros magnus Gregorius scripsit. Eumorphius quidam, cū ageret animam, comitem compellabat, Stephanum nomine, qui in eadem vicinia ægrotabat; paratam esse nauim dicebat, quæ ambos in Siciliam deueheret. extincti vno temporis momento sunt, sed igni addicti, quod vir sanctissimus sic est interpretatus; hominem in Siciliam duci se esse testatum, quod præ ceteris locis in eius terra. Insulis eructante igne tormentorum olla patuerunt. Quorsum igitur hæc ardent loca? audi eundem, hæc Deus ad correptionem viuentium in hoc Mundo voluit ostendi; ut mentes Infidelium, quæ Inferorum tormenta esse non credunt, tormentorum loca videant, quæ audita credere recusant. Neque verò impijs tantum Manibus excruciantis, sed pijs quoq; expiandis huiusmodi camini vsui esse consueuerunt; præter cetera loca, legimus de Puteolano Vulcani foro. &

hoc

In locis ardentibus impij quādoq; excruciantur.

Abulensis.

Greg. in Dial.

hoc ipso Vesuuiio. atq; illic quidem Paschafij in primis simulacrum visum, hic verò gemitus miserabiles auditos matris cuiusdam è flamma post obitum ad libertatem aspirantis, ac precum opem implorantis à filio. quod etiam prope Virmicinum oppidum aliquando accidisse narrāt; vbi cū se religioso cuiusdam viro variæ speciei vita functorum obtulissent, qui dicerent sibi expianda esse commissa, dum viuerent, ac proinde opus esse precibus, statim vicinus mons incanduit, globosq; flammarum cum ingenti fragore prouoluit. Atque vt horum locorum ardentium, apud quæ Manes expurgantur, aliquam afferam similitudinem, eam ex ipsis Barbararum gentium moribus, atq; opinionibus exprimere liceat. mirum quiddam in hoc genere narrabat Apollonius, apud Indos puteum fuisse, è cuius fundo sub meridiem se tellus attolleret, deinde cū à Solis radijs calorem concepisset, iterum subsideret. glebam colore nituisse cæruleo inter aurum, argentumq;, cuiusmodi Sandaraca est; iuxta eum puteum fuisse craterem igneum, atq; hiatū terræ; è quo plūbei coloris flamma se proderet. apud hunc craterem Indos se scelere expiare consueuisse. quamobrem puteum quidē culpæ appellabant, craterem verò expiationis, ac veniæ; atque hoc in loco non sine admiratione in feruenti gleba quādam pulcherrimæ Iridis formā Sole aduerso resplenduisse. quā videlicet formam recōciliatæ cum Numine gratiæ esse imaginem sacræ literæ testantur, vt propterea ignis ille quāquam superstitione Barbarorū mentes imbuerat, tamen eum, quo piorum animi expurgantur, repræsentare quodāmodo videbatur. ac certè illa ipsa auri, argentiq; specie, quæ inter ignes effulgebat in gleba, qd aliud nisi purgata virtus exprimitur? Quidquod horum ignium vsus esse potest etiam ad probandam virtutem, animiq; constantiam? In ea Iaponiæ regione, quæ Tacacucensis dicitur, mons est in mirandam altitudinem exurgens, vndique præruptus; in eo voragines, ac putei multi pleni sulphuris, ac bituminis, qui flagrantē con-

Locis ardentibus piorū animi quādoq; purgantur.

Anno 1096.

Chron. Hirsauense.

Philostratus in eius vita.

Crater ignis subterranean. Apud Barbaros imago quædam purgantis.

Historia Indica. Anno 1627.

In locis ar-
dētibus quā-
doq; virtus
probat.

Anno 1627.

Indi quidā
pro vera re-
ligione in-
uoraginē fla-
grantē mō-
tis inieci.

Nomen vni
Bartholo-
mæo, alteri
Ioachino.

inent limum? ex ijs hiatibus, ac puteis vnus in primis hor-
rendum in modum ebulliens fuliginem emittit tetram, cum
mephiti grauer olente, vulgo fauces Orci appellantur. hæc
vorago ceterarum maxima non multis ante annis patuit
dehiscente terra. allatæ nuper sunt nostrorum hominum li-
teræ, quæ narrant, nonnullos eius gentis, quod veram reli-
gionem abiurare nolissent, barbaro quodam inuento, atq;
inaudito supplicio in eum gurgitem, limumque flagrantem
coniici iussos. spectata in omnibus est magnitudo animi, atq;
constantia, in duobus maximè. hi cum montis cacumen
ascendissent, cum erumpentem è puteo fuliginē cernerent,
ac sulphuris odore percellerentur, non modò non sunt ex-
territi, sed cum in eius gentis more positum sit, vt in maxi-
mis celebritatibus, ac publicis gaudijs pangant carmina va-
rijs argumentis, hi omni metu soluti hoc attendebant, vt di-
ctiōnem alligarent metro. itaq; ex ijs vnus, cum ex altissimo
illo montis prospectu tanquã è specula patriam, lares, ac fo-
cos despectasset, vltimū ijs vale dixit disticho in hâc sententiã.

Sat Patriæ, terrisque datum; me sidera possunt

Ignæa; me rapit en flamma, valete. foci.

Alterius carmen sic interpretor.

Aethere me longè discretum rebar, at arset

Vt mihi mons, dixi. clarus Olympus ades.

Quid aliud hi egissent, si fuisset ascensus in Heliconem, &
Parnassum ad delicias, non in ardentem montem, atque fu-
mantem ad supplicium? si bibituri fuissent ex Hippocre-
nes liquido, & gelido fonte, non in feruidum flagran-
tis limi gurgitem demergendi? ex his certè fontibus
quamuis sulphureis diuiniore cuiusdam Poëseos spiritū hau-
serunt. atq; Empedoclem quidem (fuit is non modò Phi-
losophus, sed Poëta) legimus, cum diuinos honores affecta-
ret, in ardentem Aetnæ caminum vitro se demississe, vt, cum
inuentus non esset, euolasse ad Superos crederetur, sed fer-
ræ illius crepidæ ignis vi reiectæ rem patefecerunt, ac de-

clara-

clararunt immortalis flamma combustum esse mortalem. hos
autem, quos, vt verè diuinitati honorem exhiberēt, & cultū,
in igneum illum gurgitem barbarus furor immisit, ipsa ex-
cepit immortalitas; ita Deo saluti hominum in omnibus cō-
sulente, vt ipsæ, quæ fauces Orci dicuntur, aliquando Cœlo
transmittant. ecquis erit, quin hunc montem Olympo ipsi
anteferendum putet? cum, vt ille victimarum cinerem
perpetuò seruat, quem ob altitudinem nulli circumferant
venti, nullæ procellæ proturbent, ita hic eorum, qui se pro
religione mactados obtulerunt, cineres immortales habeat.
aut quis neget hunc ipsum montē ei, de quo superiore libro *Baccius*
dictum est, dignitate præire, qui liquenti velut auto efferue-
scere, ac noctem superare splendore dicitur. iam præuidit
quodammodo ipsa Natura quantum quadoq; subterraneus
ignis allaturus esset emolumentum, cum incendio etiam pretia
gemmarum fecit: qui tandem, inquires? Achatem gēma est, in *Cun. Natura*
qua aliquando miro Naturæ ingenio terræ desidentis hiatus *in gēmis qui*
quidam apparet, ex quo tanquam è camino fumus emitti vi- *buldā incē-*
detur, qui aërem circumquaque obumbret; Vesuuiam *diā veluti*
credas, vel potius hanc, in quam inieci viri fortissimi sunt, *sculpsit.*
voraginem mirè depictam; opus artis existimes, sed Natura
sibi vendicat. in quo illud quoque admiratione maximè
dignū, quod vt distinctius appareat incendium, alius est co-
lor fumi, alius aëris, qui ex eo caligat; fumus candicat den-
sus, aër subrubet, veluti flamma; mirabitur, opinor, quispiam, *Cardanus*
atq; hunc Achatem alteri illi Pyrrhico longè præponet, in *lib. 7.*
quo cum Musis fuerat Apollo ipse descriptus; atqui hunc in *Plinius.*
quo incendium apparet, Achatem his potius dedicandum
dicet, qui nouo genere Poëseos non minus de flamma mō-
tis, quam de Heliconis vnda, vim, afflatumq; pangendi car-
minis conceperunt. quanquã non satis Naturæ fuit vno gē-
mæ genere nobilitare Incendia. (palo lapidi varium deus
est; huic purpura, illi viriditas, alij fulgor; sed haud scio,
an vilis admirabilior, & spectabilior, quam is, qui sulphuris
flam-

flammam imitatur ardentem; vt, quod in Vulcani foro conspicitur, hoc in Opalo expressum habeas. insunt igitur incendijs pretia ipsa gemmarum; vt mirari desinant ij, qui pyropos à Vesuuio proiectos se inuenisse hoc tempore dicunt, cum nulla restanti pretij sit, quæ cum pietate, quam non modo hæc Vrbs, sed ceteræ omnes, quocunq; hic cinis incidit, declararunt, conferri queat. præsertim cū in ipsis oppidis incensis non defuerint religiosi viri, qui licet elabi possent, tamen nè miserum vulgus defererent, inter pia monita, atque preces torrente iniqui cineris sint oppressi. quò minus videtur simile vero huiusmodi loca flagrantia re ipsa æterni ignis esse vaporaria, & Ditis ostia, vt vocant, cum aliquando aditum Cœlo aperiant. Vidit hoc etiam ex Ethnicis Philostratus is, qui Apollonij vitam scripsit; negat enim Aetnā, ac ceteros huiusmodi terræ caminos Manibus impijs constitutum esse rogum, vel ex eo, quòd si fortè virtute præditus quispiā illuc iniiciatur, beatissimus esse possit. beatam enim vitā non modo in rotam ascendere, sed in istas etiam flammarum voragines descendere posse dicendū est. habere autem hæc causas à Natura profectas putat, nimirū terram bitumini, sulphuriq; commistam excandescere in flammam, quanquam hæc fortasse non vbiq; se prodant; quòd si violentior spiritus in eas se conferat specus, tum illam irritatam erumpere, eandemq; magis, ac magis subinde torrentis instar excrescere; tum ab alto præcipitem agi, ac sepe ipso impetu in mare deuolui. hæc ille. Neq; tamen inficiari debemus, vt antea dictum est, huiusmodi conflagrationes, quanquam à Natura sunt, imperio etiam seruire summi Principis, ac sempiternum illum ignem representare immaniter quandoque grassando. Quid? an non persuasum fuit multis, quoties Vesuuus ignesceret, opulento cuiquam viro, atq; in gazas assidue inhianti aperiri eum hiatus? cui sententiæ hoc certè tempore vix adhæreo; nempè in tam propensa ciuitate ad omnem humanitatem, atq; pietatem, quis

Philostratus.

Beata vita
pōt descen-
dere in ardē-
tia loca sub-
terranea.

Petrus Dam.

An ad diuitis
alicuius mor-
tui poenas
Vesuuus vo-
rago patue-
rit.

NON

non est nup admiratus eius in egenos, atq; in profugos à flamma incredibile largitatē, qua ciues primarij, honestissimæq; matronæ inter se se certarunt? itaq; potius hoc incendium contigisse existimauerim, vel ad experimentum virtutis, vel ad communis illius incendiij, quo fortasse proximè flagratura sint omnia, significationem; quis enim ex tot malorum colluione, & ex hac Mundi senescentis facie, non iam iam eius instare suspicetur occasum? Quid quòd hæc ipsa suspicio iniecta iam olim Veteribus fuit, Mundum non alio magis conflagraturum igni, quam Vesuuiano? ex hoc ingenti camino diluuium illud flammarum, quo Vniuersitas obrutur, erupturum? hoc videlicet metuebant illi, qui imperante Tito, cum immaniter Vesuuus exardesceret, existimabant, aut Mundum in Chaos redigi, aut igni consumi: cum enim ex Sibyllinis in primis libris accepissent, futurū aliquādo, vt totus Mundus ignesceret, Vesuuum suspicati sunt illius incendiij fontem. & certè niti videtur aliqua coniectura suspicio, qua tandem? quia nullos habet huius montis incendium terminos: nulla Regio est, quàm sibi diuersis temporibus nō vindicari. Orbis terræ partes ipsas tres, iā sibi descripsit, ac suo iure depoposcit. quid enim aliud agere visus est, cum semel Aegyptum, ac Syriam, deindē cum Bizantiā, ac Tripolim Libyæ, omnemq; Europæ faciem contexit cinere, nisi vt ius illud ostenderet suum deflagrandi vbiq; terrarum. huc accedit, quòd hæc regio Palensana dicta est à Ianigenis, quæ quidā interpretantur incendiij ostiū, vnde videlicet eruptura sit flamma Mundo fatalis, quid? num deest Vesuuio Tuba illa, qua genus humanum euocandum esse scimus è bustis? at iam antea dictum est, in illa conflagratione sub Tito auditum esse ex huius montis vertice horrendum quēdam quasi Tubæ sonitum, atq; clangorē. quin et in hoc incendio inuentam narrant sub seruido cinere Tubam. hinc igitur dicet aliquis, audietur illud ferale Classicum, ac significatio cladis extremæ. Iam gigantes ignei, qui tunc, quasi Iouis fulmen nō

Dio.

An ignis quò
Mundus cō-
flagrabit ac-
cipiendus sit
è Vesuuus fo-
co.

Dio.

Procopius.

Annius.

Dion.

Tubæ olim
sonus audi-
tus è Vesu-
uio.
Tuba in hu-
ius incendiij
cinere nu-
per inuenta.

metue-

metuerent, se se ostentantur inter flammās ipsas, quos alios esse dicamus, nisi satellites Diris, ac Cyclopes impios, qui in communi illo incendio horribili specie se se offerent in Orbis terræ casu, atq; excidio, grassaturi? quæ suspicio de flamma ex Vesuuij camino deriuanda si quo veritatis fundamento niteretur, certè hæc, quæ proxima illi est Vrbs primò deflagraret, hinc initium acciperet clades: ac tantò propius, atque horribilius illa vastitas immineret, quantò Vesuuius laxiorem iam aperuit hiatus. Illud verò quanti momenti est, ac ponderis? quanti horroris plenum? quòd in hac vltima conflagratione, quædam iudicij visa sit forma. est sanè quòd narrant, horrendum dictu. Apud Herculaneum marmoreum excitatum erat monumentum, cum epigraphe Perifani Riberæ de regione à latronibus expurgata, proxima erat infelix arbor, è qua suspensa portio dissecti cadaveris pendebat; furcifer enim quidã paullò antè fuerat hac ignominia, præter necem, notatus; cum ecce cineris, flammæque torrens disturbat omnia, marmor ipsum inuoluit cinere, atq; obruit, at in tanto impetu ignis, ac turbine solùm ferilis arbor inconcussa manet, & extans è cinere. nempè diuinæ seueritatis exemplum omnibus expositum, atq; patens. ea re magis testatum esse voluit Deus se infensum sceleri, quam in scripto marmore. suspensi qui erant artus, combusti quidem sunt, nec tamen excussi. bis igitur damnatus reus, semel, dum viueret, ferro, iterum post necè, igni. Illud quoq; addam, quod ad hanc rem facit non minus horribile, vel visum, vel dictu. Conuenerant protinus, & conuolarant ad detrahenda vix dum sepultæ Capaniæ spolia latrones, ac fugitiui nonnulli (fuit enim Vesuuius huius generis hominum receptaculum iam inde vsq; à Spartaco.) aggressi petere, ut dicitur, cibum è flamma. indictum erat Naturæ penè pereuerti iussum, jus tamen violabatur. quis locus immunis, ac purus erit à scelere, quando ipsa, quæ Tartari putantur ostia, et cum flammis euomunt, arces sunt maleficio? ex ea face

homi-

hominum vnus, dum accingit se prædæ, circumuenitur subito igni; quid tum ille in arborem insilire conatur, sed arborem dum amplectitur, in eo amplexu intercipitur, ac vi inflammati sulphuris, atq; bituminis tanquam sideratus obtorpuit: eo deniq; stabitu, ac situ inuentus. cultum certè confusum, nempè confugerat latro, ac furcifer ad arborem, quæ scilicet ei debebatur ad poenam. tantum non audita vox Dei Iudicis. *I licitor, infelici arbori suspendito*, nam obnubere etiam caput non oportuit; ut & alijs spectaculo esset, & incurfantè in se flammam horribilius cerneret. id Sacerdos, qui hunc ipsum hominem ex arbore tanquam putidum pomum excussit, atq; humo condidit, ad me retulit. ò sententiam, dices, Dei Iudicis prædicandam. ò tribunal illud seuerum apud Vesuuium constitutum. iusserat hoc tempore Regni Præses Emmanuel vacare Curiam, ut saluti animi quisq; sui consulere, refrigerat à iudicijs forum ardente Vesuuii; putabat igitur furcifer, iã se impunè latrocinari posse, nec animaduertebat translatum esse apud Vesuuium ipsum tribunal. nemo scelestus inultus est. si minus in Vrbe, at extra urbem Reo dies dicitur, erepto licet per caliginem die. ibi parata est arbor, vbi flagitium est Vesuuii flagrante patratum. etsi tantisper feriata subsellia sunt, dum supplicatio fit, supplicium tamè sceleri semper in præptu est; nec mirum quòd interim vacet Curia, nemini fas est alterum criminari, præter se ipsum. tonare in rostris, ac fulgurare dicendo nefas est, dum tonat Vesuuius, dum fulgurat, omniaq; permiscet. in eo foro causa Reo dicatur nò ad clepsydram, sed ad puluerem, atq; cinerem. nihil agant priuatae causæ patroni præter Ianuarii publicæ. Sed quorsum hæc à me dicuntur? nempè, ut ostendam, magnam habere cognationem incendium hoc Vesuuii, cum illo vltimo, atq; communi, ut miram non sit, suspicatis fuisse Veteres, ex hoc Vesuuii camino in primis erupturas ingètes illas flammarum scaturigines, quibus dicta homini Reo causa, Mundus ignescat. Mihi tamen neque hoc probabile

Tribunal
Dei apud
Vesuuium.

Dio.

Gg

visum

Iudicij forma
quædam
apud Vesuuium
tempore
incendij.Diuinæ seueritatis
exemplum
duplex
apud Vesuuium.

visum vnquam est, neq; quod nunnallis placuit, conflagrationem. Vniuersi tunc futuram, cum, quæ ardent sub terris, loca omnia simul eructarint incēdia. & sanè Natura fieri minimè posse videtur, vt vno, eodemq; tempore prompta sit, ac parata vbiq; materia: quāquā non ignorō in Sociali bello septem ipsas Insulas, quas Vulcanias vocant, quasi societate inita simul arsisse; sed hæc propter vicinitatem facilè sibi inuicem subministrare materiā potuerunt; at verò ea loca, quæ vltra Oceanū flagrant, qui fœdus ineant cum Vesuuiio iisdem statim armis instructa, atq; in pernitiē coniurata? Existimauit quoque Albertus, tunc Vniuersum conflagraturum, cum reuocatis diuino imperio è terræ superficie aquis, fluctibus, ac mari ipso vnum in locum coactis, relictaq; arente terra, atq; omni, prorsus humore destituta, q̄ mare nūc fortasse, quasi frænū indomito igni ē iniectū, tāta futura sint huius incrementa, vt ex imis cauernis vndiq; subferuescens Mundū auidè depascatur. Ego verò libentius eius auditori sanctissimo, ac sapientissimo Thomæ assentior, qui commune illud incendium tunc excitatum iri docuit, cū diuino nutu, potestateq; supernæ omnes causæ, atq; inferæ conspirarint. Atq; hoc loco prætermittendum nō est, q̄ magnus Gregorius innuit, ita enim de his locis, quæ conflagrant, locutus est, vt existimasse videatur, ab ijs prænunciari Vniuersitatis incendiū, & quò maiore illa hiatu patefcunt, vt nuper est in Vesuuiio factum, eo propius instare diem, quo Mundus collabatur in cineres. quid enim aliud sibi volunt ea verba? Loca terrarū, quæ conflagrant, idcirco *laxatis sinibus excrescere, vt Mundi termino appropinquante, quanto certum est, illuc amplius exurgendos colligi, tanto e eadem tormentorum loca amplius videantur aperiri.* cum igitur Vesuuij crater hoc tempore multo amplior sit factus, atq; immentæ voraginis fauces laxiore hiatu dehiscant, quis non aperitissimè præmoneri nos dicat de Mundi breui conflagratur termino, interim verò cruciatum metuendum esse multorum? Atq; in hanc ferè sententiam

iure

iurè illi ipsi, qui nostræ disciplinæ fuerunt expertes, ex quibus vnus in Phisicis apprimè eruditus, cum de subterraneis ignibus loqueretur, existimauit, *ita in illis Naturam scire, Plinius. vt exustionem terris denunciet.* quod certè denūciādi munus, iam pridem Vesuuius ardens præstitit, cum, vt dixi, ex eo est horribilis ille Tubæ sonus auditus. Tantis igitur terræ motibus, tam ingenti sonitu, ac fragore, tantò conflictu elementorum, tum sauis Naturæ vulneribus, tot oppidorum bustis, tot, ac tam immanibus exitijs vni præluditur, hoc est commune omnium: nisi & hoc, quo solet flagrare Vesuuius, incendium, etiam commune quodammodo dicamus, quòd ceteras quoq; orbis terræ partes, si minus igni vastauit, certè cinere funeravit.

IO. BAPTISTAE MASCVLII DE INCENDIO VESVILII

Liber Octauus.

Qui est

De Præfensionibus, & Prognosticis.

AD PETRUM ALOYSIUM CARARAM.

AD calamitatem tantam huius incendij, quanta nec animo concipi potest, ad tam immane, quod accepimus, vulnus hoc scilicet accedere debuit, vt Mathematicorum quorundam dira præfensio in eo exulcerando tanquam vnguis existeret; Qui iccirco radio illo vtuntur, vt sempiternam prænu-
cient Italiae noctem; iccirco puluerem adhibent, vt eum funeratis, ac sepultis Urbibus iniiciant, atq; infinito cineri adij-
ciant. q̄ autem genus incommodi impedere potest, atq; exitij, q̄ Vesuuio non adieciant. In quo cum multa sunt indigna, tum illud minus ferendum, quod ex hoc camino quodammodo faces accendant, ad Romanæ Urbis conflagrationem, atq; excidium, quippe religioni maximè funestam hanc flammam putant. Constitunt ante oculos incensa tēpla, aras euerfas, cōminuta simulacra, Romam deniq; ipsam hostili furore vastatam. Deus immortalis, quæ portenta, quæ monstra Europam penè totam contexit hoc tēpore Vesuuus cinere, Romam propè vnam nō attingit. nullus ibi fragor auditus, qui longè, latèq; per reliquas Italiae vrbes intonuit. in tam terra caligine, atq; nocte tantum illi Sol clarus illuxit. Vesuuū tñ

Romæ

Romæ non esse omni-
sum hoc in-
cendium.

Romæ fatalem prædicūt. quid si, vt olim imperante Tiro, iterum illam foedasset cinere? nunc quod tanti incendij infinita penè fauilla Romam, vt ceteras Italiae vrbes, non attigerit, est hoc ipsum felicitatis argumentum. tunc .n. eā cinis operuit; cum superstitione adhuc erat imbuta, cui consequentis anni portendit incendiū, exorta è terra diuinitus, flamma, quæ .s. depasceretur Deorum inanium fana. sed obsoleuerūt iam ista portenta, atque cesserunt. ardet nunc Roma, sed murice; color incendit, non calor; perstringit oculos, non flammæ fulgore; sed purpure; habet cineres, non quos Vesuuus specus emisit inausitos, sed quos condit ipsa intra sacras specus. Cœlitum faustissimos, quibus se fore confidit immortalē, & vt eleganter quidam eorum dixit, *honorat in cineribus semina aternitatis.* Nihil est igitur, q̄ Mathematici ex hoc incendio in Romanæ vr̄bis exitium vaticinando deriuent; Non timet Roma tuas, Vesue, flamas; scit, vel exiguo sāguine te posse vinci pro religione profuso, quo ipsa madet vniuersa. insulatum illud Reginae vr̄bium caput non metuit te iam sine vertice cineribus, quos è specubus exponis tuis, opponet sacros, quos sub antris suis cineres seruat. deniq; hic præsto est Ianuarius, illic Cœlijanitor. si hic ignis, vt quidam suspicantur, est è Tartaro, illi Inferorum adamantini postes cedunt; sin accenderunt hunc astra, ille non modò famā astris terminat, sed imperiū. assuescat hostis prodigijs nouis. Petrus primus Aonistes superbum calcabit hostem ijs pedibus, quibus intumescens olim mare calcavit; lucem Romano cultui dabit; atq; splendorem is, qui alijs Iticis vsurā vel vmbra sui corporis dabit; iisdē illis clauibus, quibus Vrbi nouū aperit terrarum Orbem, elaudet aditum hosti. mirū, sed verè dictum, captiuam Romanam sit, catenato Principi seruit. iccirco huius apud se referuauit ferrea vincula, vt in promptu catena sint, quas iniiciat hostibus triumphaturus, quo more Lacedæmonij dicuntur tanquam de victoria certantequam bellum inirent, Megarensibus eas apparasse. quam hoc admirabile?

Dion.

Ambrosius.

Alex. ab Alex.

illa-

illaqueari Romā non potest, quia se retia iactanti commisit: verius de huius religione, quā de Theotimi fortuna dictū, eā reti solitam capere regna, non capi. parere nescit ea Vrbs, cui nouas subinde regiones Occidens, atq; Oriens parit. Trabes illas igneas, quas Vesuuus intentauit, trabeata Roma non metuit. habet secures, quas in eius ceruices intendat, quas tñ ille ceruices antea sibi ipse præcidit. potuit igneum cratera propinare mari, non Tiberi. non euoluit ille Romam versus ingentem fumum; scilicet Pontificias Apes lædere veritus. est Vesuuus Ara similis dictus, in qua suffitus fuit, at in Vrbe religionis Ara est; quæ calet thure, non sulphure. non metuit bellicum fulmen laureatā Roma semper & victrix. dedit formidare vim Barbarorum, quæ hoc nomen ab omine iam transtulit in auspiciū. quæ timendas Orbi terrarum sacrauit Aquilas, infestum sacris nō metuit Aquilonē. fatorum decreta cōtēnit illa, cuius decreto, atq; sētētia nullū est fatū.

At Neapolim certē se Pyromantæ vertent, & quam Vesuuus fauilla vix aspergere ausus est, eam hostilibus flammis vastandam subijcient. cur ita? quia olim Theodorico primū, deinde Totilæ paruit. atqui metuent hoc tempore religionis hostes eorum facta imitari, quorum non possunt non exitus perhorrescere. cū legerint, Theodoricum marini mōstri specie exanimatum, atq; in Liparēses ignes fuisse coniectum, Totilam verò in fuga gregarij militis habitu relictum à Sagittario nec opinantem telo repente confossum. quid quæ hæc Vrbs iam pridem se huiusmodi hostium metu liberauit ostento mirabili? diuinitus enim videtur factum, vt ne exanimēs quidem statuæ impiōrum Regum consistere Neapoli potuerint. Statuerat Theodoricus ex Arii disciplina hic in foro Neapolitano sibi statuam ex pretiosis lapidibus sectis, quadratis, varioq; colore infectis. huius statuæ caput nullo auctore dissoluta lapillorum compage defluxit. quid tum? mox Theodoricus ipse vltimum diem obiit. paucis post annis lapilli, qui statuæ pectus, atq; vterum exprimebāt, eundem

eundem in modum deciderunt, statim Theodorici ex filia nepos fato suo defungitur. paullo post inferiores lapilli labuntur; mox Amalafuntha Theodorici filia ex humanis excedit. demum obsidentibus Gothis Romam, à fœmoribus ipsis ad imos eiusdem imaginis pedes lapillorum compages omnis dilabitur, ac nullum prorsus statuæ vestigiū relinquitur. interpretatio fuit, & Theodoricum, & genus ipsius, & gentem ipsam Gothicam destruendā mox, penitusq; delendā. quid hoc prodigio illustrius? quid auspicius, quam vt nullæ eius nominis reliquæ superessent? quis non sibi persuadeat, diuinitus factum, vt in hac Vrbe ne statuæ quidē, quæ Principes religioni veræ infensos repræsentent, stabilimentum habere possint? vt nullo impulsu spontē corruant, comminuātur, ac prorsus aboleantur. ausus est postea Totila Neapolim eam gentem referre. sed Narsetem habuit vltorem, à quo electus; à cuius sagittarijs est interemptus. ita Neapolis huic maxime hostiū generi semper fatalis fuit. referat verò pedem hostis? s; hic firmabit vestigia, vbi ne marmoreus quidē potuit stare.

Sed antequam hæc, aliaq; incommoda, quæ ex hoc incendio Mathematici vaticinantur, nugas esse pluribus ostendam, videris à me. (Præsul Illustrissime) præsentiones, ac præsentiones requirere tantæ calamitatis. Ac primo se offerunt nonnulli, qui non multo ante incendium, quasdam in auspiciatibus aues à se visas affirmant, quæ circa Vesuij regionem volitarint; ac tanquam oscines hæc nobis fata præcinuerint. Equidem scio, ceteras animantes solere huiusmodi quæ imminēt incommoda, præsertim quæ ex aëris contagione oriuntur; quodammodo præsentiscere, atq; ijs in primis affici. vereor tamen, nè ista similia sint Romanorum veterum terriulamētis. hi enim cū videbant auem quandā, quæ Incendiarum vocabat, propterea quod victimæ artibus direptis ex ara vnā cum prunis, ac tecta circumuolitans incendium minitari videretur, ominoso eius aspectu territi Vibem in dicta supplicatione lustrabant. Itaq; his omisissis, alij visa commemor-

Eletarchus.

Dio.
Florus.

Neapoli non esse ominusum hoc incendium.

Baronius.

Procopius.

An præsentiri potuerit hoc incendium?

Plinius.

memorant, & obiectas antea formas: multi etiam somnia
narrant, quibus antea sub Autumnum maximè pulsi sint ani-
mi: sed vera vox illa Sapientum, Autumnalibus somnijs nul-
lam esse fidem, siue quia *ut* lepidè aiebat Democritus, eo
tempore, ut arborum folia Ventis, ita somnia turbulento
quodam veluti iactata motu temetè concidant, siue potius,
quia sub Autumnum finem senescente iam anno, & calore de-
ficiente, densato spiritu, facultas diuinandi habetetur, & tã-
quam speculũ fuliginè oppleatur. Ego verò & istos irridere
solco, & ceteris Vatribus nõ ita facillè acquiesco; quãq; enim
nõ ignoro, maximas calamitates diuinitus præuideri solitas,
atq; prædici, tamen idcirco non statim assentior, quòd ple-
rumq; post rem gestam citantur libri Sibyllini, proferuntur
oracula, prædictiones, ac vaticinia, obtèdebat antea corti-
na, vacabant tripodès, silebat Pythia. tametsi de eo, quod
Tiro imperante contigit, incendio Plutarchus ita loquatur,
hæc verò, quæ recens apud Cumes, & Dicaarchæum acciderunt,
nonnè pridem Sibyllinis decantata carminibus tempus veluti de-
bens persoluit, eruptionem videlicet Montani ignis, seruorem ma-
ris, saxorum, & massarum flagrantium Ventis vi eiectionem; tot,
tantarumq; simul orbium interitum, ut qui hodie ea loca perlu-
strant, ceruere nequeant, ubi nam condita fuerint. Atqui de
hoc certe incendio, quòd nuper accidit, nullam video in ijs
Sibyllarũ carminibus, quæ reliqua Vetustas fecit, fieri men-
tionem; alijs verò ea de re diuinitus admonitos fuisse non
constat, nam quòd vulgò de quodam Rustico fertur, non fa-
cillè fidem extorquet; aiunt hunc apud Vesuuium commo-
rantem, biennio antequam conflagraret, per uigiliã reuui-
tenti Christi, alienatum a sensibus, visum de uertice Genib
ad spectandas impiorum pœnas, ab eodem audisse de ince-
dio, quòd erat excitandum. tum ipso Anastaseos die, vnã
cum Christo quodammodo ab Inferis excitatũ, sed hoc di-
scrimine, quòd ille olem inde pulcher, & immortalis exti-
terit, hic profus illiuit horridus, cinere inspersus, fuliginè
oblitus

oblitus in conspectum se dederit, ac visa denunciarit, atqui
tam horrendum, inuisitatumq; spectaculum, qui potuit non
omnium oppidanorũ ad se oculos, atq; ora cõuertere, immò
exteros etiam ad se accersere? cur ante incẽdium hæc silen-
tio tegebantur? potuitnè tantæ rei narratio præterire aures
huius celeberrimæ Ciuitatis, in qua omnis colligitur auri
rumoris? & quòd præcipuum est, cum nihil utilitatis ad quẽ-
piam indè manarit, ac nullos hic Rusticus pietatis collegerit
fructus, quorsum ei diuinitus id prædictum? quem enim non
perculisset illa species Acherontici senis? qui certè fumida
ipsa facie non risum, ut aiunt, sed lacrymas expressisset. The-
spesius quidè Solensis, (si vera sunt, quæ Plutarchus narrat)
homo antea improbus, ac perditis moribus, cum scalarum
lapsu penè excessisset è viuis, audire visus est à Sibylla. *Va-*
ticinium de monte Vesuio, & Dicaarchæa conflagratione, quibus
ille deterritus, cum ad se rediisset, nouũ instituit viuendi ge-
nus seuerum, & moratum. Iterum deinde Vesuuus exarsurus
à religioso quodam viro est præuisus, cum onusti fœno se
obtulissent Aethiopes, Pandulpho, ac Ioanni scelestis rin-
cipibus rogam accensuri; nunc cum apud ipsum montẽ non
ex vno ordine tot viri degant religione præstãtes, Rusticonẽ
potius rem tam arcanam fuisse commissam putabimus? Sed
narrationis fides appellet auctorem. Maior certè suspicio, ac
timor incendij, potuisset iniici ex concussæ telluris, quæ cõ-
munis est parens, tremore, qui noctũ creber in vicinia ma-
ximè antecessit: quippè terramotũ consequi solet incendiũ.
cur igitur hoc nemo est suspicatus? quia vñratum est, Campa-
niam eo motu iactari, & quia initio, antequam fumus, ac ci-
nis erumperet, leuior is fuit, & impar tanto vulnere. neque
verò quisquam ex Oppidanis præsertim, atq; vulgò, discrimen
illud aduertit, quòd similitudine tremoris, ac pulsus ab
Aristotele sapienter est indicatum; siue tellus spiritu cieat-
tur ad latera; siue sursum, deorsum agatur, cinere ac lapidi-
bus in sublime iactatis, quòd Phlegræo campo, & regioni-

bus circa Sypelon, atq; Liguriam contigisse narrat; ac præter ea, quæ in tertio libro attuli exëpla, sub Phaëtonte quoq; Rege post terræmotum secutum esse incendium dicitur; sed illius significationes, & plures, & apertiores Natura dare solet; atq; hoc quidem tempore faciliè de terræmotu fieri potuit coniectura quippe hausta è puteis aqua turbidior est inuenta. diceres eam perturbatam metu ignis aduersarij, cum eius canales cinere obstruxerit, & rectum auerterit cursum, nisi hoc tempore hæc elemëta. inito foedere ambo ad vastitatem Campaniæ coisissent. nullanè igitur eius ignis potuit esse præsentio? quidam non multò ante supra Vesuuium flammulas noctù, vibrantes veluti linguas, obseruarunt, quæ imminens prædicere viderentur incendium; Resinenses igneam trabem tanquam in excidium oppidorum, vel in Campaniæ rogum intëtam; alij stellam quasi crinitam, atqui non ista nunc primùm supra Vesuuium visa. scimus aliàs, propter vaporaria, quæ apud ipsum erant, Italitus attolli solitos, qui nocturni frigoris pugna visi sint in flammulas exardescere. Atq; olim quidem, Constantino IV. imperante, clarior incendij significatio fuit, nã circa Christi Natalitia sereno Cœlo Cometes apparuit, sed obscurior, tanquã non ausus cum stella nati Dei nuncia luce certare; obtulisse autem sese oculis dicitur circa Vergilias. quãquam alij negant id fieri potuisse, certè Naturæ ordine, cum hæc sidera Aequinoctio verno, Sole Arietis signum ingrediente, oriantur, & Astronomi videant. in eunte postea Februario, Cometes aiter miro fulgore conspicuus ab Occasu ad Oriëntem versus excurrit. Martio mense Vesuuius ita exarsit, vt torrente ignis, ac cineris. deuoluto subiectos agros exullerit, atq; vastarit. sed quid habet Cometes commune cum cinere? nimirum, & coma calamistro arte ciniflonis inuritur. ignis iste, vt opinor, ideò antea se compisit in Cœlo, vt & deinde in terris esset excitaturus incëdium, etiam ad Vniuersitatis ornatum ex foecunditate telluris pertinere constaret. nã & si initio squalor agris insideat, & muliebres crinium

lace;

lacerationes fiant, & Vesuuius ipse arborum detonsa coma glaber horrescat, mox tñ cinis ipse cedit in decus; quid enim aliud sibi volebat ille alterius Cometæ cursus ab Occasa redens in Orientem, nisi q̄ significatio quædã fuit Campaniæ, post squalorem quasi funeris, ac post Vesuuij rogum reuiuiscens è cinere? quod illæ ipsæ Vergiliæ, iuxta quas emicuit, indicare videbantur, quippe quæ à Vere sortite sunt nomen.

Venio nunc ad Mathematicos, qui cum ceteras calamitates, tum hoc incendium meditatum iam sibi, præcognitum; fuisse dicunt, atq; omnia se à Planetis, ac Stellis, siue quæ infixæ Cœlo sunt, siue quæ earum specie ignitæ discurrunt, didicisse iactant; itaq; cum in superioribus deliquijs Solem, Lunamq; viderunt extingui, tunc videlicet suscitandum præuiderunt incendium. Trigonum item igneum, qui non multis ante annis conspiratione quadã certorum Astrorum præiuit, tanti mali fontem agnoscunt; quin èt Cometam, qui antea exarserat, itemq; Docetam; hoc est, igneã trabem, vnã cū illo visum hæc portendisse putant; neq; .n. statim huiusmodi prodigiorum vis, & effecta se pdüt. quo tēpore vaticinatus ego quoq; sum, sed vt Rhetor, quē tunc agebam, magnum aliquid incōmodum Patriæ imminere, omenq; illud sum Diris omnibus execratus; quippe fatalis ea trabs, atq; funesta sidereū Craterem tangere videbatur, quo Crateris nomine Neapolitanus hic maritimæ plagæ sinus ei formæ simillimus appellatur. itaq; iam tum metuebam, ne illa trabs fomitem suffectura esset incëdio, nisi fortè significauit arbores ignitas, quas incendij vis cum impera è monte deuoluit, quæ in subiectos agros incidentes, omnia comminuerunt, atq; vastarunt. Sed istos, qui ex Astrorum cognitione sibi hæc præmeditata, atq; præuisa dicunt, sic vrgeo. cur tam impij fuerint, vt nos publico præconio calamitatis tantæ non præmonuerint? cur inter suos tantum clam hæc disputabant? nimirum videbant, se faciliè irrifioni, atq; ludibrio fore obnoxios. Herculem certè insignem fuisse astrologum narrant, qui cum tum diem, quo

H h 2 Solis

Anno 1623.

Anno 1618.

Platina.

Solis defectus futurus esset, præuidisset, ut se aut diuinum probaret, aut Deum, constructa pyra in flammam se sponte conijcerit; didicisse verò artē ab Atlante in Libya, sphaerāq; ab eo sibi traditam ostendisse Græcis, quibus attonitis, ac posteris deinde ad fabulam omnia trahentibus, argumētum dederit fingendi ipsum in cælestibus orbibus sustinendis defesso Atlanti suffectum. cur igitur tantus hic Astrologus, oppidorum, quæ ad radices Vesuij condidit, Herculani, ac Pompeiorum fata non præcepit? cur astra, quæ sustinebat humeris, non eum admonēbant incendiorum? cur non posteris tradidit tēpora, norauit annos, quibus ab ignis eruptione sibi cauerent? atqui nostrorum temporum Mathematici, quanquam longè ab astris positi, secus quam Hercules fingitur; inde tamen rerum futurarum præsentiones deducere se posse profitentur. At enim non nemo ex ipsis iam antea minatus erat incendium in hunc annum, idq; literis et tradiderat. audio, sed quid mirā, cum tam multa hoc genus hominum prædicat, unū euenire? quoties nos fefellerunt, nec tamen miramur? quid ita? quia non vsitatum, ac nouum est ab ijs decipi, atq; deludi. solent ipsi plurima vniuersè prædicere de impendentibus calamitatibus, atq; exitijs, tūm si quid forte euenierit, in conspectum se dant; sin irrita ceciderint dicta, penitus latent, quamobrem sapienter Boëthus aiebat, non prædicere illud esse, sed dicere, ac potius iacere, ac disseminare verba indefinitè, incertoque argumento, quid euenturum sit Urbibus, Regnis, Imperijs; quibus verbis quodammodo latè vagantibus nonnunquam occurrat fortuna. conijciunt enim tanquam in infinitum mare verba generis omnis euentuum, quorū etsi fortuito quadam contigerint, falsum tamē, quod prædicebatur, existimari debet, quippe quod temerè sit effusum. Neque tamen eo inficias, ex consensu astrorū, atq; motu maximos æstus præcipi posse, ac similia, quæ longo vsu à Sapientibus obseruata sunt. Incendia verò ipsa terrarum certo, ac definito tempore

Apud Plutar-
chum.

pore futura, meo quidem iudicio, prædicet nemo, nisi forte diuinitus illustratus. poterunt Physici tantum ex loci natura conijcere, fore, ut aliquando refecta, & propagata materia, recalescente spiritu, renouiscat incendium, qua coniectura nonnulli Sapientum, dixerunt. Vesunium, præter superiorum temporum conflagrationes, in posterum etiam exarsurū. Sed si qua huius incendij potuit esse suspicio, illa certè maxima est. narrant malos Genios, paucis ante diebus cū ex obsessis corporibus recedere ritè cogentur, minas intentasse, ac prædixisse (quanquam toti sunt ex fraude, mendacioq; compositi) fore, ut mox ipsi de contumelia pœnas à nobis expecterent; neq; hoc inusitatum in Vesunio, nam tūm quoque cū Pandulpho, Ioannique Principibus illi rogum hunc accēderunt, rem omnem præstanti religione viro prædixerūt. Huiusmodi, illud etiam incendium olim fuit Aetnæ, quod à malis ipsis Genijs, qui cœmentarios se fingebant, viatori Siculo prænūciatum esse diximus. quis autem ignorat facile ijs esse ista prædicere? quos videlicet materies ad incendiū idonea, atq; prōpta minimè lateret, humana vero intelligētia hæc assequi, ac diem ipsū notare mortaliū ferè nemo possit. Atq; hæc de præsentionibus satis dicta sit. nunc ea, quæ in posterum impendent, videamus. fuit in more positum aliquando Siculis, ut cum Aetna subito incēdio efferuesceret, exploratur, an aliqui d exitij portederet, argētea sigilla, atq; aurea, tam victimas. omnis generis in ardentem eius voraginem tanquā in aram conijcerent; quæ dona si Aetna fundo exciperet, placido igni, omnia sibi læta, atq; fausta; sin ea impetu flammæ regeret, forsque repelleret, sinistra, & calamitosa nunciari, portendique interpretabantur, rem in omen vertebant, atq; obnoxios se omnibus exitijs fore putabant; antiquata postea superstitio est; quanquam, ut fas esset hoc more nunc agere, certè argentum, aurūq; Vesunio largiri, quis velit, aut possit? ij, nè, quos ad summam egestatem redegit? quorum incendit agros? domos euertit? sup-
pelle-

August. Niph.

Petr. Dam.
Leo Ostiens.
Gilbertus.

Lib. 3.

Strabo
Paxcellus.

Mox præfa-
giedi ex Aet-
næ incendio

Quot modis
Veteres
præfagirent
ex igni.

pellectilæ, ac pecuniam perdidit? victimas verò mactabunt ei scilicet, qui tot millia hominum vno velut ictu cæcidit, atq; exussit? sed quicquid ignis ille portenderit, certè nec libet explorare, nec licet. quid enim? num nos quoq; ineptijs ducimur? quis est tam aut stultus, aut impius qui vel Pyromantia interpretari velit vibrantes illas, atq; igni micantes Vesuij linguas; aut Capnomantia fumidos obseruare vortices; aut Thepromantia, qua etiam nationes quædam vsæ dicuntur, impendentia fata ex ipso cinere varijs ambagibus coniectare? qui cinis cum infinitus hoc tempore fuerit, materiam illis ineptè vaticinandi maximam suffecisset. sed hæc, atq; omnis illa veteris Hetruriæ disciplina longissimè abest à nostra. videlicet accersendus esset, aut Tiresias ille Thebanus vates (quanquam is, quia orbus fuisse luminibus dicitur, huius incendij magnitudinè intueri nequiret,) aut Delphus aruspex, qui consultis victimarum fibris, cum incensi Vesuij viscera quasi ferrea comperisset, quid aliud nisi arma renuncicaret hostilia? aut deniq; Amphiarus ille, qui primus ingenisse dicitur Ignispicia. hic quia describitur sub terra defossus, multa posset nobis de terremotibus, de subterraneis ignibus referre. Sed quoniam isthæc apud nos sunt mera nugæ, non desunt ex Mathematicis, qui hoc tempore de his multa vaticinentur, nosq; deterreant bello, internectione, excidijs vrbiũ, religionis incommodis, pestilentia; exitijs deniq; omnibus. ita cum putabamus, nos ingenti calamitate iam esse defunctos, in alios scopulos, in alia naufragia, quasi iactati tempestate compellimur. quid hic agam? negem hæc fuisse à Veteribus obseruata? non sum tã rudis, atq; ignarus antiquitatis. nunquã Roma contremuit, vt quidam ait, quã futuri alienius euentus id prænuncium esset. neq; enim simplex id malum existimatum est, aut in ipso motu inesse periculum, sed par, aut maius ostentum. Incendia verò, inquit, quantas semper tragœdias excitarunt? narrant, Albanum montem olim profundum aperuisse hiatum,

ac

ac flammarum globos ingentes in Cœlum euoluissè. quid tum postea? Cymbri, ac Theutones Alpibus superatis magnã Romanorum fecere stragem. Illud èt quàm calamitosum, quod non multò post accidit, etenim cum immani concussa motu tellus, soloq; in mirandam altitudinem depresso, torrentem effudisset igneum, lapidibus pluisset, Sol caligine, fuisset obtectus, bruta ipsa in rabiem acta, mox eiusdè gentis consecuta miserrima strages est, quam à Pœnis accepit, ac pestis quoq; late grassata. P. verò Sèpronio, & Appio Claudio Coss. cum inter ipsos atrocissimo bello confligeretur, tam horrendo cum sonitu, atq; mugitu terra contremuit, vt vulgò dicerent, iccirco communem parentem eo veluti gemitu indoluissè, & cohorruiissè, quòd tot hominum millium sanguinem susceptura esset. In agro itè Caleno cum repente flamma exorta, scisso terra hiatu, fruges, & arbores vnã, cum stirpibus absumpsisset, Picentes noui hostes facti Romanos armis aggressi sunt. præter hæc Sylla, & Q. Pompeio Coss. cum in agro Mutinensi horribili spectaculo duo montes inter se se prodigosè concurrissent, crepitu maximo assultantes, recedentesque; cumque ex ea collisione ignis tantus esset accensus, vt agros, & villas intermedias depalceretur, fumus eriperet diem, bruta examinata conciderent, statim ipso anno exarsit Sociale bellum; quo item in bello cum omne Latium, Picenum, Hetruria, atque Campania reliquaque Italia contra parentem Urbem insurgerent; cum flamma, ferrumque sauiet, Aeoliæ dicuntur Insulæ vno incendio conflagrasse, vt vel ex eo camino tanta fax belli accensa esse, vel insulæ ipsæ coniuratae foedus inter se inijsse ad delendas Italiæ vrbes viderentur, quæ Principem urbem armis ausæ essent innadere. Aetna verò quantas semper calamitates, atq; exitia suis portendit incendijs? nam cum aduersus Urbem arserunt bella seruorum; cum Eunus quidam Syrus, fanatico furorè simulato, Syriae Deæ ceremonias iactans, seruitia concitaret ad arma;

Plinius.

Elianus.

Plinius.
Obiecta de
Incendijs
ominosis.

Julius obseq.
Lycosibenes.

ma; abditaq; in ore nuce, quã sulphure, atq; igne stipauerat, attonitum quasi prodigio vulgus ad se traheret; Aetna tum suas quoq; flammæ euomuit atmata sulphure, ac bitumine: quãquam difficilè statuas; vtra perniciosior fuerit, flammulã nẽ ex ore serui, an immẽsa vis ignium ex Aetnã cratere profusa; nã hæc ita vastat agros, vt ipso cinere postea reficiat. Inciuili quoq; bello, cum per Urbis Romanã viscera cruentum trajiceretur ferrũ, ac turbo ille penè domesticã insanã toto furore detonaret, Aetna pariter tonuit, mugitum edidit, flãm̃s exarsit; immo verò tantã cædi ipsius Urbis præiuit incendium plurimis in ædibus excitatum, vt foedaretur Vrbs cinere; antequã sanguine, ac videretur ardere in rogo Patria; antequam ciues. Hæc, & alia multa Pyromantæ isti commemorant, ac nobis obtrudunt. in primis verò Vesuuio teste nituntur. per singula eius incendia excurrunt, atq; illum, aut cõmunẽ alicuius morbi perniciẽm, aut bellũ, aut Principũ obitũ, aut aliquod religionis incommodum semper portendisse dicunt. huc n. referunt vtrũq; pestis genus, siue quã a corrupto aere, siue quã a Cerintho, Menandro, alijsq; hæreticis est illata: huc postea, in ceteris eius incendijs, Plautiani casum; Odoacris, & Augustuli pugnas; Inter Symmachum, & Laurentiũ de summo religionis imperio dimicationes; Anastasij Imperatoris occasũ, Siluerij hierarchæ sanctissimi acerbũ interitũ; huius vrbs obsidionem, nouumq; dominatũ; Constantini IV. obitũ, Saracenorum in Africam irruptionẽ; varios huius Regni tumultus; Nortmannorũ aduẽtum; Græcorum expulsionẽ; Inter Apuliã Ducem, & Romanum Antistitem bellum; Aragonẽsium Regũ faeces transmissos, quãquam hoc cessit in decus; deniq; ne sim longior, quicquid hoc tempore in Europa incommodi est, vni referunt acceptũ Vesuuio, quẽ certè calamitarum, atq; exitiorum præconem esse, vel ex eo autumant; inde aliquando dum arderet, quidam Tubæ sonitus sit auditus.

Mihi tñ nemo persuaserit, hæc, quæ communi rerũ humanarum

narum reciprocatone accidere solent in Orbe terrarum, ad Vesuuũ, aut ad alia, quæ Naturæ præscripto conflagent loca, pertinere. Quoties verò legimus felices rerum euentus comitatos, vel subsecutos incẽdia; atqui isti, illis prætermisiss, tantũ aduersa quoque, ac tristia colligunt, atq; opponunt. certè Gn. Cæpione, & C. Lælio Coss. cum Aetna immanis flamma sæuaret, atq; omnis Italia eam ob rem suspicione, ac metu malorum imminentiũ teneretur; tñ annus pacatus fuit, Viriaco victo. q. cum ex agro Vulsienũ repente ignis erupit flãm̃arum globis in altum exturbatis, nõnẽ a Romanis Thracæ, ac Barbari in Macedonia subacti sunt?

Possem alia multa numerando percerere, sed venio ad Vesuuĩam, cuius maximè incendia Diris omnibus execrantur; quem immanibus semper euentis infamẽ incusant; quẽ fatalem in primis religioni dicere audent. atqui si ille sub Aralio Aegypti Rege arsit, certè is annus ferè incidit in Iacobi conceptum ex Haaco nati, quo quid auspiciatius? quantus hinc se religionis splendor effudit? hinc profectò tanquam per scalãrum gradus ei per visum obiectos, continenti quadam Regum; ac Principum serie descendit in terras Deus. Conflagrauit idem Vesuuĩus multò post sub Tito, sed huius pietas in reficiendis ruinis admirationi fuit; nempe is amissas Campaniẽ delicias restaurare debuit, qui deliciæ humanis generis est dictus. At n. per hæc tempora Cerinthus impius somniabat nescio quem alium a Deo Mundũ Opificẽ; docuit igitur illum Vesuuĩus incendio eum agnoscerẽ, cuius natũ posset ipse Mundus ignescere. Menader quoq; conatus est Dei Matris Virginis maculare candorem; incanduit igitur Vesuuĩus, & excanduit: Indixit postea Sæuerus Imperator religioni bellum, nonnullos et è nostra disciplina igni combussit, resplenduit tum Vesuuĩus, sed horum splendor ex ipso rogo multò fuit illustrior, quo item tẽpore verũ fulmen in Iouis simulacrum incidens, q. manu gestabat, fictũ fulmen absumpsit, sentiente quodãmodo in se ipsum Ioue, ac tãquam

Diluuntur obiecta de incendijs ominis

Etiã prosperi euentus incidunt in incendia

Religionẽ nihil malè omnimatur Vesuuĩus. Annius. Salius.

Dio. Suetonius. Baronius.

Barthol.

Dio.
Eusebius.
Xiphilinus.
Sigonius.
Panvinus.
Procopius.
Platina.
Blondus.
Tarcagnola.
Ambr. Nol.
Sammonius.

Dio.

rabie percito, cum iam se contēni videret, præfecto in primis Augustali tum falsam Iouis diuinitatem abiurāte. At .n. illud incendium Plautiano, qui apud Seuerum gratia florebat, ac paullo post est interfectus, fatale fuit, & ominosum. accipio, si placet, omen, cui tandem fatale? Plautiano . nempè infestissimo veræ religionis hosti. Post hæc Vesuius ternis arsit incendijs, cum Aegyptum, Syriam, Lybiam, Bizantiū in primis, contexit cinere, at tum Eudocia iunior nupta Hunnerico Genserici filio, Atianum pertesa torum, Hierosolymam petijt, contemplatura ibi diuinæ pietatis maius incendium. Et quâquâ mox Anthemius Imperator breui florē nominis ornatus à Ricimero genero spoliatus: non modò est Imperio, sed vita, tñ ab hoc paricidij poenas sanguisimus morbus exegit. Deindè cum eiusdem montis igne vastata Campania esset, Theodoricum impium licet Regem, quippe ex Arij grege, pium tamen experta est certè in condonando tributo, quo item tempore Gallicanæ religionis nauis Remigijs præfectus erat, cuius opera, & labore Clodoueus Rex ad portum salutis enauigauit. Capta vero à Belisario Neapoli Vesuius immugijt tantū, atqui humaniter cum incolis actū est, cum interim illo perstringente aures, Siluerius Campanus Hierarcha Romanus, ob inuidiā animi constantiā omnium oculos ad se conuerteret. Conflagrauit etiam, cum Benedictus obiit, nempè cui mors gradus fuit ad gloriā (recensitus .n. est postea in Coelitum factis,) & cuius gubernacula Ioannes Syrus excepit vir doctus, & moderatus in primis. Rursum exarsit eo anno, quo Vidaricus præstanti virtute Præful Augustanus ritè est indigeratus, illustratus etiam prodigijs, quippe Rusticus, quidam cum die festo ei sacro feriatas esse nollet, scenum, & plaustrum conuehebat, animaduertit tandem in fauillam, ac cinerem sine igne mirè dilapsū, quod profecto maius est visum prodigiū, quam, qui tum flagrabat, Vesuij cinis. occupauit eodem anno flamma Romæ Petri delubrum, quod tamen statim diuinitus restitutum est, siue hoc

ciuium

ciuium lacrymæ, siue potius mererentur illius, dum viueret, scaturigines lacrymarum? Flammas quoq; Vesuius edidit, cum Ferdinandus Castellæ Rex clarissimus Regnum amplificauit, atq; ornauit. Exarsit etiā cum Leo Summus Pontifex Berengarij scripta damnauit igni, quo etiam anno Cogenes Dux eius gentis, quæ trans Rhenum est à Boristhene fluuiio, vsq; ad Pannoniæ campos, cum suis veram religionem est amplexus. Præterea intra biennium semel, atq; iterum conflagrauit, siue cum Victor oppositus Innocentio, propugnante Bernardo, se ad huius pedes victus abiecit; siue cum rescissa sunt acta Pseudohierarchæ. At enim Innocentius tunc est à Rogerio captus, audio, sed mox honorificè restitutus. Deniq; cū initio superioris seculi fortissimus Imperator Carolus quintus hoc nomine natus est, rātis natalibus præluxisse Vesunium narrat. Hæc, aliaq; felicitatis argumenta, tantarūq; rerum successus Mathematici (rem indignam) non modò suo puluere, sed ipso Vesuij cinere contegunt; ac solū tristia quæq; ac sinistra ex annalibus decerpunt, idemq; in hoc postremo incendio faciunt. ita ne verò? ecquando vnquam habuit Christiana Respublica tam firma propugnacula? tot viros, & literis, & virtute præstantes? quanta nunc felicitas est non Urbis modò, sed Orbis sub Urbano? quā eximia siue Cæsaris, siue Regum, ac Principum virtus? deniq; quā egregia huius in primis Ciuitatis, vel inter Sirenis illecebras, pietas? non potest fuligo illa Vesuij tantum inobscurare splendorem, nec infinitus ille cinis immortalem harum rerum famam obtegere. Libet verò, libet in hac Mathematicorum sententia profligada, & diutius, & acrius insistere, quippe religionem tangit, qua nihil est præstantius, & Reipublicæ ipsi, si vera loqui volumus, vtilius; nempe nihil tam imperij diuturnitati est magis aduersum, quam diuina peruertere, ac falso cultu imbui animos. delirasse verò arbitror olim Aegypti Reges, qui variam, atque permixtam in populis sibi subiectis religionem admifere, quòd putarent, si vna obligati essent,

Li 2 posse

Dio.

Baronius.

Procopius.

Cassiodorus.

Procopius.

Platina.

Baronius.

Amba, Nole.

Laus Christianorum.
Principū huius seporis.

Lipfius.

posse aduersus Reges ipsos facile conspirare. Quid est igitur cur Pyromantæ coniungant cum incendio Vesuij incendia delubrorum, ac fatalem Romæ flammam hanc fore prædicant? an quia mons hic sub Tito arsit, quo ferè tempore quorundam hæreticorum furor ardebat? at quid hoc ad Vesuium? ecquando hic religioni non potius (vt ita loquar) fauit? quippe qui præter ea, quæ commemorauimus in eo ipso, quod opponunt, incendio Herculis, ac Veneris, impudicorum numinum, fana, quæ tunc in hoc ingo erant excitata (vt Faunos omittam, ac Satyros, quibus nihil foedius, & inquinatius) vnà cum simulacris partim rededit in cineres, partim suo more prouoluit in mare; vt videlicet, Venus cunas repeteret suas, & Hercules Argonautas; excussit verò tum quodammodo à se oem Vesuius superstitiones, cum se illo motu concussit: quid quòd cinis ipse Romæ vsq; delatus impietati ominusus fuit? quippe eò, qui proxime consecutus est, anno exortus repente ignis è solo, quod antea contexerat cinis, fana inaniù Deorū, quæ tunc ibi erant in primis verò Serapidis, Isis, atque Neptuni Pantheon quoque, ædemq; Iouis Capitolini vnà cum vicinis ædibus combussit. diceres, ex illo Vesuij cinere conceptum æstum erupisse in flammam superstitioni fatalem: itaq; Serapis, idē qui Sol, exustus, ea tantum effulsi luce, quam accepit à flamma, expalluit item Isis, eadem quæ Luna, antea Vesuij cinere, postea suo. at Neptunus, qui hic in suo Regno; hoc est in mari arferat ex fetida materia torrente eò delatò, Romæ etiam in continente arsit. ipsum Iouis fulmen conflagrauit igne non suo. denique, quod erat commune Deorum domiciliū, factus est vnus omniū rogos. sed neq; hoc omine contentus Vesuius tunc fuit, immò fontem ipsum superstitionis suo cinere obstruere est aggressus, quo tandem modo nempè in Aegyptum vsq; eodem tempore fauillam projecit, eam videlicet, in quam delapsa in primis erant, quæ apud se habebat, profana delubra, vt fauilla eò delata idem quoque

fatum

fatum turpiù Deorū fanis, quibus Aegyptus maximè abundabat, denunciaret, quâquam ea iam coeperant à Nostris incendi. Hiccine igitur ille Vesuius, qui tam infaustus aris, ac templis veri Numinis dicitur? cum tamen ipse potius Ara, Florus.
Dio. dicatur, in qua suffimenta fiant. ac certè hoc tempore, cum tot agros, tot oppida vastasset, inter ædificiorum ruinas, atq; excidia, multas sacras ædes est veritus, in primis magna Dei matris; siue eam ædem, quæ ab Apuliano dicta montis radicibus est penè affixa, siue alterâ non longè à moenibus huius vrbis, cui à Succurrendo verè, ac meritò nomen est, hic enim flamma substitit, furoremq; omnem repressit. Quanti verò sint facti motus animorum, quantus fuerit pietatis æstus, in secundo libro declaratum est. atq; vt apertius constaret, ex hac Vesuij flamma nihil incommodi aduersus religionem posse deduci, hoc ipso tempore nonnullis, qui impietatem abiurare præfracto ingenio nolebant, in ignem Olyssipone coniectos esse accepimus; in Hispania verò ad sacrum tribunal coram Quæstoribus causam ritè actam eorum, qui à Romana religione non starent; adfuisse ei spectaculo, ac iudicio Philippum ipsum Regem, ac præsentem maiestate tueri voluisse causam religionis quasi suam; huic aduersantes igni damnatos. præluxit igitur, aut præludit Vesuius igni suo impiorum ignominia, atq; supplicio. Equidem incōmoda illa, quæ Pyromantæ ex hac flamma in veram religionem euentura prædicunt, satis accomodatè eludi posse censeo ea, quæ Vitellius interpretatione vsus dicitur, qui cū esset ab vtriusq; Germaniæ legionibus acclamatus Imperator, cumq; in ea communi gratulatione repente incendiū esset excitatum, consternatos milites metu, atq; omen execratos, bono animo esse iussit, cum diceret, *flammam illam nomini suo, atque glorie illuxisse.*

At enim, inquit, ardet interea bello Germania, turbatur in Belgio; quasi verò facē belli Vesuius admoerit, quorū hoc feriato nō dicā longè in Europa, sed in Italia est fer-

Soluuntur
obiecta de
ominosis in-
cendijs.

ro, flammæq; sævitur? ac non multis ante annis, quàm ille ignesceret, quàm multa calamitosè acciderunt? quid miserius peste, quæ Italiam penè omnem est latè depasta? quid horribilius, ac luctuosius terræmotu, cum in magna Græcia, tum in Apulia? omitto Manfredonium Turcarum excursione deletum; quæ si fortè accidissent ardente Vesuio, non minus hic flagraret infamia, quàm flamma; si inquam biennio ante incanduisset, aut se commouisset, huic vni tanti belli motus, huic immanissimam pestem, huic multorum Principum obitus tribuissent. Quàm nec verè, nec probabiliter illa dicuntur? Vesuuius arsit, vt Plautiani significaretur interitus. scilicèt tantus concussæ Naturæ tumultus, ac perturbatio fieret, vt omen haberet Præfecti militum casus? flagrat Vesuuius; metuunt, inquam, sibi Dynastæ; igitur eo deferuescente, ceteri eiusdem dignitatis integra sibi sæcula pollicentur, dum ille iterum extruat pyram. At Poloniae Rex inuictissimus Sigismundus hoc tempore excessit è viuis. ita sanè; grauis annis, grauior spolijs Barbarorum; suffectus est filius magnitudine animi, atq; pietate non impar. At cædes facta nostrorum. quid? nullæ ne religionis hostiam? an maiores, & celebriores? Ceterū Mars communis est. quandoq; belli fulmen icit militem etiam laureatum. non raro Epiniciū terminatur Epicedio. illud videtur sepè victori in alea, ludoque Martis à victis, nec semel ad metam hæsit triumphalis currus axis illisus. excutit nonnūquam è manibus globum terræ excussus è machina globus ignis. Deniq; omnia humana velut in æstuario semper sunt; quodā fluxu, refluxuq; decedunt, atq; accedunt. Non est igitur, cur nonnulli, vt se viros eruditos ostentent, atq; in verustatis monumentis, annaliumq; memoria diligenter, studioq; versatos, tantum incommoda, quæ incendia Vesuij, vel comitata, vel subsecuta sunt à capite accedant, ac reuocent; nec ea modò, quæ ad hanc Urbem, atq; ad Italiam spectant aduersa, sed quæ in Orbè terrarum acciderunt; nobis obtrudant. dictum est à Sapien-

Dio.

In humanis
semper ad-
uersa coniu-
cta esse cum
prosperis

bus, Vesuuium per occultos cuniculos, ac specus sub terra, mariq; cum Trinacria, cum Græcia flammarum habere commercium, sed isti ius eius, ac vim multò longius, atq; amplius, ad omnium fata regnorum pertinere arbitrantur. cur ita? an quia cinerem diuersis temporibus per Orbem terrarum circumtulit? quippe Asiam, Europam, Libyamq; foedauit. at iniquè faciunt, cum tantū calamitates colligunt, prætermis- sis rebus secundis, ac latis. Ecquando res humana æqua- bilem tenere rationem? quin hic turbulente, alibi tranquil- læ essent? quin vna sæpe in gente Fortuna, vt ita loquar, non vna ratione luderet; nimirum quæ amica varietati respuit constantiam. quis ignorat, quàm diuersa vis eius sit in vtrâq; partem? dum hi florentissima vbi gaudent, illi grauiore con- flictati moerent. nempe perpetua nunq; est, stabilis, nusquam, interdum integra, & excitata, sæpissime debilitata, atq; affli- cta; plerumq; spoliata, atq; iactata. ita fert conditio rerum, vt nihil infra Lunam sit fixum, immotum, constans. vaga, prorsus est, commurabilisq; ratio vitæ; atq; vt impetus Coeli conficit vicissitudines anniuersarias, ita sæpe reipublicæ, atq; ille regnorum orbis tanta celeritate conuertitur, vt vix im- pressam orbitam videre possis. miscentur ista ex dissimilibus; ac temperantur: lenibus aspera non modò succedunt, sed permixta sunt, atq; conferta. neq; verò ista tanquam absurda, atq; absona Vniuersitati rerum obstrepunt, sed quemadmo- dum sonus, dum acuta cum grauibus temperat, æquabiliter, concentum efficit; ita dicendum est, quadam temperatione, secundis, atq; aduersis rebus humana componi. Vidit hoc Homerus, cum finxit Iouem dno habere apud se Dolia; vnū honorum plenum, alterum verò malorum, ex quibus variè- ras mortalium misceat:

Quis γάρ τις αἰδῶι κατανέταται, δὲ δ' ἰός ἐδ' αἶρ
Δόπων, εἷα δ' ἰδ' ἄσι κακῶν ἰ-τροπος δ' ἐσάνω.

nec minus sapienter est illud à Theseo excogitatum. insitue- rat hic, priusquam veniret in Atticam, sacra quædam, quæ cum

Georg. Agric.
ex Strabone,
Pindaro,
Apulio.

cum

cum ludis, ac lætitia peragerentur; quædam contra, quæ cū
mœrere, luctuq; ceterum cum appulisset in Atticam, quoniã
multos reperit iqualeres, ac mœstos ob mortē Regis Aegēi,
qui desperato filii reditu è saxo se præcipitem egerat, multos
contra lætitia gestientes ob ipsius Theſei reditum, institutum
est, vt *in ὄσχοπορία*, quæ celebritas à gestandis ramis est
dicta, qui sacris interessent, duas has emitterent voces, *εἰα, ἀι*
quarum prior gratulationis est nota, & in epinicijs cani soli-
ta, altera luctus, in epi edijs. Hæc videlicet est imago mor-
taliū vitæ, vt læta sint permixta cum tristibus. quæ in sen-
tentiã non modò Græci fuerunt, sed etiam Romani, qui in
vno, eodemq; sacello Angenoriæ, atq; Volupiæ, ab angore,
ac voluptate sic dictis, sacra fecerunt. Cur igitur Pyroman-
tæ contendunt, hoc esse ardentis Vesuij fatum, vt omnis
inclinatio temporū in eum vnum incubat? vt status, inflexio-
nēs, conuersionesq; communes ætatibus ei vni tribuantur?
cur eas tantum calamitates, bella, cædes, excidia vrbium,
pestilentias, Regum obitus, regnorum vices, casusq; cōme-
morant, quæ in huius montis incendia inciderunt? cum hi
rerum orbis aliàs maiore cū sonitu conuersi sint, quiescente
Vesuuio, nec malè omināte. quam obrem si in istorū senten-
tias parū sapienter editas, ac minus firmas Veritas inuade-
ret, nã maiores de ijs ruinas ederet, quam, quæ ab ipsis te-
merè congestæ narrantur.

Atqui adhuc ex Mathematicis quidam nobis minari non
cessant ex Astris: horoscopus vltimi huius incendij se ob-
seruasse dicunt prorsus horrendum, atq; fatalem. quippe
tertia ferè hora noctis exacta eius, quæ antecessit matutinã
ignis eruptionem, cum primum concitatus ille spiritus, atq;
succensus eluctari exitum cœpit, motu telluris nō ita graui,
sed crebro; Martem aiunt fuisse in Leonis, vt ipsi loquuntur,
gradu sexto, ac vicesimo; Saturnum autem in quarto, & vi-
cesimo Scorpionis. vtrumq; maleficum sidus putant, præ-
sertim cum in angulis fuerint, hoc est in idoneo, & accōmo-

dato

dato quasi ad insidias loco. quod cum contingit, terræmo-
tus in primis, atq; incendia; contagio quoq; ceteraq; exitia
consequi soleant. sanè quid horribilius, dicet aliquis, hoc
horoscopus? atqui non hoc contenti, alios etiam malorū fon-
tes aperiuunt. Paulo ante, inquit, quàm Vesuuus conſla-
graret, Luna defecerat; quo tempore Mars quadrato, vt vo-
cant, aspectu, qui apud ipsos omninò sinister est, illam obtue-
batur; Mars, inquam, natura igneus, ac sæuus in gradu Leonis
decimoquarto; cum Luna deficeret decimoquinto Tauri
oppositumq; haberet, atq; aduersum Solem, & Saturnum,
illum quidē in Scorpionis decimoquinto, hunc verò in de-
cimonono. Deus immortalis, quantum hinc exitiorum? vbi
Luna laborat, Scorpius ferit, Taurus cum impetruit; mu-
gienti Vesuuio similis; Saturnus auido, atq; hianti ore terræ
hiatum refert, vbi deniq; Mars ardet, ac furit. ad hæc, quo-
niam Lunæ deficientis incommoda tot perdurant menses,
quot illa laborat horas, cum in Cœli meditullio, vbi maiore
vi pollet, fuisse dicatur, integram æstatem perniciosam fore
prædicabant, atq; ipsa Maij Floralia deflorandis Campaniæ
reliquijs datura principium. Iam præter Lunæ defectū Italiæ
fatalem, addebant etiam Solis, qui non multò ante hoc in-
cendium contigit, quanquam sub altero finitore; quo tem-
pore Mars idē in Cœli vertice intra septimum Leonis gra-
dum eminebat, imminentium certè malorum vel auctor, vel
index. quid enim repetere possis à Marte, nisi bella, inter-
neciones, exitia? verum enimuerò nunquã Mars repetet ab
hac Vrbe ciuium sanguinem; hanc enim calamitatem ne
metuamus, Ianuarij efficit sanguis. Sed quid est, qd à Vesuuio
tam crudelia fata portendi dicant? quando reddidit hoc olim
incendium Theodoricum ipsum ex barbaro mitem; atq; ic-
circo ille fortasse post mortem in Liparę potius, quàm in Ve-
suij caminum, vbi Pãdolphus, & Ioannes deflagrãt, iniectus
est, quod minus consentaneum videretur, eius montis exuri
flammas, cuius ruinis tam amanter, ac piè subuenerat. quid?

K k

non

Plutarchus.

Mathemati-
corum mine
ex Astris.Horoscopus
huius incen-
dij.

Cassiodorus.

Dion.

nonne hic idem antea mons exarserat sub Tito? qui ad lugendam calamitatem, ad excidia reparanda statim accurrit, quid agebat tunc saeuus iste Mars? cur excitatus incendij fragore non adfuit? nō pila cōmouit? extant adhuc, post tot secula in hac Vrbe monumēta marmorea, quę collapsa gymnasia publica ab eo restaurata testantur: est profecto citandus litteris, qui literatorum Academiās excitauit ē puluere. Ar. n. Mars in meditullio deinde Coeli fuit, Sole Arietem, cui Neapolitanam hęc regionem subiiciunt, ineunte. Accipio sanē omē robur, igitur, atq; audaciā nobis sufficiet, quos inde despectat.

Summontius.

Italię forma
geographi-
ca.

Plinius.

Leand. Alb.

sed nimirum Mathematici omnia ad terrorē referunt. Arietinos subiiciunt quasi gregem ferro maclandū. quid indignius quam vt auspiciū illud ætatis aureę, quod ex aurato vellere sumere poterant, in omen verterēt? neq; verò, quia Italię forma querno folio similis est, iccirco huc illuc, quasi vento quouis eius Imperium trāsferri posse dicēdum est, cū liceat potius quercu felicissimum illud Saturni seculum interpretari. q; si eadē Italia cruris etiam ac pedis imaginē referat, nō propterea ex Aegyptiorum mystagogia hostibus seruiet, præfertim religionis, quinimmo eo pedē conculcabit illud ipsum, quod fingunt Astrologi, minax fatum. Intueantur verò diligentius hanc ipsam Italię formam, habet .n., vt periti alij docent, imaginem et quandā Clypei, ac potissimum Amazonicę peltę, ea quippe specie à Natura fingitur, satis igitur se ipsa defendet, vel aspectu suo, quis aut ignorat, Italiam virtute, ac rei bellicę gloria semper se præstitisse. Amazonē? præter hoc, quod mammas habet, ob rem videlicet pecuariā, & vbertatem soli, ac cetera, quibus alimur: quāquam vt vera dici possēt Amazon, aduri se sine incendio, & altricis Campanię quasi māmam ignibus subiicit. At ardente, inquit, Vesuij iugo, nonnunquam hęc Vrbs seruitutis subijt iugū. Possē dicere casu, tunc id contigisse, q; mox pluribus disputabo, sed esto, alia nunc sunt tēpora, suppetunt maiora p̄sidia. ad sunt in primis propugnatores. Coelites, siue Auerrunci,

Plinius.

Ss. Agnelli
& Ianuarij
patrocina.

siue.

siue Soteres. adest ille vexillifer hanc Urbem tueri visas, cū non tam victrices aquilas explicaret, quā triumphalē Gracē. præsto alter est, cuius vel abscissæ ceruices seruitutis iugū à nostris repellunt. is aliquando visus in castris mutare tiamam galea, lituum lancea. extinguet furois hostilis flāmam, qui furentis Vesuij non semel extinxit incendium. ea verò, quę nunc detonant bella, breui componenda esse confido.

Sed parum videtur Mathematicis, minari ex hoc incēdio stragē, atq; infectam cruore tellurem, nisi infecto et nos terreat Cælo. hunc .n. ipsum aërem, quem spiramus, perniciosum fore prædicunt, quo exemplo? quia cum olim hic cinis Romam peruassisset, mox consequuta lues dicitur, vbi nā gētiū? Romę. cur non in hac Vrbe potius Vesuio proxima? cur non in tota Campania? intelligant igitur aliarum causarū concursu hoc accidisse. quamquam non ignoro afflari à terra solere noxios huiusmodi halitus; atq; in illo quidē terræ motu, qui in hac ipsa Vesuij regione, olim sub Nerone fuit, sexcentarum ouium gregem exanimatum ferunt. sed nimirum, vt sapienter à Seneca dictum est, facilius pecora sentiūt malum, quæ vt auidiora sunt, aperto Cælo plurimum vtuntur; oues mollioris naturę, quæ propiora terris ferunt capita, afflatum diri aëris circa ipsam humum excipiunt citius, quam homines erecti, & excitati, à quibus antequā is trahi possit, copia sinceri aëris, quæ Regionis huius natura est, potest extingui. Accedit infinita vis sulphuris in hoc incendio, quo certè corrigitur magna ex parte vitium. Panormitanos quidem in pestilentia sulphure vsos accepimus, q; remedij genus Sapientes antea docuerant. nihilites verò in regione Ternensi nullo alio magis aduersus hoc malū p̄sidio se tuentur, q̄ sulphureo, ac salineo puluere, quo è machinis bellicis exploduntur æneæ pilæ. diceret, illos cum peste tanquam cum ipso hoste pugnare. atq; huius quidē incendij fragor, quo Vesuuius nuper intonuit, adeo similis illi fuit, vt Dalmatæ in primis hostilem tumultum rati, se armis accinxerint. Quid ea cōmendatio

Non metuē-
dam esse pe-
stem ex hoc
incendio.

Seneca.

Dioscorides.

Leontius.

Paulus Zac-
chias.

datio, quam Homerus sulphuri tribuit, parua nè est? cum illud *κακὸν ἄκος*, hoc est malorum depulsorè appellat? quapropter non modò in lustrationibus est à Veteribus sulphur adhibitū, sed Dijs ipsis suffitus, ex eo factus, thuris loco. Illud èt aliqua ex parte nos metu liberauit, q̄ legeramus, cū olim Aetna exundaret igneis globis, ac mare ipsum exardesceret, cumq; magna vis extinctorum piscium fluitaret, Liparenenses, qui eos audius comederunt, fuisse ventris contaminatione consuptos, ac Liparam Insulam pestilentia desertam; at in hoc Vesuuij incendio, q̄ excurrit in mare, huiusmodi cibus innoxius fuit. itaq; minus halituum virus metuebamus, nè Cœli tractum inficerent; quāquam ne suspectus huius acerbioris, atq; sæuitiæ aer videri posset, paulò post incendium, circa Vesuuij regionē suauissimo rore, ac nectare nos demulsit. Adde inusitatam vim frigoris, & acerrimos Aquilones, qui statim per dies multos consequuti sunt, quibus perflatus est aer, & expurgatus. neq; verò eadē ratio est halitus, qui in terremoto afflatur è terra, atq; eius, qui cum incendio est coniunctus; hic .n. igni ipso excoctus est quodāmodo, atq; digestus; alter ille impurus erūpit, & crassus, & virus olēs. q̄d plura cū toties legamus Vesuuiū exarsisse, semel, aut rarò fit de cōtatione mentio, sed vtcūq; se res habeat, præsto est huic Vrbi Bizantina, quę dicitur, Dei Mater, quę hac in re maximè fidē obligauit suam. nuper cū Italiam ferè omnē, immò Europā immanis, ac sæua lues absumeret, cum in summo metu essemus, salubri tñ Cœlo viximus; .s. id excubijs tribuatur, quātumuis sedulis, cum contra tot sint tāquam appositi ad fraudem aditus in hanc Urbem terra, mariq;. Quāquam quid est, q̄ pestem minentur? parum nè laborauit, & nunc maximè laborat infelix Patria lue?at cuiusmodi lue? nèpe ea, qua tenerimæ in primis flosculus etatis elanguit, vel pueritiæ, vel infantie. quid hac peste acerbior, aut immanior? quę horribili quasi flamma tonsillas accendit, quę oppressis faucibus, intercluso spiritu, ne eam detestari possis, eripit vocē. Ac Physi-

fici

fici quidem putant crematorum cinere angina, tonsillis, ac ceteris faucium vitijs se posse mederi; atqui hoc tēpore cum nō modò ipsius Vesuuij penè infinitus, sed tot millium exustorum hominum cinis suppetat, huic tamen morbo eiusmodi medicina vel impar est, vel inefficax.

Quo etiā in genere non deest aliquis, qui tantum abest, vt spe rerum meliorum, vt ille ait,

insani soletur damna Vesui;

vt potius damno nos terreat eiusmodi, quod omni calamitate videri possit infestius; morbus is est insanix, atq; amentix. Risi primū, cum hoc accepi, sed postea quā veteres Scriptores consului, expaui protinus, atq; exhorruui. cur ita? quia eum Neronis tēpore, vt dixi, Vesuuiana hæc regio concussa tremuit, motq; post hoc mētis aliquot, atq; impotes sui errasse dicuntur. perierant eo terramotu greges, sed ne omninò bruta perijisse viderentur, facti sunt ipsi homines bruti, idēq; fuit quodāmodo fatum montis, & mentis, cum simul ambo sint mota. siue halitus terræ, vt insanirent, effecerit, q̄ alicubi fit, siue potius metus, *difficile .n. est*, vt ille ait, *inter magna incommoda non desipere, ac nemo vnquam sine aliqua iactura sanitatis expaui etiam in priuatis damnis, quid vbi concidunt Vrbes, ac populi opprimuntur?* itaq; si calamitas illa, motusq; telluris homines redigere potuit in insaniam, quis non existimaret, tantò nunc rem minus abesse à periculo, quātò calamitas esset grauior, quā non modò concussa sunt oppida, sed euerfa Campania, atque immenso cinere sepulta; Huc accedit quòd tempore belli Socialis contigit; cum enim Vulcaniæ Insulæ, quæ & Aeoliæ dicuntur, flāmis immaniter exardescerent, ac mare ipsum efferuesceret, ferūt nautas eo spectaculo attonitos, ac metu oppressos, cū in Liparam reuertissent, vel in comitalem morbum, vel etiam in amentiam incidisse. nam quid ego dicā in illa Albani montis conflagratione, belluas ipsas in rabiem, ac furorem versas fuisse? quācum ita sint, quid hoc incēdio detestabilius? verū huic malo

occur-

Homerus

S. Augustinus

Plinius.

Statius.

Non metuedam esse insaniam ex hoc incendio.

Seneca in quaest.

Julius Obsequ.

occurrit hoc tempore, quodammodo Sapiencia, cum oppida nos extorres, ac rerum omnium egenos, excepit in ædibus suis, hoc est in amplissimo huius Urbis Lyceo; cum procerū, ac Principum sumptu aluit, cum deniq; suis velut vlnis fouit. quo illi beneficio recreati, deposito magna ex parte mœrore, atq; luctu sui cōpotes fuerunt. opposita ergo diuinitus videtur amentia, quæ mentem de statu demouet, ipsa Sapiencia sedes. ceterū quantum abest ab infania non vulgaris quorundam ratio doctrinae, qui hac de re cum laude scripserunt? ut non minus in ingenijs, quam in agris fertile incendium fuisse, & ipse Vesuij cinis suis immortalitatem quandam Scriptoribus, si me excipias, tribuisse videatur.

Restat, vt supremo certamine cū Mathematicis nonnullis congregiar, qui hæc, aliaq; huiusmodi exitia altius repetunt: atq; à magnis, vt vocant, Coniunctionibus, hoc est Astrorum congruentium complexionibus horribilem quandam Mūdi Catastrophem (vtar ipsorum voce) accersere non dubitarunt, atq; eam sub huius ipsius anni, quo hæc scribere sum aggressus, finē nobis impendere dicunt. hinc illæ minæ, quibus indicitur concursus malorum omniū, atq; colluies. proponuntur alterna fata Regnorum, & quasi celeris quædam Orbis, & incitata conuersio; deniq; alia Mundi facies ante oculos constituitur: quæ si vera essent, quid ageret nunc Diogenes ille Cynicus, qui cum animaduertisset in Græcia, atq; Athenis in primis magnam fore cōmutationem Reip., conuersionemq; rerum, cum ageret animam, lepide, vt solebat, rogauit suos, vt contra morē Atheniensium, qui supini, vultuq; in Cælum verso sepeliri solebant, pronus ipse, ac vultu in hærente terræ sepeliretur: cūq; oēs mirarentur, idq; à patrijs ritibus alienum esse dicerent, immo verò, inquit, ritē facio, imminet enim ingens reuolutio rerum, in qua Orbis terræ conuersione, me quoq; conuerti necesse erit, itaq; qui nunc pronus tumolor, mox resupinus inueniar. Sed vnde nam hæc, quæ instare dicitur Mūdi Catastrophe, ducit originem? Iam

pridem, inquit, Astra cōiurauere, quæ tadē illa non modò certa quædam, quæ perpetuò splendent, sed et, quas pseudostellas appellant, quæ superioribus annis tantisper inter stellas visæ, nō multo post euanuere. ab ijs quamuis extinctis hoc incendium excitatum dicunt; atq; inde multa etiā, quæ impendent exitia, calamitatesq; deducunt: neq; verò mirandum esse aiunt, hæc tantò post subsequi. enimuero Cœlestia corpora tum demum agunt in materiam, cum parata iam est, atq; idonea; interea illa tanquā defluuijs supernè irrigatur, & quadā agitatione versatur, vt maturitatem accipiat. Hinc cōplexionē illam, conuersionemq; astrorum, quæ ducē Hebræorū, illū Naturæ arbitriū significatū purant; multò ante p̄cessisse dicunt, q̄ idem de Stellâ visâ Hipparchi tēpore affirmant, quæ Romano Imperio tres annos, & octoginta p̄iuit. quibus cōstitutis Mūdi Catastrophem ad hoc tēpus. ieclico deuoluunt; q̄ maxima cōplexio Astrorum, perueniat ad Stellâ, quæ in Cassiopeæ cathedra fulsit, quæ directio iuxta Signiferi gradus in huius anni terminum incidat. quo ferè tēpore cōplexio altera in Trigono igneo, ad quem superioribus annis factus est transitus, perueniat ad Trigonum Martis sinistrum, qui in radice, atq; Horoscopo congressum ipsum Astrorū maximū Tetragono respiciebat: præterea alterū illū, qui consequutus est, Astrorū nexum, hoc ipso ferè tēpore dirigi aiunt ad Trigonū Stellæ, quæ vltima refulsit. rursus anno, qui fuit superiori proximus, absidē Saturni de Sagittariō ad Capricornum fuisse mutatam. mutatione autē absidis planetarum, præcipuè Saturni, res quoq; humanas permutari maximè solere, atq; peruerti; cumq; termini sint Mercurij, atq; is p̄pes Sagitarij, Stellas, immò in Sagitta ipsa reperiantur, inde quasi iacula emittit, ac non modò eluuiōes, motusq; terræ, sed p̄ditiones, atq; excidia portendi Regnorū in primis: verò metuendam esse stellam, quæ Cathedram Cassiopeæ tenuit, q̄ in Tauri fuerit signo, q̄ vocant fixum, quo calamitatis stabilitas indicatur. eam porò, cum album colorem mox commu-

rarit

Fræisci Spinae p̄dictio de Mūdi Catastrophe cōfutatur.

Laertius.

pri-

rarit in rubrū, haud dubiè strages, atq; interneciones fuisse minitatum. fatalè quoq; alteram fuisse Stellam in igneo Trigono, quæ ex flava mox apparuit crocea, è vestigio purpurea, atq; rufa, quodam adamantis more, qui Solis radios fulgore vario sui conuersione reuibrat. Hisce ineptijs Mathematicorum quorundam detinentur ingenia. Scripsit de hac Mundi Catastrophe quidam, qui suis se compungit acuminibus, etiam nominis, vt propterea haud tutò ad eius sententiam accedere liceat. verumenimuerò, quæ in Cassiopeæ Cathedra sedit Stella, quasi magistra, satis docuit, cū euauit, ea etiā, quæ hac de re Astrologi docent, esse vanissima. alterius item Stellæ emissa è Sagittario tela, cū illa mox omnem amiserit lucem, facilè aberrare potuerunt à scopo. A. ab extinctis iam Stellis metuendum sit, ne nos extinguamur. ab ijs Vesunij quoq; incēdium excitatum esse dicamus, fatale in posterum quoq; nobis erunt, quæ iā pridem suo defunctæ sūt fatò. scio Solis, Lunæq; defectuū, & Cometarū in primis multò post dāna sentiri, sed libertatis arcē ista ne oppugnāt quidē, nō modò nō euertūt. Ceterū qd dici pōt indignius, quā à Stellis indici bella, eripi Regna, atq; Imperia? & quod maximè vel impiū, vel absurdum est, ab ipso Cœlesti corpore quodāmodo dirui aras Cœlitum, incēdi tabūlas, simulacra, delubra? iccirco nè in Cœlestibus formis Cathedras collocant Siderum, vt inde doceant vel nugas, vel etiā impietatem? iccirco cōponunt è Stellis Aras, vt eas in terris euertant? Crateres effingunt, vt propinēt nobis ipsi venena? Sed nimirum, quæ de Stellis prænunciant, præsertim illa, quæ aduersa sunt liberæ mentis iuri, ea tā solida sunt, q̄ solidū est illud, quo Cœlestes orbes, ac formas simulare solent, vitrū.

atque sic frænum loquacitati nuper Vrbanus Hierarcha, & verò spectabat ad eū, qui Stelliferi clauis Orbis tenet, Stellas ipsas à calūnia vindicare. Video nonnullos, qui hæc cautiùs disputant, fateri se nihil asserre certi, atq; huiusmodi rerum Sidera signa esse non causas, tamē facile sit, vt si minus

Vrbani viij.
decretum in
Astrologorū
horoscepos.

ad impietatem, certè ad ineptias defluant. Hinc illa ex eorū Academijs multò ante deprompta. Signaculum, quo Deus Hebræos ab alijs gentibus secreuit, sub Andromedæ sidere fuisse datum, quæ ambo quid habeant inter se cōmune non video; nisi fortè, quia vt Andromeda à ceto, ita gens Hebræorum ad Aegypti Rege, qui cetus quoq; seu marinus dicitur Draco, libera fuit. Quid cum aiunt traditas esse leges à Mose sub imagine Cassiopeæ in Piscium signo? fortasse quia ille tanquam è Cathedra ceremonias docuit, ritusq; sacrorum. sed quò pertinent pisces? num quia ex aquis enatauit ad Regiam? at certè non vsus arūdine, sed pedo. Chaldæorum idem gentē in complexu Saturni, Iouis, ac Martis collocant, propter igneum Iouis fulmen, quòd videlicet illi diuinitati commissum crederent ignem. Ad Aegyptios vero spectare dicunt congressum Saturni, Iouis, & Solis, atq; idcirco ab illis imagines Astrorum vnà cum Sole cultas. Sarcenis autem, quia in omne libidinis genus effusi sunt, Venere tribuunt. Mahometo etiam impio fuisse aiunt Horoscopum Saturni, Iouisque congressum in Scorpione, cum Lunæ congressu, & irradiatione quadam bellica Martis; ac propterea ex Luna hoc habere, vt eius instituta rudia sint, atque crassa, ex Marte vero, vt eius disciplinæ professores sæpe nostro madeant sanguine. hæc, hisque similia in arcano Cœli libro ex Astrologis nonnulli se legisse iactant; se autem solos intelligere characteres Astrorum ibi non modò conflagrationem hanc Vesunij, & Campaniæ vastitatem, sed ipsam quasi volubilis Mundi Catastrophren, hoc est alteram faciem, & fatalem quandam rerum conuersionem, se præcepisse. Equidem scio huiusmodi magnis Planetarum completionibus multa admiranda infra Lunam effici solere, nam etiam Poëta quidam doctus, & elegans ita cecinit.

*Nec dubium, quin & noctis nitor aurea Luna,
Quin & Saturni graue sidus, & equior Orbi
Stella Iouis, quin pulchra Venusque, & Martius ignis,*

Ineptiæ
quorundam
Astrologorū

Præcatorius.

*Ac reliqua astra etiam mutant elementa, trabantque
Perpetuum, & late magnos dent undiq; motus.
Præcipue sedem si quando plurima in unam
Conuenere, suo. vel multum deuisa cursu.
Longè alias tenuere vias. hæc scilicet annis
Pluribus, & rapidi post multa volumina Cæli
Eueniant.*

Inter cetera verò Astrorum ita iunctorum effecta, enumerat
magnos ætus, ac terræmotus.

*Æstates alibi magnæ condentur, & ipsa
Flumina spelunca. flebunt arenia Nymphæ,
Aut. Venti cuncta inuertent, aut obijce clausi.
Excutient tellurem imam, & cum turribus Vrbes.*

Sed hæc vis à Natura potuit Astris tribui, quia liberū ani-
mi ius minimè tangit; illa vero, quæ isti vaticinatur exordia,
& Religionis incōmoda ad Astra qui pertinent? Quo in ge-
nere, quæ de Othomannici Imperij casu disputant, ea magis
optanda sunt, quàm credenda; putant enim cū permutatione
absidis Saturni in Cancro Mahometi disciplina acceperit
incrementum, eandem permutatione absidis in Capricorno,
quæ illi aduersa est, decrementū, atq; exitium accepturam.
Verū hanc Turcici imperij vastationem, eiulq; amentia fi-
nem non tam à nexu, consensuq; Astrorum, quàm à nostro-
rum Principum conspiratione effici posse verius dicendum
videtur, quam voluntatem, ac mentem vitiam illis injiciat
Deus, vt ea, quæ præter superiores defectus nuper ter de-
fecit, ac lumen amisit, Luna Othomānicis signis fatalis exi-
stat; vtinā quoniā in Euxinum ipsum pontum, atq; in quasdā
Asiæ regiones cum cinerem delatum aiunt, ominosus ille
fit Mahometi cineribus, atque busto, fuit enim persuasum
veteribus, Vesuuij cinerem ei regioni, in q̄ eum Venti projij-
cerent, esse fatalem, certè hoc anno, cum hæc scriberē, ex-
cussio Turcarum iugo multi, cum ipsa triremi, qui captiui fa-
cti fuerant, profugerunt, hostibus etiam interemptis.

Ne que

Neque verò hoc in genere illi reprehensione vacant, qui
sanctissimi Senis cuiusdam vaticinationem ad Italiæ cla-
dem, ad Romanæ direptionem Urbis trahunt, in-
quam Religionis hostes hoc tempore debacchaturi sint.
Atqui multa Vates ille verborum inuolucris texit, multis
vitur ambagibus, quas isti ineptè, ac futiliter interpretatur.
Aenigmata illius sine Oedipo dissoluere se posse confidunt,
sed plerumque fit, vt cum res, quas prænuciarunt diras,
ac tetras, alios sortiantur reuentus, minis risum moueant.
Quo in genere nec iniucundum, nec ab re alienum est illud,
quod paullo ante quàm hæc Vrbs à Belisario caperetur, con-
tigisse legitur. In ipsa triumphi pompa, & gratulatione quidā
Sibyllini carminis interpres omnia luctu, & eiulatu confun-
dere, ac permiscere coepit. adesse iam clamabat fatalem
Mundo diem, quo conflagraret Vniuersitas rerum, atq; vlti-
mo labefactata motu concideret. Sibyllæ carmen hoc erat.
*Africa cum fuerit Romanis victa sub armis,
Tunc Mundus cum prole cadet.*

apertissima certè videbantur verba, & quæ non admodum
explicatione indigerent. capta erat non multò ante Africa;
huic cum reliquis terrarum partibus minabatur vaticinatio,
ac prædicebat fore, vt Mundus ipse cum sua prole, hoc est
cum hominum genere periret. sciebant in ceteris carmini-
bus Sibyllam vera præcinnisse, vt dubitari non posset, quin
hoc etiam habiturum esset euentum; multa quoq; prodigia
circa ea tempora concusserant animos. videbant item sene-
scentem quodammodo Mundum, ac tot bellis attritum, vt
propterea impendentem cervicibus vltimam calamitatem,
ac fracti Mundi casum meritò extimescerent. & quoniā Mū-
dum conflagraturum eadem Sibyllarū carmina prædicebāt,
alij deuolutam è Cælo flammam, alij è tellure, atq; vt olim
sub Tito, ex hoc ipso Vesuuij prorumpentem trepidi oppre-
riebantur. iam in tanto metu omnium, ac perturbatione ce-
se tibi lætissimus nuncius. hic iubebat omnes bono esse ani-

L I 2 mo,

Ioachimi
vaticinia à
quibusdam
male intel-
lecta.

Antonius
Brennensis.

Procopius.

Lepidum
vaticinium
male intel-
lectum.

mo, ac soluto, Mundum enim cum sua prole, quod Sibyllæ præcinerant, iam cecidisse insanire hominem putabant, ac mente motum, qui ea loqueretur; ille affirmare, atq; testari à se visum fuisse Mundū cum prole deiectū, atq; collapsum, quid multa? vide quæso lepidū vaticinij. eventum, pugnatum aduersus Gothos fortissimus quidā Belisarij Dux, Mundus nomine, huius Mundi filius eodem animi robore Mauritius strenuē in acie ceciderat. Mundus pater dum Gothos rabie, ac dolore incredibili persequitur, vlturus necem, in sua ipse victoria à fugientibus hostibus vnā cum filio interficitur; atq; hoc erat illud Sibyllæ vaticinium, quod interpretis ignoratione mortales omnes metu cōcusserat, *Africa deuicta Mundum cum prole periturum.* ita confusio tanta, ac perturbatio, tāq; horribilis exitij denunciatio in risum abiit. Iam si in interpretatione verborum, quæ videbantur apertissimē eam calamitatem communem significare, tam ridiculē est erratum, cur isti ænigmata Vatum, qui obscure, & inuolutē loquuti sunt, se clarē intelligere temerē iactant? cur Romæ direptionē, Italiæ vastitatem, deniq; illam Mundi Catastrophen, quam sibi fingunt, tanto cum verborum fastu, tonitruq; denunciant? relinquunt hoc præstigiarium, atque officinarum genus Chaldæis, & æruscatoribus; neq; n. quæ liberē geruntur de religione, de bello, ceterisq; rebus, Oceanum instar sunt, qui quasi Lunæ comēs, cum ea simul senescit, adolescitque, vt inde sibi ad persuadendum argumenta parent, res omnes humanas tanquam Stellis moderatrici, bus duci, & regi, libertatemque quasi habena quadam ab ijs gubernari. Sanē nūn minus ipsi erronei sunt, quam Sidera, quæ sic appellant. quid enim minus ferendum, quā consilia hominū, & arbitria, & varias voluntates, appetitionesq; & declinationes, & repentinos montis impetus, recessusque moueri, agitariq; ex Siderum reciprocatōne potius, quā ex dispari, variaq; agitatione animorum, vt planē homines, non quod dicitur λογικὰ ζῷα, sed ludicra, ac ridenda quædam,

dām, vbi *βερα* esse videantur, si nihil arbitrato suo faciant, sed ducentibus Stellis, & aurigantibus.

Quæris quid ego, ex hoc incendio præferam? Sanē nihil ominosum, nihil infaustum, tantū vehementem æstū, qui etiam annorum subsequentiū Autumnos torruit: præter hoc nihil, nisi arborum fœcunditatem, copiam frugum, vilitatem annonæ. neq; enim sine causa fabulati videntur Veteres, cū dixerunt Bacchū genitū ex matre Semele cōbusta, quæ fulmen afflauerat; nepe Vesuuiana quoq; Regio tot vitium tanquā altera Bacchi mater comburi debuit, vt ferax esset, at. quod ignis cōbignato fulmini, & qui bitumine alitur, vrinobis è terra vberiora suppetat alimēta; Testis in primis Aetnæ cilius causa Sicilia Italiæ horreum, ac nutritrix est dicta; cuius flammæ flore, vt cum Lucretio loquar, campi florescunt; cuius cinere immortaliter pinguefcit tellus, ac viret; quod Sapiētes ita tradiderunt, cum quidem cinerem, cum initio grauis sit incolis, ac molestus, postea regionem beneficio afficere, reddere illam vitiferam, ac frugiferam; vsq; adeo verò pingues reddi oues, vt adipe multo rumpantur, atque intereant, nisi quadragesimo quoq; die sanguis mittatur ex auribus. itaq; nihil Aetnæ commodius, quæ quò vberius ex hominum oculis elicit lacrymas, eo vtilius ex ouium pinguefcientium auribus elicit sanguinem. Testis deniq; vt cetera omittam loca, hæc ipsa Vesuij regio, quæ idcirco abundat candido lacte, quia non semel incanduit; iccirco ardenti merito feruet; quia flagrare solet igni. mirum Naturæ consilium, quæ vt lætos faciat agros, inspergit cinerem. ex illo incendio est ignitius vinum, quo, mœrorē posito, ad hilaritatē animas accenditur. ex illo cratere montis est, quod in Symposijs laudatur, nectar. fauilla vitalis est vitibus, pingue bitumē acuit vim telluris. Nunc quoniā in more positū fuit apud Veteres, vt post suprēma officia funeris, in cineres iam soluto cadaueris, togū ipsū in vino portauerunt; cū Cæpania cadauer satis arserit, reliquū off. vt Vesuuius ab idē vina pferat, quibus p̄fūdāt quædam modò rogū, ac perliuat.

Quid auctor præfagierit ex hoc incendio.

Fœcunditas soli ex bituminofo Incendij cinere.

Strabo

Galenus

Rosinus

lo.

IO. BAPTISTAE MASCVLII DE INCENDIO VESVVII

Liber Nonus.

Collationem continens superiorum incendiorum cum vltimo.

AD PETRVM ALOTSIVM CARAFAM.

Eustathius.

Virgilius.

Dion.

Plautus in
Moss.

Plautus in
Moss.

Lias malorum, vt in summis malis dici solet, esset hæc appellanda, quam scribo, nisi Vesuij cineri, qui omnè penè contexit Europam, parua esset Ilium vrna. atq; agnouit quidè Ilium suæ calamitatis auctorem.

Inftar Montis equum,

at Campania Montem ipsum, ex illo incendiarij eruperunt, ex hoc incendium. ex illo Argolici Principes extiterunt armati, ex hoc olim horribiles prodire visi gigantes inter flammam cum bellicis Tubis. appelles, licet, Vesuuium Plautina voce.

... mali mæroris Montem maximum.

sed haud scio an magis idoneis verbis hoc idem significari possit, quàm quibus est idem poëta Comicus vsus in re Tragica. videbitur. n. fortasse cuiusdam hæc Regio inter Aenariam, Cumas, & Vesuuium posita, ita quodammodo cum Natura conqueri posse.

Montes tu quidem mali in me ardentis iam dudum iacis.

Et quod miserabilius est, vetera quoq; reminisci cogimur mala, & quasi enuere, quæ suo iandiu sepulta erant cinere. nimirum cum nuper coloni altius effoderent terram, vt ex-

pur-

purgarent, & exarenarent, in multiplices offenderunt superiorum incendiõrum glebas, & crustas bituminoso cinere duratas, & ferruminatas; ita in tanto vulnere nuper accepto veterum quoq; vulnere reficitæ sunt cicatrices. Iam si huius incendij cum alijs eiusdem montis, conferantur incõmoda, & cuncta vno velut aspectu collecta cernamus, videbitur quædã quasi malorum panegyris, & qui à Veteribus dicti sunt Catenati labores, cum alia sunt ex alijs mala conferta; ita aduersæ res omnes in exitium conspirarunt, & quod in annua cõuersione fieri solet, vt mora sidera tonent; ac suos flexus tẽpestate significet, ita hoc tẽpore pestilentiæ, incẽdij, eluuiõ, & tumultu bellorũ Europa est agitata. & quæ in minore sibi videbatur esse cura, metuq; Campania, tũ inclusum erat penitus in venis, atq; visceribus malũ. Homerus Sirenes facit de fidentes quidẽ impratis, & herbidis locis, at inter exuuctos ossium acervos; & de nostra Sirene Parthenope verius dixeris, quæ iacet, ac mœret inter acervos cadauerum cõbustorum; atq; vtinam in pratis potius, quæ in agrorũ bustis omni herbescente viriditate consumpta. Quãtum fuit huius regionis vulnus, cuius pagos, villas, prædia, oppida, quasi membra conscissa, & lacerata de flemus? quàm terrum, & immane hoc monstrum, quod cum ederetur in lucem, Sol est visus extingui? & exhorruit Natura; & ipsa tellus ingenti motu conata est à se excurrere. quis igitur esse debuit nostrum omnium sensus, in quo illæ moles præruptæ saxorum; illi flamarum globi cõijciebantur? illi torrentes cineris bituminis, ac sulphuris deuoluebantur? quid horribilem illum fragorem cõmemorem, qui exteras quoque nationes suspicione belli armavit? quid vaticinationes sæpe, ac sæpius factas de exitio casuq; Urbis? quid denunciations aliorum prodigiorum, ostentorumque? quantò hæc in vnum coacta terrore animos perculerunt, diuinæ præsertim severitatis indicia? quippe quasi signo dato elementa aduersus mortales impios cum suis armis vnà concurrerunt; atq; vt quædam viuentia sunt, quibus aquas, ter-

Homerus.

ramæ

terramq; incolendi gemina est natura, ita hæc nostra calamitas non vnus elemēti se finibus tenuit, sed incēdio, diluuiq; adoleuit. deniq; fuit hic annus in nos tanquam arcus intentus. Apud Sirenum scopulos consenescere dicebātur. olim ij, qui in maxima tranquillitate, atq; otio essent, cōtra nos apud Sirenis nostræ scopulos consenuimus mœrore, ac luctu. Atque hæcenus quidē vera illa paroemia videri potuit de Cāpaniæ delicijs; plus apud illam vnguenti esse, quā apud ceteras regiones olei; hoc tñ tēpore nulla re magis abundauit, q̄ oleo illo incēdiario (genus dixi esse bituminis) q̄ ex huius Vesuij petris ad radices emanat; ac tñ abest, vt fragrātia spirarit vnguenti, vt tēterrimo potius sulphuris halitu afflari simus. his alimentis auidē pactus ignis, est hanc regionem miserē depastus. Illud vero quam inusitatum, ac nouum? hæc tam horribilis tempestas Cāpaniæ terminos præteruēctā, extra Italiā quoq; longē detonuit: nēpē hoc incendium ingenti fragore transmarinas ēt gentes exterruit; & quasi diluuiō cineris immenso latē Orbem terrarum operuit; vt non modō nostrum, sed cōmunē penē videri posset incendium, cuius vbiq; vestigia cernerentur. Itaq; si fauillā spectes, ac materiam infinitam egestam, operta sunt maria, immo verō contracta, foedatæ regiones, sepulti agri. si caliginem, meridie nox horribilis offusa exteris, maximē. si vim incendij, arsit ēt. mare. si perturbationem Naturæ, mōs ingurgitauit se mari, tum illud euomit, ex eodemq; cratere & ignes effudit, & fluctus. si terrēmōtū, toto ferē anno in metu fuimus, ne solū desideret, atq; in ima nos raperet. si tumultum, & fragorem, exhorruit non vna gēs, ac natio: si diurnitatem mali, multos. post menses terra flagruit, ac fumum egit, agris versis in busta, ēt post biennium solo adhuc vibrante, atq; nutante. si magnitudinem calamitatis, demersa sunt torrente ignis, ac cineris integra oppida, cum incolis, deuastati agri, armenta multa, & greges extincti. si concursum deniq; aliorum malorū, coniurauere ad exitium cum flāmis aquæ. ita præcipitātib; vt ita loquar, fatis, euersa est.

ac penē deleta pulcherrima Naturæ portio, Campana regio. Sed vt magis atrocitas huius incendij appareat, propius accedamus ad singula, ac superiora cum vltimo conferamus. sentio rē esse perdifficilem, nam p̄ter illud, q̄ sub Tito accidit, mira fuit in tāta re scriptorū, vel taciturnitas, vel incuria. Ego quæ in singulis narrantur incommoda, proponam, inter seq; componam; tuum est decernere, quid maximē sentiendū esse videatur. Atq; vt prisca illa omitam, quæ obliuio ipsa vetustatis extinxit; fuit in illo incendio, cū Titus imperaret, maior fortasse terræ cōcussio, nam Plinio è Miseno recedenti vehicula, q̄ quam lapidibus cōfirmata, in contrarias partes agi videbātur, at crebriores apud nos terrēmōtus, ac diurniores, ex ijsq; sub initiū vehemētes multi. certē in littore nō pauci, in campo alij pernoctarunt; vna illa nocte, quæ incendiū est consequuta, vt quidā se numerasse affirmant (neq; n. erat sopori, & quieti locus inquieto solo) quinquagies mouit tellus, uno die centies quinquagies. mitiores cōsequuti sunt, posteaquam uis illa concitati spiritus euadere cœpit, atq; infinitam materiam egerere. Quod uerō etiam nunc, ut olim, *eternam illam, ac nouissimam noctem* sint interpretati, testātur non modō Cāpani, sed ij etiam, qui in transmarinis regionibus ignati causæ interitum rerum omnium, ac Mūdi naufragium metuebant. cū ante occasum repentē Solē eripi, inuolui omnia tenebris animaduertērēt; cum ellychnia quoq; accenderent, ut se agnoscerent, cum ingenti fragore complerentur aures. Neq; uerō altero illo metu eius temporis caruimus, quo tūc multi fictis terroribus uera pericula augebant, *cum alij Misenu ruisse, alij ardere falso dicerent*, atqui nobis multō horribiliora uaticinātes minabātur, fore, ut mox certo die, atq; hora ingenti patefacta tellus hiatu, nos funditus hauriret, patriaq; ipsa desideret. Quid dicam de cinere? peruasit ille tunc Romam, immō uerō Africam, Syriam, atq; Aegyptum longius fortasse quam noster; quāquam hic non modō Picenū, Apuliam Dauniam, atq; Peucetiam, sed Dalmatiā quoq; cōtexit,

Plinius Epist.

ac se in Pannoniam versus, Danubiumq; protendit, quin etiā narravit nuper nauta, cum in Euxino Ponto esset, pluuio cinere perfusum: naues quoq; in Aegæo mari, non alia magis redierunt onustæ merce, quā cinere; q̄ genus mercis magno potuisset esse compedio, ediscentibus mortalibus, altissimos etiam, ac validissimos Montes aliquādo perire; sed illud prorsus mirum, ac penè incredibile, q̄ hic cinis tanta cū celeritate, hoc est eodē die paucis post horis, tot centena passuū millia præteruolauerit. ille sub Tiro cinis non item. sed Romæ id accidisse legimus paucis post incendium diebus, at nostro cineri hora fuit pro die. Quid præterea à multâ tunc imagines immanium gigantum visæ dicuntur in fumo, & clangor quasi tubarum auditus. sed primo quidem hæc ad terrorem faciunt, non ad magnitudinem calamitatis. deinde metus plerumque hoc facit, ut multa sibi oculi spectra consingant; in freto n. Messanensi circa diei ortum varias animantium, hominumq; formas in aëre cerni solitas accepimus, quarum aliæ penitus immotæ essent, aliæ inter se dimicarent, demum ad Solis radios euanescerent; cuius rei Polycletus, & Aristoteles meminerunt, atq; à Philosophis ea redditur ratio, q̄ in aëre denso, atq; obtuso diuersæ animantium effingantur species, quibus subinde formam, auræ dum perflant, accommodent variâ. in ora item maritima Hyccarensi prope specum quandam, ubi gigantum ossa visuntur, albescēte die militaris exercitus, atq; classis visuntur aëreæ imagines; idemq; supra fontem iuxta Pachyni promotorium accidere aiunt. adeo facile est illudere oculo leuissimo sensuum. nam & nos ipsi in huius fumidæ nubis voluminibus iubatos leones, draconum spiras, specus ingentes, montes impositos montibus, & huiusmodi Chimæras videre videbamur. ita Poëtis fingendi, Pictoribus materia est oblata pingendi; quippe color ipse varius erat, & verò cum illustrabatur à Sole; aureus: hinc igitur Pictores cerneret, qui nubem exprimerent coloribus varijs, cum nos interea decolores essemus, vel certè vno tantum notati pallore; illinc Ma-

thema-

thematicos cum suo radio, atq; puluere, cū omnes in caligine versaremur, ac cinere. omittatur igitur Panici isti terrores. obsoleuerunt iam gigantes illi. interfecti olim in hac regione, ut aiunt, ab Hercule fuerant, & visi sunt quodāmodo iterū reuiuiscere, at postea q̄ Ianuarij se tutela Neapolis sepserunt, nunquam illi sunt ausi se rursus ostentare. nimirum huiusmodi monstris edomandis non Herculis claua requirebatur, sed Pōtificius Ianuarij baculus. Atq; hoc est causæ fuit, ut ille tubæ clangor è uertice Vesuij deinceps nunquam sit auditus. videlicet cessit lituus ille bellicus lituo Pontificio. verū quid sibi tunc volebat Vesuius tubæ calamitatisnè ut esset præcoz bonanè ut Campaniæ tāquam in auctione subijceret acerbissimæ voci præconis? an, ut quasi signo dato bellum indiceret vastaturus, ac deleturus oppida? quāquam, quia in more positum apud Veteres fuit, ut in funere illustrium, ac magnorū virorū adhiberent tubam, nempe grauis soni, cōtra vero in infantium obitu tibiā acuti, certè in totius Cāpaniæ funere, immò in ipsius Vesuij, qui vnus est è summis Montibus, & illustribus, dū suo se tumulo conderet, quis neget oportuisse adhiberi tubā? Addunt in illo incendio veteri mugitus mōtis auditos, & quēdā quasi tonitrua, quò tñ tū peruaserit fragor, silent. certè si inusitatum aliquid, ac singulare hoc in genere accidisset, is, qui cetera diligentissimè scripsit, non omisisset; quid verò nuper? quā horribili fragore hæc tempestas ignis, hic turbo longè, latèq; insonuit? non auditæ sunt è Vesuio tubæ, sed acceperunt in primis Dalmatæ tubas, decepti sono, quasi cum armis progressuri aduersus hostē, ignari se decernere ferro cum flamma. iam etiam illud conferamus, dicitur tanta tunc fuisse vis cineris, ut ipsum mare compleuerit. quid hoc tēpore? incredibile dictu est, quantos gurgites expleuerit; quæ saxa tam vasta, quas moles tā ingentes reperiri posse diceret? exhauriendos esse montes, ut profundū illud æquarent, ut ad passus amplius trecentos mare contraherent, præteream materiā, quæ longius excurrit, ac tegitur ipso mari. itaq;

M m 2 no-

nouam habemus marinā plagā, non modò è Vesuuij visceribus, sed ex incensis agris, ex deuolutis arboribus, ac nemoribus, ex domibus, ex integris oppidis, & quod acerbissimum est, ex cadaueribus flammæ impetu eò deturbatis cōstratam, adstrictāq; bitumine. neq; tantum, vt olim, pisces exusti, sed magna èt piscationis, quæ in eo loco magni cōpendij erat, est facta iactura; ipsi èt retium iactus non sine iactura sunt. narrāt, qui verricula inde trahunt, ob materiā eò delatā, implicari retia, atq; conscindi; euerri aut nihil aliud nisi cinerem, arborū truncos, lapides, hoc est ruinas domorum, atq; oppidorū, quæ turbo ille igneus in mare deuoluit. itaque cum de Theotimō Duce legamus, cum ei ad voluntatem omnia fluerent, ac sine vlllo labore victoriā ex hostibus reportaret, ita fuisse in tabella expressum, vt prospera Fortuna tāquam piscando in retia, eo dormiente, conijceret turres, Oppida, Vrbes, Regna; hinc contra sinistra Fortuna depingi possit, quæ in retia contrudat dirutas domos, agros incēsos, oppida euerfa. Rursus in vetere illo incendio narrant mare resorberi visum. num hoc tantum prodigij nuper defuit; immò verò non huius Urbis solum, sed ceterarum circumqua; littora destituta sunt mari. exhaustus est maritimus crater aquis, cum montanus abundaret igni. hæsere in arena nauigia nautis attonitis. Age nūc q̄ præcipuū est, stragem ipsam conferamus. narrant .n. tunc de pecoribus primū magnam fuisse factam; atqui nunc greges, atq; armēta periere quā plurima. accessit & hoc incōmodi, q̄ in Apulia ingenti cū agriculturæ iactura, boum vis magna perierit, qui pasti sunt herbis vnā cum cinere. Reliqua est strages hominū. Herculānum, & Pōpeios, sedente Populo in theatrō, incēdiū oppressit. magna clades, & quam effugerit fortasse nemo; sed illud in mentem reuoco, paucis ante illud incendium annis, hoc est ferè quindecim, maximo terremotu cōcussā defedis-
se Pōpeianam celebrem ea tempestate Cāpaniæ urbem, & Herculani partem ruisse; dubiaq; cetera, atq; nutantia fuisse relicta. quāobrem quis dicat, utrāq; Urbem tam breui tēpo-

re in pristinā celebritatem, ac frequētiā restitui potuisse? nuper verò Herculānū decē millia, & amplius hominū numerabat. adde Oppida ferè viginti, quā flāma, quā diluuiē, aut semiruta, aut planè deleta; extincta verò ex vniuersa multitudi-
ne quatuor ferè millia hominū. sed esto maior facta sit in illo, q̄ in hoc incēdio strages, quid censemus? nūc cū ijs, qui superfuerunt, melius actum, q̄ cum extinctis? .s. ijs pōt esse vita iucunda, qui ad lugendum Patriæ casum, ad deflendū interitū suorum relicti sunt semiustulati, ac semiuiui? viuunt, sed in cinere Patriæ, in semirutis domibus, verius in sepulcris, torridi macie, si minus igni, spirantia cadauera, spectaculum acerbissimæ calamitatis. Patrios repetunt focos vnde expulsi sūt à flamma. mortui repente non sunt, vt longa morte tabescerent, ita non sunt exusti igni, vt seminudī vrantur frigore; ita spiritum ducunt, vt respirare à calamitate non liceat, ita enatarunt è fluctibus calamitatis, vt tanquam naufragi ad littus eiekti iaceant. quotusquisq; est, qui dulces liberos amissos, qui parentes, qui coniugē, qui integram familiam extinctam non defleat: erepti sunt flammis, sed reseruati lacrymis: Præter hæc quantò tandem digniores cōmiseratione censemus huius ætatis Oppidanos, quā illos veteres, qui quā impij fuerint, vel ex eo constat, q̄ idem, qui adfuit, narrat; alij quippe in tanta calamitate fictorū Deorum opem poscebant. alij diuinitatem nullam esse credebant, atque omnia fato agi. quid hoc tempore? cum ad religionem, nostrorum præsertim hominum opera, essent exculsi, quantā fuit significatio pietatis? quoties vidimus ipsis Bacchanalibus, cū maxima esse solet vitæ licentia, Herculāneses, ac Pompeianos indicta supplicatione, compositoq; agmine in hāc urbem cōcedere, in nostrum templum confluere, præter itineris incommoda, summa iam hyeme, èt voluntario sustuario laceros, & cruentos? nuper verò paullò ante hunc turbinem, quantis ijdem precibus contenderunt à nobis, vt ipso oppida lustraremus, quò animorum labes omnis elueretur? diceres eos præ-

senfisse calamitatem: age porrò quã diuerfa fuerunt studia, quibus intentos occupauit flamma? non in scenica leuitate, sed in Christiana pietate; sedebant olim illi in theatro tum, cum ex amphitheatro Vesuij, (eam enim speciem mōs refert) procella detonuit, qua sunt oppressi, nempè vt responderent sibi inuicem loca, quã illecebra, quã pœna, ita theatralis illa voluptas amphitheatrali ruina pūniri debuit. quãta erat ea ætate licentia theatri? quanta illa scenæ corruptela, dum Comicæ fabulæ insertis amoribus implicantur? iteratur ibi actione ad imaginem veritatis expressum nefas, ne labentibus seculis exolescat, quod aliquando cōmissum est; sepulta penè obliuione scelera reuiuiscunt in scena. exponitur Venus; & turpitude venustas est. videas eneruè, & fractū in adulterio Martem; Iouem verò cum ipsis fulminibus suis ardentem. nempè eum, *Qui templa Cœli summo sonitu concutit.* qui fucum mulieri faciat, atque nunc plumis oloris albescat, tunc foedissimus; nūc aureo imbri disfluat, tūc vilissimus. quid de ceteris Dijs dicam? quæ dcircò dabantur fabulæ, vt religiosa viderentur ipsa flagitia. & quoniam Herculanenses eo tempore Venerem maximè, atq; Herculem conditorē colebant (vtriq; enim in hoc iugo Vesuij, excitata fuisse delubra diximus,) facilè mihi persuadeo, quod maximè probabile est, Venerem ipsam, tūc in theatr; datam, aut Herculem, siuè frementē, ac furentē in nece natorum, siue potius in Oetheo monte extructa sibi pyra sponte ardentem. proindè satis accōmodatè factum est, vt vnà ipsi cremarentur Herculanenses. Cōfer nunc Oppidanos nostri temporis, vbi tunc erant cum se effudit incendiū? num in theatro, vbi gesticulator mimus, an potius in templis, atq; delubris, inter Cœlitū aras, nō ficti Numinis, sed veri cultores? relucebat certè in extinctorum vultibus, quamuis fuligine foedati essent, pietas, ac religio: armauerant se precatorijs globulis, aduersus ingentes flammaram globos; tendebant in Cœlū manus, cum vis esset à terra: demus igitur, illud incendium huic nostro

ante-

antecedere spectris gigantum, tubarum sono, cinere longius fortasse diffuso, strage mortalium; at hoc nostrum certè habuit illa incommoda propria, nec vsitata, fragorem videlicet ingentem transmarinis etiam regionibus auditū, quo Italia, penè tota cohorrui, quo Dalmatia se accinxit ad pugnam, deindè cinerem tam subitò paullo post latè diffusum; præterea oppletos infinita materia gurgites, nouūq; littus, plagāq; constratam; postremò, quod præcipuum est, calamitatū aliarum concursum, hoc est eluuiem illam eodē tempore vastantem agros, euertentem domos, oppida demergentem. hæc omnia, cum illis collata, quantò tādē tristiora sunt, & grauiora? iam illud quanti ad calamitatem augendam ponderis habere dicas, atq; momenti? quòd tandiū post tot vulnera, atq; exitia, in metu fuimus; neque enim, vt olim, vno, aut alterò die tempesta vnuerfa detonuit, vt postea quasi fato perfunctis tranquillè, & quietè degere liceret, sed integro mense in caligine, in fumo; in cinere versati sumus. foedauit is cinis, nō modo occidentem, iam annum, sed alterū quoq; nascentem. in primis verò nouem illi dies post accensum montem, tanquam verè nouendiales sepultæ, ac funeratæ Campaniæ fuerunt, caliginoso semper Cœlo, condito Sole, nec alia luce explicato Mundo, quã funestę flāmæ funalibus. quàm crebri terræmotus? quã multę eluuiiones? quot vndiq; nunciij demersorum agrorum, & oppidorum? quid postea toto fermè anno? quoties intempesta nocte, allquando etiam interdii iactatione telluris excussi sumus? at nihil certè in malis est diurnitate asperius, nihil atrocius perpetuo metu. æ at tanto post tēpore nondū acerbissimi vulneris obducta cicatrix est. squalent agri multi, iacent oppida sepulta cinere, Veseuus adhuc minatur egerens fumum. quæ omnia, si ad calamitatis magnitudinem vim habent plurimam, iam facilior mihi ostenditur cursus ad incendia cetera, in quibus minora, quam quæ sub Tiro contigerunt, commemorantur exitia.

Resplen-

Terentius.

Martialis.
Scholiastes.

ελαμφε
διο.
Resplenduit sub Seuero Vesuius, nec aliud narratur incommodum, quod splendore ipso Plautiani, viri dignitate, gratiaque; florētis gloriā inobscurarit; hoc verò tēpore ita exarsit, vt conderet Solem, sepeliret diem, ac præter vibrātes in nube cinerea flāmas, omnia caligine oppleta essent. fabula est, Hercule nascente, geminatā fuisse noctem; historia, Herculanocadente, occupatum à nocte diem quā horribilis, ac tetra caligo fuit, quæ non tantū huic regioni, sed transmarinis etiā est offusa? cum aut perturbata putarent Mundi statuta, legesque; Naturæ mutatas; aut accedere iam Iudicem Deum. accenderūt lumina, ut sese dignoscerēt, an quasi extincto Mūdo funalia? cinerē mirabantur, ignari quonam ex camino esset acceptus. At .n. illud horrendum, quod addunt, tantos tunc extitisse Vesuij mugitus, ut Capuam vsque exaudirentur. magnum delicet quiddā, atque inusitatum, qui hoc scripsit, se afferre putauit, quod Capuam peruasisset fragor, quā uerò urbem? nempe eam, quæ iter unius diei à Vesuuiō distat. confer, quos edidit nuper, mugitus, quibus Magna Græcia, quibus Apulia, quibus Piceni exterriti, quibus denique omnis Illyrica regio cohorrui; Ac tūm quidem Plautiano ille ignis exitialis fuisse dicitur, homini audacissimo, qui gratia magis, quam uirtute ualebat, nunc aut innocētibus multis, immò ante aras religiosè uersantibus uitam eripuit.

Procopius.
Marcellinus.
Bodinus.
Pergo ad cetera; exarsit multò post ter Vesuius, semel singulis annis; euomuit uiscera, atque omnem Europæ faciē minuto contexit puluere. at in hac ultima cōflagratione, nō modò tenui puluere, sed immanibus et saxis Campaniam oppressit, nec modò sua uiscera, sed mare ipsum, quod exhauserat, euomuit; Illud quidē tūc accidisse fateor adeo mirum, ut non nemini uisum fuerit incredibile, quod Bizantium usque; peruolauerit cinis; ac Tripolim Libyæ peruaserit. at certè nuper accepimus à nautis, Euxinum pontum, quem tunc præteruehebantur, cinerē fuisse perfusum, qui cinis etiā in Pannoniam uersus excurrisse dicitur: infinita uis cineris certè

certè non desuit, quod si fortè minus, quod olim excurrerit, Ventos incusa. Verū quā inauditum, ac singulare illud nunc accidit, ut intra paucas horas cinis sit tā latè, longèque, diffusus? ut idē tam altè; hoc est triginta passuum millibus, & amplius, se supra nubes euerit, imminens Orbis terrarum, ac minitans mortalibus commune bustum Urbium, atque Regnorum?

Cassiodorus.
Conflagrauit postea sub Theodorico Rege suo more Vesuius. dehorata tunc prouincia dicitur; nunc etiam deplorata, ac maxima ex parte deleta dicatur, spoliata nō Oppidanis modò, sed Oppidis: per Italiā penè totam cognosci quidam scribit, quando illa indignatio cōcitetur; quæ nunc exterruit et ulteriores Europam. addit, ita immurmurare solitum Vesuium; ut vicina loca terrificet, at quam remotè nuper est ille fragor auditus? quæ regio, tametsi longissimis disiuncta spatijs, immani tonitru concussa non tremuit? quanquā quæ de illo incendio narrantur, non tā ad id, quod eo tempore factū sit, quā quod fieri soleat, pertinere uidetur. Non ignoro, eam calamitatē fuisse sanè magnā, ut propterea laxata sint à Theodorico tributa; quæ uerò nūc est facta iactura honorū, quibus opibus resarciri poterit? deiectas, atque incensas arbores, vastatos tot agros, spoliata nemora, quot annorum spatia, etiā si omnia renoues, reparabunt? qua cura, qua arte, quo sumptu sepulta tellus arena, ac bitumine adstricta effodi poterit? quæ uis æquabit aggeres, fossas implebit, oppressū solū lapidibus, saxis, ac molibus ingentibus, expurgabit? qui Geometriæ lites diriment tantas, confusis terminis, ac limitibus non modò incendio, sed eluuiè incenderunt. n. discordes animos dñorum non magis Vesuij flāmæ, quā aquæ. hinc lites de alluionibus & inundationibus, dum prædijs quisque; suis cauet, & consulit, terminorū itē tanta est facta confusio, ut si fortè Geometriæ scientia esset abolita, posset hoc tempore reuiuiscere; quippe narrant, propter continuas finium confusiones, quas Nilus incremento aquarū efficiebat, dū alijs adderet, alijs adimeret, & immutaret figuras, obrueretque; signa, quibus propria discer-

nebantur ab alienis, cū dimetiri agros identidem oporteret, Geometriā fuisse inuentā. Adde tot pagos, tot oppida, vel semiruta, vel deleta; quo ærario deducuntur coloniæ? qua pecunia restituentur ædificia, muri, ædes, siuè sacræ, siuè p̄fanæ?

Post hæc Neapoli à Belisario capta mugisse dicitur Vesuvius, nec tñ in flāmas exarsisse; itaq; periculū intra minas fuit; hoc verò tēpore cū immani mugitu exterruisset Italiam, quasi impetu quodā, in Cāpaniam ruit; habet .n. Natura ipsa hunc quasi Phalaridis taurū, qui intestinis ignibus, se, suosq; adurat, ac torreat; sed quantò hic horribilior vel mugitu, vel igni? qui tot hominū millia, tot oppida torruit, atq; absumpsit? Hercule poëtæ celebrant, q̄ Taurum ea feritate, vt ignē ex oculis, atq; ore profunderet, edomuerit, & interfecerit; Herculanium tñ ab eo conditum nuper vidimus, & horrendo Vesuij mugitu concussum, & intestino igni combustum.

Exarsit postea idē Vesuvius, atq; hoc tñ narrant incōmodi, q̄ omnia virentia sint exusta. sed quantò hoc acerbius accidit, vt præter agros, viridissima quoq; ætas, ac flos infantie læguidus exaruerit, tāquam subitò quodā turbine, ac tēpestate conuulsus? nā quid ego dicā, Vesuiū ipsum, qui ex hac Vrbe vndiq; viriditate vestitus, cum voluptate videbatur, nunc glabrum totū, ac spoliatū, ac tantū opertum cinere, incredibili squalore obfitum, non sine luctu spectari?

Consequutum est illud incendiū, q̄ cōmune fuit cum alijs non subterraneis; nam & in Italia reliqua, & Gallia multa ædificia conflagrasse dicuntur; confer verò illa cum incendijs bellorū, quæ ardent hoc tēpore in ipsis Septentrionibus, quæ flāma? Deus immortalis, q̄ funesta? quā diuturna? q̄ ne longius serpat, ac nostris èt regionibus adhærescat, vota facimus.

Deindè multò post tantū dicitur ignis ex eodē monte p̄fusum, vt torrentis instar, vsq; ad mare decurrerit. atqui nos mare vidimus ita efferbuisse, vt putaremus nihilominus è p̄fundo ipso incendiū extitisse, cū maritimus qui dicitur Crater æquè ignesceret, ac montanus. Adde infinitā materiā in-

gesta

gestā mari longè contracto, tanta mole, vt momento tēporis portū effecerit importunè. scopuli iam intra terram sunt, qui antea fluctibus tundeantur; oppida contrā intra mare, q̄ domibus frequentabantur; è monte in altū cum fluctibus p̄iecti sunt pisces; bruta in mare deuoluta. itaq; penè didicimus, in aère piscari, in mari venari, vt est in parœmia; perturbatis videlicet Naturæ rationibus, terminisq; confusis.

Eodē impetu deuolutum postea narratur incendiū sulphuræ resinæ quodā quasi torrēte, quo tēpore horrenda illa visa contigere, de Pandulpho, ac Ioāne consceleratis Principibus, in eū rogum iniectis; quò nunc miserabilior clades, quæ non duos, sed tria ferè hominum millia innocentium oppressit, in rēplis maximè, & circa aras. ac tū quidē visi dicuntur Aethiopum forma Genij mali, qui Vesuuium fomitem subijcerent, ac tædas admouerent; nuper verò, cum è corporibus abire ritè cogerentur execrationibus, atque diris, eandem nobis flammam interminati fuisse dicuntur.

Conflagrauit centū ferè post annis idē Vesuvius intra biennū semel, atq; iterum, ac primò non modò hanc regionē, sed Lucaniā, & Magnā Græciā puluis, atq; caligo dicitur operuisse, deinde verò Beneuentū, & Capuam. scilicet conferantur ista cū caligine, ac cineris eruptione, quæ nuper est facta, cum penè omnibus Italiæ vrbibus èt transmarinis, eo ipse die, quo tēpestat erupit, tantū sit tenebrarū fumi, atq; fuliginis offusū, vt faculas meridie accenderent parentaturi Campaniæ.

Deniq; vt postremum illud circa initium superiori sæculi cōmemorem incendium (si tñ incendiū illud, aut fuit, aut dici debuit) certè tam paruum, ac nullius fermè momenti fuit, vt dubia narratio sit, & suspecta; triduo tantū teter aër fuisse dicitur, ac pluuisse cinere subrufo. nolo igitur esse longior in re tā breui. Quòd si quis adhuc de magnitudine calamitatis nuper acceptæ contendere vellet, testarer diē illū, nisi nobis statim caligine fuisset ereptus, cū collecta tot annis pestis, subitò erupit, obsita fumo, atq; fuligine, tonans ingenti fragore, grauitet

Nn 2 olens

P. Scopius.

Sigonius.

Glaber.

Apon. Cassin.

Leo Off.

Apon. Cassin. Falco.

Ambr. Nol.

Vide in nostra Chronologia.

olens sulphure, immania eiaculans saxa. cū tellus, quā mugitu, quā motu; Cælū quā nube, quā cinere; mare quā fremitu, quā fuga, cōem interitū, atq; exitiū, & Chaos alterū minitaretur.

Atq; vt magnitudo exitiorū, quæ hoc vltimum incendium Campaniæ attulit, sit apertior, libet in singulis ferè pagis, atq; oppidis aliquantisper insistere, q̄ in primo libro, cū impetu ipso incendij narratio raperetur, facere minimè licuit; colligam tñ, atq; perstringā, quæ pluribus dici possent; incōmoda, atq; dāna. erit id fortasse non ingrātū posteris maximè, vt cū alās Vesuuius exarserit, conferri cū hac ea calamitas possit. quam tñ calamitatē tā immanē, iā nunc à Campania deprecor, ac, si licet, imprecor, vt ea potius in Vesuuij ipsius recidat caput, quo si diminutus est, in eius certè viscera, quæ si iā euomuit, in reliquias eius, hoc est cineres, atq; bustū. Igitur statim, atq; est crater montis abruptus, repentē illę ignium scaturigines cum multiplicis generis materia mistæ præcipites agi cœperunt, obuia quæq; secū rapere, excindere annosas arbores; agros, nemora obruere; armenta, greges opprimere; villas, domos, tēpla, ac cetera ædificia à fundamentis euertere, atq; in mare deuerrere; deinde horribili spectaculo cū Vesuuius mare exorbuiisset, hoc ipsū euomere, atq; vnā cū aquis, quæ effundebantur è Cælo, eas, q̄ ruinis supererant, partes oppidorū, atq; agrorū eluuiōne immēsa demergere; Excitemus verò nunc è cineribus tot oppida; euocemus è bustis tot hominum millia, numeremus exitia; regramus agros, vineas, xysta, villas amoenissimas, frequentissima vrbium instar municipia, si possumus, indagemus. deleuit certè calamitas multis in locis ipsa vestigia; vbi nunc Herculaniū celeberrimū oppidum, atq; vrbe maius, aut sepultum est, aut sepulcrum ipsum. cineres in tantā altitudinem excreuere, vt æquent ipsa tecta, suis se ruinis tota Regio texit. vbi Pōpeij præter turrim, nihil ferè superest, è qua videlicet possit esse p̄spectus ad crudele spectaculum lacertæ Cāpaniæ. nouum littus, ac plaga p̄cutrit in mare, quæ maritima plaga ex vulnere Pōpeiorū est; mirū tñ quiddā hic accidit

Vastatio oppidorum ex hoc incendio

cidit de Bizantię Dei Matris velo, q̄ tenuissimum à feruentē tñ cinere illesum, inuiolatūq; inuentū est. didicit Vesuuij flāma cognata Aetnæ vereri velū non dico Virginis, sed Virginiū Principis. Perge iā Resinam versus. obrutus est eius ager igneo torrente cū parte oppidi; quāquā q̄ maximè videbatū obnoxiiū præcipitanti flāmæ, magnæ Dei Matris delubrū, reliquit intactum, aliò diuortijs aquarū factis. fertur hoc tēplū cum hanc regionem Religionis Princeps Petrus inuiserēt, dedicatum. agro quoq; proximo mirè pepereit ignis. ceteri agri q̄ longissimo tractu, non modò confusos habent terminos, sed squalēt p̄fus, sepulti arena, atq; cinere, oppressi lapidibus, spoliati arboribus, quas ferè oēs auulsas, atq; incensas, vnā cū ruinis oppidorū impetus ignis in mare deuoluit. Nam de Octauiano quid dicā? erat oppidum id frequentissimū instar vrbis intrā mōtis ipsius radices positū; hoc turbo igneus cum ingenti fragore occupauit, ædificia pulcherrima, hortos amoenissimos, antiqua nemora obruit; greges, armēta, homines multos obtriuuit, incredibili clade facta; luci vastati, prædia multi. prouentus arena plurima sunt operta. ingentes arbores cū latuissent sepultæ feruido cinere, inuentę deinde sunt torridę prorsus, tanquā calcaris fornaci subiectæ. itaq; sine arte, atq; labore carbones venierunt. At Locotroculū, vulgò Trochia, saxorū, ac cinerum cōgerie, aquarū et torrente, quātā accepit cladē? eò .n. quercus, atq; omnium generū arbores prouolutæ, ac tāq̄ machine trabes intentę sunt ad excidia domorum, atq; tēplorum. Polena verò eluuiōne propè tota demersa, atq; obruta est, quò et è montis voragine lapidatio facta. Quid Massa Summana villis, & ædificijs ad voluptatem à Natura, atq; arte cōposita, nōnè deleta p̄fus est? cū eò ignea procella, ac plenus bituminis torrēs sese effudisset. erupit verò ille turbo; atq; tēpesta tanquā armata fulminibus è specu ad Vesuuij radices sortita inauspicatum à Coruis nomē. In Sebastianum simili vulnere sauitum, cuius pars ferè dimidia cōsūpta est. idē fuit fatum Sarni, & Scaphati. occupauit in primis

ille

ille torrēs igneus, ac sese effudit in Porticū, cuius tertia est ferē pars dissecta; sepultæ domus alto cinere; ex Principe tēplo tñ relicta turris est, q̄ continet horologiū inter ruinas, monumentū eius tēporis, & Solis erepti. Iā proxima Punici nominis villa, q̄ omni amœnitate affluebat, turrim habet reliquam, longē tñ à mari, quo ponē alluebatur, vt ex ea v3 circumferre oculos possis ad agros incensos, oppidaq; vastata. Boscus oppidū, solitudo iā est. Summanum penē totum eluione demersum, cinere obrutum, saxis oppressum. Anastasium quāq; tutela Virginis, cuius tēplum habet proximū, nō multum detrimenti accepit, incolarum tñ numero decreuit. narrant Religiosi viri, qui aderant, visas fuisse Dei Matris genas, q̄ ex antiquo vulnere, q̄ impius quidam furcifer inflixit, mirē cruentæ apparent, solito magis liuentes tanq̄ ex recenti plaga. nimirū sciebat, Vesuuium sanguine maximē deterreri. porrò Neapolim versus Barranæ oppidum huius vr̄bis satis celebre exitij non immune fuit. Concrematum item Georgianum apud Cremanū locum est, ac penē cōsumptū, colonis, & agris incensis. Excurrit quoq; incendium Leucopetrā versus, ac demum ad fores tēpli, q̄ Virgini sacrum est, cui verē à Succurrendo nomen, cursum inhibuit, ibiq; occupato tñ agro, tēpestas resedit omnis. At Bulla, locus dicitur, vnde aquę vr̄bē versus p̄fluentes ebulliunt, nūc intumuit alienis. in paludibus viriditas nulla, squalor tantū infidet. Iam in Nolanā maximē planitiē è finitimis montibus aquæ cum impetu inundarunt, arena, cinere, saxis, arboribus, atq; omni ex genere materia collata, cū ingenti vastitate agrorū. Marianum, Vitalianum, Sicinianum, ac p̄ximā loca grauata immenso cinere arte corruerunt, aquarū quoq; diluuiō demersa. Titianum torrētibus ex Abella monte in p̄ceps actis ex parte obrutum; in Pomilianū et confluentes aquæ, itē in Cauianum, villas, agrosq; vastarunt. Palma arena, & cinere squallet; eluione domus nonnullæ deiectæ. planities verò ingenti quasi lacu, & potius mari exundauit. Lauriniū cūm pagis penē tumulatum. Mōtefortium,

tium, Abellinum, Tripaldā, Serinū, Solofram, Bruscianū aque, ac cineres obruerunt; Castro nouo ipsa vetustas tantū officere nō potuisset. Coemetinū oppidum, à Coemererijs dictum, torrente cineris sepulchrum verissimo nomine p̄ferebat. Arpaiā, Paulisios, & qui Rotundi nominantur agri, tanquā volubilis Fortunę lusus fuere. Ceruicarā quoq; velocissimus torrēs tanquā omine quodam oppidi, magno cū impetu inuasit; altissimas arbores extirpauit, atq; deiecit. Carminiani fontes obstructis cinere, terraq; meatibus aliò diuerterunt. Forinum multa ex parte squalētibus horret agris. Cisterna fato quodā sui nominis exundauit aquis, sed magno cū agrorum damno.

Satis ne tibi videor oppida peruagatus, agros, villas, ac pagos? quanq̄ non omnia recēfita sunt loca. quantum priuatim, ac publicē exitiorū? sanē, qui rōnes subducunt ex deletis oppidis, aut semirutis; ex vastatis agris, atq; nemoribus; ex oppressis armētis, atq; gregibus; ex amissa supellectile, ceterisq; bonis, horrēdum p̄nunciant; iacturā factā bis centies cētum millium aureorum; certē solū ex Vesuuio Monte periti rerum affirmant p̄uentum annum esse solitum decies ferē centum millium aureorū. In illo quidē terrēmotu, qui sub Nerone cōtigit, quo Pōpeij, & magna pars Herculani diruta est, ingentis cladis instar scribunt, sexcentarū ouium factā fuisse iacturam; quid dicendum videbitur hoc tēpore, quo decē millia, & amplius animalium sunt extincta, hominum verò ferē quatuor millia? mitto in cellarijs tria millia vini dolia exhausta, sed infinitum est omnia persequi.

Nunc qm̄ singulorū, q̄ vastata sūt, mētione feci locorū, vniuersæ ipsius Cāpaniæ faciē horridā nouo squalore, ac pallore describā. alia nunc faciēs est regionis, ac prope alia regio, illa nutritrix Italię in ignis pabulum cessit. excitabo hic tibi testē ex Campaniæ ipsius Vesuuji cineribus, in quibus olim est sepultus; is haud facile cōstitutū habebat, quonā potissimū ex fonte deduceret Cāpaniæ laudes, qualiter, inquit, Cāpania ora per se, felixq; illa, ac beata amœnitas narrari debet? at euauit iā illud nomē, ærū-

Iactura bonorum facta in hoc incendio.

Seneca.

laus.

Plinius.

nosius nunc, aut infelicius nihil. vbi iam beata, q̄ dicebatur, amenitas? quid squalidius vel agris, vel colonis? illud verò q̄ venustè dixerat, *ut palā sit vno in loco gaudētis opus esse Naturæ* gaudētisne, an lacrymantis? vnum certè in locū quidquid ad luctum facit, collatum est, atq; cōgestū; strages mortalium, interitus animantiū ceterarum, vastatio agrorū, euersio oppidorum, flāma, cinis, eluuiēs. Et illa, quæ addit, q̄ nunc versa sunt *Omnia tota ea vitalis, ac perennis salubritatis Cali tēperies est, tam fertiles campi, tam innoxij saltus, tam opaca nemora.* ea nē regio hoc tempore appellaretur vitalis, in qua passim cadauera visebantur abiecta? ibi Cœli salubritas, vbi ambustorum nidor, ac putor diū fecit de cōtagione suspectos? ibi fertiles campi, vbi sepulta tellus tot menses arsit? Vin' etiam colligam. in hanc rem elegantis alterius scriptoris vel verba, vel flores? *Omnium, inquit, non modò Italiae, sed toto Orbe pulcherrima Campania plaga est.* at fuit potius. accede, agnosce, si potes. insanabilem accepit plagam; tota squalet, prorsus horret. *nihil mollius Cælo.* at indē in nos reciderunt durissima, quæ Vesuuius exturbauerat, saxa, verius ferreæ massæ. *bis floribus vernat.* vernat, an æstuat? ego verò alium hīc non agnosco florem, nisi eum, qui à Poëtis appellatur, *flos flammae*, quamquam istiusmodi flos Campaniam potius deflorauit. *nihil uberius solo*, illudnē solum, quod feruidis lapidibus est constructum? nisi ideo dicatur vber, quia tumet non humoris lacte, sed cinere. *Liberi, Cererisq; certamen*, immò verò certamen ignis, & aquæ, quæ enim incendium, quæ eluuiēs in hac regione deuastanda, delendaq; certarunt. *nihil hospitius mari*, nempè, quod horrendo murmure nuper infremuit, quod arsit, q̄ vel retroactum est, vel resorptum; cuius hospitium aggestis molibus, infinitaque materia contractum est. sed, vt ego quoq; orationem contraham, rem breui completar. In tam acerbo quasi funere, Vesuuius Campaniam vnam fecit vnam & cinerum, & lacrymarum.

Alia Campaniam facies.

Floribus.

Lucetius. Casiodorus.

IO. BAPTISTAE MASCVLI DE INCENDIO VESVVI

Liber Decimus.

Continens Topographiam eius Montis.

AD PETRVM ALOYSIVM CARAFAM.

Hemistocles Atheniensis, cum p̄dium suum venderet, præter communes laudes accersiri solitas à situ, à soli natura, à Cœli temperie, ab vbertate frugum, atq; prouentu, ad extremum per præconem illud addi voluit, *καὶ ἀγαθὸν ἐνδὲ γείτονα*, hoc est prædio illi bonum adhærere vicinum; quasi nihil magis allicere posset emptorem, quàm boni vicinia. quis .n. ignorat, quantum contrà detrimenti malus inferat plerumq; vicinus? non modò excantatis propter inuidiā agris, quod leges duodecim tabularum minis execrabantur; sed incensis, vel alio incommodo affectis. Atqui præco ille Campaniæ, qui de Natura scripsit, cum multas congestisset huius Regionis laudes, vt in fine superioris libri vidimus, hoc tñ prætermisit, eam malum habere vicinum; nihil ausus de incendijs Vesuuij loqui. sed huius vicinitatis incommoda ipsi quoq; cū propius accessisset, fraudi fuerunt. quãobrem ego consultius agam, si cū alibi ostenderim, quantum boni siue agris, siue ægris huius montis vicinia conferat, hīc èt ostendam, quantum, cū aliquando incandescit, afferre possit exitij, vt huius vicini natura cognita sit omnibus, penitusq; perspecta. Sanè illud Plautinum vsurpare Campania possit

Plinius.

*Nunc ego verum esse illud experior,
Aliquid mali esse propter vicinum malum.*

Plautus in Merc.

Ceteri quidem, qui flagrant, Montes intra fines suos se continent, at verò Vesuuius vestigijs incēdiōrū suorum transmarinas ēt vrbes, vel potius Orbem terræ notauit. atq; hoc tēpore cū inter nationes cōmercium abstulisset, & belli tēpestas, & sæua contagio, vni Vesuuiō cōcessum est, cinerū merces importare quò vellet. Iccirco tandiu feriatu s fuit, vt feriret immanius. arridēs illa inter opacas arbores scenę facies quāto nos postea luctu obruit? huic vni sobrio esse non licet, nō modò quia craterē habet, sed quia inter praela, inter lacus, cellasq; vinarias est positus, totus vitifer, totus lethifer. vt fertilis gleba sit, & pinguis, quanta prius macie soli sit? squalere oportet agros, vt vireāt, ac cerni nō prius arua, q̄ busta. quātū erat illud virus, q̄ in visceribus Vesuuius claudēbat, q̄ tanta cum molestia euomuit? q̄ atrox illa flāma, quæ ipsum, qui eā edidit, exedit? an non vipereum dicendum est illud malum, q̄ parentem lacerauit? at soluit (vt ita loquar) auctor ipse incendij pœnas, solutus in cinerē, & fracti fœderis, ceruicibus fractis. tanquā .n. vt nostro more loquar, strictæ secures in eius ceruices Manibus eorum, quos oppresserat, litauere; & quasi publicū paricidā Diræ deuouissent, ita cineribus mortuorū suos ipse cineres dedit inferias; & quos obruit ruina domorum, & conflagratione patriæ, ijs suo casu, exitioq; parentauit. Sed vtrū maius prodigium, q̄ Vesuuius licet abscisso quodāmodo vertice, q̄ supplicium incēdiarijs leges indicūt, tñ adhuc vibrantibus ignēsceret linguis è nube, an q̄ has illi linguas absciderit Ianuarius? nēpe huius non elinguis est sanguis, æstuat orando causæ nostræ patronus. est .n. et clamor sanguinis, huius maximè q̄ effereuecit. hoc clamāte, mugire, ac tonare Vesuuius desijt; nihil postea valuit; & si subinde motu minas intentare videretur, sed more anguium (hos aut obliquo ipso incendij tractu exprimebat) qui obruto capite frustra se reliquo corpore cōmouent, atq; contorquent: aut si mugitu Taurū imitatur, cornu altero iā retuso, atq; cōfracto minus deinceps habebit viriū, minus imperus, quo nos feriat. quo antea Vesuuius supercilio (sunt .n. & montiū su-

per-

percilia) q̄ toruo nos intuebatur? quod tñ quasi actus furore præcipiti sibi ipse abrafit. sed illud quis non iure miretur, q̄ is, qui tantas edidit strages, tñ exhorruit sanguinē? quāquam par erat metui Patroni sanguinem ab eo, qui Patriam fecerat metu exanguē, & mortalium vinci lacrymis eū, qui Celū obtexerat fumo. Sanè cū Neapoli ab hoc Montē impenderet exitium, atq; ille in nos quodāmodo ruere videretur; in tāta etiam commotione telluris, vnicuiq; ciuium aliqua rōne illud poëtæ accommodari poterat.

. . . nisi quid auxilij in te est, assumptus es,

Tanta in te impendent ruina. itaq; in te irruunt Montes mali, vnus parturijt Mons, sed si aggestam materiam, atq; aggestam menti subieceris, Montes nati sunt plurimi. accessit prodigiū duplex, vel q̄ hi maiore quasi corporis mole prodierint, q̄ parens sit; vel q̄ ortum auspicati sint à cinere. nisi, inquā, hoc in nobis præsidium esset inuentum, pietatis, ac precum; nisi hæc Vrbs magnæ Dei Matris, ac Ianuarij in primis ex Cœlitibus suffulta patrocinijs fuisset, desiderare faciliè potuit, ac non tā mali mole, quā mali mōte obrui. Nunc quoniā Vesuuius sepultus iacet in suo cinere, tutius ad ipsum exitij fontē nobis accedere licebit; q̄ et iccirco extremo loco facio, quia ipse Vesuuius, quasi veritus, ne incendiarius haberetur, se initio densa nube cōtexit; etsi statim Natura ingenti fragore reclamans prodidit omnibus reum.

Distat Neapoli Vesuuius octo ferè millibus passuū. deducit radices in orbem, ac subinde sese rotundo, ac tereti magno veluti corpore sensim in arduam, & surrectam altitudinem attollit. atq; olim quidē fuisse omni ex parte mons celsus dicitur, sed erūpente postea igni, media defedisse, ita partibus in se coeuntibus factū, vt ad effigiē amphitheatralem inflexus, vastam planitiem (Atria vulgo vocant) in cauce formam inter duo iuga includat. alterum cornu ingentem pyramidē refert, ppter quā quasi regio more sepultus iacet, in seq; decūbit; siue in vno colle pyramis est, in altero pyra. tanquā .n. in mausoleum se ipse recepit suū funeratus, in fo-

Oo 2 liq;

pl. in epid.

Dio.

lior; collocavit, non alijs vnguentis, atq; odoramentis dif-
ferto, q̄ sulphure, atq; oleo illo incendiario, q̄ è petris effluit.
Habuit antea vaporaria, quę morbos varios defudatione cor-
rigerēt. itaq; sudorē primò à nobis Vesuuius expressit, postea
lacrymas. à meridie excurrit in mare, clauditq; ripā Sarni flu-
minis. viginti quatuor ferè millia passuum in ambitu colligit.
de Italicis loquor, non Geometricis. libet hìc èt in tanta ca-
lamitate eius montis *πρόσπαρον* à Poëta lepidè effectum pro-
ponere. apud quem, cum à Parthenijs quæsitum esset per iocum,
quæ forma, quo esset ore Vesuuius, ita describitur.

Ventre quidem modico, at medio de pectore gibbum

Protendit, quanta est Baviæ cretatis olla,

Qua miscet suisbus pultes, farcitq; catinum :

& paullo post

Napeæ

Hunc rident, rident & Oreades, ille superbum

Nutat, & inflexo quassat nigra tempora cornu,

Quod longè horrescit setis hinc inde reflexis.

At caluum caput, & nullo vestitur amictu,

Stant mento sentes, horrentq; ad pectora dūmi,

Ab vereor, soror, & dicam tamen, huius ab ore

Curvantur geminae summe, quarum altera pontum

Tetra petit, fluctusq; ferox, & littora verrit;

Altera Sarastris fauces, saxa horrida Sarni.

sed vt ad seriã redeam, & institutã topographiam persequar;

Colligit hìc mons in ambitu viginti ferè quatuor millia
passuum. à radicibus ad cacumen quatuor millia, & amplius
numerãtur; à mari meridie versus tria millia. eminebat antea
Vesuuius altius altero iugo triginta circiter passus, nūc infra
illius verticem decumbit ducentos, decem, & octo. atq; illud
quidè iugum altitudinè habet respondentè littori ad perpē-
diculum passuum ferè mille, atq; centum; huius aut descēsus
intra voraginem antea continebãt trecentos ferè, ac triginta
passus; tūc sensim contractæ in angustum fauces breuè arēã
sexaginta circiter palmorū squalentè semiustis lapidibus ef-
for-

formabant. nunc vorago dehiscit passus quingentos, & am-
plius intra crepidinē, vnde fumus initio è nouè quasi cami-
nis erumpere videbatur, è quibus multi nunc; præcipitatis
molibus, obstructi. hinc cōuoluti vortices fumi sese efferunt,
aut nigricantes, aut candicantes; qui postea concrefcunt in
nubem, frigida maximè tempestate, atque humida, &
Africa in primis flante. Crateris diameter supernè pas-
sus continet octingentos ferè, ac septuaginta; ambitus verò,
qui ad ellipsis figurã accedit, tria millia passuū, eoq; amplius.
Os igitur voraginis nunc multò patet immanius, Crateris la-
bris igne consumptis. iam tanti camini culmen in focū ipsum
corruit, & suo se obtexit cinere. gigantes olim inter eius flā-
mas excurrere visi sub Tito, at nostra ætate non itē; nihil. n.
iã illi cōmune est cū gigantibus, quãdoquidè magna ex parte
decreuit. quò maior erat illa montis quasi corporis moles,
eò maiore collapsa cū impetu, ac sonitu ruit. Hic ille Crater
est, vndè virus illud acerbissimum aliquando Vesuuius p̄ vi-
tium nectare propinat, hunc prorsus illū dicas, qui appellatus
est à Veteribus *κατὴρ κακῶν Crater malorū*, cui èt imprecari
soliti, *ἀπὸ κρατῆρος γίνῃ κακὰ*, vt in ipsum Craterem reciderent
damna, quæ infert. q̄ sanè euenit penè diffracto. *φιλοτήριον*, Crater Ve-
olim appellabant *amicitiæ Craterem*, quo res turbulentas cō-
ponebant; eoq; Scythæ in primis quantumuis barbari vs̄ di-
cuntur; contrã Vesuuij Crater quãtas inimicitias, ac lites ex-
citauit de confusis agrorū terminis, quos neq; Heri ipsi di-
gnoscent, de uertendis torrentibus, quos oppletis elici-
bus vno impetu solet effundere? nulla Crateris illius fides,
.i. non frãget fidē, qui suo se ipse furore diffringit? aut firma-
bit scœdus, qui tanto cū motu se concutit? Iam post hoc in-
cendium egesta materia, laxior est montis Crater, cōtrã ma-
ris contractior ingesta. Erat quidè antea descensus intra ipsã
voraginē, non tñ omni ex parte, quippè Neapolim versus p̄-
ruptæ rupes imminebant; quo loco scraber, & squalidus, ce-
terum Octavianum versus, siluosus erat, & herbidus. Vorago
nonnullis videbatur referre ingēs amphitheatrū, & Crateris
la-

Persona Ve-
scuo. i. i. i. i.

Ionin. Pont.

Vesuuij m. ð.
tis mensura.

Iabrum quasi caueæ sedilia; nauim potius alijs, vt mirū non sit, q̄ hauserit maris aquā in hoc cōi naufragio. circumcirca nonnullas, *tanquam Vulpium foueas*, siue iustra fuisse scribunt, quæ videlicet satis indicare possent fr̄dulentiā quodāmodo Vesuij naturam, ignē sub herbescente viriditate cœlantis. porrò qui in eam voraginē antea descenderant, narrant, siue glandē æneam emisissent è tubo, siue lapidem immisissent in fundū, miros tumultus edi solitos, & multò maiorē resultasse vel sonitus, uel vocis imaginē. nā & montium flexus, crebriq; vertices, & conflexa cubito, aut confracta in humeros iuga, & concaui intus sinus, dū scindunt inæqualiter acré, id efficiunt; hinc horrendi illi mugitus cōpleuere aures. Intumuerat Vesuius aliquot ante mensibus, in eo vertice, quo mari subiecto imminēbat; æquata, quæ desidebat, vt alibi dixi, voragine. idq; factum, nō, vt quidā arbitrati sunt, spiritu terram eluctante (qui .n. attolli poterat tumor tantus, quē maxima cum vi fieri necesse erat, sine vilo prorsus motu mōtis ipsius, cuius in se partes nexæ sunt) sed, vt ab oppidanis accepimus, rupibus, vt fit, eò collapsis.

Veneris tē-
plum olim
in Vesuio.

Marialis.
vide Scholia-
Hen.
L. Floras.

Terentius.

Herculis tē-
plum olim
in Vesuio.

Dio.

Est aut Vesuius inter Montes singularis, & sibi vni constans, alterius ex Apennino nullū habens coniugiū; quāobrē à nonnullis dictus est cœlebs, & castus; nisi q̄ olim Veneri sacer fuit, quæ in hoc iugo habuit insigne delubrū; siue quia eam poētæ cum Vulcano coniunxerant, siue potius propter loci venustatē; nēpe iccirco à venusto quoq; scriptore dictus est *Vesuius pulcherrimus omnium Cāpania montium*, nunc & Venus abiit, & venustas; & cultus Deæ defecit, & cultura soli; illud optandum, hoc deslendū. *friget* nunc illa *Venus* èt inter flāmas, quia *sine Baccho*, exustis iā vineis, & dirutis çellis vinarijs. Habuit èt Hercules, quia subiecta cōdiderat oppida, in hoc eodem monte delubrum; quo in loco noua incidit in monstra, hoc est in igneos illos gigantes, qui visi sunt olim in incendio excurrere inter flāmas. Satyri quoq; in densissimis Vesuij lucis culti, fœda Numina, siue potius mōstra, naribus aduncis, fronte cornibus aspera, setoso corpore, pedibus ca-

prinis; hoc illis accōmodatum satis, vt in incendijs fugā arripere celerius possent. his postea castissima Dei Mater, multis apud Vesuiiū templis insignis, fuit opposita. Est ad radices mōtis olei scatebra, q̄ è petris emanat. hoc Vesuius nuper, tanquā aduersus nos luctaturus, se perfudit, quamobrem, & arenam èt sparsit; sed victus cōi pietate cecidit, & casum testatur ipsius decrementum. Decurrebat olim ex hoc monte inter ceteros Draco fluuius, contabulatis aliquando turribus à Narsete munitus; cuius virtute deterriti Gothi, ne fundarent sanguinem, in montem, qui lacteus vocabatur, concesserunt. hunc Draconem hoc tēpore putant multi tanquā è latibulis erupisse, ac proserpsisse ad Cāpaniæ pernitiē, quippe incendiū consecuta eluuius est, coniuratis fluuijs, imbribus, & ipso mari, q̄ resorptū mons euomuit, q̄q̄ ab isto Dracone nihil incōmodi erat metuendū Neapoli, cui Dracones cessere in salutis excubias. Aliū quoq; fluuiū (errant, qui castrum putant) nō longè à Vesuio excurrisse legimus, Vesurim nomine; apud hunc Decius pro exercitu se deuouit. sed hoc tempore maius fuit pietatis argumentum; quippe non vnus, sed plures ex religiosi in primis ordinibus, qui apud Vesuium habitabant, cum fuga sibi consulere possent, ne aras, ac tēpla desererent, ne oppidanorum animi desituerentur necessarijs præsidijs, spontè deuouere se flāmis: vt omittam eos, qui ex hac Vrbe non religiosi solū viri, sed patricij, ac primarij, statim initio, frustra deterrente Vesuio linguis è nube vibrantibus, terræ motu, cinere, mugitu, ad reparandas sacrarū ædiū ruinas, ad leuandam miserorū egestatē, immo verò ad eruēda è cineribus cadauera, aduolauerunt, ac penè in medium rogam insilierunt. Porrò erant in Vesuio, antequā eum deprædaretur ignis, venationes, atq; aucupia. occurrebant nemora, siluæ, quibus à dextra, leuaq; cōuexa iuga, atq; in theatri modum inflexi colles opacabantur; nunc exesa habet latera, & sulcis exarata, imperuia tñ aratro propter soli duritiē. offēdebatur antea in asperos, & cōbustos lapides Pōpeios versus; nunc vbiq; incendij squalent horrenda vestigia. circa

Draco flu-
uius.

Procopius.

Vesurij flu-
uius.
Abraham Or-
tel.
Luius.
Boccacius.

Craterē solo defixi cōti, extrahebantur statim præusti, & sulphurea quadā incrustatione delibuti. Est inde longē, latēq; oculorū quasi panegyris quædam. vniuersa verò, q̄ subiacet, Regio antea tāquā topiario quodā Naturę opere spectabilis patebat; nunc spectaculum infiniti cineris luctuosum. frustra requiruntur oculis, vel opaca nemoribus loca, vel confita vitibus, vel herbida pascuis, ac tota illa, quæ præiacet ora, quā dispositæ in quincuncē arbores vestiebant. formā aliquā ad eximiā pulchritudinē aptē cōpositam cernere videbamur, ea varietate, ac descriptione, q̄ Natura omni elaborasset industria. quercus, & populi patentibus diffusæ ramis in vastā proceritatem surgebant, amictæ vitibus geniculato tractu ad cacumina conscendentibus, quæ inde præcipitatæ ad solum, ea erant feracitate, vt vnus liquor expressus lacum impleret. .i. insignis antea fuit Vesuuus lacrymis, vt vocant, suis, nunc insignior nostris; atq; illud Græcanicum vitium nomen, in Troianas abijt flammæ.

Iter ad Vesuuij craterem.

Iam ausi sunt sub ipsum cōflagrationis initium, perlustrare montē, explorare omnia nonnulli in primis ex Mathematicis; nec defuit illis in itinere puluis, quo vtuntur, infinitus, atq; arena. tetrā caliginem subiere cū radio. tñ execrati deinde sunt quidā ex ijs audax cōsiliū, metu penè exanimati, & tanquā fanatici ex ijs, quæ viderant, regressi. circūfusa subito nubes fumi volubilis Cælū oculis, ac motē ipsū eripuit. nihil occurrebat nisi arena, & cinis immensus, recētes ostree, atq; cōchylia resorpti maris indicia, immania saxa, voragine, atq; hiatus, ingentes aggeres terræ, atq; inuisi antea colles noua pgenies euiscerati Vesui; scrobes itē, ac rimæ sulphur olētes, vnde fumus erumperet. vbiq; squalor, & nuda tellus. Soliti quidē sunt, qui Aetnā ascēdunt, in ascensus sui memoriā incidere nomina in arborū corticibus; id nobis in ascēsu Vesuij omni ex parte glabri facere minimē licuit. Iam non sine anhelitu emensi eramus salebras, superato montis iugo, cum ingens horror incessit animos, perstricti oculi sunt tam immani spectaculo; siue in ipsam fumantem voragine incidere,

PaZellus.

derent, siue per subiectam planitiē camporum discurrerent. apparet in montis latere vulnus, q̄ accepit primum; vnde p calido sanguine bitumē fluxit ignitū, sed restinguendū mirē ab æstu sanguinis. supernè in medio hiatus maximus, & Crater horribilis porrectus in amplū sinum, & patens ore latissimo; paullatim ad imum vsq; se contrahit; ex eo tanta vis adhuc fumi vndantis, tā inuoluti globi efferebantur, vt inferiorē vetarent aspectum. non tñ idem semper æstus; seruanda erāt interstitia temporum, & venti, qui aliò differrēt, ac distraherent nubē. deniq; auribus potius se Vesuuus, q̄ oculis credebatur, quibus in hiatū admotis, instar immensæ ollæ igni maximo appositæ, atq; efferuescentis subterranei sonitus, ebullientefq; feruores ita exaudiebantur, vt gradum statim reuocare necesse esset. hīc Mathematici diligenter omnia cōtemplati sunt, atq; dimensi, ea ratione, qua dixi.

Deinde conuertimur ad miserum spectaculum conflagratę Cāpanię, infinitus ex hac velut altissima specula p̄spectus patet, quippe nullis penè locorum terminis circūscriptus per immensa spacia cāporum, & interiecti æquoris excurrit. Erat verò antea prospectus ille sanè iucūditissimus; cū viridissimos colles, ac nemora, cū frequentissimas vrbes, & suburbia magnificis ædificijs, ac topiarijs exulta, cum Crateris maritimi formā, velificantes naues vltro, citroq; cōmeantes, cū amœnissimas Insulas vno aspectu intuebamur; vt nemo esset, quin fateretur, Naturā Orbis terrarū loca, alia alio fauore cōplexā, at in hāc felicissimam oram vim vniuersam benignitatis, & cumulū effudisse. cumq; alibi non sine quadā dignitate cōfederit, hīc Regiam collocasse. huccine tandem tot, ac tanta munera reciderunt? enimverò nō modò nunc p̄spectus ille, qui quamlongissimē potendebatur, amputato vertice minor est, sed nulla miserior, ac flebilior species cōtuentibus representari potest. subijciuntur oculis vastationes agrorū, sepulchra oppidorum, atq; pagorum, ingentes voragine p̄fluuiio igniū, vel aquarū factæ. noua rerū facies, noua regio, ex altera parte Octauianum, Palma, Laurinium, ac cetera busta Cā-

Haccius.

Prospectus è Vesuuio in subiectā regionē vastatam.

paniæ, in primis Nolana Vrbs, quæ hostiles arietes olim eludere potuit, sed cõcussa nunc ob terræ motum arietatione tectorum penè corruit; incurSIONE hostium effugere potuit, non itè excursionè aquarum; natabant finitima oppida, pagi, villæ, vel sepulta iacebant hæc omnia; squalent adhuc ex agris multi cinere, atq; faxis operti. Iam mare versus horribile omnino spectaculum sunt Herculaneum, atq; Pompeij. geminū exitium, ferè par ruina, quæ non modò cãpos opplevit, sed mare; idq; noua plaga cõtraxit. Atq; hoc quidè Oppidū ita de triūphali illa ab Hercule ducta boum pōpa dicti fuere Pōpeij, vt in omen funeris ea nō semel versa sit pōpa. armenta verò boum alium sortita sunt exitum, nēpe exusta flāmis, aut obtrita lapidibus. repetitū nunc est illud vulnus, q̄ Tito imperante accepit, cum ex abrupto vertice p̄fusa scaturigines ignium regionem obruerunt, liquatis quoq; faxis, q̄ instar ferreæ spumæ furorè eius adhuc testantur incendij. quāquam tunc in scenicorū ludorum spectaculo considētes excussorū lapidū sepeliuit imber, vniūsq; theatri cauea facta est totius ciuitatis vrna; nūc cõtra, noua quadā pietatis pōpa, oppidani sponte ad delubra se recipientes, tāquam victimæ apud aras Cœlitum cõciderunt. de oppido verò Resina nūc maxime illud Poëtæ carmen accinas.

Ecce venit Resina auia iunctissima nostræ,

Tristior illa quidem patris de clade Vesuii.

sed cõe Campaniæ funus satis in superiore libro defleuimus. Horum igitur oppidorum, ac ceterorum adiacentium busta è sublimi illa montis specula contemplabamur, nam quæ ad incendium minimè pertinent loca, consultò prætereo.

Vesuius q̄
diperfus nūc
à seipso.

Differt igitur nunc à seipso Vesuius pulcritudine, magnitudine, natura, atq; ingenio loci; qui .n., ob singularè sui speciè Veneti facer erat, squalent nunc totus, atq; horret fulcis, quasi rugis exaratus exaruit; nuda, et deserta sunt omnia, deniq; qd esse pōt venustatis in cinere? quāquam calamistris in cinerè calefactis ad pulcritudinè coma crispatur, sed nullam habet Vesuius arborum comam, nec alia nunc illi cõuenit

Venus,

Venus, nisi q̄ dicebatur, vel Libitina, vel Calua, adeo totus est & cinere funectus, & glaber. De magnitudine verò, qd dicat̄ q̄ tanta erat antea, vt cū illo Sapiētū iudicio cõferri potuerit Athos, sic .n. de Vesuuius vir ille doctus in primis loquitur, *nubes ipsas, vt mons Athos, videtur excedere, nā propterea è sūmo illius vertice, vt cælum fuerit serenum, in omnes Regionis adiacētis partes despicere vix aliquis potest.* itaq; de hoc monte illud Maronis vsurpare licet.

Quantus Eryx, & quantus Athos.

quando & in Vesuuius, & in Eryce Venus culta. Athos verò cū illo cõferri possit, nō p̄pter altitudinè solūm, sed propter incōmodum: Aetna .n., & Athos iā olim in molestiæ, atq; incōmodi puerbiū abiere. vt ait Lucilius, quippe Aetna crebris incendijs, & maximis, subiectis agris, atq; vrbibus perniciem nō semel attulit, & vastitatè; Athos èt, & ob ingentè celsitudinè sua vmbra molestus est, q̄ in Lēmnum vsq; trecentis distitam stadijs mittit, & nauigantibus impedimēto erat anteq̄ perfoderetur à Xerxis exercitu, q̄ toto longè dorso protenderetur in pelagus. sed q̄ paruum erat hoc incōmodum, si cū immanibus exitijs, q̄ Vesuuius intulit, cõferatur; at qui hunc èt montè perfodi multi operè pretium putant, siue ad incrementum ærarij, q̄ inuentis, vt sibi persuadent, metallis fieri possit; siue ad decrementum incendij, q̄ è planitie minus validū deinceps esset erūpturū. quippè montes, & receptacula spirituum specus habent, & venas plures materiæ ad incēdiū idoneæ, & siphonū instar eā incēsā validius exturbāt. sed hoc labore Vesuii? ipse nos liberat; sua .n. sese vi ipse pfodit, imò verò defodit. iterum, atq; iterum incendia moliatur, se planè demolietur; ac discet posteritas, nihil esse tam celsum, q̄ cum aliena vis deest, p̄pria nō subruat. Deniq; nō modò alter est à seipso Vesuuius, & forma, & magnitudine, sed etiā natura, atq; ingenio loci; quid .n. illo antea hospitalius? quid mitius, aut mollius? q̄ placido sinu excipiebat, atq; amplectebatur eos, qui à febris incēdio euaserant? cõtra nunc quid illo immanius? tot mortalium strage, tot oppidorū ruinis, tot agro-

Athos mons
cū Vesuuius
collatus
Georg. Agric.

Virgilius.

A. Gellius.

rum vastationibus factis. nempe ille nō modò lapidibus, atq; flamma metuendus, sed nomine quoq; nō vno ad timorē cōposito, siue Ves. uus, siue Vesuuius, hoc est fauilla. vnus mōtium sic infremit, sic exardescit, vt exhorrescat non vna pars mundi. mugitor à poëtis est dictus, & exustis anhelans visceribus, multò immanior eo, quē Hercules domuit, tauro, quippe mōs hic bicornis nō solūm exterruit mugitu Italiā, sed tāto cū impetu in Cāpaniā ruit, vt alterum cornu sibi cōfregit, & cōminuerit. Integrā seculi materiā ad cladē paratam in vnam horā Vesuuius cōtulit. horam dico: immò verò vnum, aut alterū quadrantē. nō modò ille ex ore flāmam, sed è pectore tanq̃ ferri massam euomuit, vt hostilis instar exercitus vnus ipse ad stragē flamma, ferroq; sæuiret. ideo sibi spiraculum aperit, vt aliorum spiritum intercludat. sepultus iacet, & adhuc habet in supercilio minas, èt funeratus se quandoq; cōmouet, suoq; motu incutit nobis metum. quamq̃ iā pridē furorē, quò intus ardebat, quibusdā notis significabat. Accipimus aliquando à pastoribus, ac rusticis, intermicare solitas è Vesuuiio noctu flāmulas; quippe halitus siccus, & calidus è vaporarijs excitatus pugna nocturni frigoris exardescibat; quāobrē èt fieri puto, vt, si erudito scriptori credimus, *hominum capita vespertinis horis magno presagio circūfulgeant*. desitutus .n. vapor, qui ex humano corpore excernitur, calore Solis, vicinā noctis appulsu per antiperistasis ignescit; qua suspitione Naturæ operantis vt flāma illa careret, q̃ olim diuinitus Religionis Principes afflavit, matutino tēpore verticibus insedit. Est aut̃ hoc cōe Vesuuiio cum cāpis Hesperijs, & Argeis, qui noctu, quamquam hoc in ipsis perpetuò fit, intermicant. & verò nuper huiusmodi è Vesuuiio flāmulas p̃nūcias incendij ex oppidanis nō pauci se vidisse testantur. olim cū à Romanis contra Mysios pugnaretur, nō parum terroris incussisse dicitur Barbaris Domitius quidā, qui super cassidem arte quadam flammam, quam motu corporis suscitabat, velut ardenti vertice fulgurans, ostentabat, ne tantum fabulosè dictum de Latino Duce putemus.

Valer. Flac.

Anno 1626.

Plinius.

Cui

*Cui triplici crinita iuba galea alta Chimeram
Sustinet, Aetnaeos efflantem faucibus ignes.*

Virgilius.

quantum igitur nobis terroris inferret, in hoc quasi Naturæ cōflictu, Vesuuius Chimere simillimus, siue monti, siue mōstro? q̃ inter cetera hoc habuit. p̃digiosum, ut in suo casu, ac ruina ualidius esset, ac sæuius. fit hoc immanitatis, illud èt fraudis; .s. apud eum exprimebatur tot prælis uua, qui esset opp̃ssurus oppida tot ruinis. feruebat in uinis, daturus flāmas. orientē, p̃fert nobis Solē, quē subitò, cum libet, extinguat. recipiebat, se curaturū ægorum corpora, qui Cāpaniam foeda strage lacerauit. nec terris se cōtinere potuit eius furor; nisi per spatia cāporum, quos incendit, in ipsū pelagus ardēs excurreret. atque hic est ille Vesuuius, qui amoenitate, ac sui specie ita lenocinabatur oculis. At. n. amphitheatri formā refert, scilicet vt ibi funebres ludos quandoque det sepulta Campaniæ. oblectabat ea forma multos, mihi certè suspecta semper fuit; etenim iam pridem Vesuuius vt amphitheatrum fama efferret suum, theatrum flamma obruit Pompeianum. Præterea quid habet amphitheatrum, nisi cædes? cuius arena cruore gladiatorum madet, in quo belluarum inter se cōcurrentium pugna spectatur. atque vtinam hic tantum ludus datus esset in amphitheatro Vesuuij cæde brutorum, non èt hominum. sparsit ille arenam, sed ardentē, in quam qui descēderet cum flamma luctaturus, desperaret victoriam. quid nisi horrificum Natura nobis spectandum proposuit, cum in amphitheatri formam Vesuuium composuit? nā in huiusmodi loca prodire soliti, qui cum luderent, aleā vitæ subibant, publicæ voluptatis hostiæ. scilicet extrahebatur e siluis fera, vt haberet in Vrbe feritatis magistros, atq; vt disceret ab homine inhumanitatem. dedit hæc spectacula (quis crederet?) Tætus ipse, qui deliciæ hominum dictus; accessit hic ad Vesuuium post incendiū, vidit excitatum à Natura multò maius, quam à se amphitheatrum; contemplatus est arenam, quam ille sparserat; & qui spectator fuerat lætus in suo, ingemuit in nostro. quid enim hic nisi cinis, & luctus? oportuisset hūc accedere,

Amphiteatri species in Vesuuiio ominosa.

Dio.

cedere eo habitu, quo accedebat Commodus Imperator, q̄ in amphitheatri spectaculo non togatos, sed penulatos ad esse iubebat; penula enim utebantur in luctu maximè, cum interea ipse Imperator pulla veste sordidatus spectaret, gladiatorum scilicet strages, & belluarum. sed quam tu mihi belluam cum hac præfertim flamma conferes? num ab hac Villa spes fugę fuit? nū declinatione aliqua potuit eludi? sęper igitur illam in Vesuuiio amphitheatri speciem iure pertimui. legeram ęt, aut videram, alijs quoq; montibus, qui incendijs infames sunt, huiusmodi inesse formam. Mons est in regione Tarcatenſi Vesuuiio quam simillimus. affurgit excelsus, & arduus; inferiora densis nemoribus vestiuntur, superiora ex incendijs glabra, & horrida; in vertice crater hiatu vasto in plures circulos circūductos maiores minoribus ad speciem amphitheatri discedit; inde per æquinoclia maximè, certis flantibus ventis, cum horrifono mugitu flāma atro mista fumo, & fauillis erumpit, & omnia latè loca cineribus cōplet: Sed quid opus est barbaras nationes adire? apud nos hic in agro Puteolano eadē spectacula visuntur; etenim Mons ille, quem superiote sæculo vis ingens spiritus incendium eluctati extulit, excitauitque, instar habet amphitheatri, leuiter à summitate se pandens cliuo. intus tanquā area est cum aq̄s, è quibus fumus sulphurei odoris exhalat. Iam quid de altera loci appellatione dicam? Atria vocant oppidani Vesuuij inter vtrumque cornu planitiem. atqui fuit olim in more positum, in atrijs Maiorum fumosas imagines disponere, quas in funebri pompa deferrent: ita Vesuuius in eius incendij, q̄ sub Tito contigit, fumo, gigantum imagines, qui quondam hanc regionem incoluisse dicebantur, exposuit, & quadāmodo protulit in Campaniæ funere. Nam quid ego de cratere ipſo dicam, vnde tanta vis ignium est effusa? nisi quod alij scripserunt. *flammam Vesuuius reddit itā, ut in eo suffimenta cuiusuis generis fieri videantur*, præcipua tamen illa sunt bituminis, atque sulphuris. Aram ęt alter appellat, habemus igitur apud nos Aram, quæ tanta est, vt apud eam mactatio

Historia In- dia.

Dio.

L. Florus.

non

non modò tot milliū ex armentis, & gregibus animalium, sed ęt hominū facta sit. mollissimum antea Coelū adhuc nidore victimarum horret. habet Ara hæc tantū cineris, vt eo complerit ęt exterarum regiones, ac maria.

Deniq; si cū ceteris montibus Vesuuius conferatur, visus est Sapientibus, *Aetna ignis imitator*. præclarum verò sibi proposuit exemplum ad imitandum. cum Aetna de immanitate certat, & vincit. quippe iaculatur hic faxa, sed lōgius; diffundit cinerem etiā largius; tonat porrò ruinis magis horrificis. immane quiddam se narrare putauit ille, qui dixit, *Aetnam intantum flagrare, vt quinquagena, & centena millia passuū eruetur arena globo flamma.* & iterum, *Aetna fauillam Taurominium, & Catinam vsque peruenisse feruentem, fragorem verò ad Maronem, & Gemellos colles,* quantò Vesuuius uel immanior, uel prodigiosior? cuius cinis statim non modò ultimā Apuliam, sed Pannoniam; nec Adriaticum, & Aegæum modò mare, sed pontum texit Euxinum; cuius item montis fragor ad trecenta millia passuum est auditus. hoc etiam immanior Vesuuius, quàm Aetna, quòd hæc neminem fallit, cum ferè perpetuò flagret, quamobrem dictū est *Vernaculum monstrū*, at Vesuuius clandestinis nos inuadit insidijs; incautos, nec opinantes occupat: latet ignis sub herba. immanior illo est Aetna mole, non damnis. occidit quidem Aetna superioribus annis præstantem quemdam medicum, ad craterem accedere ausum; Vesuuius alterum in historia insignem, alterum in poëſi. Iam ambo, quò maiores egerunt moles, eò minores ipſi sese demoliuntur; neq; enim audiendus est quidam è philosophis, qui falli eos dicebat, quibus Aetna diminui uideretur, idq; extinctæ propè iam flammæ, atque absterſæ fuligini tribuendum esse. sed Aetna sui testis est casus depressior in dies, doletq; eripi sibi aspectum Vesuuij, què habebat imitatore, quèq; antea despectabat altissimè; Porrò si religiones, aut potius superstitiones consideres, eas itā olim diuiserunt hi mōtes inter sese, ut alteri culta sit Venus, alteri Vulcanus; quanquam, si squalentes agros hic cernas,

Vesuuus cũ Aetna collatus. L. Florus.

Plin. ll. 2. c. 3

Orosius.

Franc Nigrū. Pinium. Bassum.

Seneca.

Plin. Cellus.

&

Virgilius.
Claudianus.Iustinus.
Curdanus.

L. Florus.

Strabo.

& sepulta cinere oppida, uidebitur & seuior Vulcano Venus, & foedior. Ad hæc illi Enceladus, huic Alcyoneus gigas subiacet. montis utriusq; uorago in immanem altitudinem dehiscit. ambo è cratere, cum uiribus abundant, propinant flammæ. his fomitem sufficit uicinum mare crassum, & pingue, q̄ etiam fluctibus compellit spiritus in specus, qui intus agitati luctantur, & excadescunt. Cõuenit item cū Aetna Vesuuius, dum non modò locum præbet opportunum flammis omnia depredantibus, sed fugitiuis etiam, atq; raptoribus. hinc illæ gigantum fabulæ, qui quondam ad hæc loca grassati sint; quemadmodum, & Cimmeriorū, qui apud Cumas ex rapto uiuere soliti, sub humo delituisse crediti sunt. etenim usq; eò mortalium peruicacia effrænata est, ut ea ipsa, q̄ putantur Inferorum uel ostia, uel uaporaria, non modò receptacula flagitio sint, sed arces, atq; perfugia. accenditur cupiditas iis incendiis, quæ, ut illam extinguant, excitantur. quiritur ad sceleris asylum locus supplicij, & publicum Dei tribunal latebra maleficij est; testatur id non modò monumentū marmoreum Herculani positrū de expurgatis uisjs, quæ infames erāt latrocinij, sed et olim Spartaciū bellum. deuouerat Spartacus, ac ceteri eiusdem facis homines Romanam Urbem flammis; scilicet, *prima uelut Ara Vesuuius fuit*, eò se recepit, ut ex ijs cineribus, ignisq; uestigijjs maiores æstus animo conciperet, & ardentiozem inflammandæ Urbis cupiditatem; ubi cum obsideretur à Clodio Glabro, per fauces montis delapsus vitigineis uinculis, solutus est metu. ita Vesuuius ipse Campaniæ uastatoribus, atq; prædonibus, & uiam strauit, & præsidia suffecit; ijs enim ad imas descendere radices, & subito impetu nec opinantis hostis castra rapuere. uerū Spartacus is à Romanis deinde agitur, cum fugam in Siciliam pararet, hoc est è Vesuuiio ad Aetnam confugeret, oppressus est. habet .n. & Aetna, uti dicebam, latibula fugitiuorū, atq; latronum; Ac nescio quid Spartiaco bello simile, ac fortasse memoratu dignius in eo genere de Aetna quoq; accepimus. narrat Strabo, sua ætate Selurum quendam nomine fuisse, q̄

cum

cum agrestium hominum manum comparasset, omnia, quæ circa Aetnam sunt loca, depopulabatur; nec minus, quam ipsa flamma, uastabat. is uerò iactabat, se esse Aetnæ filium, & fanè parentem aliqua ex parte referebat damnis, atq; exitijs, uastatione agrorum, direptione Urbium, & oppidorum; tandem à Romanis captus, nouo quodam, sed satis idoneo supplicij genere affectus est; Constitutum erat in amphitheatro excelsum, & ingens tabulatum, quod Aetnam montem mole, ac forma exprimebat; superiora loca nuda fingeantur; tantum cineribus tecta, ac niuibus cooperta; inferiora nemorum, atq; omnis generis arboribus confita: supernè uidebatur è Cratere profundi flammæ, cinis egeri, fumus, euolui. omnia mira arte perfecta. huc accessit, ut tota moles ita esset extructa, ut, cum libitum esset, repente quasi subito terræmotu labefactata corrueret; infernè uerò in amphitheatricauca immanissima erāt genera belluarū non ficta, sed uera, quas acuerat fames. igitur supra hoc tabulatum tanquam in Aetnæ supercilio positus est is, qui Aetnæ filiū se dictitabat, ut parens carnifex prolis esset; cum repente laxatis compagibus præcipitans Aetna Selurum filium, & ruina oppressit, & laniandum obtulit belluis, quas ad furorem ipse ruinae sonitus stimulauerat. Quid hinc in Vesuuiio nuper? iam supra narraui, unū ex ijs, qui regionē latrocinij infestabat, infelici arbori, ad quam, ut ruentem è mōte cinerem uitaret, accurrebat, pependisse suspensum; atq; audivissimæ cupiditatis dedisse poenas igni, qui bellua semper est habitus inexplibilis.

Sed libet rem altius repetere, atq; utriusq; Montis ortus inter sese conferre enim uerò sunt, qui existimāt, crebra ipsa, quæ ferè per oēs ætates extiterunt incendia, perpetua cinerum eiectione, montem Aetnam extulisse; atq; id inde conijciunt, q̄ tota eius materia nihil aliud esse uideatur, quā incomposita, ac suspensa in se moles cinerum, pumicum, atq; lapidum. quam obrem nonnulli, & hunc Vesuuiū, qui Aetnā dicitur imitari, eundem ortum habuisse suspicantur; præsertim cum proximè in Puteolano agro, eius rei exemplū extet,

Qq Mons

Supplicium cuiusdā, qui se Aetnæ filiū dicebat.

Herodotus.

An Mōs Vesuuius primū extiterit ex incendio.

Anno 1538.
Simon Portius

Wide Scaliger-
Pum.

Cardanus.

Montes quot
modis ortum
habere qui-
dam putent.

Mons è cineribus, qui è terra erupere, conflatus. Ac multo maior, quam de Aetna, potest de Vesuuiio ea esse suspicio, cū nomen huic à fauilla sit. Neq; verò ignoras varios tradi Mō-
tiū ortus. Ac primò minimè audiendi sunt ij, qui Astrorū vi materiam attrahentium, quēamodū ferrum trahitur à magnete, Montes excitari dixerunt; cur .n. non eorundē Astro-
rum cursū sequuntur? At verò ex Philosophis alijs alias afferunt causas, in primis terræ motum; vbi superficies, ita solida est, atq; compacta, vt scindi facilè nequeat; quippe tunc qui sublatet spiritus, concitatus maximè pugna frigoris, agi-
taturq; eluctatur, attollitq; in sublime tellurē. quoniam verò huiusmodi motus plerūq; iuxta mare fiunt, propterea quòd fluctus spiritum obsident, atq; concludunt obstructis vijs, ic-
circo apud mare potissimum assurgere Montes putant; ex li-
mo autē glutinoso, ac pingui, qui agitatione defertur vnda-
rum, caloris vi concresecere lapides, ac metalla, quibus maxi-
mè Montes abundant; hinc in eis cerni, dum effodiuntur, sæpè conchylia, testudines, ostreas, ac partes ceterorum ani-
malium in mari degentium, immo verò aliquando instrumē-
ta ipsa nautica. desiderare interim valles, vnde Montis se mo-
les, & materies extulit. hanc vim spiritus immanem in extol-
lenda tellure, ac nouis Montibus substruendis satis luculen-
ter, & enucleatè Poëta ille descripsit, qui Sapientum iudicio,
& dulcis, & ingeniosus est habitus.

Est prope Pitheam tumulus, Troezena, sine vllis

Arduus arboribus, quondam planissima campi
Area, nunc tumulus; nam (res horrenda relatu)

Vis fera Ventorum cæcis inclusa cauernis
Exspirare aliquà cupiens, huc atque frustra

Liberiore frui Cælo, cum carcere rima
Nulla foret toto, nec peruia flatibus esset,

Extentam tumescit humum. tumor extat, & alii
Collis habet speciem, longoque induruit æuo.

Iam idē spiritus, sicut inclusus quasi carcere, dū erumpit, Mō-
tium moles egerit, ita cum liberè foris expatiatur, nactus in-
finitam

Apud Georg.
Agric.

finitam alicubi arenam, congerit in vnum locum, atq; agge-
rat; ita quoq; colles assurgunt, qui sæpe concresecunt, ac ve-
tustate durefcunt; q̄ accidit in primis anno septimo, & deci-
mo Caroli quinti in Syria iuxta Tripolim; & in regione Lu-
næburgensi nonnunquam fit. Neq; spiritus modò, inquit, sed aquæ nonnunquam montes extruunt, siue in alluionibus,
cum concitati fluctus accessu, recessuque plurimum mate-
riæ afferunt, atq; compingunt, eamq; attollunt in cumulum,
siue cum torrentes, ac fluuij primò terram mollem proluunt;
deinde prouunt, ac rapiunt duriores, saxa quoq; deuoluunt;
rūm locum multis sæculis ad mirandā altitudinem excavan-
tes, ex vtroq; latere ingentem efficiunt eminentiam, ex qua
deinde terræ partes assiduè imbribus resolutæ, extractæque
frigoribus delabuntur; saxa ipsa humore mollita in subiectā
cauernam decidunt; quod fit vsq; eò, quoad præceps emi-
nentia fiat decliuis. hinc Montes penduli ferè deorsum sunt,
cliuos habent, supernè fastigiati, & quadam quasi pyramidis
forma, cum aut vi spiritus exitum eluctantis tellus extuberat,
aut agitatione Ventorum arenæ cumuli attolluntur, aut su-
periora emollita vis imbrū ad ima prouoluit. Verum .n. ve-
rò, vt vniuersè de hoc genere loquar, aliorum doctissimorū
hominū sententiæ semper adhæsi, q̄ putant, idē esse genera-
tionis Montium causam, ac Cœli, maris, fluuiorū, ceterarūq;
Mundi partium indagare. quēamodū .n. hæc sūmus ille, &
sapientissimus Artifex ad varia mortalium cōmoda precreauit,
itā & Montes. quamobrè facilè adducor, vt credam, eadem
Montium, præsertim eorū, q̄ in immanē altitudinē assurgunt, q̄
totius Orbis terrarū, fuisse natalia, atq; eos tunc primum se
ostentasse, cū aq̄ Dei nutu discretæ in terræ specus se peni-
tūs abdiderunt; neq; illos audierim, qui in cōmuni eluione
terrarū id factū putant, ac tū primū aq̄s in mare precipitanti-
bus extulisse se Montes. enimverò, cur radiū Orbis terræ ca-
uerit Montium vel cōmodis, vel ornati? q̄tū .n. conferunt illi
siuè ad aspectus gratiā, vt ppter venustatem Vesuuius fuerit
Veneri sacer; siue ad regionis salubritatē, vt hanc ob causā

Cur montes
spiritu, vel
aquis extru-
ti ferè pyra-
midati sint.
Greg. Agric.

Sententia
Auctoris de
ortu montium

Damasceus.
Septalms.

ed, qui à morbis conualuerant, se conferre sint soliti; siue ad cohibendū Ventorū impetū, vt iccirco deinceps importunū metuamus mare, cum ijs antea Vesuius altior immani dorso, atq; vertice se opponeret; siue deniq; ad rerū, quæ à terra nascuntur, fertilitatē, & copiā, qua hæc maximè pars Cāpaniæ abundabat. quid q; vt generatim loquar, nisi cum Orbe terrarū recens nato Montes statim se extulissent, malè multis arboribus p tot sæcula consultū fuisset, quarum nonnullæ colles amant, & perflata Ventis iuga? iam quænā præcipua matrix fontiu, atque amnium præter Montes? adde, vt quidā ingeniosè scripsit, *Mōtes à Natura prouidè factos ad quasdā compages telluris visceribus densandas, & minimè quietas partes durissima sui materie coercendas*, cuiusmodi præsidij, q; tellus magis indigebat, quam Cāpania? q; creberrimis quati motibus solet; q; quā hoc tēpore totius vicinæ tremor, peruerso ordine, à concusso monte Vesuuiio fuit. Cū igitur montes tāq; concamerationes qdam in ædificijs sint, hinc fieri nonnulli putant, vt inferiora se se magis, quam superiora ptendant, ad telluris videlicet partes constipandas. q; quā sunt qui aliā afferunt causam, cur pleriq; montium fastigiati sint. putant .n. materiam lapidū, ex quibus mōtes extructi sunt, esse sicciore expirationē cum humoris glutino, ac p inde cū illius ppriū sit attolli fursum, mirum non esse aiunt, cur montes in pyramidis figuram desinant; atq; hinc et fieri, vt quamuis Sole, ac pluuijs atteratur, nihil tū de altitudine deperdant, nec extabescant. nisi dicas, cum res humanæ sint obnoxia mortalitati, ideo à Natura excitatas esse in Orbe terrarum has quasi pyramides sepulcrales; & cum montes in primis ardere soleant & pyras habere, pyramidum quoque figuram satis eis esse accōmodatā. Ac Vesuius quidem primū in vnum fastigium assurgebat, vti diximus, sed incendio desidentibus medijs, plures vertices extiterunt.

Ceterū neq; hic mons, neq; Aetnæus iccirco ex incendijs extitisse dicēdi sunt, quia pumicosi, atq; cinerei, sed eos, post coactam materiam, & accensam, excoxit crebra, & ma-

xima

Montes quæ
ad finem a
Natura ex-
citati.
Plinius.

Cur montes
à Natura ex-
citati ferè
pyramidati
sint.
Fallopins.

xima vis igniū, Aetnā in primis ferè semper deflagrātē. Atq; hæc de ortu Vesuij dicta sint. nunc inquirendum est, vnde illi tot subterranei specus, q; prōptuaria sunt fomitis inflammandi, ac receptacula siue halituū efferuescentiū, siue Ventorum ignem exagitantium, quibus è locis horrendi mugitus existunt, quoties monstrū illud, ardente Chimæra maius, Vesuius parturit. sanè fabulati sunt Veteres, has specus effossas quondam gigantum opera, quorum Princeps, & Dux fuerit Besbicus quidā, à quo nonnulli, hunc montem Vesbiū dictum putant. gigantes .n. legimus excauisse littora, perq; maria deuoluisse faxa immania, vt ostia Rhyndaci fluuij clauderent. nos verò, qui rationibus, non fabulis ducimur, eas horum specuum causas existimamus, quas in superioribus libris accersuimus à Natura; & quas ille, qui de Aetna scripsit, complexus est carmine, ita terræ cauernas rimatus.

non omnis in arctum,

*Nec stipata coit: siue illi causa vetusta est,
Nec nata est facies; seu liber spiritus intra
Effugiens molitur iter; seu lymphæ perenni.
Edit humum limo, furtimque obstantia mollit;
Aut etiam inclusi solidum exedere vapores,
Atque igni quæsitæ via est, siue omnia certis
Pugnauere locis.*

Iam illud vltimò quærendum est, vtrum ita Vesuius intergrius sæculis deferuescat, vt nulli supersint penitus in visceribus latentes igniculi. demiror aliquos ita opinari. mihi facile persuaserint nobiles sane scriptores, qui hunc montem aiunt, *fontis ignes habere maximos*, & qui *perpetuam fornacem* vocant, viri quoq; vel religione præstantes, qui Aetnā, & Vesuiiū *indefessis ignibus flagrate* dicūt, vel religionis ipsius ac sapiētiae magister, qui singillatim Vesuiiū *intus semper ardere* scripsit; q; Physici ipsi, qui his de rebus scripserunt, pluribus ostendunt, docentq; *cum perpetua sunt incendia montiū, significari nullā esse obstructionē viarū, sin per interualla tēporū se se efferant, inopia fomitis remississe de flūma, neq; ad superiora eua-*

sisse

Ambr. Nol.

Auctor Carmi-
nis de AetnaDion.
Cassiod.

Pacianus.

S. Thomas.
in Boet.

Greg. Agric.

Io. Baptista
Porta.

fuisse; nihilominus viscera intus semper ardere. & certè vaporaria ipsa, quæ vestigia, immò reliquæ incendiõrũ in Vesuuiõ superesse solent, haud dubia sunt latentis ignis indicia. itaque Vesuuius subinde fœdus iccirco ferit, vt immanius feriat; poscit inducias, vt copias restauret ad bellum; interim ille intestino, vt odio, ità igni clam exæstuat.

Iulianus cũ
Ætna collatus.

Quãq; in hac calamitate, nostra potius incusanda sũt vitia, quæ Vesuuius suis quodãmodo repræsentat incendijs; nã vt Nazianzenus antistes Aetnã exardescens in religionẽ Iuliani, ita Hieronymus Vesuuiũ ebriosæ iuuentutis dixit imaginẽ. eius .n. est illa vox, *non tantis ardoribus Vesuuius æstuat, vt iuueniles medullæ vino plenæ. nẽpe sciebat, illum & vitiferum esse, & Veneri fuisse sacrum. Adde testimonium sanctissimi, ac sapientissimi ciuis Thomæ Aquinatis, qui cùm auaros pecuniæ cupiditate inflãmatos, tũm inuidia flagrantes cum ardente Vesuuiõ confert: nẽpe sicut ignis Vesuuii montis semper ardet, ità auari ardent in concupiscentia bonorum; & si ut ignis erumpens quandoq; consumit loca vicina; sic inuidi nocent verbis, si minus possunt factis.* alludit, opinor, ad linguas illas, q̃ in Vesuuiõ, dum conflagrat, igneæ ad perniciẽ vibrant. Quid mirum igitur, eius ignem cum Tartareo ab alijs fuisse collatum, quãdo improbitatis est typus? culta olim hĩc Venus est, cultus Hercules pellicis amore flagrans; expiari igitur is locus, quãmodo debuit elementis ad hoc maximè accommodatis, igni, & mari, quæ ambo euomuit, immo, si mos spectetur, etiã sulphure, cuius in lustrationibus apud Veteres vsus frequẽs fuit. in eius lucis Satyri choreas ducere, & saltare soliti dicuntur, respõdeat ille cẽbræ terra subsultans. ad prædam, ac satrocinia ibi latebra erat; nudus sit, ac spoliatus arboribus locus. Ceterũ, quid aliud egit Vesuuius, nisi q̃ paruit Vniuersitatis Principi, ac summo Iudici? qui Naturæ obsequentis ministerio, cum lubet, vtitur, vt durissima hominum ingeniã tanto certè igni emolliat. tanq̃ amentatas nobis Vesuuius dedit hastas, quas ad configendam consccleratorum amentiam oratorijs lacertis intorqueremus. quis nuper non

est

est admiratus quantos in nostris animis motus effecerit Vesuuius suo? non tã altè se extulit eius flãma, q̃ ciuium ardens pietas. inter Sirenis ipsius cantus, quanti nunc gemi us auditi? sub hoc tam molli Cœlo, q̃ dura supplicia sunt sponte suscepta? An verò placuit rerum Romanarũ scriptori de Vrbe à Gallis incensa ira loqui, *Incendium illud, quid aliud egit, nisi vt destinata hominum, ac Deorum domicilijs Ciuitas non deleta, non obruta, sed expiata potius, & illustrata videatur?* immoverò illud addere, *agere grates Dijs ipso tantæ cladis nomine libet, q̃ pastorũ casas ignis ille, & Romuli paupertatẽ abscondit.* nos, quibus est persuasum, hæc quæ accidunt in Natura, ab eius auctore Deo vno, veròq; ad animi salutẽ dirigi, cur non putemus, hoc igni Campaniam, quæ inter cetera ornamenta, tot delubris, hoc est Cœlitum domicilijs abundat, expiatam potius, & illustratam fuisse, quã oppressam, atq; deletã? eodẽq; incendio factum, nõ vt absconderetur, quæ tunc erat Romana paupertas, sed potius, vt paterent Neapolitanæ ciuitatis religio, ceteræq; virtutes, quæ veræ sunt opes, quin èt ipsæ quæ certè vocantur opes, atq; diuitiæ in pfugos largiter effusæ, præter eas, quas puentu maximo frugum parens postea protulit tellus. At immanis est facta mortalium strages. audio, sed concussit se antea Vesuuius, quasi excutere conatus à se incolas; sed inciderunt hi ultro in flãmas, ne patrios relinqueret focos. Illud verò nonne beneficij loco habendum, q̃ nisi concitatus ille spiritus, atq; incensus exitum hic inuenisset, actum esset de Patria, quæ funditus desedisset; nunc omnium salus, ac vita pretio vitium stetit. ab illo cinere viuimus, ab illo spiramento spiramus. Herculanium in tot exitia, quasi monstra, incidit, ne in nos illa sæuirent. p̃pã nostri funeris repensã est funeratis Pompeijs. Sed quanta tandẽ illa ipsius incendij gratia? si quidẽ cum sulphur aërem digessisset, Natura, ne diceretur nouerca, sed mater, suauissimum nectar in arborum, quæ supererant, frondes expressit. cõpensauit suonectare nostras lacrymas, itã quæ mella durauerat in cœra, aëre, quẽ etiã effecerat æreũ graui cinere, ac ferrugineum, postea

liqua-

L. Plinius.

Vtilitas, ex
hoc incendio,Greg. Naz.
Iuuentus cũ
Vesuuij flã-
ma collata.
Hieronymus.
S. Thomas in
Boet.

Martialis.

liquavit in mella, ut nouis Campania delitijs pasceret, quā fuerat flāma depasta. deniq; nūquā verius Vulcanus est Mulciber dictus, quā cum nos suauissimo rore demulsit. Atq; ut rem omnem breui complectar. itā Vesuuius nube cinerea Solem eripuit, ut sui decemento iam diē nobis reddiderit auctiorem; quippe Solē ipsum, qui ex eius iugo summa hie me nascitur, nunc, quia decreuit humilior, citius huic Vrbi pfert. porrō itā turbulento exarsit incendio, ut sopitā excitari, inflāmaritq; pietatē. nēpe ex illa flāma montis est oborta lux menti: cum sulphuris, ac bituminis odore nos affluit, tunc maximē aræ tēplorum thure fragrarunt; cum regionem terremotu concussit, tunc virtutē corroborauit, atq; firmavit. sparsit arenā, ut sit in lucta, sed in ea declarata victrix est Pietas. cinerē fudit, sed religio reuixit. mugitus edidit auditos quam longissimē, sed nostri gemitus peruaserunt Cœlum. Campaniam lapidibus, ac telis igneis vulnerauit, maximamque fecit mortalium stragem, sed demum vnus ex Immortalibus exiguo sanguini cessit.

Hæc habui (Præsul illustrissime) quæ de incendio Vesuuij dicerem. emergere nunc vellet oratio ex illa fuligine, & in tua virtute, gloriaq; versari, quod certē nitidior appareret; sed nolunt immortales laudes tuæ confundi cum cinere. libet. n. ad hoc Plautinū illud accommodare. huius modi *sermones nō queritant cinerem.* alium aliquando magis idoneum nanciscar locum. Iam si decrescens in dies Vesuuius tantam suffecit dicendi materiem, quantam sufficet exaggerata virtus tua cum honoris etiam incremento? ardet interim Patria, mihi crede, desiderio tui, quæ non arsit incendio. quicquid mœroris calamitas attulit, tuo deponet aspectu. cum ad nos perteneris, demiraberis tu Vesuuium minore fastigio, admirabitur ille te maiore. maeste esto, quā religione, quā gloria, dum ille decrescit, quā mole, quā flamma. Neapoli. Campaniæ Ceneralibus.

FINIS LIBRORVM.

IO. BAPTISTAE MASCVLII CHRONOLOGIA INCENDIORVM VESVVII, ET EPHEMERIS VLTIMI.

Vperiora quoq; Incendia Vesuuij ex antiquitatis ruderibus eruere aggredior. res erit eruditus viris non ingrata, difficilis tamen, quia vetustate obscura, & ipsa Vesuuij fuligine inuoluta, cinereq; contracta; ut mirum non sit, à nonnullis, qui hac de re scribunt, multa confundi; quid .n. distincti afferas, vbi oculis quoddam Chaos offunditur, fumida nube Vesuuii ipsam tegente? sed poterit noster fortasse

labor, *ex fumo dare lucem.* Seorsim igitur Chronologiam instituo. quāquam .n. Incendia ferè omnia percurri, cum superiora contuli cum hoc vltimo; tñ, quia incerta nunnula sunt, & controuersa, quæ cursum orationis impediabant, ea diligentius hinc examināda esse duxi. Quæ verò in singulis incendijs acciderint in Orbe terrarū siue læta, siue tristia, ea cōmemorare superuacaneū est visū; præsertim cum non pauca dicta sint, cum de prognosticis huius Incendij agerem. tamen hoc ego semper de Vesuuiio sensi, quod scriptor ille de Ætna, cum dixit, *Ætnam non tam mala portendere solere, quam inferre.*

Ac primò quidam sunt, qui putant, ante illud incendium, quod Tito imperante contigit, Vesuuium nunq̄ conflagrasse. lapsi sunt in hoc nonnulli viri docti, & quod magis miror, etiam ex antiquioribus, nam Sextus Aurelius Victor itā scriptum reliquit, *Titi tempore Mons Vesuuius in Campania ardere cepit,* nisi forte hoc iccirco dicat, quia apud vulgus oblitterata iam erat, atq; deleta memoria veterum Incendiorum; vel cœpisse dicatur ardere, quia post illud incendium, *singulis ferè annis hæc fieri solita,* ut ait Dio, tamen mitius. sanè ut PseudoBerosus ille sit, qui ab heroicis vsq; temporibus huius Montis incendia repetit, qui tñ non contemnendus auctor est. ut Strabo tantum coniectura nitatur ab

Lambinus.

Locus ab auctoritate.

exesis igni lapidibus, quæ certè satis firma est, vt Georgio Agricola videtur. vt Lucretij locus de Vesueo suspectus non nemini sit, nè Misenum legi debeat, cum tñ vix credibile sit, productã à Marone imitatore Lucretij eius nominis primam syllabã, quæ fuisset ab illo correpta. vt Flori verba de cauus Vesuij locis, vnde Spartacus sit elapsus, non omninò persuadeant, cum certè rem probabilem faciant; at legi debuerunt Diodorus, Vitruuius, Tertullianus, qui apertissimè affirmant, ante illud incendium, q̄ sub Tito contigit, exarsisse Vesuuium. Diodorus igitur, qui ante Christum natum sub Cæsare Augusto vixit, lib. 4. de Herculis in Capaniam aduentu itã loquitur. *Campus quoq; ipse dictus est Pblegraus à colle, qui olim plurimum ignis instar Aetnae euomens, nunc Vesuuius vocatur, multa seruat antiqui ignis vestigia.* non modò ignem euomuisse, sed plurimum affirmat, idq; antiquitùs. & cum *Aetna instar* dicit, indicare videtur èt hùc nõ semel more illius coflagrasse. Aduertendum est aut in Græco legi *ὄρεσούσιον* errore, vt opinor, typographorum, pro β. substituto σ. ob similitudinem, nam si paulò inferius lineam superiorem deflexeris. β. erit σ. Legi quoq; debuit Vitruuius, qui etiam ante illud incendium Titi sub Tiberio vixit, eius verba sunt lib. 2. c. 6. *non minus memoratur antiquitùs creuisse ardores, & abundasse sub Vesuuii monte, & inde euomuisse circa agros flammam, ideoq; nunc qui spongia siue pumex Pompeianus vocatur, excoctus ex alio genere lapidis, in hanc redactus esse videtur generis qualitatem.* non de quolibet igne loquitur, sed de exaggerato, & abundanti; cum ait, *abundasse ardores.* Deniq; inter Scriptores nostros legi debuit Tertullian⁹, qui, etsi post Christum vixit, tamen satis apertè ostendit; antea Vesuuium exarsisse, vt mox dicemus.

Locus ab Etymologia

Vnde dicta hæc regio palensana.

Quamquam, èt si locupletissimis his testibus carerent, admonerent eos, qui hæc negant, veterum Incendiorum, ipsa huius Mōtis, ac Regionis nomina, quippe (si Anno credimus) appellata est iam olim a Ianigenis hæc Regio *Palensana*, quam vocem latinè interpretatus ait, apud Hebræos *Pilam*, & *Palem ostium, vel originem percussione significare.* *Esan* verò & *Esai* ignem. dicitur aut ostium, seu ianua incendij, quia ex hoc loco, qui latet abstrusus, ignis aliquando erumpit. quod si verum est, Incendij ianux nemo aptius opponi potuit, aut debuit, quam Ianuarius. sed hæc Etymologia, quã affert hic scriptor, indigere videtur censura. quippe apud Hebræos neq; Pila, neq; Palè significat ostium siue originem percussione; ignis verò apud ipsos dicitur *Es*, non *Esan*, aut *Esai* Fateor quidem, si mista nomenclatura sit, ex Græca voce

Pyli

Pyli, quæ ostium significat, & ex Hebraica *Es*, quæ ignem, dici posse ostium incendij, sed appellanda esset *Pyleniana*, & non *Palensana*. Igitur mihi magis verisimile videtur, hanc esse tantum Hebraicam vocem inuentam quidem à Ianigenis, hoc est à posteris Noe, qui Ianus est dictus, nempe inter humanum genus extinctum, & instauratum positus quasi bifrons; cõpositam tñ ex verbo *נלפ* *Palà*, quod est *absconditum esse, seu latere*, & ex nomine *Es*, quod, vt dicebam, significat *ignem*. producta deinde à Latinis dictione, vt à Cumis sit Cumana regio, sic à *Palès* fieri potuit *Palensana*, sic. n. appellanda videtur potius, quam *Palensana*, quia ignis Hebraice, vt dixi, non dicitur *Esan*, vt putat Annius, sed *Es* nisi dicas literum *n* postea in Palensanã irrepsisse, vt tempus & vulgus corruptor est dictionum. Adde, si mauius, coniecturam alterius nomenclaturæ, quæ optimè declarat Vesuij naturã, videtur. n. deduci èt posse vox *Palensana*, ab alio fonte item Hebraico, hoc est a verbo *פלה* *Palàs*, quod est *Cinere inuoluerè, atque conspergere*. quo verbo vtitur Ieremias vates cap. 6. *conspergere cinere*. Ezechias item c. 27. quasi *Palensana* sit Regio *consperisa, siue inuoluta cinere*, ac certè Vesuuius cineris maxime effusione inter ardentia cetera loca insignis est. Nomen igitur ipsum huius loci a priscis temporibus acceptum indicare videtur, iam tum conflagrasse Vesuuiũ. præter hoc admonent èt veterum Incendiorum alia duo huius Montis nomina, quibus item ante Christum natum est appellatus. quippe. *Pblegra* dictus à Græcis, vt colligitur ex Diodoro, quasi ardēs. *פלעגר* .n. ardere est. Deniq; latinum ipsum nomen antiquum Vesuij idem indicat. *Vesuua* enim dicta est a Veteribus fauilla; quamobrem nonnulli suspicati sunt, hunc montem ex incendio extitisse, atq; ex flamma primùm prodijisse in lucem; Atq; hæc tria nomina certè multò ante illud Incendium sub Tito fuere; tametii Ambrosius Nolanus multa de hoc nomine, vt puto, fabulatur, cum ait, eum à Galeno appellatũ fuisse Lesbium, quod olim Lesbij relicta patria huc se contulerint. Lesbij .n. vt est apud Solinum, aliquando imperium maris tenuerunt; vel iccirco Vesuuii nomen hoc impositum, quòd, quemadmodum Lesbij insignes erant fœditate verborum, vnde parœmia, *Lesbys digna loqui*, itã ille aperto ore cineres, ignesque eructans Campaniam fœdet. quã idem Ambrosius faretur, in alijs Galeni codicibus legi Vesuuium siue Besbium, non Lesbium, sed opinatur itã dictum a quodã Duce Pelasgo, qui hinc damnatus exulauerit; esse autè nomen viri proprium Besbium ex Stephano colligit. vel certè a Besbico gigante, qui nomen indidit èt insula prope Cy-

R. Mardochai Pagninus.

Vesuuij etymon.

zicun, a quo cū Socijs hic Mōs sit excauatus. deniq; rifum mouet alia, quā refert, huius nominis origine; cum dicit; Vesuuium ex tribus constari vocibus, nempe ex particula *Ve*, quæ ad incrementum rei significandum addi solet apud Latinos, & dictione, *uis*, quæ motum ad superiora ostendit, & *uia*; vt Vesuuus idem sit, quod mons, ad quem ardua sursum via fit, quod nomen multo magis Ætnæ, Olympo, ac multis alijs montibus celsioribus ipso Vesuuio conueniret. sentiendum igitur cum viris doctis, Vesuuū olim fauillam dictam, atq; ad huius montis naturam significandam, qui insignis est in eiectanda infinita vi cineris longè, lateq; id nomen impositum. decreuit postea, seu degenerauit Vesuuij nomen in Vesuuium; nam vt ait Galenus, *veteres Romani in monumentis suis, & item qui nunc accuratius loqui volunt, Vesuuium vocant; at celebre nunc, & nouum nomen est Vesuuus omnibus mortalibus notum propter ignem, qui e terra in sublimemittitur.* Plutarchus quoq; appellat *βεσβιον*; cum memorat Sibyllæ *Vaticinium de monte Vesuuio*, ita etiā Silius, & alij; atque ita legendum putat Carrio apud Valerium Flaccum, Staium, & Martialem. Redarguitur autem meritò a viris doctis Seruius, qui apud Maronē distinguit Vesuum a Vesuuio, atq; illum quidem montem esse Liguriæ dicit. atqui mons ille Ligusticus dicitur Vesulus, non Vesuus. itaque Scholiastes Boethij in eum locum.

Torquet fumificos Vesuus ignes.

sic ait. *Vesuus mōs est in Campania nō longè ab urbe Neapoli, sēper ardens. est & alius immensa altitudinis in Alpibus, qui Vesulus, non Vesuus, vt nonnulli indocti dicunt, vocatur.* notandum hic ēt est illud, *semper ardens*; nam, vt aliàs dixi, semper Vesuus flagrat intus, licet ignis nō semper foras erumpat. Iam vulgò hic mons Summanus vocatur, siue Summa, quasi summus, ob celsitudinem videlicet, vt interpretatur Blondus; fecit autem vsus, vt hoc nomen ad iugum alterum celsius, quod oppidum respicit eiusdem nominis, pertineat. certè ob hanc insignem altitudinem, mons ipse Athos a Georgio Agricola: cum hoc monte confertur; verum hæc Blondi interpretatio illud habet aduersū q̄, ne longins abeam, multi ex Apennino montium, qui celsiores sunt, id sibi nomen æquius vendicarent. non displicet alterius interpretatio, qui ex illis Cælij Rhodigini verbis de Vesuuio, *Manten hunc etiam Summani dicunt*, putat Summani dictum, hoc est Plutonis, qui eo nomine est appellatus, quasi *Summus Diorum Manium*, vt docet Martianus. ac certè huiusmodi loca ardētia scimus apud Veteres appellata *Plutonis ostia*. Et quoniam de huius montis

altitu-

altitudine, vnde illum appellari Sumanum Blondus putat, incidit mentio, operę pretium videtur, hoc loco illud expendere, q̄ quidā nuper scripserunt de Vesuuio, qui eum cum Sinai monte comparant, qui mons Deo legislatore quondam est nobilitatus; aiuntq; Vesuuium esse eadem prorsus magnitudine, & quasi mole corporis, qua Sinai; quod eo argumento confirmant; quia mons Sinai multorum iudicio idem esse creditur, qui mons Casius, de quo Plinius sic scribit. *Casij montis altitudo in directum quatuor millium passuum est*; at tantundem, inquit, altitudinis habet mons Vesuuus. quemadmodum igitur (vt ex horum sententia loquar) Casius mons, siue Sinai totus exardescere in flammis, dum iura Deus populo daret; ita nunc maximè, ardente Vesuuio, diuina iura valuerunt, mortalibus ostento deterritis; ac sicut idem mons Casius insignis fuit Pōpei tumulo, atq; cinere; ita nunc Vesuuus cinere Pompeiorum, quod oppidum apud eius radices sepultum iacet. Sed hac in re primū illud moneo, non vnū appellari Casium montem; atq; illum quidem, cuius altitudo à Plinio dicitur quatuor millium passuum, esse supra Seleuciam, non in Arabia, vbi est alter ille mons Casius, qui a multis putatur esse mōs Sinai. Deinde Vesuuij mōtis altitudinē nō habere quatuor millia passuum *in directum*. quemadmodū habet ille mōs Casius supra Seleuciā, qui quam sublimis sit, colligitur ex eo, quod narrat Plinius. *Illius excelsa altitudo quarta vigilia orientem per tenebras Solem aspicit, breui circumactu corporis, diem, noctemq; pariter ostendens*, alia ratio est huius Campani montis, cuius quidem accliuus ascensus a radicibus ad cacumen continet quatuor millia passuum; at verò ad perpendicularium altitudo eius iugi, quod celsius est, prout respondet æquori, non amplius continet, quā mille, centi, ac nouē vulgares passus, qui sunt geometrici mille, ducenti, quinquaginta, & vnus. Ceterū si de illo ipso Casio monte, qui est in Arabia, loquamur, non est omninò certum, illum eundē esse, ac Sinai. nam Adrichomius diligēs scriptor diuersum illum facit a Sinai monte; atque ille quidem insignis dicitur Pompei deuicti tumulo, hic inuictæ virginis Catharinæ. quæ sic graphicè describit. *Sinai mons est rotundus, omnium in ea regione celsissimus, & ascensu difficillimus. continet in altitudine graduum septem millia, demptis locis, in quibus necis passibus ascenditur, & non per gradus.* est tñ ille mons Arabiæ huic Campaniæ, figura, vt in topographia apud ipsum Adrichomium videre licet, nō omnino dissimilis; quippe & ille biceps est: habens duo iuga, medijs desidentibus. q̄ altius est, Sinai appellatur; quod depressius, Oreb, siue Choreb. deducit ēt, vt hic

nofter,

An mons Vesuuus sit eiusdem altitudinis, ac mons Sinai.

Vide Abr ab Orr'elium.

Seruij lapsus.

Rodolphus.

Cur hic mons dicatur Summanus. Blondus.

Ioannes Bernardinus Iulianus.

Vide Tabulam Abraham Ortelij.

noſter, radices ferè in orbem. deniq; ille conflagrare viſus eſt olim adſcitiſſimo igne, hic innato. Effecit, vt ad hæc digrederer, nomen ipſum huius montis, vulgò Summani, quo Blondus propter celſitudinem appellatum dicit.

Nunc, vt ad id, quod inſtitueram, redeã. Veſuuium multò ante Chriſtum natum arſiſſe, admonet ipſa montis nomenclatura. nã, vt dixi, probabile eſt primũ nomen, quod ſortitus eſt apud Hebræos, ac poſteros Noe fuiſſe *Palès*, quod eſt *abſconditus ignis*, aut *Palàs*, quod eſt *conſperſio*, vel *inuolutio cineris*, vnde ſit hæc Regio dicta *Paleſana*. Alterum deinde nomen fuit apud Græcos *Phlegra* ideſt ardens, vnde huius regionis Campi dicti ſunt *Phlegrai*; quãquam in Theſſalia quoq; Phlegraei Campi fuere. Tertium nomen fuit apud Latinos priſcos *Veſuuius* quaſi fauillaceus; quod nomen poſtea contractum eſt in Veſuuium, ſiue Beſbium: Igitur, qui neque nomina huius montis animaduerterunt, neque ſcriptores, qui ante Chriſtum natum de incendijs Veſuuij locuti ſunt, legerunt (niſi eos fortè contempſerint, quod minus crediderim) negarunt, hunc montẽ ante Titum aliquando arſiſſe. nituntur autẽ ea in primis coniectura; quod Plinius ſedulus in hiſtoria, eius incendiõrum non meminerit. nec placet illa ratio de titulo. qui eſt *de locis ſemper ardentibus*, cum Veſuuius rarò ardeat. nam hoc ipſum non erat omittendum. ego potius dixerim, Plinium ſemper in animo habuiſſe, adire hunc locum, antequam in hiſtoriam rem infereret; oblata deinde occasione acceſſiſſe, vt diligentius contempleretur, ſed extinctum, antequam de flamma ſcriberet. hoc ipſum nunnulli viri docti ſentiunt, neq; verò adduci poſſum, vt credam, aut oblitum huius montis, qui penè ante oculos erat in Italia, cum de tranſmarinis et montibus accuratè loquatur; aut ab eo neq; Diodorum in primis, neq; Vitruuium, neq; Strabonem nobiliſſimos ſcriptores lectitatos fuiſſe; Obijciunt alij Cornelium Tacitum, qui ait Tiberiũ eius regionis proſpectu Capreis delectatũ, *antequam Veſuuius faciem verteret*; quaſi verò non hic mōs ſubinde faciem vertat, ac ſuo poſtea è rogo quodãmodo reuiuſcat, ex ipſo cinere viriditatem eliciens herbeſcentẽ; quapropter rectè a Sabellico dictum puto. *extiterunt in eo veteris incendiij veſtigia multa, & indubitata.*

Cur Plinius non meminerit incendiõrum Veſuuij.

Primum incendium, & legitur probabile Veſuuij anno mudi 1197. Pſendo Berofus, T. Annii

Cum igitur indubitatum ſit ante Chriſtum aliàs conflagraſſe Veſuuium, imò vero antea Herculis tempora; cum dicat Diodorus, Herculem veniſſe in Phlegraeos campos, qui a Veſuuijo ardeſſe ſolito nomen illud iam acceperant; facilè mihi perſuaſerit author ille, qui Berofum ſe dicit, Abrahami tempore Incendiũ, contigiſſe,

tigiſſe, præfertim cum eo tempore Chaldæi diuinos honores igni tribuerent, in quem Abrahamũ ipſum, qui rem deſtatus fuerat, iniecerant, quãquã diuinitus eſt ereptus. veròq; ſimillimũ eſt, Deũ tunc maxime varijs in locis incendia excitare naturalibus quidẽ cauſis voluiſſe, in primis in hoc mōte, qui cinere circumquaque diſuſo, qui tetra fuligine, qui fragore, orbi terræ ſe nobilem facit, vt ceteræ gẽtes, quæ in Chaldæorum, qui ſapientia præſtantes habebantur, ſententiã facilè ituri erant, intelligerent, minimè deberi diuinos honores Igni, cuius tot incõmoda, atq; exitia, certè initio, mortales experirentur, neq; immortalis Deo æquandũ pallidi cineris largitorem. Ceterũ non quia hic ſcriptor non eſt ille Berofus, cui Athenienſes ſtatuum cum aurea lingua dicarunt, iccirco mendaci lingua dicendus eſt. Quid .n. eũ impellere potuit ad hoc palmare mendaciũ? qui in montem venit huius maxime cõmentis? cur non de Ætna potius id finxit incendijs clara? quid? an non multa et circumferuntur Ariſtotelis, Auguſtini, & aliorũ Sapientum nomine ſcripta, quæ quãquam admodum ſuſpecta ſunt de auctore; nõ tamẽ ea, quæ dicuntur, omninò reiſciuntur. adde à viris et nonnullis doctis libellum hunc, qui Berofi nomine circũfertur, adhiberi teſtem vetuſtiſſimi huius incendiij. verba eius ſcriptoris lib. 6. cũ de vlt. anno Aralij ſeptimi, ſiue vt alij volunt, ſexti regis Aſyriorum loquitur, illa ſunt: *Eo tempore arſit Italia tribus in locis, circa Iſtros, Cymæos, & Veſuuios*, Cymæos pro Cumæis dictos non mirabitur, qui Græcis eſt imbutus, regnauit verò Aralij hic annos 40. trigefimo igitur nono accidit hoc incendium, hoc eſt a Mundo condito 2197. a diluuiõ verò 541. ante Chriſtũ 1787. Iam hic annus, vel ſequens incidit in Rebeccæ conceptũ, ex qua Iacob ortus in ſpem tanti generis, vnde oriretur Deus homo. nè quis putet, Veſuuium ſemper exitia orbi terrarum incendijs minari. eodẽ igitur ferè tempore Veſuuius, quo Rebecca parturijt. vni filij collidebantur in vtero excandefcentes, alterius intra viſcera ſpiritus luçtabantur incandefcentes. porrò Neapolim ædificatam aiunt anno a Mundo condito 4035. ante Chriſtũ 1167. multò igitur ante mugire Veſuuius cœpit, quã Siren canere.

Alterũ Incendium extitiſſe Herculis tempore quidã ſibi perſuadent, ex eo, quod Diodorus dicat, Herculem veniſſe in Phlegraeos campos ideſt ardentis, qui id a Veſuuijo nomen acceperant, dicebatur .n. Phlegra, ideſt ardens. cum tñ Diodorus non dicat, eo tempore Veſuuium exarſiſſe, cum Hercules acceſſit, quod potius eum abſterruiſſet ab ædificandis apud eum oppidis Herculano & Pompeis, ac totam illam, quam ducebat tanq; in Capitolium feſtã

houm

An veriſimile ſit Veſuuium cõflagraſſe ſub Abrahamo.

Leander Baccius.

Salianus.

Secundum Incendium Veſuuij conditis iam Pompeijs.

boum pompam vertisset in omen funeris, cum recenti cinere Regio tota squaleret. Quod aut post Herculis tempora, vel certe conditis iam Pompeis incendium aliquod extiterit ante Christum, apertissimè colligitur ex Tertulliani verbis, qui in Apologetico hoc argumento aduersariorum Religionis calumniam infringit, qui calamitates ob hanc susceptam immitti aiebant; atqui oppressum est, inquit, incēdio Vesuuij, atq; obrutum oppidū Pompeianū ante Christum natum, non igitur hic fons exitiorum. si de Titi incendio locutus esset, plūbeo, vt dicitur, pugione fodisset aduersarios; nulla vis esset argumenti. verba Tertulliani sunt illa. *Oro vos, ante aduentum Christi quanta clades orbē, vt urbem cecideret & paullo post, sed neq; Tuscia, neq; Campania de Christianis querebatur, cū Volfinios de Cælo, Pompeios de suo monte pfudit ignis.* est verò hic scriptor, vt ex eius operibus apparet, antiquitatis peritissimus. neq; verò hoc ei excidisse dicēdū est ē memoria, sed liber, in quo hæc legerat; eodem v3. fato, quo exciderunt alij multi.

Tertullianus.

An sub Nerone Vesuuius exarsit.
Boccacij lapsus.

* Post Christum natum sub Nerone Cæsare Vesuuium flammam euomuisse refert Boccacius in tractatione de montibus; atq; ita singillatim omnia cōmemorat, quasi ipse ea tempestate vixisset, & cuncta vidisset; eius verba sunt illa. *Vesuuius Campania mons est; ex hoc maximo cum incolarum pauore, Nerone Cæsare imperante, repente tam grandis erupit circa verticē fumus, vt omnis breui tractu temporis ab eo tegetetur Regio; nec euauit ille, quin immo per dies plures adeo condensus permansit, vt sublatis omnino Solaribus radijs noctem faceret pluribus diebus continuam tandem cum adiacentia omnia, & ipsum mare, quod in conspectu sub radicibus est, compleisset cineribus, cessans flammam ingentem ē culmine multis euaporantem vidisse permisit, quæ multis postea seculis exustos euomens lapides perdurauit.* sed vnde hoc accepit Boccacius sub Nerone incendium? res vetus, nouus Auctor, sine teste antiquitatis; quā adducar, vt credam? aut igitur pro Tito occurrit Nero, fax illa Urbis & Orbis terrarum, aut terræmotum, qui sub Nerone fuit anno Christi ferè LXV. putauit fuisse coniunctū eum incendio, quod tñ omnino siletur a Seneca, qui tum vivebat; atq; is ad singula quæq; incommoda descendit, & ad Lucilium scribit, quem Pompeianum fuisse legimus, quò diligentius eius Patriæ incōmoda referre omnia debuisset, agros incensos, vim cinerum & similia. nihil horum, sed tantum, hæc ait; *Nonis Feb. Regulo & Virginio Coss Pompeios urbem Campania celebrem desedisse accepimus. Herculani Oppidi pars ruit, dubiaq; sunt etiā. quæ relicta sunt; Neapolis quoq; priuatim multa, publicè nihil amisit.* adijciunt

Terræmotus in regione Vesuuij sub Nerone.

INCENDIORVM VESVUII.

bis sexaginta Ouium gregem exanimatum, & diuisas statuas. motæ post hoc mentis aliquot, atq; imbotes sui errasse. hæc Seneca, nullo prorsus verbo factō de flamma. sed nimirum Boccacio in fabulis apprimè versato facile fuit & hæc fabulā dare. quā si lz conijcere, q̄ quibusdam placet, non inficior illum terræmotum præludiū quoddam fuisse, ac viam fecisse incendio paullo post secuto, concussis, laxatisq; meatibus montis. terræmotum quoque sub Nerone extitisse legimus Neapoli, cum ipse citharēdi habitu caneret in theatro, tanq̄ cum Parthenope Sirene certaret, quæ turpē illud monstrum, cum se concussit, quodammodo a se excussit.

Maionus.

Incendium igitur Vesuuij primum post Christum contigit anno octogesimo primo, Kal. Nou. hora ferè septima; malè in quibusdam typis legitur. 10. Kal. Septemb. imperabat tum Titus anno Imperij primo, etsi Cedrenus tertium dicat, Nicephorus Vespasianum vocat, non q̄ pater vnā cū filio tunc imperaret, nā obierat iam ante quatuor ferè menses, hoc est viij. Kalend. Iulij. sed quia Titus ipse paterno nomine appellatus est quoq; Vespasianus. Eusebius hic reprehendi solet, q̄ hoc incendium sub Traiano cōstituat; sed qui attente legerit, inueniet sub Tito; quis paullo post, lapsus, opinor, memoria, Plinij mortem ex hoc incendio constituat sub Traiano: q̄ Platinam postea fefellit. alij dixerunt, contigisse sub Nerua, quorum opinio prorsus eneruis est. Iam hoc incendiū, vt ait Plutarchus Sibylla præcinit, cum nominat *vaticinium de monte Vesuio, ac Dicæarchæ conflagratione*: quæ verba de vtriusq; vaticinio incendij præferunt facem, vt intelligamus illa alia eiusdē scriptoris, ad Vesuuiū quoq; nō ad Dicæarchæam tantū pertinere. *Hæc verò, quæ recens apud Cumas, & Dicæarchæam acciderunt; nonne pridem Sibyllinis decantata carminibus tēpus veluti debens persoluit? eruptionem, inquam, montani ignis, feruorem maris, saxorum, & massarum flagrantium venti vi eiectionem; tot tantarumq; simul orbium interitum, &c.* Iam hoc incendium sicut duos in primis extinxit doctrina clarissimos C. Pliniū, & Cæsium Bassum, ita excitauit postea multos ad scribendū. rem repetam a iuniorē Plinio, qui adfuit; & a Dione, qui rem pluribus enarrauit, distinctè agam, vt singula tanti incendij incommoda magis appareant. Illa de terræmotu sunt, ac primo quidem, vt Plinius scribit, *Breuis præcesserat per multos dies tremor terræ, minus formidolosus, quia in Campania solitus; illa verò nocte sic inualuit, vt non moueri omnia, sed verti crederentur.* Dio verò sic, *Repente ita graues terræmotus facti, vt omnis ea planities feruida esset, & culmina montium subsiderent,* his addit Plinius *Vebicula quæquæ in*

Tertium incēdiū anno 81. post Xp̄ natum.

Baronius.

Eusebij Platinæ, & aliorum lapsus. Plutarchus.

Plin. in epist.

planissimo campo in contrarias partes agebantur. illud ad fragorem pertinet, quod scribit Dio. *Ad hoc sonitus tum subterranei vāquam tonitrua. tum super terram mugitibus similes extiterunt, nec tñ ait quò fragor peruaserit. De nube, & caligine sic idem. Deinde magna copia ignis, fumiq; ita. vt omnem aërem obscuraret, occultaretq; Solem, non aliter, ac si defecisset.* Nubis autem forma ex Plinio huiusmodi primò fuit. *Nubis similitudinem, & formam nò alia magis arbor, quam pinus, expresserit; candida interdum, interdū sordida, & maculosa; postea verò. Nubes atra, & sordida ignis spiritus, porrectis, vibratisq; discursibus in longas flammarum figuras debriscebat.* Ignium copiam sic explicat, *Pluribus in locis è monte lītissima flamma, altaq; incendia relucebant.* nuper quoq; eadem species nobis oblata, adeò vt nonnulli putarent e multis crateribus eos ignes profundi. At lapidatio sic describitur a Dione. *tum exire immensi lapides, & ad summos vertices peruenire.* de cinere idem hæc habet. *Tanta erat copia cineris, vt ipsum mare completeret. & mox. tantus fuit cinis, vt inde peruenerit in Africam, atq; Syriam, intraieritq; Romam, eiusq; aërem compleuerit, & Solem obscurauerit. id Romæ accidit paucis post diebus, præterea de mari sic Dio. Mare simul fremere, addit Plinius maius quiddam Mare in se resorberi, & tremore terra quasi repelli videbatur.* Illa verò spectra ad terrorem pertinent; quæ memorat Dio. *Putarunt nonnulli, Gigantes inter se seditionem facere quòd multa imagines eorū in fumo conspicerentur, quòdq; clamor tubarū audiretur.* quantus aut fuerit metus hinc pater: *existimabant aut Mundum in Chaos redigi, aut igni consumi.* eiusdem est illud. *putare coeperūt omnia sursum, deorsum ferri, Solemq; in terram cadere, & terrā in Cælum conscendere.* Plinius sic, *Aeternā illā noctem, ac nouissimā Mundo interpretabantur.* his addit, auctum metum èt fictis; *Nec defuerunt qui fictis, mentitisq; terroribus verā periculā augerent; aderant qui Miseni illad, rursus illud ardere falsò, sed credentibus nuntiabant.* Quid in tanto metu consilij ceperint, sic idē indicat. *multi manus ad Deos tollere, plures usquā Deos interpretabantur:* omnes tamen impij, illi qui falsos orarent Deos, hi qui nullum numen crederent. Iam de vastatis agris, & de strage animalium sic Dio. *Ea res multa mala importauit non solum hominibus, prædijs, & pecoribus; sed èt pisces, volucresq; omnes peremit.* Tum de hominum strage, & urbium excidio; *Duasq; integras urbes, Herculaneum, & Pompeios. Populo sedente in theatro, penitus obruit,* huc pertinet mors Plinij a Iuniore descripta, præter Celsium Bassum Philosophum, ac Poetā (magister is fuit Persei Sartyrici,

Sartyrici, qui, & vnà cum villa conflagrauit. Deniq; consecuta mala describit Dio. *Hic cinis postea Populo Romano morbum pestilentem, & grauem immisit, & mox, sequenti anno multa Roma conflagrauerunt, quòd incendium ex terra exiit; in primis ceciderūt Neptuni, Isidis, Serapidis, Iouis ades, Balneum Agrippæ, Pætheon, diribitorium, theatrum Balbi, scena Pompei, Octauiani aedificia vna cum libris.* hoc incendium Romæ diuinitus extitisse ait Xiflinus, quandiu verò durauerit, ne Plinius quidem, qui adfuit, meminit; tñ dicit tertio die Aui cadauer elatum, nec tñ inde colligi potest, tñ omnino deferuisse, nam èt nunc ante triduum missi sunt qui cadauera efferrēt. Titus orbis terræ delitiæ huc accessit, tributo laxato Cæponiæ. hoc idē imitatus, qui regno nūc præest, Emmanuel. Post illud incendium sub Tito singulis ferè annis, ob materiæ copiam non omnino absumptam, aruisse Vesuuium, refert Dio. illis verbis. *Cinerem nonnūquam proiecit, emittitq; saxa, tum resonat, mugitq; cum igitur Vesueus eiusmodi sit, hæc in eo quotannis fieri solēt.* loquitur de tempore quòd consecutū est, non quod præcessit incendiū; quæquam nullo modo hæc comparanda esse ait cū incendio, quòd sub Tito fuit.

Sub Seuero Imperatore conflagrasse Vesuuium narrat idē Dio. Lyncosthenes annum censet post Christum natum ducentesimo tertium, alij huic superiorem, aut posteriorem, præcesserat aliquot ante annis Cometes, de quo sic Dio, *Cometes per multos dies visus; fuitq; opinio, cum magnum malum portēdere.* Ac primò quidē eius incēdij magnitudinē sic describit. *Per eos dies resplenduit in monte Vesuuiio ignis maximus.* vox item Græca, ἔξλαυσε significat, hoc incendium lucis habuisse plurimum, flammæq; micantis, atq; vibrantis potius, quam obscuræ fuliginis. Deinde de fragore sic: *tantiq; mugitus extiterunt, vt Capuam vsq; audirentur.* in qua ciuitate ego quoties moror in Italia, habitare soleo. Tertiò indicat omen incēdij, & præfensionem sinistri euentus. *videbatur ex ijs, qua in Vesuuiio accidunt, quandam rerum commutationem fore, qua in Plautiano postea est facta.* florebat hic gratia: metuebant quoq; eū magis, quā ipsū Prīcipē, sed tñ ab huius genero est interceptus. Atq; hoc esse illud incendium, quidam arbitrantur, de quo Galenus meminit, qui floruit etiam sub hoc, Seuero 3. met. C. 2. *Vesuius mons obijcitur multumque cineris ab eo ad mare vsque peruenit, reliquia videlicet materia, tum qua in eo combusta est, tñ qua nunc èt vritur;* mendum est in quibusdam codicibus, *Lesbius,* vt aduertit Cælius Rhodig. his verbis indicat Dio, tñ vim incēdij, & ad mare vsq; decurrerit; tum copiā materiæ, quæ adhuc arderet.

Annua ferè
Incendia
subsecuta
sed minora
Dio.
Philippus Clu
uerius.

Quartum
Incendium
anno ferè
203.

Non omittam vnum hic, quod pertinet ad statum huius Urbis, videtur hæc Seuero alioquin hoste veræ religionis accerrimo, vsa miti, ac placido, quippe extat marmor cum epigraphe, q̄ excitarunt Neapolitani Seuero ipsi, & Antonino filio, q̄ ē huiusmodi. *Imp. Caf. I. Septimij Seueri Pij, Perinacis Augusti, Arabici, Adiabeni, Parthici, M. Tribunitia Potestati vij. Imp. xi. Cos. ss. & Imp. Caf. M. Aurelij Antonini Aug. Trib. Pot. Domino indulgentissima Ordo. P. Q. Neapol. D. D.*

Apud Sum-
mentium.

An Vesuuius
conflagra-
uerit sub
Diocletiano

Acta Ianua-
rij.

Simon Port.

Quintum
Incendium
anno 472.

Sub Diocletiano et Vesuuium conflagraffe anno trecentesimo quinto Maiolus refert, quod incendium Ianuarij sanguine dicit extinctum; nec vidit, obiecta fortasse ipsius Incendij fuligine, eo anno eadem Ianuarij fuisse, non prodigium sanguinis. Fuit quidem eius sanguis liber à flamma, liberator non item. interfectus .n. est ille xij. Kal. Octobr. allatum est deinde post septem menses Neapolim eius corpus, deinde sanguis. nullo igitur modo eo anno prodigium præsentis sanguinis esse potuit; præsertim cū nulus citetur antiquitatis testis. suspicor Maiolū, cōfudisse Vesuuianū incendium cū Cumano; quod sub Diocletiano fuisse accepimus.

Conflagraffe Vesuuium refert Baronius anno quadringentesimo septuagesimo primo; citatq; Marcellinum Comitē, Indictione ix. Leone, & Probriano Cos. cum tñ, vt videre licet apud Panuinum, & alios, Marcellinus dicat, id accidisse indictione x. Marciano, & Festo Cos. quamobrem dicendum potius, id primò contigisse anno quadringentesimo septuagesimo secundo, quem ipsum annum Sigonius huic Incendio tribuit. Primò igitur loco Marcellinus describit magnitudinem Incendij sic. *Indictione x. Marciano, & Festo Cos. Vesuuius Campania mons torridus interflinis ignibus aestuans exusta euomuit viscera.* deinde horrendam caliginem sic. *Nocturnisq; in die tenebris.* tertio eruptionem imensi cineris longè, lateq; diffusi; *Totam Europæ faciem minuto contexit puluere.* quartò vota pro salute facta. *Huius metuendi memoriam cineris Bizantij annuam celebrant vij. Kal. Nouembr.* visum est hoc incredibile Bodino, vt Bizantium vsq; perueniret cinis; at fidem habere debuit historico veteri Marcellino, itemq; Procopio, qui ait. *Ferunt, cum Bizantiū semel cinis hic recidisset, sic loci eius homines terruisse, vt ex eo tempore ad nostram ætatem annuis Deum supplicationibus placent;* Refert idem Sigonius, additq; Leonem Imperatorem exterritum ad .s. Mamantem confudisse. Quidam hoc anno incendium Vesuuij .s. Ianuarij sanguine extinctum putant; negant alij, id hoc anno accidisse, & rectè; nec mihi persuadere possum, hoc tantum beneficium, q̄ tanquā singulare;

An hoc In-
cendium sit
extinctum à
8. Ianuario.

lare, atq; admirandum prædicatur, pertinere ad hoc tempus, cum paullo post iterum, atq; iterum Vesuuius conflagarit; quis enim non videt, multum detrahi de beneficij magnitudine, si statim annis sequentibus eadē calamitas sæuij; qua de re mox plura dicam.

Iterum arfisse Vesuuium anno quadringentesimo septuagesimo tertio narrat Procopius; ac miram cineris eruptionem declarat his verbis. *In Tripolimq; item Libyæ altero, & subsequenti anno illapsum affirmant,* non vnum dicendum est incendium, quod vt triplex narratur, interiecto anno inter singula.

Ex citatis Procopij verbis, qui ter intra triennium contigisse incendium dicit, aperte colligimus, conflagraffe Vesuuium etiam anno quadringentesimo septuagesimo quarto, & in eundem locū regeffum cinerem, hoc est in Tripolim Libyæ. Libet autem hic referre Procopij verba, quæ modum, quo hæc Incendia Vesuuij fiūt, graphicè describunt. *In Montis cacumine medio hiatus profundior patet, ita vt coniectari possit, in penitissima terra hunc penetrare, ignemque ex infima parte existere quouis poterit conspiciari, qui in eius voraginis supernum os procumbere aufit. vnde, & flamma insemet fota altius excitatur, nulli tamen, qui in ea regione sunt, hominum, negotiorum exhibet. verū tamen ubi sonitum mugientis similem Mons ediderit, non longè post cineris vim quandam ingentem emittit; et si quæ fortè eā iter habentē emissis cinis deprehenderit, nulla huic erit vita spes reliqua; quòd si in domicilia is forte sublati cinis incidit, & hac quidem nimio degrauiata onere colabuntur. porrò si validior ingruerit ventus, sublimè ad eò cinerem agit, vt spectari non amplius queat, & eò desertur, quò procliuior ventus abstulerit, in longinquā plerumq; delatus regionē illabitur, hæc tria de mugitu Vesuuij, de collapsis cineris onere tectis, deq; eo longè proiecto, in hoc vltimo incendio, prorsus ita acciderunt; hoc ipsum idem Procopius libro tertio, agens de Vesuuiio, sic explicat is plerumq; mugienti sonitum non ab similem reddit, qui cum ferme sit, ingens vis cinerum subsequitur statim, & feruentium eructatio; ac tum præcisos ab imis penetrabilibus lapidos, exustosq; flamma sublimes, ac varios violentior spiritus agit, ad summumq; propellit fastidium, expulsosq; inde dispergit, ac temerè ex ipso præterea montis culmine in Aetna morè fluidus ignis descendens, magna diluuiis ad radices vsq; protenditur, fluentiq; aquæ similis, qua parte desertur, vniuersa absumit. hæc et de eructatione lapidum, & de igneo veluti fluuiio cineris, omnia deuastante nuper contigerunt.*

Contigit et incendium anno 512. sub Theodorico Italiæ Rege, qui regnavit ab anno ferè 493. vsq; ad 526. in hunc aut annū incidisse

Sextum In-
cendium
anno 473.

Septimum
Incendium
anno 474.

Octauum
Incendium
anno 512.

Cassiodorus.

cidisse cenfet Sigonius lib. 16. Occid. Imp. At quæ de illo eleganter Cassiodorus narrat, in partes diuidam; scribit verò nomine Theodorici Regis ad Faustum Præpositum, ac mandat, vti Campanis tributa remittat ob acceptam ingentem calamitatem, quo vno malo. ideo hæc prouincia labore, *ne perfecta beatitudine fruatur.* primò igitur indicat, quæ præcurrunt incendio. *Premittit signa graua; tantis. n. molibus natura rixante montis illius hiatus immurmurat, vt excitatus quidam spiritus grandifono fremitu vicina terrificet.* secundò agit de tenebris. *Fuscatur aër loci illius exhalatione teterrima.* nota tantum vicina loca fræmitu exterrita, & caligine fuscata, cum nuper fragor peruaserit Dalmatiam. tum agit de cineris eruptione; *Per totam penè Italiã cognoscitur, quando illa indignatio incitetur. volat per mare magni cinis decoctus, & terrenis nubibus excitatis transmarinas quoque prouincias pulueris guttis compluit, & quid Campania pati possit, agnoscitur, quando malum eius in orbis alia parte sentitur. videas illic, quosdam quasi fluuios ire pulueres,* non liquecentium metallorum riuos comemorat, vt fieri solitum narrant in Ætnæ incendijs. negauimus. n. subesse Vesuuio perfecta metalla. videtur autè Cassiodorus exprimere id, quod nunc accidit, quemadmodum in eo, quod subdit. *vicinis quosdam moles eructat, & tot seculis mons habetur, qui erogationibus tantis expenditur; quis credat tam ingentes glebas vsq; in plana deductas de tot profundis hiatus ebullisse, & spiritu quodam efflante montis ore consputas, quasi leues paleas fuisse proiectas? alia cacumina magna terrarum localiter videntur ardere, huius incendia penè Mundo datū esse posse cognoscere.* altius ceteris locis ardentibus Vesuuus exturbat cinerè, & maiore cum impetu; quia non nisi infinita penè materia collecta eructat incendium, cui os illud quantumuis immane angustum est. adde vim nitri magnam, exagitantis incendium; quamobrem èt fragor illius tam longè auditur. tum incòmoda recenset Incendij. *Stupeas subito vsq; ad arborum cacumina dorsa intumuisse camporum, & luctuoso subito calore vastata, quæ letissima fuerant viriditate depicta.* post hæc còmoda in posterum ex cinere consequuta ostendit. *Vomit fornax illa perpetua punicea quidem, sed fertiles arenas; quæ licet diuturna fuerint adustione siccata, in varios fetus suscepta germina mox producunt, & magna quadam celeritate reparant, quæ paullo ante vastauerant;* quamquam hac in re illud Procopius admonet, *Aiunt, si ea rursum eructatio cinerum fiat, ne cessarium fore omnino, illius Regionis loca vt omnium frugum iacturam subeant,* quod nunc accidit in agris multis, qui arena plu-

Vesuuus
fornax per-
petua.

rima,

rima, & cinere infinito sepulti sunt. quod verò vterq; scriptor ait præmitti signa cladis, satis ostendit fructum Historiæ; neq; enim nunc defuit tempus Oppidanis consulendi sibi, & rebus suis, mugitu antecedente cladem, immo etiam terræmotu. porrò hoc tempore Campania, atq; hæc maximè Vrbs à Theodorico quàm non modò humaniter, sed èt honorificè tractata fuerit, cognosci potest ex eius litteris apud Cassiodorum lib. 2. & lib. 6.

* Mugitus tantum Vesuij auditus est anno quingentesimo trigesimo octauo. non erupit flamma, quòd tanta vis spirituum nõ subesset, quæ ingentes montis obices posset effringere, nec tanta ignis materies. ceterum non est dubitandum quin esset spiritus intus accentus, habere. n. diximus Vesuuium non altè defossum; & intus plus minusue semper ardere. Procopij verba illa sunt. *Procopius, vbi primam in Campaniam venit, non minus militum quadringentis contraxit, frumentiq; maximam vim nauibus regens impositi praparatum habebat. Per id tempus Vesuuus mons emugierat quidem, sed haud dum cineres eructabat, tamen si hoc eius mugitu eructaturus iam credebatur, quamobrem proximos acolas formidine ingenti affecerat.* contracto milite Vesuuus mugitu quasi classicum canere visus. Baronius hoc refert ad annum huic superiorum, cum Neapolis est à Belisario capta.

* Iam præter mugitum hoc anno editum, præcesserat alter, quem miror ab alijs non animaduersum. apertè hoc colligitur ex verbis ipsius Procopij in eodem loco. *Ferunt, & ante centesimum, annum eodem in monte mugitum factum, & hunc alterum paullo post subsequutum.* sed faceffunt negotium illa verba, paullo post, cum dicat, *ante centesimum annum* intelligendum igitur est, non eum loqui de interiecto spatio centum annorum inter vtrumq; mugitum, sed de tempore, quo hæc Procopius scribebat, cum iam nonnulli exacti essent anni a mugitu, quem Vesuuus ediderat, ipso militem contrahente, quem mugitum dicit alterum præcessisse. minus tunc spatij intercedebat, quàm centum annorum. sed hoc ipsum spatium nõ paucos cõtinebat annos, breue tñ dicitur cõsiderata Vesuuus natura, qui diu morã interponere solet, cū exardescit in iras, aut in flammã. certus autè annus superioris illius alterius mugitus definiri nõ põt, cū ignoretur, quo anno hæc scriberet Procopius.

De Incendio anni sexcentissimi octogessimi quinti imperante Constantino III. non V. vt quidam parum eruditè dicunt, meminere Sabellicus, Sigonius, & alij; in primis Paulus Diaconus hæc habet. *Hæc tẽpẽstate stella noctu iuxta Vergilias, Cælo sereno, inter Domini natalè, & Theophaniam, apparuit omnimodo inibra-*

ta,

Mugitus Vesuuus sine incendio anno 538.

Procopius
Tarcagnota
Georg. Agric.
s Thomas, &
alij.

Mugitus alter Vesuuus ante supradictum.

Nonum Incendium, anno 685.

*ta, veluti cum Luna sub Sole est constituta. posthac mense Februario meridie stella ab occasu exiit, quæ cū magno fulgore in partes Orientis declinauit. De hinc mense Martio Vesubius eructauit incendium per dies aliquot, & omnia virentia circumquaq; præ puluere, & cinere illius exterminata fuere. quæquam quæ narrat de Cometa, qui circa Christi natalia fulserit, Platina non facile admittit. negat. n. natura fieri posse, vt per illud tempus iuxta Vergilias appareret, quæ æquinoctio verno oriuntur, cum Sol Arietis signū ingreditur: quod fieri consuevit ix. Kal. Aprilis, occidereq; incipiunt æquinoctio autumnali, non desunt tñ ex Mathematicis, qui hanc Platina censure subijciant suæ, quemadmodū & illud, quod subijcit, reprehenditur ab eruditissimis, cum ait, in alio Vesuuij incendio Pliniū perijisse, quæ classi præerat iussu Traiani, at impabat tū, vt diximus, Titus. Neapolim participem fuisse incommodorū ex hoc incendio, refert Tarcagnota. atq; ego hoc esse illud Incendium existimo, quæ primū à S. Ianuario restinctum in eius actis legimus: sentit hoc idem inter ceteros Paulus Regius, qui eius vitam diligenter scripsit, quæq; à Baronio ipso in Martyrologio testis citatur; & fanè, vt dicebam, non ita magnum beneficiū existimatum esset, si id accidisset anno quadringentesimo septuagesimo secundo; propterea quod duobus annis subsequenter iterum, atque iterum excitatum est Incendium tanto cum impetu, vt cinis Libyam peruaserit. Supplicationes, quidem annuæ à Bizantinis fuerunt indictæ, at neq; Procopius, neq; Marcellinus Ianuariū nominat. Immo verò Græci, vt videre licet in eorum Menologio, bis Sancti Ianuarij festum diem agunt hoc est, xiiij. Kal. Octobr. cum sanguinem fudit, & iterum xi. Kal. Maij inclinante Aprili, non aliā, opinor, ob causam, nisi quia, cum Martio excitatum esset Incendium, Aprili mense extinctū est breui, quod indicat Sigonius his verbis. *Per dies aliquot.* atq; ita beneficij magnitudo magis apparet. hinc ille mos, atq; ritus, qui diu uiguit, vt die, qui Palmarū dicitur, & in Aprili ferè incidit, donaria quædam Ianuario, publico Ciuitatis nomine, offerri solerent, nimirum ob Incendium eo die extinctū; vt idem dies, & Duci triumphalis esset, & Militi. Neq; vero Baronius videtur hoc sibi velle, vt dicat, id accidisse in eo Incendio, quæ Marcellinus narrat, sed tantum, vt magnitudinem beneficij ostendat, quanta soleat esse vis Incendij Vesuuij, ex ijs, quæ non semel acciderunt, declarat his verbis. *Ne verò quis putet hanc esse hyperbolem, legat in primis, quæ de alia eruptione sub Tiso Imperatore narrantur, & quæ scripsit Marcellinus Comes &c.* quod si sensisset Baronius, illud miraculum accidisse in eo incendio, quod*

Mar-

Marcellinus refert, profectò non sine censura prætermisisset sententiam Pauli Regij, quem ibi citat; cum hic neget, tunc id accidisse, sed anno sexcentesimo octogesimo quinto. Quanta autem fuerit eo anno Incendij magnitudo, & quantus huic Vrbi periculi metus iniectus, apparet ex actis Ianuarij, in quibus hæc leguntur, *Cum Vesuuius vasto tremore concussus igneis exundaret globis, & circumquaq; fluctibus Vrbes calidis cineribus peruastaret; vix tandem Neapolis iuxta eiusdem Montis conflagentis sita radices, precibus effusis cum lacrymis, vita opem meruit, tendens ad Cælum cum voce manus; sed super his etiam ruere Cælum videbatur, pro-cumbantq; in humum ardentem omni destituti solatio, cum rerum etiam Natura periret, ad solitum B. Ianuarij martyris intrare cubiculum;* ita extinctum est immane illud incendium; quamobrè ab exteris quoq; nationibus ob prædij magnitudinem, ædem Ianuarij celebratam idem Baronius refert; David quoque Romeus, qui acta Ianuarij, & Zampulla, qui res Neapolitanas scripsit, Paulo Regio subscribunt; qui omnes hoc ferè tempus prodigio assignant; additq; Zampulla, Bizantinos ipsos huc aduentasse; neq; verò mirum videri debet, non semel cinerem Bizantium vsq; peruolasse, cū & in Tripolim Libyæ altero, & subsequenti anno perlatum narret Procopius, vt dictum est. horribile omnino fuit hoc incendium, vt propterea mirè beneficium effulserit in tanta caligine. siquidè rerū Natura perire videbatur; & vt Romeus ait. *manabat hoc malū per totā Campaniā. ignis omnia consumebat; maior in dies fiebat; & in aquam coniectus non extinguebatur. mons lapides iaciebat. Neapolis ad xij. millia passuum contremiscebat; iā iamq; incendio arsura.*

Excitatum Incendium anno octingentesimo septuagesimonono quidam colligunt ex indice Heremperti Chronologi, apud quem leguntur hæc verba; *His diebus præsul Atbanasius missus Apocrisarius ad Siciliam, Saracenis ad radices montis Vesubij residentibus, Sulthaimum Regem exposcit, illisq; veniens præfecit: sed iusto Dei iudicio primò omnium super eum insurgens cœpit Neapolim grauius affligere, & deuorare omnia exterius.* non modò barbarè, sed obscurè dicta Oedipum requirebant; hæsi primum, expendi verba. tandem incidi in ipsius Heremperti Historiam, ex qua epitoma collecta; scriptum ibi erat sic. *cœpit grauius affligere, & deuorare animas exterius, & puellas.* statim apertè intellexi, non tam de Incendij, quam de furoris, vel fortassè de Cupidinis flamma esse sermonem; neque ad Vesuuium, sed ad Sulthaimum Regem pertinere, quæ dicebantur.

c

Non-

Incendium
Vesuuij hoc
anno primū
extinctum à
S. Ianuario.

David Romeus.
Zampulla in
hist. Neap.

An Herempertus locutus sit de incendio Vesuuij anno 879 Besubij sic legitur.

An arserit
Vesuvius
anno 983.

Nonnulli incendium, quod ex Leone Ostiensi contigit anno millesimo quadragesimo nono, referunt ad annum nongentesimū octogesimum tertium secuti Baronium; qui tamen hac in re variē sentire visus est; vt videbimus suo loco.

Decimum
Incendium
anno 993.

Incendium anni nongentesimi nonagesimi tertij refert Baro-
nius ex Glabro Rodulpho, qui narrat, *admirandas flammarum
eruptiones e Monte Vesuuiio contigisse; multas præterea Italia, &
Gallia Ciuitates deuastatas, ipsamq; Romanā Urbē magna ex par-
te incensam: atq; sanctissimi Petri delubrum corripuisse ignis sup-
plicatione indicata, implorata ipsius ops, uti sua tueretur, nec sineret
minus firmos à fide desciscere, statim euasuisse flammam.* atque
hoc videtur fuisse illud incendium, quod Salerni Princeps Guai-
marius vidisse fertur hoc anno, qui cum procul aspexisset piceas,
atq; sulphureas e Vesuuiio repente flammam erumpere, existima-
uit, scelestum aliquem ex viris primarijs obiisse diem, cui funestus
ille. ac feralis rogos esset accensus: fuit hoc vulgo persuasum; at qui
(ò cæcas hominum mentes) dum noctu ipse vnà cum scorto con-
cumberet, repente infelicem animam exhalauit; cuius cadauer
ab eodem scorto proiectum iacuit insēpultum; ac non caruit rogo
illo immani, cui alios ipse deuouerat. De Guaimario nitor hac
coniectura, quia cum nepos eiusdem nominis obierit anno serè
millesimo quinquagesimo primo, auus eius dicitur interfuisse
incendio Vesuuij.

Chron. Cassin.

An Vesu-
uius arserit
anno 124.

Arstisse Vesuuium anno etiam millesimo vicesimo quarto sub
Benedicto eius nominis VIII. quidam ex aliorum sentētia refert;
quia tamen nullum scriptorem nominat, non facillè assentior; ac
vereor, ne hoc confuderit cum ceteris incendijs eius sæculi; præ-
sertim cum nihil peculiare referatur de hoc, vt distingui videatur
ab alijs.

Vndecimū
Incendium
anno 1036.

De Incendio, quod contigit anno millesimo trigesimosexto, sic
Anonymus Cassinensis. *anno 1036. sexto Kal. Febr. Mōs Vesuuius
eructauit Incendium, ita vt vsq; ad mare decurreret.* Nec plura.
intelligi tamen potest accepta calamitas de agris incensis, & va-
statis pagis, & oppidis, in quæ incurrit.

Duodecimū
Incendium
anno 1049.

Conflagrasse Vesuuium anno millesimo quadragesimonono
colligitur ex Leone Ostiensi in Chronico Cassinensi. in eum
igneum caminum conijci visi sunt Pandulphus Capuæ princeps,
& vt addit Petrus Damiani, Ioannes militum Dux: *Quo mortuo
Mons Vesuuius in flammam erupit, tantaque sulphurea resinae con-
geries ex ipso Vesuuiio prinus fluxit, vt torrentē faceret, ac decurrēs
eum impetu in mare descenderit.* In anno huius Incendij constituē-
do

do Baronijs multum æstuat, testimonium afferēs Petri Damiani;
ac modò nongentesimum octogesimum tertium, modò millesimū
tricesimum octauum recenset, cū tñ apud Leonem Ostiensem, quē
sequi se velle dicit anno millesimo quadragesimonono Incendiū
contigisse legatur, quod libri margo indicat. Animaduertendum
igitur est, plures fuisse Pandulphos; atque eum quidem, qui tem-
pore Othonis II. Capuæ Princeps erat, fuisse cognomento Caput
ferreum; sed facili ad pietatem animo, atque ad religionem pro-
penso; qui, ppe qui Romano hierarchæ Ioanni XII. ex Vrbe expul-
so psto fuit, quo itē Principe sacræ ædes excitatæ sūt multæ. obiit
is anno 980. vt ex Nili actis constat; quare cum Otho aduersus Sa-
racenos expeditionem suscepit tribus post annis, negādum pla-
nè videtur, visum illud horrendū ad Pandulphum Caputferreum
pertinere. Porro præter hunc, alij eodem nomine fuerunt, vt Pā-
dulphus Theani Comes, & is qui de S. Agatha dictus est, & Pan-
dulphus Iunior, idest Pandulphi tertij filius. atq; hunc nonnulli in
historia eorum temporum eruditi putant eum esse, quem Vesuuij
caminus ardens exceperit. Alterum verò spectrum obiectum cui-
dam Pythagoræ puero, cum ille ob surreptū aureum calicem ex
æde sacra, in cœnofo lacu, nempe sordidus Princeps, à teterrimis
Genijs, demergi visus est, ad parentem pertinet. quāquam Baro-
nius ad vnum, eundemque refert. quasi sacri crateris ereptori cra-
ter igneus deberetur. reclamant tamen Capuæ tabulæ, ex quibus
colligitur ad patrem, qui anno ante incendium Vesuuij obiit, per-
tinere aquam, ad filium flammam; ac paratum alteri cœnum, al-
teri scœnum.

Incendium anni tricesimi centesimi octauo Anonymus Cassinē-
sis, refert his verbis, *Innocentius Papa facta synodo, Anacleti partē
dam nauit. obiit Raynulpus Dux. Mons Vesuuius per quadragin-
ta dies eructauit incendium; Rogerius Rex venit in Apuliam, &
cepit eam.* Hoc incendium distinctum omnino est ab eo, quod se-
quitur; quia hoc anno per quadraginta dies durasse dicitur, altero
verò anno per octo tñ dies; etiā si Synodus facta pertineat potius
ad annum sequentem. De eodem incendio sic Anonymus Cauen-
sis loquens de Rogerij aduentu Salernum. *Post hæc Mons Vesu-
uius magnum excelsit incendium, quod sequutus est puluis tanta
densitudinis, vt totum aerem obtenebrarit, & totam hanc operuerit
regionem, Principatum vsq; & Calabriam; & cepit auētus;* sic
lego, non vt quidam actio, vt opponatur voci sequenti, *decrescens,*
quemadmodum & Plinius de quodam fonte loquutus est. *Auētus,
diminutione crescit, decrescitq;* post hanc vocem sequitur lacuna,

quam sic puto explendam XII. Kal. Iun. deinde subdit, *Et paulatim decrefcens per XXX. dies, totidemq; noctes, ficut ventus eundē puluerem agitabat, terram operiebat, &c.* Iterum poft hæc interiacet lacuna fortaffe, fic explenda, *Defijt.* fequitur, *Die Apoftolorum Petri, & Pauli.* ita Cauenfis concordabit cum Caffinenfi numero dierum; nam per 10. dies incendium fuit in augmento, per 30. reliquos in decremento. Quidam negant huius anni incendiū, quòd fcriptor dicat, tunc Concilium celebratum de damnatione partis Anacleti, & obijffe Raynulphum, quæ ambo fequenti anno cōtigerint, quafi verò in his temporum confenfionibus etiā viri docti non errent, vt alibi diximus. Ceterū cur hoc incendium non dicatur diftinctum à fequenti, cum huic quadraginta, alteri octo tantum dies affignentur? neque nunc primò vnum incendium breui feqcutum eft alterum, vt videre licet apud Procopium.

Decimum
quartum
Incendium
anno 1139.

De incendio anni millefimi centefimi trigefimi noni hæc habet Falco Beneuentanus. *Hoc anno Kal. Iunij mons ille, qui prope Ciuitatem Neapolim eft, ignem validum, & flammam vifibiles proiecit per dies octo, ita, vt Ciuitates contigua, & Castra mortem expectarent; ex cuius Incendio puluis niger, & horribilis exiuit; & vique Salernum, & Capuam, & Neapolim puluis ille à facie venti peruolauit; ignis verò ille per dies octo vifus eft, de quo puluere Ciues multi Beneuentani, & ego huius operis defcriptor collegimus; femel atque iterum ait, octo dies duraffe incendium, vt apertè conftet, hoc diftinctum effe à superiore, quod quadraginta ipfos dies durauit.*

Decimum
quintum
Incendium
probabile
anno 1306.

Non facilè negandum videtur, quod apud Leandrum Albertū legitur Incendium anni 1306. fub Benedicto IX. quod à multis error putatur, pro anno 1036. at quo argumento? primo quia, iniquiunt, facilè poftunt hæc numerorum notæ præpofite, vel poftpofitæ perueriti. quid tum? iccirco nè erratum eft, quia errari poteft? certè Leander pluribus, & diuerfis typis impreffus eft, & in omnibus idē recenferetur annus, nec eū quifquā fapientum ante hoc Incendium cenfuræ fubiecit. quid quòd Scotthus, qui etiam Pighiū teftem adhibet, hunc eundem annum numerat? immo verò peculiare quiddam affert; indicat enim locum, ex quo ignis erupit, latus videlicet montis, cum ait; *non folium per craterem fibi viam aperit incendium, fed etiam per ima montis latera, ficut ante ducentos feptuaginta fex annos Benedicto IX. Pontifice contigiffe tradunt Itali annales, cum ingens flammarū fcaturigo è latere montis erupit, atque ignis liquidus torrens in mare profuxit.* quibus verbis fignificat, fe hæc legiffe apud alios annalium fcriptores, non folūm apud

Scotthus in
Itiner.

apud Leandrum Cosmographum, qui non meminit loci, hoc eft lateris montis, vnde ignis profluxit. Neq; verò alterum illud argumentum peruincit, quòd Benedictus XI. qui ab alijs dictus eft IX. fub quo ponitur hoc incendium, biennio ante iam obijffet; nā in huiusmodi annorum confenfionibus etiam viri docti quandoq; inter fe difsentiant, immò labi folent. quid enim tam certum, ac decantatum, quam primum poft Chriflum incendium contigiffe fub Tito? quod tamen nonnulli e Sapientibus, aut ad Neruam, aut ad Traianum retulerunt, & cum ceteri fcriptores ferè omnes intelligant de primo anno Imperij Titi, Cedrenus tamen tertium nominat. cum igitur non modò Leander, fed alij fcribant, hoc èt anno cōflagraffe Vefuuium, & locum ipfum noui crateris notent, cur id negabimus, adducti fufpicionem numeri, qui perueriti poft? adde contra morem Vefuuij effe, vt quingentos ipfos propè annos feriatuſ fit. Ceterū quòd ait Scotthus, incendium non folū per fuperiorem craterem, fed etiam per inferiora montis latera viam fibi quandoque aperire, in hoc vltimo experti fumus. quippè antequam erumperet ex antiqua voragine, effudit primò fe per nouum hiatus lateri propiorem, quod vergit ad ea, quæ appellantur Atria; quamuis ob diffufam igneam materiam crateres viderentur multi. huius hiatus os patebat, vt poſtea quidam dimenſi funt, paſſus circiter viginti cum cauea oblonga potius, quā profunda. à dextero eius oris latere alter hiatus accedens ad figuram femicirculi, cuius ambitus feptuaginta circiter paſſus complectebatur; dehiſcebat verò in imum paſſibus circiter quadraginta. relicta funt tantum veſtigia quædam facti, cinis, & exuſti lapides. De hac incendiij licentia euagantis per latera, quidam interpretantur illa Boethij verba, quibus Vefuuius dicitur, *rupſiſ vagus caminis.*

Eusebius
Platinus

Quidam Vefuuium conflagraffe ſcribit etiam anno milleſimo trecentefimo quadrageſimo ſeptimo; ac teſtem eius rei citat Petrarcham in epiſtola ad Ioannem Columnam, quod planè demiratus ſum, cum nullam ibi faciat mentionem de Vefuuij flamma, fed de eluione potius, de tempeſtate, ac procella. Habuit tñ illa calamitas, ſi componere velimus magna cum paruis, aliquid cōmune cum hoc incendio. nam primò dicitur, *Repentè horribili fragore, non tantum fenestra, ſed murus ipſe ab imis fundamentis impuſus tremuit.* deinde quod etiam ad nos pertinet, *Longius eſt, ſi omnem illius inferna noctis horrorem verbis amplecti vellem, quamuis longè extra verum ſiſtat fidem, tamen tranſcendit oratio, quis Cæli fragor, quis terrarum tremor, quis mugitus pelagi, quis*

Tempeſtas
à Petrarcha
narrata non
Incendium
anno 1347.

hominum ululatus. pelagi, non Vesuuij mugitum nominat. tum pictas indicatur, quam etiam hoc tempore Neapolis prætulit: *Religiosi viri, quorum in aëbus habitamus, repentino malo territi Crucibus, ac Sanctorum reliquijs armati, Dei misericordiam implorabant; omnes ad Templum pergimus, ibiq; effusis, multis cum gemitibus, lacrymis pernoctamus, Regina interim iunior nuda pedes, & inculta comas, & cum ea scæmineum ingens agmen, expugnata periculis verecundia, Regia egrediuntur, & ad Regina Virginis templum festinant, orantes veniam rebus extremis.* denique calamitas his verbis ostenditur: *Littus elisis, & adhuc palpitantibus refertum cadaueribus erat; huic cerebrum, illi præcordia fluebant; tantaq; mulierum erat eiulatio, ut maris, Cæliq; fragorem vinceret.*

Acta Synodi
Neap. cōst 66.

Nota.

Anno millesimo quadringentesimo quadragesimo institutum est, vt semel in mensē ritē Ianuario patrono, propter singularia beneficia in hanc urbem, recitarentur horariæ preces, fieretq; solemne sacrum. non quòd eo anno Vesuuius arserit, sicuti non quia in actis Agrippini itē Patroni, & Gaudiosi mentio fit de Vesuuiio, iccirco dicendus est, eorum etiam ætate, conflagrasse. Ceterum in hac re illud sanè est animaduersione dignissimum, quòd in eo decreto de recolendo Ianuario certus dies statutus sit, *Mensis quidē Decembris decimus sextus*, in quem diem nunc incidit conflagratio, nempe vt est obliuiosa posteritas, ea honoris significatio iam erat abolita; itaque excitatum nuper ipso profusus die incendium ad pristinam pietatem immemores excitauit. In eo decreto princeps inter Patronos declarabatur Ianuarius his verbis amplissimis: *Qui veluti stella matutina inter Angelorum agmina irradiat, & hanc Ciuitatem clypeo sedulo munit, ac protegit, ita mortales, qui clarissimæ stellæ memoriam abiecerant, amiserunt in illa incendij fuligine Solem ipsum; sed clypeo certè ad præsidium spoliati non sunt.*

Decimum
sextum in-
cendiu an-
no circiter
1900.

Anno circiter millesimo quingentesimo, conflagrasse Vesuuiū narrat Ambrosius Nolanus, qui eò tempore viuebat; ac se oculatum testem fuisse dicit; nec verisimile est, eum fuisse mentitum, cū hoc recenti memoria scripserit, quamobrem potuisset ab omnibus facile argui, cuius verba sunt lib. 1. cap. 1. *Nostra verò tempestate id ostendit Vesuuij caminus: triduo enim aerem teterrimum vidimus vsq; adeò, ut cuncti mirantes compauescere cœperint; deinde ubi deseruit æstus, qui materiam extollendo omnia texerat, pluit cinere subrufo quam plurimo, quò cuncta velut niue tenui obiecta videbantur, neq; illi ignis extinctus protinus est; in vertice enim*

montis eius ioca multa excavauntur in rupibus, vt vaporaria fiant quò plerumque malè valentes Augusto mense ascendunt, vt per desudationes nimias solutis, exuctisq; articulorum humoribus curentur. adnotanda sunt illa verba, aerem teterrimum vidimus: non ait, hæc se audiuisse; licet aliquandiū procul à patria sit commoratus, sed vidisse. Ar obijciunt fericarium nescio quem in ceteris garrientem, hac in re mutum, cui potius fidem habent, quam doctissimo viro: item Tarcagnotam, qui ait, sua ætate extinctam ferè fuisse memoriam ardentis Vesuuij; sed cum Nola proxima Vesuuiio sit, malim habere fidem, & Nolanò ciui, & philosopho. Adde Fabium Iordanum, qui sic scriptum reliquit: *sub Aragonensibus Regibus, Vesuuius ingentes extulisse flammæ, magnamq; cinerum vim efflasse traditur.* Potuit verò hic à Maioribus, ne dicam à Patribus rem accipere.

Passarus.

Munsterus in sua Cosmographia narrat, Vesuuium conflagrasse etiam anno millesimo quingentesimo tricesimo octauo, vel nono, quod tamen neutro anno contigit in hoc monte, sed anno ex his, priore in agro Puteolano, vt rectè aduertit vir eruditus Neapolitanæ Historiæ scriptor. deceptus est igitur loco: nimirum cum ipse longè hinc abesset. Quoniam verò illa conflagratio conuenit in multis cum hac Vesuuiana, & huic Vrbi proximus locus est, libet breuiter ea perstringere, quæ narrat Simon Portius vir doctus in primis eius ætatis; qui philosophiæ quoque fontes aperit, præter illas, quas Astrologi superiores sequuntur causas, stellarum videlicet conuentus, hoc est cum Saturno Martis certis in locis, ac Solis, Lunæq; defectus; nam & in hoc Vesuuij incendio illi, & magnū vt vocat, conuentū astrorum anno 1623. mense Iulio factum, & hoc ipso anno 1631. Solis eclipsum ix. Kal. Nouemb. & horoscopum ipsum incendij suspectum faciunt. Sic igitur rem narrare aggreditur. *Fuit hæc Puteolana Regio ferè biennio magnis terramotibus agitata, atq; vexata; at verò V. & IIII. Kalend. Octob. perpetuis diebus, noctibusq; terra commota est.* nos autem hoc incendium penè ex insidijs occupauit, ea tantam nocte, quæ præcessit crebrius, sed leuius concussa tellure; tum addit illud mirum commune cum hoc tempore. *Mare passibus ferè ducentis recessit, quo quidem in loco ingētempscium multitudinem accolæ ceperunt.* sed illud profus horrendum. *III. tandem Kal. magnus terræ tractus, qui inter radices montis, quem Barbarum incolæ appellant, & mare iuxta Auernum iacet, sese erigere videbatur, & montis subito nascentis figuram imitari; qua die, hora noctis secunda, ille terræ cumulus aperto velut ore, magno cum fremitu, magnos ignes euomit*

Mūsteri Iap-
sus confun-
denti incē-
dium Puteo-
lanum cum
Vesuuiano
anno 1538.
I. C. Capaccio

maut; pumiceq; & lapides, cinerisq; fœdi tantam copiam, ut quæ adhuc extabant Puteolis adificia, operuerit; herbas omnes texerit; arbores fregerit; aues quoq; & nonnullas quadrupedes bestias interemerit; qui quidem cinis ad LX. ferè passuum millia exhalationis vi proiectus est. Mons circa eam voraginem, & pumicibus, & cinere plusquam millium passuum altitudine vna nocte congestus aspicitur. Tum aggreditur explicare causas cum terræ motus, tum incendij, quæ quoniam à nobis pluribus declaratæ sunt, quædam tantum, quæ præcipua videntur; & ferè communia cum Vesuuio sunt, colligam. primum dispositionem loci ad Incidium indicat. Puteolana Regio vicina est mari, aquis calidis, & lutofo sulphure abundat. Montes habet, qui ad mare vsq; protrahunt, ubi cauerna multa, ac magna, caloris vim plurimam cohibent. Deinde cum ex eo quæreretur, vtrum ignis ille in bitumine præset, an potius exhalationum motu esset accensus, respondet. *materiam quidem illam antea arsisse, quod aquarum iuxta illam calidarum scaturigines indicabant; sed exhalationum impetu, & exeundi vim, & incendium maius accepisse.* in hoc certè incendio Vesuuij tantam vim cinerum magna ex parte, tempore collectam credibile est, cum eius viscera sæper ardeant: putat autem, *causam incendij esse exhalationes, quæ motu velocissimo materiam bituminosam in terra cavernis clausam inflammant, atq; eam igne perustam magna vi propulsam eijciant:* cum enim ignei natura sint spiritus, coërceri nequeunt: coërcerent autem, vel à terra soliditate, vel à crebris imbribus, quibus terra meatus occluditur, vel à vicino mari, & tum frigore, tum fluxu fumos illos in terra viscera repellit. Quod autem in eo incendio cinis egrediens in vicinis locis ficior, in longinquis humidior cecidisset, hanc rationem affert; *Quod primum egrediens ab ardore ficior efficiatur; at vero cum longius cadere nequeat, nisi prius in aëre mediâ perueniat regionem, crassior ibi, & humidior fiat, itaq; descendat.* tum quærit, cur nec fumus semper efflueret, nec fremitus exaudiretur; sed ex intervallo? huius rei illud in causa esse dicit: *Quod primis diebus os voraginis erat angustum; flamma item illa ab intimis terra visceribus proficiens cum in procinctu, & voraginis ori proxima erat, magno cum fremitu erupit; deinde dum exhalationis altera pars à terra profunditatibus, ad os voraginis cietur, non poterat fremitus ab ijs, qui longè erant, percipi.* De resorpto autem mari, seu retroacto, quod nos etiam nuper adeo demirati fumus, hæc habet. *Mare primum recessit, quia exhalationes exitum quærentes terram rarefecerunt; quæ veluti sitiens aquam per suas rimulas hausit, quo factum est, ut pars illa terra, quæ mari prius alluebatur sicca remaneret.*

seric

serit. Posthæc cum ab eo quæsitum esset, quandiu duraturum esset illud incendium, respondit, *hoc à se ignorari, nec sciri aliter posse, nisi utrum materiam.* putauit tamen, breuius incendio Vesuuiano haudquaquam futurum Puteolanum, cum totus ager sulphureo bitumine ita plenus esset, ut haberet ignis ille aptam, nec citò defecturam materiam. Sensit igitur hic scriptor, sulphureum bitumen esse materiam incendij; est certè sulphur ad concipiendam flammam præoptimum, bitumen ad fouendum etiam ignem, & sua pinguedine alendum, diuq; seruandum maximè accommodatum. Porro de prognosticis hæc ait. *Ego cum Peripateticis disco, nullam præsentionis istius certam esse causam.* & mox. *nihil certè hæc significare præter siccitatem affirmo, cui frugum penuria succedere consuevit; quin & pestem multis ante seculis accidisse accepimus. Astrologi intestina bella secutura prædicunt. corpora namq; ob superiores squalores ita arserunt, ut animus ad iram promptior sit; sed ex accidenti ista omnia siccitatem sequuntur.* Atqui in hoc incendio Vesuuij consequta hyems, etiam cum elutie, suspitione istam sustulit, & quanquam deinde æstas torridior, & autumnus ficior fuit, tamen subsequuti postea sunt imbres maximi, cum miro vitium prouentu. Nam quod attinet ad bella, ardent hæc potius apud Aquilonem, quam apud Vesuuij caminum; initio verò eius incendij potius discordes antea, qui erant, animi compositi sunt, & quæ inflammata erant odia, extincta. Addam ad hæc Simonis Portij dicta, nonnulla alia, quæ in hanc rem eadem ætate scripsit Petrus Iacobus à Toletto, quæ ad Vesuuiani incendij intelligentiam non parum faciunt. Is retroacti maris alias quoq; affert rones, vel quod littoris solū vi spiritus intumescens se extulerit, eaque accliuitate relapsæ aquæ secesserint; vel quod vis eiusdem spiritus per meatus euadentis, & erumpentis eas retroegerit. Fragoris verò causas ita distinguit, ut eum, qui antecessit hiatum, puter ortum ex tumultu spirituum concitatorum, ac terræ latera succutientium: eum aut, qui edebatur, cum primam vorago patuit, spirituum impulsui tribuat, aerem in exitu verberantium; at qui subsequutus est incendium, eum editum putat, cum ab iisdem spiribus debacchantibus, atq; omnia permiscens; tum à collisione faxorum, quorum nonnulla bouis magnitudinem æquabant, quæ in sublime iacta cum decidebant, alijs intercurfantia concrepabant: quamquam ego sine nitro, & ammoniaco sale huiusmodi fragorem in incendijs fieri vix posse multis ostendi; præsertim cum hic scriptor dicat, fuisse similem ei, qui editur è machinis bellicis, cum pilæ exturbantur. Adde luctam, & pugnam contrariarum natu-

d

ra-

Simon Porti
quid senserit
de incendio
Puteol.

Cõparatio
incendij Vesuuii
cum
Puteol.

Petr. Iacobus
à Toletto
quid senserit
de incendio
Puteolano

rarum, & facultatum in confusis elementis, ac mixtis varijs, quam obrem meuisse aliquando dicuntur: *ne mundus redigeretur in Chaos*. Querit deinde, cur ignis ille non eodem semper modo efferesceret; septimo .n. die in primis defauit. putat, id ortum ex vario siderum, & planetarum aspectu, quod certe proximè tribuendum potius fuit, vel vberiori materiae ad incendiū promptè, in quam per interualla ignis incideret, vel certis ventis flammā exsuscitantibus, vt cōtingit in Aetna. De prognosticis verò existimat, cū terræmotus, atq; incendia sint à Natura, nihil aliud significare, quàm vel suas causas; quæ maximè continentur illa clausorum spirituum lucta; vel effecta, cuiusmodi sunt in terræmotibus, ædificiorum ruina, noui fontium ortus, & quædam alia, ceterum nihil portendere finistrum, vel stabilitati regnorum, vel religionis cultui, quæ incommoda inter cætera minari Mathematici solent; imò ex ea Puteolani agri cōflagratione hoc potius ipsè præfagit; cum iam liberior spiritus telluris hiatus, atq; exitū nactus esset, illam diū quietam futuram; ob ignem verò effusum (adde-
re potuit vim sulphuris) incolas puriore iam Cælo sanius victuros; nisi fortè, quia noui montis obiectu maris aquæ in Auernum deinceps lacū influere non possent, nec eius virus corrigere, aeris corruptio consequeretur. Sed horribile prorsus est, quod hic scriptor addit. ait enim, se magnopere vereri, nè et hic mōs, siue collis, qui imminet Neapoli arce Hermite nobilis, vnà cum vicinia ignibus clam sub terra serpentibus (quippè inter Cumas, & Vesuuium est positus) aliquando voraginem aperiat, atq; hanc urbē illustrem gloria, faciat etiam flamma, ac Parthenopes cineri iniiciat suum, & quamquam nulla apertè apparent hic vel sulphuris, vel bituminis vestigia, tñ quid penitus sublateat, ignoramus. certè ad Lucullanum, vt scribit Maranta in epistola ad Paulū Monachum, aquæ scaturiunt, quas ex ferri venis prouenire dicit, ideoq; adstringendi vim habere, atque acidas esse, at ex non insigni adstrictione minimam aluminis partem permisceri affirmat; quapropter latentem in eo colle, ac toto tractu ignem subesse censet, sed & hic collis Lucullani castri, & mōs ille cū Hermite arce cōtenti sint ignibus, quos subindè è tormentis æneis iaculatur, præter eos, quos hic aliquot ante annis explosit, cum illapso in pyrii pulueris cellam fulmine, non sine clade detonauit. Demiq; non vacat admiratione, quod in Puteolano illo incendio contigisse narrat M. A. de Falconijs, eius historiae scriptor; fumidā videlicet nubem, atq; cineream, quæ inde se efferebat, Vesuuium versus intèdere solitam cursum, quo indicio putat, cognata esse ambo hæc

An metuen-
dum sit nè
aliquando
erumpat in-
cendiū
Neapoli.

M. Ant de Fal-
con opm.
Nota.

inter se loca conceptaculis igniū, nisi dicamus, ea re significatum, erupturū inde post exactum ferè sæculum simile in multis incendiū, quanquam longè horribilius, atq; immanius; sed nimirū ductores, & arbitri nubium venti sunt. Narrat præterea idem scriptor, ex illo noui montis cratere erūpere visas igneas veluti trabes ingētes, quemadmodum ex hoc Vesuuio vidimus; columnas itē igneas, quæ tñ ædificiorum casum, atq; excidiū minarentur. Cinerem quoq; rarefactum, ac luti instar depluisse Neapoli, eūq; imbrem hinc ad Vesuuium fuisse nube delatum. Visas quoq; ardere flammās inter vndas; Mare ipsum resorberi, vel retrahis; idq; contigisse ante incendium decem ferè horas, quod nuper apud nos non ante patefactum montis hiatus contigit, resorbentis videlicet, attrahentisq; quasi per fistulas mare, vt repleretur inanitas; quod ille tum factum putat, fatiscente tellure vi spirituum quasantium; eas aut aquas, partim igni fuisse consumptas; partim in puteos deriuatas, qui statim inuenti sunt pleni; partim vnà cum cinere in sublime proiectas, hinc lutum illud depluisse; quod etiā fieri potuisse dicit, eodem cinere in superiore aeris regione humefacto, vel ipsi pluuiæ commisto. huiusmodi fædum cinerē excepit nuper Vesuij regio Natalitij Christi maximè, immortalitatis auspicijs versis in omen funeris. Multa deinde ille disputat de terræmotu doctè satis; sed ea de re pleni sunt libri, plenæ sapientium voces, in primis Aristotelis, atq; Senecæ. vellè plura de incendio. Placet verò, quod negat, hæc, & similia, quæ à Natura pro ueniunt, propriè dici portenta, atq; prodigia; idq; Augustini auctoritate confirmat, qui Varronis definitione sic vitur, vt non tam ijs, quæ contra Naturam accidunt, quàm ijs, quæ supra Naturam, ac futurum aliquid significant, nomen illud conuenire dicat, vulgò tñ appellari prodigia, quæ raro fiunt, etsi in Natura sint multa, quæ maiorem excitare deberent admirationem, cuiusmodi sunt Solis, Lunæq; defectus, sed eam sustulit frequens aspectus. Terræmotum igitur, atq; incendium hic scriptor ad ea tantū extendi putat, ad quæ efficienda vim à Natura sortita sint, in cetera verò tñ incidere, atq; incurrere. Tum pestilentia suspicionē vel ex eo tollit, quòd qui extinctas aues, ac pisces comederint, nihil inde incommodi perceperint, secus quā in Liparensi olim incendio, acciderat; quæ coniectura etiā hoc tpe nos metu liberat, igni præsertim aerē corrigente. Neq; verò metuendū ait, nè nimia siccitate, aut agri exarescerent ad fruges, aut animi exardescerēt ad bella, cum hiems statim & imbres consecuti essent. quæ ratio nos etiam consolatur. Sed in eo incendio Puteolano illud in pri-

August. 20.
de Civ. 8.
or 26.

Mellitus li-
quor in in-
cend. Puteol.
Brafauola.

mis admirationem videtur habere, quod Antonius Brasauola, Medicus Ferrariensis, qui tūm eius artis laude florebat, cū illius incendij fama commotus Puteolos appulisset, vidisse se narrat; nempè circa Cumanum agrum se offendisse pueros, qui panis of-
fas studiosè admouerent frondibus arborū, tūm eas auidè in os ingererent; cumq; rem admiratus quæsisset ex illis, cur ita face-
rent, pueros respondisse, se mellitum inde succum elambere; quod ipsum hoc tempore in Vesuuij regione contigit. tenuatus .n. aer, atq; digestus halitu illo igneo, atq; sulphureo rorem mellitum in reliquias arborum apud montis radices expressit, qui videlicet antea amarissimas ex oculis lacrymas expresserat, licet hic li-
quor, si cum illo certet, Deo Iudice, suauitate præcellat.

Danielis Bar-
bari error de
incend.º an-
ni 1568.

Scholiasies Vitruuij Daniel Barbarus, qui Cardinali Granuela-
no opus dicauit, nec multis ante annis diem suum obiit. prop. 2.
hæc habet. *Vesuius sapius arsis maximè sub Tito; sed me scri-
bente, ac typos corrigente allatum est, incendium vsque ad decem-
millia passuum tanquam fluuium excurrisse, & exustus pumices
ad senum pedum altitudinem reliquisse; typos autem corriperebat
anno millesimo quingentesimo sexagesimo octauo. terræmo-
tus tantum circa hæc tempora fuisse legimus. Sed arbitror,
aliquem hoc ei de incendio imposuisse, vt sunt, qui scribunt, auidi
rerum nouarum, quas operi attextant. nec mirum, nam & in hoc
nuper incendio nobis ipsis, qui penè ad radices Vesuuij sumus,
multa imponebantur, vt propterea non pauca consulto præter-
miserim, prodigijs similia, minimè omnium vulgò credulus; neq;
.n. in tanto Naturæ tumultu rumorem sequutus sum, sed famã;
ac testibus vsus in primis oculis.*

Decimum
septimum
anni 1631.

Deniq; hoc incēdiū, quod nuper contigit anno millesimo tri-
cesimo primo, qui concursus malorū cōsiderauerit, hoc est diu-
turnitatem illius, coniunctam eluuiem, ac cetera quæ enumera-
uimus incommoda, facillè constituet, esse tempore vltimum, cala-
mitate primum. Decies igitur, ac septies conflagrauit Vesuuius,
præter ea incendia, quæ nobis ignota, & quæ leuiora singulis ferè
annis consecuta sunt illud sub Tito. Quod si addas mugirum
semel, atq; iterum editum, ac terræmotum in eius montis regio-
ne Neronis ætate, quæ fortalsè etiam inchoata quædam incendia
dici possent, & leuiores quædam quasi pugnantium spirituum veli-
tationes, vicies vel exarsisse, vel seuiisse videbitur. Iam hoc vltimū
incendium non est cur pluribus prosequar, cū satis multa dicta
sint decem libellis. tūm hic ad absolutā, perfectamq; cognitionem;
Ephemeridē dabo. obseruata verò sūt ea, q̄ dicā, partim à nobis
Neapoli, partim ab ijs Patribus nostri ordinis, q̄ apud Vesuuiū
commorantur.

EPHE-

Ephemeris Vltimi Incendij excitati
Anno XXXI. sæculi xvj.

XVII. Kal. Ian. Imminentem cladem præiuit noctu creber ter-
ræ tremor circa Vesuuij regionem maior quàm Neapoli; quem
motum haud dubiè intrus accensi, & interclusi spiritus ira facie-
bat. Tum decimatertia circiter hora primum infra verticem ex
eo latere, quo per subiectam planitiē Vesuuius vergit ad mare,
nouū vulnus patuit. initio nubes in pini modum se extulit, mox
in immensam altitudinē subuecta omnia operuit. aër, qui purus
erat, ac liquidus, repente inhorruit: concreti nubiu, ac fumi globi
cœli speciem confuderunt, ac toti viciniæ primum obductus
crassæ caliginis squalor infedit, prænuncio incendij sulphure. Iā
adulto die audiri mugitus immanes, cōcrepare omnia, quasi so-
nitu ruinæ montis. Fenestræ in primis vitræ horribilem in mo-
dum instrepere, atq; concuti, nullo impulsu ventorum: nubes toni-
truis, ac fulgetris perstringere aures, atq; oculos: offundi post
meridiem tetra caligo obstupefactis omnibus prodigio, in pri-
mis exteris, qui mali fontem ignorabant. accenderunt multis in
locis ellychnia interdii, vt se dignoscerent. eodem ipso die cinis
multas Italiæ vrbes longè discretas occupauit, extremam per-
uasit Apuliam, Barium tamen antequam Lupiæ, quæ lōgius di-
stant, cinerem excepit: venti putantur in causa fuisse. Samniū, &
Picenū fragorem accepere, non cinerē. feriūs hic Neapoli pluit
noctu, quem consecutus imber statim diluit. fuit autem varium
genus cineris, color itē varius; pellucidis laminulis alicubi mi-
stis eius lapidis, quem Arabes vocant Talch: multis in locis etiā
arena pluit. ponderosus ferè fuit cinis, & quasi chalybeus, is ma-
ximè, qui noctu pluit, nimirum humore, ac frigore densior, qui-
dam è bitumine adstrictus, & concretus in massam. eodē quoq;
die, & sequenti in multis Italiæ locis, in Apulia præsertim, in Ma-
gna Græcia, in Vmbria fragor auditus horribilis, simillimus ei,
qui è machinis bellicis, cum pilæ exploduntur, editur. Samnites
Nicate[m] montem mugisse suspicati sunt, Dalmatē Turcicā clas-
sem committi cum nostris; qui fragor, non tã horrendus intonuit
Neapoli, quàm in remotioribus locis, ventis v3. eū deferentibus,
& nitrosis spiritibus intra nubem luctantibus, atq; in ipso cursu
exardescens, vt fit in tonitru. Ipsa verò nocte, quæ eum diem
est consecuta, tã horribiles mugitus, & quasi tonitrua audita: tã
crebrò, ac vehementer terra mouit, vt eam noctem vltimam, ac
sempiternam putaremus.

XVI

XVI. Kal. Ian. die Mercurij paulò ante meridiem hoc est hora ferè decima septima, post horribilem terremotum, vetus Vesuuij vorago patuit dirupto cratere, è quo infinita vis cineris erupit. rexit is Adriaticum mare, Aegeum, & vt quidam narrarunt, pontù est Euxinù. eiusdem cineris pondere, & lapidum imbri, Nolanæ in primis Vrbis, aut depressi, aut comminuti sunt imbrices. cinis immensus alicubi, & fenestras ædium æquauit, & tecta. Tum ignei quasi torrentes effusi immisto bitumine alij alijs excurrere diuortijs, more anguium, aut fulminis obliqui: incensi agri, euerfa domus, templa diruta, nè vestigijs quidem relictis. villæ, pagi, oppida triginta, & eo amplius, aut magna ex parte vastata, aut planè deleta. greges plurimi, armenta multa oppressa: tria, vel quatuor hominum millia varijs in locis extincta; semiustulati non parui in ipsa fuga. In Herculanium maximè, oppidum celeberrimù, atq; Pompeios turbo ille desæuiit. Tum cinerei torrentes in mare cù infinita materia deuoluti, intra horæ ferè dimidiù (rem sanè mirandam) nouam plagam maritimam, quæ ad quingentos alicubi passus excurrit in mare, relictis in continenti scopulis, toto ferè tractu à Resinensi ad Pompeianum vsq; ingenti mole effecerunt. Inter hæc horribili spectaculo mare ipsum, cuius non minus crater, quàm montis ardebat, subitò resorberi, vel retrahi à littore, toto penè crateris ambitu Surrentum vsq; ad trecentos alicubi passus, & eò amplius, nauigijs in sicco destitutis, atq; haud dubiè perituris, nisi mox à Vesuuiio, qui prodigiosè illud exhauserat, redditum fuisset, & cum impetu etiàm præter littus refusum. nimirum Natura inanitatem insensissimam Vniuersitati rerum arcente; post infinitæ materiæ effusionem, aquis quasi per fistulas montis per occultas specus attractis, ac tantisper detentis, donec laxato, aut intruso aere proprias remitterètur ad sedes; euomuit autèm eos fluctus Vesuuius vnà cum visceribus; quod testabantur non modò immensa vis arenæ, sed recentes ostrea, atq; conchyliæ. ita Incendium consecuta, siuè comitata ingens eluuius est, coniuratis aquis marinis, & pluuiialibus, & nouorum fortasè fontium, vt fit in terremotu; obstructis autem aquæductibus, & fossis æquatis, vel arenâ, vel cinere; terra quoq; durata bitumine, nec aquas relorbente. igitur inundauere torrètes ad palmos ferè quindecim elatis; secumq; immania prorsus, & enormia saxa, auulsaq; radicitus proceras arbores rapuere. hac eluuiæ factù, vt reliquæ agrorum, & oppidorum, quæ superfuerant flammis, latè vastatæ sint, atq; demersæ. Porro post patefactum os voraginis, nõ ita vehemètes, atq; horribiles, nec ita crebri cõsecuti sũt terremoto-

tus

tus, spiritu v3. libertatè iam nacto. Ceterum in illo turbine quodammodo ignis reueritus nõnulla Templa, in primis illud magnæ Dei Matris Virginis ab Apuliano dicte, apud montis radices sitù; torrète cineris aliò flectente cursum, & stantibus parietibus inter immanes terremotus, cù careret eo p̄sidio, q̄ habuit Dianæ Ephesæ Tèplù, quod in solo palustri fecere, nè terremotus sentiret, aut hiatus timeret, torpète v3. in huiusmodi locis spiritu ob crassitiem. Inter hæc ad auerruncandam Dei ultoris irâ quotidie supplicationes indictæ, magna cù significatione pietatis, ad delubra, & aras Cœlitum; ex quibus Ianuarium in primis Apotropæi, & ἀλεξικακῶν huic Vrbi p̄stò fuisse nemo est, qn̄ fateatur.

XV. Kal. Ian. fremere Vesuuius, eiaculari flammarù globos, & lapides; ardere mare; tellus concuti. interea rumor spargi, vel ad vesperam, vel certè intempesta nocte Neapolim funditus ruituram; omnia confundente metu.

XIV. Kal. Ian. Vesuuius tantisper visendi sui aliqua ex parte copiã fecit; q̄ iã mole depressior, ac penè alter obstupefactos aspectu tenuit; attollebat tñ quã altissimè nubẽ. at verò terra p̄petuò in superficie motu vibrare, vt fit collisione acris in tonitruis, & explosione pilarum in machinis bellicis: interdù tota mole immanius concuti. Videtur aut Neapoli, ac ceteris in locis p̄pinquis terremotus extitisse ex consensu cù Vesuuiio, ob communè partiũ continentis inter se nexù; ac p̄pterea vehementius in vicinia, quã in Vrbe trepidabatur. Eodè argumento deuoluebatur ad nos ferè vnà cum motu fragor è monte tanquã è mali fonte profusus, ac porrò ferebatur spatio decrescès; vterq; aut cum ibi leuior erat, vt postea accidit, antequam Neapolim pertingeret, euanescebat. quod si quis terræmotus in locis, quæ longius distant, fuit, is factus videtur ob continuatos, ac sibi consentientes terræ cuniculos; per quos è Vesuuij specubus inito cursu concitati spiritus permeantes eò ferebantur.

XIII. Kal. Ian. Noctù ingens terræmotus regionè cõcussit, paulò ante auroram horribili procella omnia permiscente.

XII. Kal. Ian. Iterù concitata procella cum turbine, magna vis ventorum incubuit fluctuante adhuc terra, tectisq; nutantibus.

XI. Kal. Ian. Tanta vicinis oppidis, ac Nolanæ in primis Vrbi offusa caligo est ex terra Vesuuij nube, vt alter alterum lateret.

IX. Kal. Peruigilio Natalis Christi sub meridiè penè nox oborta, tãq; horribiles alicubi fuere nimbi p̄fertim ad Aqlonè versus, vt emortualem potius timerèt multi, quàm Natalè sperarèt diè. eluuius quoq; Nolanos agros latè vastauit.

VIII.Kal.Ian. Natalitijs ipſis Chriſti circa Veſuuij regionem, alijsq; nōnullis in locis pluit cinis, timueruntq; Mundi occaſum in eius ortu, qui ipſum condidit. apud Veſuuium verò lutura pluit, ſædato pulcherrimo dierum.

VI.Kal.Ian.Veſuuius, vt in omnibus Aetnam imitaretur, canduit niuibus, ſed fumo pariter teter, ac niger.

IV.kal.Ian. Ante auroram atra tempeſtas cū horribili fragore intonuit; ingentem aliq; rupem intra Montis caminū præcipitate coniectura fuit, quo tpe, cū fulgure igneæ veluti trabes due viſæ e Veſuuij vertice intentari, quarum altera Maranum verſus, (pagus eſt ſupra Neapolim) altera in mare cū impetu ruit; mane iterū mōs cooptus eſt niuibus, nec tñ ſine fuligine in altū euecta.

III.Kal.Ian.Sub auroram tellus intremuit crebro motu, & vehementi. conſternata metu Neapolis pacē à Superis expopofcit.

Prid.Kal.Ia.Nec vltimus anni dies immunis periculi fuit, procella noctū concitata horribili circa Reſinā maximè, & Octavianum; è Veſuuiio eruperunt aquæ præcipientes; eructauitq; eodem ferè tempore cum fumidis vorticibus flammas.

Anno XXXII. ſæculi XVI.

Kal.Ian.ſtrenas de more dedit Veſuuius ſequenti nocte, cinerè v3. magis tñ igne digeſtū, ac tenuatum, iteq; toto eo, qui cōſecutus eſt, die.

VIII.Id.Ian.Pro thure, ac Myrrha, quæ obtulerunt eo die Reges, Veſuuius ſulphuris ſuffimenta obtulit, ac bituminis.

VII.Id.Ian.Intempeſta nocte tellus intremere non ante deſijt, quàm albeſceret dies. tū ignea veluti lingua, & vibrans in hoſpitiū, q̄ Quercus dicitur, incidēs decē, & octo ferè hōines abſūpſit.

V.Idus Ian.Cum ignei quaſi Cometæ ſpecie mōs arſiſſet, mox tam tetra ſe extulit nebula, vt ab orto, vel ſepulto potius ſtatū die ad meridiem tota vicinia tenebris inuolueretur.

III. & pridie Idus Ian. Vulgò rumor iterū increbuit, fore, vt Neap. ſubſideret, q̄ Mathematicus qdā vaticinatus fuerat. vbiq; eiulatus, vbiq; imminētis exitij metus, & mortis imago non vna.

Non.Febr.Ea nocte, quæ præceſſit ſacrū Agathæ diē, excitata ingēti procella, tellus intremere, Mons infremere, nouas flāmas euoluere, bitumen euomere. Abellæ montis quoq; fontes intumefcere, quibus cum maximo imbri iunctis tota Regio demerſa, multa ædificia diruta.

Idib.Febr.Bis concuſſa immaniter tellus eſt, &, quod non ſine horrore viſum, punicej, ac ruſi è vertice cineres erupere.

XI.Kal.Mar.Adhuc Veſuuius mugire, bituminis vim emittere atq; ſulphuris, quaſſari tellus.

IX. Kal. Mar. Vſq; ad Kal. ipſas niue multa conſperſus Veſuuius tamen ardere non deſijt.

V.Non.Mar.Cū noctū maximi imbres, ac turbines cōcitati eſſent, rupibus in voraginē Montis actis in præceps, teter ſulphuris odor finitimos perculit, q̄ potiſſimū accidit, quoties molibus oppreſſa collabentibus aſpirare flamma liberè nequit.

Prid. Id. Mar. Noctū tellure concuſſa, igneam è voragine trabem erumpentem Oppidani metu conſternati viderunt.

XI.Kal. Apr.cōmota bis tellus vehementius circa Veſuuij regionē, iterū igneo veluti doceta mōs exarſit; eo die tā tetra ſulphuris odore hic in Vrbe ſumus afflati, vt illuc medicæ artis periti miſſi ſint, qui cauſas ſagaciter odorarentur.

Apr.menſe ver illud Campania, vbi effloſceret, vix habuit; agris .n.exuſtis, aperire ſe terra non potuit, fruſtrā infractis aratro ſuperioribus glebis, obdurata v3. multo bitumine erat, atq; arena oppreſſa. à frugibus quidem feriata in otio fuit, ſed tamen laborauit motu: vicinia in primis Veſui.

Fuit hoc Aprili menſe, itemq; Maio tellus durior, ſed cœlū mollius. prodigium exiſtimari poſſet, niſi Philoſophis penitus eſſent perſpectæ Naturæ opes, & ſulphuræi halitus vires, calore, ac ſiccitate aerem digerentis; argumēto ēt agri Puteolani, vt aliàs dixi. enim uerò in tot, ac tantis exitijs, recenti adhuc vulnere, ſuauiſſimus in ſuperſtitū arborū frondes depluit ſuccus circa Veſuuij regionē. rē accepi à viris doctis, q̄ eū deguſtarunt: ſimilē fortasſè dixiſſes liquori, quē nationi Hebræorū Cœlū propinauit, niſi ille repositus in vrna fuiſſet aurea, vnā cū florenti virga; hic aut in vrna cinerum deſloratæ Campaniæ.

XIII.Kal.Maij, Hic dies incidit in triūphū magni Liberatoris noſtri in Cœlū euecti. Idē quodāmodo triūphalis fuit Ianuario; nā ſupplicatio ei eſt indiſta cū pōpa; perturbare hāc Veſuuius conatus eſt, ac diē, quo immortalitas nos excepit, ſædare cinere. Mugitū ēt edidit cōcuſſa tellure, effuditq; ruruſus, quamquā minore cū impetu, cinerē. Exterriti primū Oppidani coniecere ſe in fugā, ſed ſtatim cōpoſita oīa. Interim Neapolis aſlueta Ianuarij præſidio contēnere Veſuuij minas, inſtitutā pōpā producit. illic viſebatur in triūpho reuiuifcens Deus, hic viuudis ſanguis, & quanquam huic vnus erat deuictus hoſtis, ignis; is tñ inſinitis copijs poterat immanitate præponi, quippè, qui momento penè temporis Campaniam deuſtarat.

Kal.Iun. Noctū Veſuuius, ac tota regio intremuit; iniectus ēt erat metus, qui paulò ante, de cinere, ſed **omen præuertimus.** inauguratum eſt .n. eo die noſtrum, q̄ hic habemus **coniunctum** Lyceo templū ſanè perelegans, inſperſo rite pauimento cinere: acta res eſt p purpuratum

Præfulem huius Vrbs; in scripta sunt in ipso cinere elemēta Græcanica longè dispari stylo, quā quo Græcanici nominis oppidū descripsimus cinere sepultū. adhibitu thus, oleū, sal in dedicandis aris, ac tēplo, contra q̄ in Vesuuiio factū, q̄ ē dictus est *Ara, in qua suffimenta, siue thymiamata sint omnis generis*, nā apud ipsum sulphur pro thure fuit, & pro oleo, illud incendiariū, quod ē petris effluit, nec deest illi sal ammoniacum, & similia. inpersum est quoq; aris, ac templo ritè merū; atqui hoc tantū caret nunc (quis credat?) Vesuuius.

X. Kal. Iul. Noctu nō multò ante aurorā mugire tellus, vehemētius cōmoueri (est aut Vesuuiio solēne terræmotū declarare mugitu) nutare tecta, atq; parietes. Iterū inclinante iam die motus excitatus, q̄quam leuior. admonuit nos religionis, ac pietatis; quippè is dies sacer erat Paulino. atqui legimus, cum ille animā exhalaret, tot antè sæculis, eo ipso die subito motu concussam fuisse tellurē, quæ sensū quodāmodo doloris expressit, in morte eius, quo gauisa fuerat colono purpurato, Senatoria v3. trabea in lacernam, lituo pontificio in rastra mutatis.

VII. Id. Iul. hora circiter noctis exacta, leuiter Neapoli mouit tellus.

Pridiē Kal. Aug. duabus circiter horis ante aurorā Vrbs grauius contremuit. incussit tñ is motus, nō magis metū, quā religionē; quippè hic dies sacer erat Ignatio parenti nostro sanctissimo; venit igitur in mentē eius terræmotus, qui accidit, cū primū ille nouas viuēdi rōnes instituit, concussa domo, vitreisq; fenestris effractis, quo motu iam tum cœpere fana Deorum euerri, atq; Hæreticorum pergama labefactari, focijs ad tantarum rerum molitionem accersitis, & coniuratis.

XIX. Kal. sept. cū pridie concitata subito procella, atq; ingens imber reliquias infelicitatis Campaniæ obruisset, pernigilio ipso Assumptæ in Cælum Dei Matris sub noctem terra mouit. Solent .n. post magnos æstus effusi imbres id efficere, obstructis .s. terræ rimis, vt spiritus euadere nequeat.

Sept. mense crebriores fuere terræmotus, sed in Vrbe leues, plerūq; noctu, in primis XV. Kal. Octobris, nec mirum Autumni tempore hæc accidisse, vt Physici norunt.

VI. Kal. Octob. bis terra monit semel occumbente Sole, iterum nocte concubia.

V. Kal. Nouēb. cū esset Cælū nubilū, ac pluuīū, teterrimus odor sulphuris hæc Vrbe afflauit, non sine graui mephiti, vt proinde nonnullis iniiceretur de pestilentia suspicio, sed solabatur suo nos auspicio par fratru, qbus is dies sacer est, nō solū pietate, sed medicinæ arte p̄statiū.

VIII. Non. Octob. intēpesta nocte vehementius tellus mouit. igneam facē instar Cometæ noctu supra Vesuuium multi se vidisse testantur, quæ fortasē ostenta fuerunt accensarum expirationum.

VI. Kal. Nouemb. Luna defecit, dira ex Astrologis quidā minabatur, in primis ingentes terræmotus, quos, incipiente Luna deficere, fieri solere dicit Arist. sed cū interdiū ē vasto cratere magna vaporū, expirationumq; vis, densa cum nube, se foras extulisset, intus lucta non fuit.

V. Idus Nouemb. hora post Solis ortum, terra mediocriter mouit.

XIII. Kal. Decemb. horis ante auroram ferè duabus, magna repente commotio facta, nec statim resedit terra; alij, sed leuiores motus subsecuti. flante per hos dies Aquilone, densas extulit nubes Vesuuius, hoc verò die densissimam.

III. Kal. Dec. Circa Vesuuij regionem tam tetra caligo est offusa, vt imaginem referret fumi, qui primū erupit.

IV. Non. Decemb. frigidus aere, sub auroram terra leuiter apud nos mouit, sed metus iniectus non leuis, quippè anniuersaria dies appetebat incendij, ac verebamur nē Vesuuius iterū aliquid mali parturiret. erat is dies Francisco Xauerio sacer. itaq; montis iactatio in mentem reuocauit, cū ille terræmotibus, qui in Indica regione sunt maximi, ad percellendos Barbarorum animos vteretur.

VI. Id. Decemb. sub auroram subitus fuit tremor terræ: is dies Conceptæ Virgini sacer est. hoc est illucescenti Auroræ. motus is nobis significare visus est, quantum illa tum Erebo terroris incusserit.

V. Id. Dec. Iterū cōmota noctu, & vehementius tellus. excussus sopor, incussus metus, nē eadem, aut simili calamitate annus se reuolueret.

XVII. Kal. Ian. Fuit hic dies in summa oīum expectatione, vel metu, quippè anniuersarius incēdij. ergò noctu horribilis excitata procella est, quā præiere fulgetra. consecuta immania tonitrua, & crebri fulminū ictus. post hæc Vesuuiana regio omnis intremuit. per diem sulphurea mephitis, ac teter odor Neapolim quoq; perfudit: instituta supplicatio, & grates actæ Ianuario apotropæo: atq; hic annuus orbis est Vesuuij deflagrati.

Anno XXXIII. sæculi XVI.

Kal. Ian. Fuscū Cælum, ac ferrugineū fuit. sub noctē Vesuuius odore sulphureo afflauit Vrbes, qui superiore anno iisdem Kal. cinerem dederat. nempe huiusmodi sunt Vesuuij stræ.

III. Nonas Febr. qui dies sacer est Dei Matri Virgini ritè lustrata, sub auroram tremor terræ prolixior in Vrbe fuit.

IX. Kal. Martij, Vulcanus non tam in Vesuuiio sæuij, quā in Aetna, ad cuius radices oppidū decem ferè millibus passuum ab vrbe Catina distans non multò ante auroram subito terræmotu corruit, non sine incolarum strage miserrima.

III. kal. Martij circa meridiem iactati sumus motu non leui.

Kal. Martij noctu tam ingentes, & crebri terræmotus Vesuuiam in

primis regionem cōcusserunt, vt exterriti ex oppidanis multi fuga sibi consuluerint; cūm pridie eius diei Neapolis leuiter tremuisset, quasi primas iactante hastas Vesuuio.

V. Idus Martij teter halitus sulphuris, ac bituminis è monte circumquaque diffusus.

X. kal. Aprilis, quo die parentare ritè cepimus morienti Deo, Vesuuinus anteuertens prodigiorum memoriam, quæ in eius morte cōtigerunt, terræmotu facto renouauit.

VI. Id. Apr. Solis deliquiū fuit, ludibrio fuere quorūdā Mathematicorū minæ, qui Solis extincti, rursus Vesuuū accēdēdū variatābātur.

V. Id. April. adulta iam nocte, circa Vesuuium grauitè terra mouit, itemq; pridie idus.

IX. & VIII. kal. Maij, apud Vesuuū bis terra mouit, semel vehemētius.

VII. & VI. kal. Maij inclinante iam die, ora Vesuuij primū leuiter, deindè grauitè tremuit.

Pridie Non. Maij ibidem noctu mouit mediocriter tellus.

VII. kal. Iun. sub Solis occasum, cum Vesuuū contēplarer, ac mirarer inuicem iam factū, repentè concussa tellure, fumida ex illius cratere se nubes erupit, conuoluta fumi globis.

VII. Id. Iunij post meridiem, in regione Vesuuij, terræmotus ingens contigit, quem consecutus est alter leuior, cuiusmodi etiam præcesserant III. & III. Nonas.

XVII. kal. Iulij circa eandem regionē mouit semel, atq; iterū tellus.

VI. kal. Iulij mane tanta contigit apud Vesuuium terræ concussio, vt incolæ meditarentur fugam; paulò post mons immugijt; trepidatum etiam Neapoli eodem tempore non leuiter.

IV. kal. Iulij post Solis ortum, in Vesuuij ora sauus fuit terræmotus, mitior VII. idus.

Pridie Idus Augusti post meridiem Vesuuij regio de more contremuit, itemq; XVII. kal. Sept. at verò XV. & XIII. tetro odore sulphuris, ac bituminis est afflata.

VI. kal. ipsæ Sept. non sine terræmotu circa viciniam fuere, nec is, qui consecutus est dies.

Pridie Non. Sept. post meridiem Neapoli semel, atq; iterum, tertio verò vehemētius terra mouit. deinceps aut vix, aut nihil in Vrbe trepidatum.

XIV. kal. Octob. hoc est peruigilio S. Ianuarij, Vesuuinus cum vicinia se commouit, sed hostem veritus victorē, leuius. ac diu postea quieuit.

XVII. kal. Ian. alter hic fuit anniuersarius dies incendij. teterimus odor sulphuris, ac bituminis viciniam afflauit; q̄ et contigit anniuersario superiore, vt videretur hæc quædā quasi morbi reuoluta periodus.

Anno

Anno XXXIV. Sæculi XVI.

VII. Idus Iun. post longam quietem, ferijs esurialibus ineuntis æstatis, tendente ad occasum Sole, tellus mouit, Neapoli quidem leuius, circa Laurinium oppidum non longè admodum à Vesuuio vehemētius. in causa fortassè fuerunt imbres crebri, & maximi, qui terræ meatus obstruxerunt, quamobrem spiritus exitum eluctabantur.

Deniq; præsens Vesuuij status hic est. Reuiruit nonnullis in locis; in multis tamen herbescens viriditas ferè nulla, tum propter arenam immensam, tum propter boum penuriam, vel obrutis incendio armentis, vel pastu destitutis; arborum tamen, quæ superfuerunt, ac vitiū maximè fecunditas mira. Offringuntur interea glebæ; effoditur tellus ferro, quo item refricantur cicatrices superiorum vulnerum, quæ accepit hæc regio; quippè cum è rudibus exusti lapides, ac bituminati vnà cum cinere, atq; arena eruntur, veterum quoq; incendiorū occurrunt horrenda vestigia. Ceterum Vesuuus fumum adhuc egerit, qui cū vapor est ex aquis præsertim vicini maris, quas intra specus calore resorbet; tum halitus è sulphuris, ac bituminis potissimum venis attractus: hic magis attollitur certis quibusdam ventis flantibus, vt sit apud Aetnam Euro, & Africo. Sæuire tamen Vesuuus penè desijt, ac minari; & si qui proximè habitāt, audire se subinde dicāt quosdam quasi susurros, spirituum videlicet, qui reliqui sunt, obmurmurantium; iugum tamen montis excutere vix queunt, comminutis viribus, & copijs iam dissipatis.

F I N I S .

INDEX QVAESTIONVM

Præsertim Physicarum de Incendio Vesuuij,
quæ in toto hoc Opere continentur.

- 1 **Q**uot modis excitari possit incendiū sub terra, pag. 81
- 2 Ad incendium sub terra excitandum quot, & quæ concurrere soleant. 90. & Chron. 24
- 3 Cur ardeant ea potissimum loca, quæ sunt iuxta mare. 91
- 4 Cur Montes præcipuè ardere soleant. 90 & 299
- 5 Vesuuius in primis cur accommodatus sit ad incendium. 97. & 212
- 6 Italia cur maximè disposita sit ad incendia. 82
- 7 An halitus ex quavis materia extractus sufficiens sit ad excitandum incendium. 87
- 8 An vera sit causa, quam Mathematici assignant huius incendij. 101
- 9 An Sol, & Altra, proximè excitent incendia sub terra. 108. & seq.
- 10 An depressione coelestis axis excitentur incendia. 85
- 11 Quis conuentus Astrorum præcesserit hoc incendium. 293
- 12 Quis fuerit horoscopus huius incendij. 257
- 13 An ictu fulminis sub terra excitari possit incendium. 107
- 14 An arte. 106
- 15 An casu. 105
- 16 An aliquod indicium præcesserit huius incendij. 239. & 300
- 17 Quænam fuerit proxima causa huius incendij. 88
- 18 An sit commune aliquod promptuarium ignis sub terra. 219. & seq.
- 19 Cur ignis hic, cum terra tegatur, non extinguatur. 179
- 20 Cur si loca ardentia sunt inter se cognata, vix animaduersa in ijs sit aliqua mutatio ardētē Vesuuij. 136 & Chron. 26.
- 21 An ignis subterraneus sit eiusdem naturæ cum elementari. 155. & 163
- 22 An locus ignis diuersus, ac regio indicet diuersitatem naturæ. 177
- 23 An agendi varietas illā indicet. 77
- 24 Vtrum agendi diuersitas oriatur ex materia, an ex forma ignis. 77
- 25 Cur ignis Vesuuij multa mollia in æneā penè duritiem constrinxerit, & alia quædam inusitata effecerit. 159 & 162.
- 26 Quid hic ignis habuerit cōmune cum igne fulmineo. 159
- 27 Vtrum validius sit ad incendium bitumen, an sulphur? 134. & seq. & Chron. 25.
- 28 Cur bitumen diutius ignem conseruet, quàm sulphur. 135
- 29 Quo maximè bituminis, genere nutriatur ignis Vesuuij. 129. & seq.
- 30 bitumē quomodo ignē nutriat. 127
- 31 Cur ignis bituminosus non extinguatur aqua, sed potius alatur. 174
- 32 Cur Veteres ad extinguendum incendium subterraneum centones iniecerint. 174
- 33 Cur lapides ad eundem finem coniecerint. ibid.
- 34 Cur incendium Chimææ montis extinguatur sceno, non aquis. 144
- 35 Cur Veteres ad extinguendum ignē bituminosum iniecerint cruenta cadauera. 175
- 36 Cur ad extinguendum ignem sulphureum, & bituminosū aliquando sit adhibitus sanguis e vulnere. 175
- 37 Cur maris aqua ignem bituminosum alatur potius, & irritet, quàm extinguat. 174
- 38 Mare quomodo dicatur incendio fomitem sufficere. 91
- 39 An terræ halitus tantum sit sufficiens partus incendij subterranei. 141
- 40 An quævis terra, nisi bituminosa sit, aut sulphurea, alimentū igni subterraneo sufficere possit. 141
- 41 An alumē sit proprium eius ignis alimentum. 142

- 42 An lapis molaris. 142
 43 Propago perpetua materię, ac fomit-
 is in incēdijs subterraneis vnde pro-
 ueniat. 135. & seq.
 44 Vnde in hoc incendio ingens ille
 strepitus in fenestris præsertim vitreis
 sine impulsu ventorum. 75
 45 Vnde fragor horribilis instar toni-
 trus, aut tormēti bellici. 79, 93. & 129.
 46 Cur nitrum, & sal ammoniacū cre-
 pitum in igne faciant. 138. & 76
 47 Ignis Vesuuij cur obliquē, non rectā
 ferretur. 140
 48 An torrens cinereus excurrere po-
 tuerit sine aquis. 105
 49 An materia liquida metallica deflu-
 xerit è Vesuuiō. 146
 50 An Vesuuius contineat perfecta me-
 tallā. 144
 51 Quę signa sint venę metallice, ibid.
 52 Cur montes metallici ferē infocē-
 di sint. 145
 53 Vnde accepta sit vis tanta materię
 Vesuuiō maior. 96
 54 Mare qua ratione in hoc incendio
 se contraxerit. 97. & Chron. 27
 55 Mare vt ebibi potuerit à Vesuuiō
 monte, atq; euomi. 97. & seq. & Chr. 30
 56 Nubes cinerea quot passuum millia
 se in altum extulerit. 88
 57 Cinis egestus vtrū nunc primū
 totus extiterit, an ex parte antea col-
 lectus, igni latente. 457. Chron. 24
 58 Cinis cur orientem versus, ac meri-
 dem excurrerit. 95
 59 Cur cinis, qui in huiusmodi incēdijs
 longiūs cadit, humidior, qui propiūs,
 ficior esse soleat. Chron. 24.
 60 Cur cinis iterū effusus tenuior fue-
 rit, quā primus. Chron. 32. & cur qui
 noctu cecidit, densior. Chron. 29
 61 Cur ignis non eodē semper modo
 efferuecat in incēdijs. Chron. 26.
 62 Cur mugitus, ac fremitus montis nō
 perpetuus, sed ex interuallo exaudire-
 tur. Chron. 24.
 63 Cur mugitus è terra diuersi generis
 esse soleat. 79
 64 Fragor vnde oriri soleat in incēdijs.
 Chron. 25.
 65 Cur in quędam loca delatus sit fra-
 gor tantū huius incēdij, non item
 cinis. 94

- 66 Cur fragor magis auditus longē, quā
 Neapoli propē. 94. & Chron. 29
 67 Cur ignis initio non eruperit per an-
 tiquam voraginem. 89
 68 An plures extiterint nuper noui cra-
 teres, præter vnum in latere. 297.
 & Chron. 21.
 69 Ignis qua ratione aliquando apud
 Æolias insulas, & alibi extiterit è ma-
 ri 9. & 219.
 70 Ignis vniuersē quot modis gigni pos-
 sit. 87
 71 Ignis qua rōne aliquando sit spontē
 accensus in materia putri, in fimo co-
 lumbę, in foeno consistat. 169
 72 Ignis qua ratione adolescat. 171
 73 Ignis quot modis intereat. 172
 74 An in terrę centro vi Siderum ex-
 citari possit incendium. 112
 75 Quinam sit proprius ignis locus ex
 sententia Pythagorę, Platonis, Ther-
 mopoli, & aliorum. 179. & seq.
 76 An vera sit opinio existimatiū ignem
 subterraneum profundē latere triginta
 millia passuum à superficie. 181
 77 An ignis subterraneus necessarius
 sit vniuerso. 193
 78 An hic ignis faciat et ad pulchritu-
 dinem vniuersi, & ad voluptatem. 203
 80 Cur cinis pferitum bituminatus agros
 reddat fecundos. 201. & seq.
 81 Vaporaria Vesuuij quibus morbis
 vitia. 196
 82 An calor Thermarum aliunde pro-
 ueniat, quā ab igne subterraneo. 198
 83 Vtrū ignis calefaciens Thermas
 sit in cuniculis, an sub cuniculis. 183
 84 An subsit incēdijs subterraneis finis
 aliquis arcanus ex peculiari Dei con-
 silio. 200. & deinceps.
 85 An hic finis arcanus prohibeat, quo-
 minus causę nales sint verę causę. 224
 86 Cur apud omnes fere nationes in-
 cēdia subterranea sint. 212. & seq.
 87 An Vesuuius exarserit ad Diuitis
 alicuius scelesti pœnam, vt olim non-
 nullis persuasum fuit. 230
 88 Vtrum in huiusmodi locis ardentibus
 aliquando Manes impij verē addi-
 cantur, an vana oculorum ludibria
 sint. 216. & an hic ignis erūpat è Tar-
 taro, vt quidam suspicantur. 60

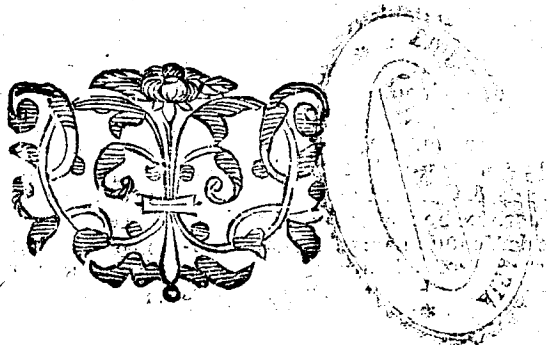
- 90 An etiam pij Manes his locis addi
 soleant. 227
 91 An sub ea loca beata vita descen-
 dere possit. 230
 92 An ignis quo Mundus deflagrabit,
 sit accipiendus è Vesuuiō, vt olim
 suspicabantur. 231
 93 An laxior factus Vesuuij crater in-
 dicet proximum Mundi terminū. 234
 94 An huiusmodi incēdia vniuersē ali-
 quid portendant 236. & deinceps, &
 Chron. 1. & 26.
 95 Vtrū quę narrantur calamitates,
 casu incidant in incēdia, an ab his de-
 nunciuntur. 146. & seq.
 96 An hoc incendium singillatim por-
 tendat Principum obitus, aut infortu-
 nia. 251. & 254
 97 An ex hoc incēdio metuenda sit pe-
 silentia. 259. & Chron. 28
 98 Cur terrę motus frequentius pesti-
 lentiā parere soleant, quā incēdia. 260
 99 An hoc incēdiū portendat bellū, &
 Italicę direptionem. 256. & Chron. 25
 100 An, vt quidā scripserunt, hoc tēpore
 metuenda sit Mundi catastrophe. 262
 101 An hoc incēdiū Neapoli in primis
 aliquid sinistri portendat. 238
 102 An Romę, & cur non vt olim, eam
 fœdarit Vesuuij cinis. 236. & 252
 103 An hoc incendium portendat mu-
 tationem Religionis, aut aliud in eo
 genere incommodum. 249
 104 An ob siccitatē ex incendio metuē-
 da sit frugum inopia, & fames. Chr. 27
 105 An verendum sit, ne ex hoc incēdio
 consequatur infania. 261
 106 Quid præsentire liceat ex hoc incē-
 dio. 269. & Chron. 25.
 107 Fuerit ne hoc incendium omnium,
 quę de Vesuuiō narrantur, calamito-
 sissimum 270. & deinceps.
 108 An incēdia subterranea periodos
 habere soleant, vt sit in morbis. 147. &
 149.
 109 An nuper in Vesuuiō periodus hu-
 iusmodi aliqua sit animaduersa. 150. &
 Chron. 36.
 110 An ignei morbi in microcosmo cor-
 respondeant incēdijs terrarum. 148
 111 Quandiu duraturum sit hoc incē-
 dium. 147. & 151. & Chron. 25

- 112 An præfagire possimus Vesuuium
 iterum exarsurum. 245
 113 An si effoderetur, desinere; eructare
 incēdia. 176
 114 Cur incēdia montium sæuiora sint,
 quā quę in planitie sunt. 176. & 299
 115 Vtrius incēdia sæuiora esse soleant
 Ætne, an Vesuuij. 303
 116 Cur Vesuuius longiūs, quā Ætna
 cineres eiectet. Chron. 14.
 117 An cum desijt foris conflagrare Ve-
 suuius, intus ardere non desinat. 309
 & Chron. 4. & 14.
 118 Cur solitus Vesuuius aliquando no-
 ctu, etiam multo ante incendium, flam-
 mulis intermicare. 300
 119 Qua ratione agri hoc incendio exu-
 sti excolendi. 208
 120 Semiustulati hoc incendio qua
 ratione curati sint. 150
 121 Quę causa fuerit melliti succi, qui
 post incendium circa Vesuuij regionē
 pluit. 126. & Chron. 33
 122 An ex proximo Neapoli monte, siue
 colle, vbi arx est, quā vocant Hermitē,
 vel ex vicinia metuēdum aliquādo sit
 incēdiū subterraneum. Chron. 26
 123 Quę fuerit causa efficiens terrę-
 motus in hoc incendio. 72. & seq. &
 Chron. 31.
 124 Quod signum terrę motus præcef-
 serit. 78
 125 Quod genus terrę motus fuerit in
 hoc incendio. 79. & Chron. 31
 126 Rectē nē Aristoteles terrę motū cū
 ægri corpore comparauerit. 74. & 147
 127 Terrę motus cur mitiores fuerint post
 apertam antiquam voraginem. 76
 128 Cur postea terrę motus non omnino
 cessarint. 76
 129 An terrę motus tum solūm redeat,
 cum idem redit conuentus Astrorū. 77
 130 Quę causa contineat spiritus sub
 terra exitum vetans. 76. & Chr. 24
 131 An spiritus causa fuerint tumoris
 illius, qui apud Vesuuij verticem exti-
 tit aliquot menses ante incendium. 89.
 & 294.
 132 Cur Autumno, & post imbrem, & no-
 ctu maximē terrę motus contingere
 soleant. 76. & 81. & Chr. 24. & 34
 133 Cur terrę motum aliquando conse-
 qua-

quatur incendium subterraneum. 83
 134 Unde acciderit ingens eluuius vna cum incendio facta. 82. & Chron. 30
 135 Quæ causa sit, cur montes habeant specus subterraneos. 90. & 309
 136 An Vesuuium montem, vt quidam de ceteris dicunt, extulerit in sublime vis astrorum. 306
 137 Montes quem ad finem excitati sint à Natura. 304
 138 An Mons Vesuuius primùm extiterit ex incendio, vt alij nonnulli. 305
 139 Mons Vesuuius quando primùm extitisse dicendus sit. 306
 40 Cur in Vesuuii monte Veteres Hercules, & Veneris delubra excitarint. 294
 41 Cur SS. Patres Vesuuium vitiorum typum fecerint. 310
 142 An post orbē conditum excitati sint alij montes, & qua ratione. 306
 143 Cur mōtes ferè pyramidati sint. 307 & seq.
 144 An montes verè decrescant ob incēdia, quod de Ætna negare videtur Seneca. 303. & 292
 145 An mōs Vesuuius, vt quidam scripserunt, sit eiusdem altitudinis, ac mons

Sinai, vbi in igne data lex est. Chron 5
 146 An ignis ille in monte Sinai fuerit subterraneus 221
 147 An ignis, quo Pétapolis cōflagrauit, fuerit subterraneus, vt vult Strabo. 225
 148 An verisimile sit Vesuuium, conflagrasse Abrahami ætate. Chron. 6.
 149 An præter illud incendiū sub Abrahamo, alterum incendiū extitisse dicendum sit, etiam ante Christum natū, conditis iam Pompeijs. Chron. 7.
 150 An Vesuuius cōflagrauit post Christum sub Nerone, Diocletiano, & alijs quibusdā Imperatoribus. Chron. 8. & 12
 151 Cur Plinius non meminerit incendiōrum Vesuuij. Chron. 6.
 152 Quando primùm dicendus sit S. Ianuarius extinxisse incendiū Vesuuij. Chron. 12. & 16.
 153 An Vesuuij nomen sit compositum, vt quidam volunt. Chron. 4.
 154 An verum sit etymon ab Annio allatum de hac regione Palensana, vt idē sit, atque ostium percussiois incendiij. Chron. 3. & seq.
 Præter hæc, alia nonnulla de incendio quærun tur.

Finis Indicis Quæstionum.

INDEX ERVDITIONVM
 ET ALIARVM RERVM NOTABILIVM,
 quæ in toto hoc Opere continentur.

A Lyconeus gigas subesse Vesuuii dictus pag. 59. Eius ossa Neapoli olim ostentabantur. 65
 Amphiteatri species in Vesuuii, & alijs quibusdā montibus ardentibus. 301
 Antiochia post terræmotum Theopolis dicta 38
 Ænarix ignis subterraneus. 216
 Æoliæ Insulæ ardentes. 218. cur sic appellatæ. 90
 In Apamea marini fluctus olim cum piscibus ex terræmotu extiterunt. 98
 Aquæ quot modis attrahi possint. 98
 Arcam apertam in Babylone pestis consecuta. 106
 Argei campi noctu splendentes. 204
 Aræ similis dictus ab Historicis Vesuuius cum suffimentis. 238. & 302
 Astrorum genus quadripartitum secundum Chaldæos. 84
 Astrologorum quorundam ineptiæ de Horoscopis. 265
 Atlas dictus causa incendiōrum. 85
 Ætnæ filium se dictitabat Selurus quidā. 304. Ætnæ incendiā numerantur. 217
 Cum Ætna Vesuuius collatus 304
 Athos mons collatus à Georgio Agricola cum Vesuuii. 299
 Atria locus in Vesuuii. 301
 Auri liquentis specie incendiū mirum in monte quodam. 204. Auri ferax regio glebas habens instar māmillæ. 97
 Autumnalibus maxime somnijs cur fides non habenda. 249
B
 Bassus Philosophus, & Poëta crematus olim vnā cum villa ex incendio Vesuuij. 46
 Bituminis varix species. 128. & seq. eius vires 132. Prodest oculis, nervis, anhelis 132. Eo illinunt Ægyptij cadauera. 133. Eo Arabes nimiam fragrantiam regionis temperant. 133. Alit ignem, ac seruat diutius, quam sulphur. 135.

Terra eo secunda redditur. 133. & seq.
 Babylonis muri eo ferruminati. 133
 bitumine illinebant Persæ sagittas. 129
 Bodinus negans longum Vesuuii cineris cursum reprehenditur. 102
 Bombycis generatio 164
C
 Calx cur aqua potius, quam oleo accendatur. 168
 Campaniæ laudes. 187
 Clypeus Homericus Mundi symbolum cur Vulcani opus dicatur. 207
 Cū Chimæra mōte Vesuuii collatus. 61
 Chaldæorum opinio de incendijs. 109
 Cinis quam vtilis agris. 201. Cinis crematorum adhibitus ad curandos faucium morbos. 261. Cineris Vesuuii colores, & species varix in hoc incendio. 13. Eius cineris incredibilis cursus, & copia. 12
 Cithara nomen balnei in Ænarix. 174
 Collatio superiorū incendiōrum Vesuuij cum hoc vltimo. 270. & deinceps.
 Combustæ horæ, quæ dicerentur à Babylonijs. 44
 Cometes aliquando præcessit incendiū Vesuuij. 292. Cometarum varix forma. 170
 Comoda ex igni subterraneo. 194. & seq.
 Crater malorum prou. 293. Crater Helenæ Homericus 36. Crater amicitix symbolum apud Scythas. 293. Crater Vesuuij vetus quam amplius. 293. nouus crater in hoc incendio.
 Croesi Regis interminatio facta de excidio in Pini morem quid sibi vellet. 9
 Cybotus mons vnā cum oppido olim abscortus. 19
D
 Dæmon malus visus aliquando accēdere Vesuuium. 117. itē Ætnæ ibid. 45
 Decij deuotio facta apud Vesuuium 45
 Descriptio vastatorum oppidorum 16. & 284.

I N D E X

Descriptio ædis magnificæ S. Ianuarij. 62
 Descriptio , ac definitio incendij subter-
 ranei. 183
 Descriptio terræmotus , ac naturæ spiri-
 tum. 80
 Descriptio ignis naturæ. 165
 Descriptio bombardæ. 138. & 76
 Descriptio nubis cineræ enascentis. 9
 adultæ. 10
 Digitum suum colligi post necem cur ius-
 serit S. Ianuarius. 55
 Dij olim culti à Neapolitanis 54. inuo-
 cati contra incēdium Vesuuij sub Ti-
 to, sed frustra. 54
 Diuinæ iustitiæ exemplum duplex nuper
 apud Vesuuium olitensum. 232
 Diogeniani literæ in sepulchro inuentæ
 de profunditate terræ. 182
 Dolia duo honorum , & malorum apud
 Iouem Homericum quid significet. 255
 Draco fluuius è Vesuuij radicibus ema-
 nans. 295. Draco gentilis nota fami-
 liæ Boncompagnæ. 295

Eluuies ingens consecuta incendium
 25. & deinceps.
 Epomeus mons apud Ænariam olim
 terræmotu collapsus. 19
 Epulum quasi funebre appositum à Ve-
 suuio. 163
 Eucharistia mirè ab eluione seruata. 29
 Expeditio ad Vesuuij regionē à Patribus
 facta. 44. & seq.

Fragor huius incendij quàm longe
 auditus. 12. Fragor incendij Aetnæi
 cum Vesuuiano collatus. 103
 Fulmen in ijs, quæ tetigit, relinquere so-
 let aliquando vnguis vestigium. 116
 Fœcunditas mira vitium post incendium
 pag. 209

Gemmæ quædam natura representā-
 tes incendia. 229
 Geometria qua occasione inuenta. 281

Hephæstij montes vbi ardent, noctu
 lucent campi stellarum modo. 203
 Herculis templum olim in Vesuuiio fuit.
 pag. 294
 Hercules conditor Herculani, & Pompe-
 iorum. 74. Herculanus nodus quis 34

Herculani oppidi vastitas horribilis. 32
 & seq.
 Hippocratis dictum parum piè reprehē-
 ditur. 46
 Hominum capita cur vespertinis horis
 aliquando circumfulgeant. 301
 Hypotyposis incendij 20. & seq.

I Ianuarij Patrociniū. 51. & deinceps.
 viuens pugnavit cum feris in thea-
 tro Puteolano, mortuus pugnat cum
 flamma in amphitheatro Vesuuiano,
 utrobique vicit. 57
 Ilias malorum narratio de Vesuuiio. 270
 Ignis vniuersè natura, & vires. 164. quot
 modis oriatur, adolescat, intereat. 168.
 & seq. Ignis locus ex scētia Pythago-
 ræ, Platonis, Hermopoli, & aliorū. 179
 & seq. Ignis ex ægri coxa mirè exiliis
 149. item ex affricu brachij. 168. Ignis
 dictus naturæ cultos, artifex, & magi-
 ster artium 165. Ignis coronatus. 207
 Ignis immanis belluosa dictus ab Ægy-
 ptijs. 57. Igni olim per lufum infligi
 vulnera solita. 54. Ignis cūr in sua
 sede non ardeat, neque splendeat 166.
 Ignis variz formæ in meteoris 170
 Ignis fatuus quis dicatur 115. cum
 eo collatus ignis Vesuuij 161. & 166.
 Ignis cur non æquè resistit, atq; agit
 172. in igni extinguendo eur validius
 acetum, quàm aqua 273. causa cur aqua
 ignem extinguat 273. Pulueris cuius-
 dam incendiarij mira vis. 114. cur
 ignis cinere seruetur. 172
 Ignis subterranei effecta mira 157. & 162
 Ignis Vesuuij fulmineo cognatus 159.
 Ignei viceris ex hoc incendio annua
 periodus mira. 150. Ignei sulphureo, ac
 bituminoso extinguendo olim adhibi-
 tus sanguis è vulnere. 175. Igni sub-
 terraneo diuinus honor olim exhibi-
 tus 155. Ignei Dei subterranei fraus
 detecta 155. Ignei morbi microcosmi
 respondent incendijs terrarum 148
 Incendij huius vltimi dies notandus. 6. &
 Chron. 22. in incendijs subterraneis re-
 primendis mos Barbarorū 42. in incen-
 dijs Ethnici ipsi soliti magis preces fū-
 dere, quàm aquas 49. contra incendia
 Veteres soliti cōscribere parietes 176.
 Inter epulas incendia nominare olim
 gmi-

I N D E X

ominosum 163. Incendium Liparense
 septimo quoque anno instaurari solitū
 150. Incendia subterranea apud oēs
 fere nationes sunt 212. cur Neapolis
 inter ardentia loca sit constituta 217.
 Incendia faciunt ad commodum, &
 pulcritudinem Vniuersi 206. ad exci-
 tandam pietatem 212. ad experimen-
 tum virtutis 228. Igni subterraneo visi
 aliquando cruciari Manes impij, &
 purgari pij. 220. Purgatorij ignis ima-
 go quædam 227. Incendia aliquando
 è mari extiterunt 19. & 219. Incendia
 apud Barbaros familia Vesuuiano 227
 Incendium apud Peruanos simile incen-
 dio Pentapoleos 224. mirum quo-
 dam incendium interdiū flagrans, no-
 ctū fragrans 206. Incendium Vesuuij
 sub Tito à Sibylla prædictum 290. eius
 incendij auditu vaticinio homo Ethni-
 cus respiscit 40. quæ calamitates con-
 secutæ sint incendia 211. qui euentus
 læti 249. Incendiorum veterum vesti-
 gia nuper inuenta in Vesuuiio 270. In-
 cendia prænunciant vltimam Mundi
 conflagrationem 235.
 Incendiaria auis quæ dicta, & cur, 239.
 ea visa lustrabatur Vrbs 239.
 Incendiarij quo supplicio affecti 290.
 Indi quidam missi in ignem subterraneū
 ob veram religionem, 228.
 Inscriptio inuenta in sepulchro S. Aga-
 thæ 54
 Inuidi, & Auari collati à S. Thoma cum
 Vesuuiio ardente 310
 Iuuentus à S. Hieronymo collata cum
 Vesuuiio ardente ibid.
 Iuliani Apostata collatus cum Ætnæ
 incēdio à Gregorio Nazianz. 310. & 104
 Ioachimi Abbatis vaticinium à quibus-
 dam malè intellectum 267
 Iustiniani Imperatoris pietas in terre-
 motu 218
 Italia definit in formam clypei Amazo-
 nici 258. similis quernio folio, & pedis
 cruri ibidem.
 Iter per Vesuuij regionem 29
 Iter ad Vesuuij craterem 296

Lapidatio immanis è Vesuuiio monte
 facta 13. cur non Neapolim versus
 60. & seq.

Laus Christianorum Principū huius
 temporis, 255
 Leonis Imperatoris pietas in incendio
 Vesuuij, 212
 Liparense incendium olim septimo quoq;
 anno instaurari solitum 149
 Liberalitas Neapolitanæ Ciuitatis in
 excipiendis, & alendis profugis ex in-
 cendio 46
 Ludi genus à Theseo institutum, in quo
 tristitia mista cum lætis 256
 Lyceum Neapolitanum publicū excepit
 hospitio profugos ex incendio 47
 Lyncei cuiusdā vanitas de inspectis aquis
 subterraneis sub Vesuuiio 185

Mare in incendio resorptum, seu re-
 tractum 19. Mare de Vesuuiio mō-
 te defusum. 26. Mare ardere visum 18.
 Mare fomitem sufficit incendijs. 91
 Maritima plaga noua ingens facta ex in-
 finita materia in mare incendij vi de-
 uoluta 18
 Mathematicorum vanitas de hoc incen-
 dio 101
 Materia multiplex, & varia egesta è mō-
 te 143
 Mellitus succus post incendiū pluit circa
 Vesuuij regionem 27. & 36
 Idem acciderat in Puteolano incen-
 dio 126
 Montes varij ardentis 220. Mons ægi-
 ctans incendium instar auri liquentis
 204. Montes non sustulit in sublime
 vis astrorum, vt quidā putarunt 306
 Mons auri ferax cum gleba instar mam-
 millæ 47. Mons quidam bitumen emit
 tens in mare tanquam sagittas arden-
 tes. 133
 Mons quidam cur à Barbaris superstitio-
 se cultus 31. Montes quem ad finem
 Natura excitarit 308. Mons apud Bar-
 baros ardens cum spectro mali dæmo-
 nis exsplendescens. 49. Montes duo
 inter se concurrere visu incendium ex-
 citarunt. 83
 Mons Misericordiæ dictus, & eius laus. 46
 & 205.
 Mūd' mira specie instar lyre Seuero Imp-
 obiectus. 156. Mūdū carmini similē facit
 Augustinus 156. Mundus collatus ab
 Aristotele cum Xerxis regia 190. Mun-
 dus

duo quo igni conflagrabit. 234

N

Naphthæ miram vim in concipienda flamma expertus Alexander. 128

Natura consultrix prouida vtilitatum et in incendijs 193

Neapolitanæ ciuitatis laus, & descriptio 213.

Nitri Natura, & vis 139. & 76

Nubes cineræ in hoc incendio altitudo mira 88. eiusdem forma 9

O

Leui incendiarij, quod petroleum vocant, scatebra apud Vesuuium. 4

Ordo militaris quidam in rerum vniuersitate spectatur 191

P

Alex innatantes in sanguine S. Ianuarij 60

Pandulphus quis ille fuerit, qui olim in Vesuuio ardentem iniecti visus Chr. 19

Persarum mos in precando 176. in belando 129

Pietas Neapolitanorum in primis in hoc incendio 88. & deinceps.

Pietas Oppidanorum, qui interierunt in hoc incendio 277

Pinus initio nubes expressit 9. Pinus exitij symbolum. 9

Pix ardens cur oleo extinguitur. 173

Pompeiorum vastitas horribilis 52

Prognostica ex hoc incendio. 236. & deinceps.

Præfagire qua ratione solent ex Aetnae cratere. 245

Puteolanum incendium collatum cum Vesuuiano 216 quis conuentus Astro- rum illud præcesserit 101

Puella mirè in eluione seruata. 28

Pullos gallinarum, vt igni subiecto excludant Aegyptij 164

R

Romæ laus 236. nihil hoc incendio male ominatus Vesuuus 236. cur non vt olim sub Tito eam cinere consperferit 237

Rogus à Romanis post incensum cadauer vino perluebatur. 269

S

Sanguinis S. Ianuarij mira vis in restringendis incendijs 51 & deinceps.

Sanguinis Martyrum riuu collati cum

Solis radijs a Chrysostomo 56. Sanguinis colore illius possessiones Aegyptiorum aduersus incendia 53. Sanguis vulnerum adhibitus à Barbaris aduersus ignem bituminosum, & sulphureum, 54. Sanguinis riuu sub flammis visi quid portenderint Alexandro 55. Sanguis in area Vulcani visus quid portenderit 53

Seneca dictum minus pie reprehenditur. 210

Selurus, qui se filium Aetnae fingebat, vt punitus 305

Sinai mos an eiusdem altitudinis, ac Vesuuus 228. an arserit igni subterraneo 225

Solis, & Lunæ nomine celebres thermæ Puteolis 195. Solem orientem, qui exorientur 189. Solis vna viarum Neapoli dicta 213. Neapolis olim Seli facta 213

Spartaco Vesuuus ara, & asyllum fuit, 304

Spirituum natura, & vis incredibilis in terræmotu 85. & 98

Sulphuris odor prænuncijs incendijs 123

Sulphur cur diuinum dictum 123. eius vsus in lustrationibus 126. nitorem aufert argento, quod nunc maxime splenduit effusum in ægenos 125. Sulphuris natura, & vires 29. eius suffitu rufus color conciliatur capillis, rosæ pallescunt. confert oculis, auribus, suspiriosis, obliuiosis 124. eius vsus contra pestem 259. Suffitu pallorem laruarum induxit conuiuis Anaxilaus 106. cum sulphure bilis collata 84. de sulphure quid Chimici sentiunt 124. Sulphureus halitus melliti roris causa Puteolis, & in Vesuuio 126

Sibyllæ vaticinium de Mundo cum prole ruituro ridiculè intellectum 265

Sibyllæ vaticinium de conflagratione Vesuuus, & Dicearchæ 291

Supplicationes indictæ. 6

T

Terræmotus causa non ita facilis cognitu 72. cur nullum certum terræmotus Deum Veteres constituerint, 7v. Terræmotus incommoda, & damna 10. & 73. Terræmotus quot genera 73. signa 78. eius descriptio 80. quædiu Neapolis eo laborauerit, & quo genere 75. In terræmotu parietes pie conscripti 176. Terræmotus, & fulguratio-

tiones qua arte quidam imitatus 138. Terræmotus horribilis anno 1627. in Apulia 70. in terræmotu non commoueri insani hominis esse, dicit Aristoteles. 71

Thermæ in Academia Ciceronis post eius obitum salubres oculis 146

Theodorici statua, quæ erat Neapoli, prodigiosè difficta 238

Themistocles in venditione prædij ad imperatorem iussit, bonum ei adherere vicinum 289

Thespeus Solensis olim respuit auditio Sibyllæ vaticinio de incendio Vesuuus, & Dicearchæ. 40

Theotimi dormientis in rete Fortuna regna coniecit. 276

Theatralium ludorum infania 278

Tubæ sonus auditus è Vesuuio ardente sub Tito 231. & 275. tuba in hoc incendio sub cinere inuenta. 275

Typhoeus cur dictus subesse locis ardentibus. 84

V

Vaporaria Vesuuus quibus morbis vitia. 196

Vastitas Italiae qua specie Annibali representata 4

Vastatio Oppidorum in hoc incendio 16 & seq. & 284.

Veneris templum olim in Vesuuio monte 294

Vertumnus Mundi simulacrum. 189

Virgilius defensus à calumnia 100

Vesuuus motus descriptio 291. & deinceps ei à Poetis affecta persona 292

Vesuri fluius apud Vesuuium 295

Vrbani VIII decretum aduersus horoscopus laudat. 260

Vulcano cur Venus iuncta dicatur, deinde Aglaia. 207

Z

Zoroaster excudens scintillas ab Aethris magica arte, ab his crematus. pag. 85

Finis Indicis Eruditionum, &c.

Laus Deo, Beatæq; Virgini Matri 1634.

